

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Т. Л. ПОВАЛІЙ

**ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДНОГО ТАНЦЮ**

Навчальний посібник
для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів

Суми – 2015

УДК 793.31(477):377
ББК 85.325(4Укр)
П 42

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
(протокол № 3 від 26 жовтня 2015 року)

Науковий редактор

Ніколаї Г. Ю., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мистецької педагогіки та хореографії Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Рецензенти:

Огієнко О. І., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу зарубіжної педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Сегеда Н. А., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики музичної освіти та хореографії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Повалій Т.Л.

П 42 Теорія та методика викладання українського народного танцю: навч. посібн. / Т.Л. Повалій. – Суми : СПДФО Повалій К. В., 2015. – 250 с.

Навчальний посібник допомагає опанувати теорію та методику викладання українського народного танцю, засвоїти характерні ознаки чоловічих та жіночих рухів, ознайомить з класифікацією українського народного танцю та основними позиціями рук, ніг, корпусу і голови в парах, трійках і масових танцях. Знайомство з характеристикою історико-етнографічних регіонів України, їх основними танцями та рухами значно розширить компетенції майбутніх учителів і допоможе їм успішно конкурувати на ринку праці.

Призначений для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, що вивчають дисципліну «Теорія та методика викладання українського народного танцю».

УДК 793.31(477):377
ББК 85.325(4Укр)

© Повалій Т. Л., 2015
© СПДФО Повалій К. В., 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Розділ 1. ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА	7
ТЕМА 1.1. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТАНЦЮ	7
ТЕМА 1.2. КЛАСИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТАНЦЮ ЗА ЛОКАЛЬНИМИ РЕГІОНАМИ УКРАЇНИ	29
ТЕМА 1.3. ОСНОВНІ ПОЗИЦІЇ ТА ПОЛОЖЕННЯ РУК, НІГ, КОРПУСА І ГОЛОВИ В ПАРАХ, ТРІЙКАХ, МАСОВИХ ТАНЦЯХ.....	42
ТЕМА 1.4. ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ЧОЛОВІЧИХ ТА ЖІНОЧИХ РУХІВ.....	53
Рекомендована література.....	57
Завдання для самоконтролю.....	57
Розділ 2. ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТАНЦІВ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ	58
ТЕМА 2.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ ЦЕНТРАЛЬНА УКРАЇНА	58
ТЕМА 2.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ.....	60
ТЕМА 2.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ УКРАЇНИ	76
Рекомендована література	79
Завдання для самоконтролю	80
Розділ 3. ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО СЛОБОЖАНЩИНИ	81
ТЕМА 3.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ СЛОБОЖАНЩИНА.....	81
ТЕМА 3.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ СЛОБОЖАНЩИНИ	83
ТЕМА 3.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ СЛОБОЖАН	102
Рекомендована література.....	105
Завдання для самоконтролю.....	105

Розділ 4. ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО БУКОВИНИ.....	106
ТЕМА 4.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ БУКОВИНА	106
ТЕМА 4.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ БУКОВИНИ	107
ТЕМА 4.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ БУКОВИНИ	130
Рекомендована література	131
Завдання для самоконтролю	131
Розділ 5. ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПОДІЛЛЯ ...	132
ТЕМА 5.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ПОДІЛЛЯ.....	132
ТЕМА 5.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ ПОДІЛЛЯ	134
ТЕМА 5.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ ПОДІЛЛЯ	140
Рекомендована література	142
Завдання для самоконтролю	142
Розділ 6. ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПОЛІССЯ... 	143
ТЕМА 6.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ПОЛІССЯ	143
ТЕМА 6.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ ПОЛІССЯ.....	146
ТЕМА 6.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ ПОЛІССЯ.....	151
Рекомендована література	153
Завдання для самоконтролю	153
Розділ 7. ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ВОЛИНІ.....	154
ТЕМА 7.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ВОЛИНЬ	154
ТЕМА 7.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ ВОЛИНІ	155
ТЕМА 7.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ ВОЛИНІ.....	168
Рекомендована література	171
Завдання для самоконтролю	171

Розділ 8. ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО	
ГУЦУЛЬЩИНИ	172
ТЕМА 8.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ГУЦУЛЬЩИНА.....	172
ТЕМА 8.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ ГУЦУЛЬЩИНИ	174
ТЕМА 8.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ ГУЦУЛЬЩИНИ.....	206
Рекомендована література.....	208
Завдання для самоконтролю.....	209
Розділ 9. ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО	
ЗАКАРПАТТЯ	210
ТЕМА 9.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ЗАКАРПАТТЯ	210
ТЕМА 9.2. ОСНОВНІ ТАНЦІ ТА РУХИ ЗАКАРПАТТЯ.....	213
ТЕМА 9.3. НАРОДНЕ ВБРАННЯ ЗАКАРПАТТЯ.....	240
Рекомендована література.....	244
Завдання для самоконтролю.....	244
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	245

ВСТУП

В умовах розбудови української державності зростає інтерес до проблеми відродження національної культури, прилучення молоді до її духовних скарбів. Одним із завдань освіти в Україні є органічне поєднання її з національною історією та традиціями, збереження та збагачення культури українського народу. Це пов'язано з тим, що національна культура зорієнтована на відтворення і розвиток матеріальних і духовних цінностей народу та передачу їх молоді. Вона є джерелом національної самосвідомості, світорозуміння, акумулює етичну своєрідність українського народу, формує національний характер. Розвиток України як самостійної держави змінює світогляд людини, що вимагає запровадження наповнених новим змістом інноваційних технологій освіти й виховання.

Українська народна хореографічна культура, що становить природну основу і невичерпний арсенал зображально-виражальних засобів професійного мистецтва, перебуваючи з останнім у тісних та плідних взаємозв'язках, продовжує при цьому відігравати й свою власну роль органічної складової духовного життя людей. Започаткована у прадавні часи, коли танці і танки (хороводи) були безпосередньо вплетені у повсякденне життя, являючи собою дієвий засіб сезонної організації трудових буднів, свят, українська народна хореографічна культура попри всі поневіряння, вижила та зберегла самобутність, але й розвивалася якісно, збагативши жанрову різноманітність та художню палітру.

Лексика українського народного танцю лаконічна, напружена і у кожній структурній частині вагома. Вона має яскраво виражений колорит. Кожна регіональна хореографічна культура має певний комплекс рухів і своєрідну специфічну манеру їх виконання.

Навчальний посібник повністю відповідає навчальній програмі для бакалаврів «ТМВ українського народного танцю», метою та завданням якої є: підготовка викладачів українського танцю для вищих і середніх професійних хореографічних навчальних закладів, а також педагогів-репетиторів з українського танцю. Посібник є основоположним у формуванні світогляду студентів у галузі танцю та вивченні базових зразків хореографічної спадщини українського народного танцю.

Розділ 1.

ДЖЕРЕЛА УКРАЇНСЬКОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тема 1.1. Становлення та розвиток українського народного танцю

Першою спробою описати етнографічні особливості племен і народів в Україні можемо вважати «Повість врем'яних літ». Літописець намагається накреслити генеалогію народів світу, іноді подаючи їхні культурно-побутові особливості, а також описує староукраїнські племена Київської Русі, вказуючи місця їхнього розселення, відмінності у звичаях, обрядах тощо. Такі спроби етнографічних описів наявні в деяких інших писемних пам'ятках. Наприклад, у «Галицько-Волинському літописі» згадуються народи, які межують з Руссю: ляхи, литовці, угри, чехи, половці, жмудь, ятвяги, татари, німці, ізраїльтяни. Тут же знаходимо відомості про звичаї кожного народу, описи костюмів тощо (напр., костюм князя Володимира Васильковича).

До цінних етнографічних джерел можна віднести стародавні малюнки, ілюстрації до книжок, фрески, скульптурні чи рельєфні зображення людей, споруд, предметів побуту тощо. У хроніці Георгія Арматолла, перекладеній київським книжником, міститься 127 ілюстрацій, які відтворюють архітектуру, церкви, одяг, обряди, народні вірування. Описи звичаїв, одягу часто знаходимо в фольклорі, особливо в козацьких думах (згадаємо хоча б відому «Думу про козака Голоту»).

Все це був період нагромадження етнографічних знань, який можна вважати початком української етнографії (XV-XVI ст.). Це був етап наукового збирання та осмислення етнографічних матеріалів. У 1772 р. з'явилася друком праця «Описание свадебных украинских простонародных обычаев в России и в Украинской губернии, также и в великороссийских слободах, населенных малороссиянами, употребляемых». Автором цієї унікальної пам'ятки української фольклористики був Григорій Калиновський, офіцер російської армії, українець за походженням. Його працю використовували і наступні дослідники.

З часу «Енеїди» кожен з письменників у своїх творах користувався танцювальними знаннями українського народу в більшій чи меншій мірі. Одні ставилися до танців з пошаною, інші використовували для відображення негативних персонажів своїх творів.

Зразковим прикладом такого негативного свідчення про українські танці оповідання Сомова Ореста «Київські відьми» йдеться про «відьомський базар на Лисій горі, за Києвом, де було повно чаклунів,

упирів, вовкулаків, полісунів, домовиків і різних інших чуд небачених і не чуваних.

Тут валка старих, зморщених, як гриби, відьом водила журавля, пританцьовуючи, гоцкаючи сухими своїми ногами, ще й приспівуючи таким голосом, що хоч вуха затуляй. Далі довготелесі полісуни навприсядки гасали з дрібнолюдками. В іншому місці беззубі, хирляві відьми верхи на мітлах, лопатах і коцюбах поважно і статечно, наче вельможні пані, танцювали польку з сивими, потворними чаклунами... Молоді чарівниці з божевільним несамовитим сміхом і зойком, наче п'яні бабенці на весіллі, витанцьовували горлицю і метелицю з кучматими водяниками, що мали мармизи, вимашчені на два пальці багном. Грайливі, щасливі русалки бавилися в дудочку з упирами. Крик, галас, тупіт, шамотіння, пронизливий скрип і посвисти пекельних сопілок і пицалок, співи і вереск чортенят і відьом - все це було розбуялим, диким, збісованим, а зі всім тим видно було, що ота страшна наволоч від душі веселиться ... Насилу вдалося упізнати Федорові Катрусю, котра витинала козачка і вихилялась наче пава...»¹.

Подібне ставлення до танців та їх виконавців переважало серед письменства того часу. І, навіть, тоді, коли розвинувся інтерес до пісенно-музичної культури українського народу і багато інтелігентів почали збирати думи, балади, легенди, казки, приказки та ін., відомості про танці залишали поза увагою. Танцювальну культуру українського народу сприймали як найнижчий прояв культури народу, а танцювальні пісні, які супроводжували танці, прозивали «триндичками».

Коли і як склалося таке ставлення до танцювальної культури народу?

Відомості, які формували суспільну свідомість писемного люду, можна знайти в давніх християнських літописах і анти язичницьких повчаннях християнських проповідників, в деяких царських указах і гетьманських універсалах минулих століть. Так, наприклад, в Літописі Нестора повідомляється: «Диявол обманює, хитрощами перевалюючи нас від бога: трубами, і скоморохами, і гуслами і русаліями...» В іншому місці Літопису розповідається про монаха Черня-Ісакія, який, начебто, постраждав від «бісів» «...І була їх повна келія. І сказав один із бісів, якого звали «Христос»:

- Візьміть сопілки, бубни і гусла і тніть, хай нам Ісакій потанцює!

І угнули вони в сопілки, гусла і бубни, і стали ним забавлятися, і, стомивши його, залишили його ледве живого і пішли».

¹ Бистрицька С.О. Проблема класифікації та систематизації народних танців. Історико-аналітичний погляд на розв'язання проблеми / С.О. Бистрицька // Печатное слово. – К. : Атіка, 2006. – Вып. 6. – С. 31-35

Немає жодного літопису чи послання, де б танцю надавалося позитивного значення, чи сповіщалося б без брутального паплюження. Танці, які український народ споконвіку присвячував Богам, танці, якими українці колись славили світ Прав (світ Богів), танці, якими народ обряджав усі свої свята і ритуали, в епоху християнства перетворилися в «офіру Сатані» і «богопротивну справу»².

У листі до князя Острозького в 1599-1600 року християнський проповідник застерігав усіх християн: «На Григорія мученика свято диявольське, під час якого на поле йдучи, сатані офіру танцями і скоками чинить, знищить, бо гнівається Григорій мученик на вашу землю, що немає християнина православного, який би міг ту диявольську наругу... прогнати»³.

І знаходилися такі християни, і проганяли, і укази видавали, і виконання вимагали. І були такі серед церковників і князів, серед царів і гетьманів. І гнали, починаючи з X століття і продовжуючи до XX століття. А нині просто не звертають увагу на танець народу.

У наказах монастирських прикажчикам XVII ст. приписувалося наглядати, щоб селяни «в бісівські ігри, в сопілки і в гусли, і в дудки и в домри, і в усякі ігри не грали, і в хатах у себе не тримали».

За свідченням Адама Олеарія (поч. XVII ст.), ще при Михайлові Федоровичеві за розпорядженням патріарха не лише у скоморохів, але й взагалі, з усіх хат було відібрано музичні інструменти – п'ять возів – і публічно спалені, як зброя диявола⁴.

Не врятувалася й Україна від подібних наказів та повчань, які йшли від представників церковної та державної влади і були спрямовані як проти загальних народних свят-залишків української культури, так і проти танців.

У своєму пастирському посланні до церковної влади Білгородський єпископ Йосип Горленко писав: «Дізналися ми, що народ по містечках і селах, зберігаючи залишки поганства, робить колиски, на яких гойдаються на Великдень і на Петра; на трійцю святкують «березу», а на Різдво Івана Хрестителя – Купалу і вечорниці, де, співають поганські пісні. Це все робиться в народі по його нерозумінню, а духовенство цього не забороняє. Духовенство повинно нищити у своїх парафіях усі ці поганські свята»⁵.

Універсал гетьмана Скоропадського «Про вечорниці, кулачні бої,

² Арановский М.Г. Синтаксическая структура мелодии: Исследования ВНИИ искусствоведения. М-во культуры СССР [Текст] / М.Г. Арановский. – М. : Музыка, 1991. – 320с.

³ Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1971.

⁴ Багалій Д.І. Історія Слобідської України [Текст] / Д.І. Багалій – Харків : Основа, 1990. – С. 173-175.

⁵ Балог К.Ф. Мої роси і зорі / К.Ф. Балог. – Ужгород : Карпати, 1988. – 61 с.

зібрання на Купала 1719 року» більш критичний і конкретніший: «Нам повідомляють з різних місць, що в наших полках, в містах, містечках і селах багато молодих людей чоловічої і жіночої статі і неповнолітніх дітей, замисливши собі безчинне гуляння - вечорниці, наймаючи у подібних собі легковажних осіб приміщення для цього і, збираючись там по ночах, Купалу справляють, ігри, танці і пиятики... Тому ми, бажаючи вивести в нашому народі ці «безчинні» зібрання, злонравні для християнського звання надсилаємо, суворі накази і наказуємо, щоб... духовні і свіцькі державці наглядачам своїх маєтків суворо наказали спостерігати за тим, щоб з цього часу... на згадані вечорниці, а, до того ж, на ненависні для бога, Купальські ігрища,, ніхто, ніколи і ніде не сходився. А тих, хто, противлячись заповіді бога і цьому нашому наказу, надалі не перестане дотримуватися цих звичаїв, то наказуємо міським і сільським старшинам кидати до в'язниці і киями бити усіх без винятку, а тих, хто наважиться надати для таких зібрань своє помешкання, карати...; духовній владі необхідно наглядати і таких порушників суворо мучити, а тих, хто не виправиться повинні і від церкви відлучати...»⁶.

І навіть цих указів вистачає, щоб зрозуміти, в якому загоні було танцювальне мистецтво українців і вся етнічна культура народу. У усіх навчальних закладах того часу викладалося богослов'я і антиукраїнське виховання було основою навчання в них. Не дивно, що тодішні письменники сприймали усі прояви української культури, як пережитки «поганства», які необхідно при будь-якій нагоді критикувати і викривати в своїх творах. До речі, ще й досі не реабілітовано церковною владою український народний танок, який ще й нині продовжують, «за звичаєм», називати «проявом давнього поганства...»

Незалежно від цих писемних творів існували і зразки усної (пісенної) народної творчості, в яких українці шанобливо зберігали танцювальні знання. Ці твори й досі ретельно ніким не досліджувалися і не сприймалися серйозно. Це, на думку дослідника сценічного українського танцю Вадима Купленика, збіднило наші уявлення і знання про український танок минулих століть.

Саме таке упереджене ставлення до писемних описів виявляв професор Гуменюк Андрій⁷ заявляючи: «Про те, якими (українські) танці були, ким, як і коли виконувались вони, ми не маємо ніяких повідомлень. Правда, на допомогу приходять деякі «паралельні» явища

⁶ Горбатова Н.О. Професійне хореографічне мистецтво України кінця XIX – початку XX ст.: тенденції й закономірності розвитку / Н.О. Горбатова // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2003. – Вип. 4. – С.118-125.

⁷ Гуменюк А.І. Народне хореографічне мистецтво України / А.С. Гуменюк. – К. : Академія наук України, 1963. – 151 с.

в культурному житті, в танцювальному мистецтві деяких сучасних народів Африки і Азії, мистецтво яких знаходиться в стадії становлення, їх танці виконуються переважно в супроводі ударних інструментів. Напевно, первісне танцювальне мистецтво східних слов'ян було аналогічним...».

Давньоруська хореографічна культура з її язичницьким джерелом дала українській народній хореографії багато народних ігор, розваг, танців, рухів. Деякі з них досі мають, наприклад, ідентичні назви, відрізняючись лише формою, характером і темпом виконання від російських і білоруських. За своїм змістом, жанровим і тематичним поділом українська хореографія має багато спільного також з болгарською, словацькою, польською. Справедливе зауваження К. Голейзовського, що на Україні, як і в росіян, словаків, танцюють навприсядки і роблять повзунці, однак національна форма, якою наділені ці колінця, у кожного з цих народів своя.

Віддаючи належне Я. Штеліну, який ще XVIII ст. у своїх працях дав надзвичайно точну характеристику російським танцям, можна заперечувати проти його твердження, що «український танець, власне, також належить до російського», що він включає в себе риси російського, польського і почасти англійського (зворотне па) танців. Сам же дослідник в іншому місці спростовує це Категоричне висловлювання, згадуючи про «веселий український танець», який «з рухах... різноманітний», па його виконуються «підстрибуючи», Російський же танець «складається не з підскоків, а з граційних та повільних рухів дами і частих глибоких нахилень та випрямлень кавалера або ж його присідань, за яких ноги у колінах швидко випрямляються і знову згинаються».

Найбільш цілісні етнічні масиви російського населення в Україні маємо на території колишньої Слобідської України. Сама назва є похідною від слова «слобода», що визначала пільги надавані російським переселенням.

Переселенці несли з собою і власну культуру. Деякий вплив російської хореографічної культури відчувається, приміром, у дніпропетровському гопаку (синкопоутворення, зміщення акцентів у вибиваннях, дрібушечках, підкуйкач тощо). Внаслідок цього й жіночий танець тут більш різкий, ніж, скажімо, жіночі партії у танцях Київщини.

Серед науковців-хореографів не знайшлося жодної людини, яка б протиставила цьому авторитетному твердженню думку про появу і становлення самобутнього народного танцю українців, який досі репрезентує український народ між усіма народами світу. Хоча, вже у свій час Микола Гоголь в «Петербурзьких записках 1836 года» з'ясував

значення танцю в культурному житті кожного народу: «Погляньте, народні танці є в різних куточках світу: іспанець танцює не так як швейцарець, шотландець,, росіянин не так як француз або як азіат. Навіть у провінціях (регіонах) однієї і тієї ж держави змінюється танок. Північний росіянин танцює не так, як українець, як південний слов'янин, як поляк... У одного танок промовистий, у іншого безчуттєвий; у одного скажений, розгульний, у іншого спокійний; у одного напружений, тяжкий, у іншого легкий, повітряний. Звідки народилася така різноманітність танців? Вона народилася з характеру народу, його способу життя, занять. Народ, що провів горде і войовниче життя, висловлює ту ж гордість у своєму танці: у народу безпечного і вільного та ж безпечна воля... відбивається в танцях; народ клімату полум'яного залишив у своєму національному танці таку ж жагу, палкість, ревність».

Багаті на відомості про танцювальну культуру українські народні пісні. Аналізуючи назви танців, які згадуються в збірці Олексія Дея «Танцювальні пісні» (близько 1500 пісень і приспівок до танців), зустрічаємо їх 17: гопак, коломийку, козачок, тропак, шекшера, метелицю, козак, гайдук, танець в решеті, валець (вальс), третяк, «Коваль», «Страдания», холамейку, гуцулку, польку, танець-увиванець; і 5 рухів: дрібні скоки, вихиляс, викрутас, навприсядки.

Цінні відомості можна знайти і в українських приказках: і прислів'ях: «В танці два кінці: або сам упадеш, або тебе втрутять, а все одно наб'єшся»; «Танцювати змолоду учись, на старість не навчишся»; «Танцювати – не снопи в'язати»; «Стривай, кума, не з тої ноги танцювати пішла»; «Аби танцювати умів, а робити й лихо навчить»; «Як хто хоче, так і скаче»; «Скачи дрібно – неподібно, скачи ширше та ще гірше»; «Гуляєш – гуляй, але другому не заважай» та інші».

Другий період розвитку українського народного танцю відбувся в другій половині XVIII ст., наприкінці XVIII ст. На українських землях розвиток української самосвідомості й початки хореографічної фольклористики взаємозумовлені й пов'язані з європейською романтичною ідеєю. Поняття про націю та її права почали формуватися на Заході в другій половині XVIII ст., наприкінці XVIII ст. народ уже усвідомлювався як єдність. Інтерес до етнічних культурних джерел та національної історії вплинули на виникнення романтизму як художньої течії. Митці черпали натхнення з народної творчості, героїв убачали в етносі. Художня течія спричинила народознавчі студії в Англії та Німеччині, а згодом на слов'янських землях. На початку XIX ст. з'явилися перші розвідки з фольклористики та етнографії чеських, польських, сербських, російських дослідників. Спочатку такі праці

обмежувались описами різних ділянок етнічної культури: звичаїв, казок, пісень тощо. Пізніше стали основою глибших досліджень життя народу, його духовної творчості, а також народної мови та її особливостей⁸. І, навпаки, етнографія не тільки викликала переворот у житті менших і більших народів, але й мала рішучий вплив на літературу всієї Європи, ставши основою романтичного напрямку, з якого розвинувся напрям реалістичний. Українська хореографічна фольклористика в загальному вийшла вперед, через що її заслуги найзначніші і виходять за межі вітчизняної науки⁹.

Народний український танець, як і інші види народної творчості, розвивався протягом всієї історії народу, збагачуючись новими виразними засобами. Від свого первісного обрядового виду народний танець пройшов тисячолітній розвиток, він ускладнювався, збагачувався новими рухами, супроводжувався піснями, тобто органічно поєднувалися слово, музика й хореографія.

Недостатньо вивченим є процес переходу обрядових танців у народні. Давня синкретична форма та слово, рух і жест – як ритмічна цілість – стримуються довго і це не тільки у народних, але й у пізніших сценічних танцях. З прийняттям християнства обряди роздвоїлися. Частина збереглася у народі як обрядово-народні танці, а частину перейняли професійні танцюристи, які пісню у танці замінили жестом – пантомімою.

У своїй узагальненості й поетичній умовності класичний танець має глибоку народну основу. Його джерело – танцювальний фольклор. Сучасна мова класичного танцю формувалася протягом століть, відбираючи з фольклорних скарбів найкращі перлини¹⁰.

Наступний період розвитку українського народного танцю почав свій розвиток наприкінці ХІХ – початку ХХ століття. В Україні відбулося становлення школи класичного балету. Також було створено професійний навчальний заклад для підготовки танцівників – хореографічний технікум, який пізніше був реорганізований у хореографічне училище¹¹.

Історичне значення для формування професійної хореографічної школи народно-сценічного танцю мав український класичний театр. Видатні українські артисти вчилися у народу танцювати, у народному

⁸ Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю / В.М. Верховинець. – К., 1991.

⁹ Кіндер К.Р. Танець у звичаєво-обрядовій сфері давніх слов'ян: збірник наукових трудов / К.Р. Кіндер // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – К., 2002. – Вип.8. – С. 277-285.

¹⁰ Закс К.С. Всемирная история танца [Текст] / К.С. Закс. – М. : Госполитиздат, 1933. – 519 с.

¹¹ Безклубенко С.Д. Всезагальна теорія та історія мистецтва / С.Д. Безклубенко. – К. : КИТ, 2003. – 261 с.

хореографічному мистецтві черпали барви для своїх сценічних образів. Завдяки танцювальному мистецтву акторів на сцені стверджувався самобутній український танець, його стилістичні та жанрові особливості¹².

Корифеї української сцени сприяли розвитку українського народно-сценічного хореографічного мистецтва, творчо розвивали й широко пропагували його на Україні та за її межами. Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. намітилися дві тенденції розвитку професійної хореографії. Перша була пов'язана з перенесенням на сцену зразків українського народного танцю без будь-яких суттєвих змін, друга – з яскравою театралізацією та стилізацією українського народного танцю шляхом його технічного ускладнення та вільної сценічної інтерпретації. Фундатором першого напрямку національної хореографії був дослідник української фольклорної пісні та танцю В.М. Верховинець¹³.

Визначне місце в системі формування національної свідомості українців, поряд з народною піснею, посідає й український народний танець. Ще в 1919 році в своїй праці «Теорія українського народного танцю» визначний дослідник танцювального фольклору Василь Костів (Верховинець) зазначав: «Пісня і танець – це рідні брат і сестра!»¹⁴.

Гуменюк А.І. в праці «Українські народні танці» подав класифікацію українських народних танців і записав понад 140 танців. Автор неодноразово загострює увагу на манері та характері виконання українських народних танців¹⁵.

Найдавнішими відомостями про назви українських танців є згадки в поемі «Енеїда» Івана Котляревського¹⁶. Він подає, чи не вперше, назви танців і рухів до них: «Горлиця», «Зуб», «По балках», «Санджарівка», «Метелиця», «Гоцак», «Журавель», «Дудочка», «Вегеря»; рухів – викрутас, вихиляс, третяк, гайдук. Твір цей був написаний у 1796 році, майже, через 20 років після розгрому Січі запорізької Катериною ІІ, коли пам'ять про ті часи була ще сильною в народі.

Багато цікавого знаходимо й у М. Кропивницького, творчість якого досліджував Вадим Купленік. Майже не досліджено творчість інших драматургів і режисерів, які працювали на українській сцені і були хорошими знавцями українського народного танцю. Зокрема зі спогадів

¹² Верховинець В.М. Теорія українського народного танцю / В.М. Верховинець. – К., 1991.

¹³ Василенко К.Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю / К.Ю. Василенко. – К. : Мистецтво, 1971. – 142с.

¹⁴ Бойко О.С. Хореографічний образ як естетичний вияв національного характеру / О.С. Бойко // Вісник КНУКіМ : зб. наук, праць. – Вип. 12. – Серія Мистецтвознавство. – К., 2005. – С. 18-26.

¹⁵ Гуменюк А.І. Українські народні танці / А.С. Гуменюк. – К. : Академія наук України, 1962. – С. 17

¹⁶ Котляревський І.С. Енеїда. Повне зібрання творів / І.С. Котляревський. – К. : Наукова думка, 1969. – 288 с.

М. Кропивницького довідуємося, що його знайомство з танцями почалося в ранньому дитинстві, в приватній початковій школі поляка пана Рутковського, де «дівчата щовечора танцювали під сопілку».

У спогадах про Бобринець знаходимо згадку про вечори танців, які нерідко закінчувалися на світанку, згідно з традицією, метелицею. При нагоді Кропивницький відвідував вечорниці, забави молоді в навколишніх селах, де знайомився з танцями, обрядами та звичаями парубків. Бачене згодом згодилося йому в театрі. У ремарках п'єс, репліках дійових осіб зустрічаємо багато цікавих відомостей про танець.

Серед знаних ним народних танців зустрічаємо: козак-вальс, матрадур, халяндру, камаринську, трам-блям-польку, мазур-польку, стан-польку, чеберячку, жидівочку, ножнички, журавля, козак, козачок, гайдук, метелицю, гопак, мазурку, страшок, екосез, кадриль, горлицю, бариню. (Ці відомості особливо цінні тим; що свідчать про народні танці південноукраїнських регіонів Кіровоградщини на початку ХХ століття.).

Одним із давніших танців українців, та самим популярним й до нині, є «Гопак». С. Наливайко трактує первісний зміст слова «Гопак», розкладаючи споріднене слово «гопала» на компоненти «го», що в індоєвропейській мові означає «бик», і «пала», що означає «охоронець». Спираючись на ці архаїчні значення, дослідник висуває гіпотезу «Чи не був наш знаменитий «Гопак» ритуальним танцем на пастушому святі? Адже «гопа», «гопала» значить «пастух», а «Гопак» у такому разі може значити «пастушок». Гіпотеза С. Наливайка виглядає екзотичною, однак і не варто відкидати, як припущення про можливі пракорені «Гопака». Оскільки слід індоарійських племен простежуються не тільки в Індії, а й у Криму, у сіверській землі й на Волині, зазначає Є. Приступа, цілком можливо припустити, що коріння українського танцю «Гопак» значно глибше часів Запорізької Січі.

«Гопак» трактується як імовірний різновид прадавнього танцю пастухів. Можливо, високі стрибки та інші елементи акробатики, виразно означені в багатьох фігурах танцю «Гопак», а також техніка бойових ударів справді свідчать про те, що в «пластичному коді» «Гопака» зафіксувалась пам'ять про танці-змагання з тваринами, що було притаманне праукраїнцям під час підготовки до полювань. Фізичні вправи, які відображали засоби приручення диких тварин та способи полювання на них. Двобій з ведмедем та биком вимагав надзвичайної сміливості, прудкості дій та спритності, знання цілого комплексу бойових прийомів.

Пам'ятки Трипільської культури свідчать, що на території України ці та подібні до них ігри і змагання побутували ще з сивої давнини». – пише Є. Приступа. Дослідники «Гопака» одностайно відзначають, що

його лексика, та зокрема, віртуозність, дозволяють порівнювати цей танець з окремими фрагментами пам'ятками кріто-мікенської культури де зображені люди, що танцюють на биках. Віртуозна техніка «Гопака» вимагає від виконавця певних фізичних здібностей та ґрунтовної підготовки, яка може ускладнюватись до межі людських можливостей. Ці дослідники історії розвитку «Гопака» припускають, що під цією назвою до нас дійшов один із найдревніших військово-спортивних танців нашого народу. Якщо це справді так, то витoki «Гопака» слід шукати у праслов'янській культурі Північного Причорномор'я¹⁷.

Історично такі танці зафіксовані за часів Київської Русі. Християнські книжники називали ці танці «поганськими», вони здавались їм «бісівським скаканієм», хоч у реальності могли бути вже тоді художньо сформованим народним «танцем у повітрі» – «протогопаком».

У «Новому тлумачному словникові української мови» слово «гоп», від якого, найімовірніше, походить назва танцю, трактується як «звуконаслідування, яким супроводжується стрибок, притупування в танці тощо». Зі стрибком ототожнюється вигук «гоп». І в одному з найдавніших словників української мови – словникові П. Білецького-Носенка. У цьому ж словникові зустрічаємо термін «гопка» у значенні «стрибок», і термін «Гопак» як різновид танцю. У «Словнику української мови» Ф. Піскунова, поряд із «Гопаком» і «гопкою», з'являється синонім «гоцак». Згідно з Ф. Піскуновим, «гопати» й «гоцати» означає «танцювати танець». «Етимологічний словник української мови» інтерпретує вигук «гоп» так: «гоп» (вигук) – гопа, гопашеньки, гопати, гопкати, гопцювати, гопак (танець), гопи «стрибки в танці» (вдарити в гопи - «танцювати»), гопки – стрибки в танці». Із цих прикладів зрозуміло, що слово «гоп» і похідне від нього – «Гопак» мають в українській мові щедру синоніміку¹⁸.

Семантика вигуку «гоп» як такого, що може означати як стрибок, так і удар, збережена в білоруській і польській мовах і диференційована в українській вигуком «гуп», послужила для авторів версії «Бойового гопака» аргументом на користь припущення, що в українському танцеві «закодоване» і прадавнє бойове мистецтво.

З різних регіонів України та інших країн прибували на Запорізьку Січ козаки. «Слово козак прийшло до нас із Середньої Ази від тюрків-кочівників, серед яких воно означало вільну незалежну людину». Кожний з них приносив частку своєї хореографічної культури. Таким чином, формувався новий танець якому були притаманні – боротьба характерів, змагання у силі, вправності й творчій фантазії. Цей танець

¹⁷ Климець Ю.А. Купальська обрядовість на Україні / Ю.А. Климець. – К. : Наукова думка, 1990. – С. 8

¹⁸ Багалій Д.І. Історія Слобідської України / Д.І. Багалій. – Харків : Основа, 1990. – С. 173-175

виконували дві особи, які вели безкомпромісний двобій-змагання. У ньому був відкритий вияв емоцій - шаленство, веселість, жарт. Також, танцюючи, один козак міг змагатися з музикантом. Вони, кожен по своєму, демонстрували свої виняткові виконавські можливості перед громадою товаришів¹⁹.

Таким чином, у середовищі запорожців-січовиків створювався новий танець, названий іменем його творів – «Козак». До його складу увійшли рухи гопака, які підсилювались музичними інтонаціями прадавніх українських гопаків.

Козаки танцювали не лише для задоволення й розваги їхні танці мали значне вишколення, професіоналізм. Емоційна наснага доповнювалась розвинутою танцювальною лексикою, а імпровізаційний характер посилював танець трюковими елементами, які готували козаків до справжніх боїв. До того ж у танець «Козак» виконавці демонстрували своє вміння поводитись зі зброєю – шаблями, пістолями, рушницями, списами, булавами.

Коли козаки танцювали з жінками, їх героїчні, неприборкані танці, ставали шляхетними, достатньо граціозними та елегантними. Народжувався побутовий козацький танець, який танцювали парами по колу. Цей танець мав розважальний характер. Популярністю користувалась і його друга частина де дівчата і хлопці, під швидкий темп музики, дуже весело виконували притаманні кожному з них рухи. У цій частині танцю дівчата часто танцювали окремо від парубків. Взятись за руки, або поклавши їх на плечі чи талію одна одній, вони кружляли по колу усі разом, або групами, парами, чи навколо себе. Цей танець почали називати – «Козачком».

Запорозька Січ тривалий час виконувала функції держави. Тут сформувалася національна лицарська верства – козацтво. Козацтво – озброєний народ і водночас – великий художник. Козацтво – головний носій художнього смаку. Козацька епоха - найяскравіша доба в історії національного культуру творення де народний танець, став танцем провідної верстви. Нажаль автентичні козацькі танці не зафіксовані у сталих формах.

Однак у культурній пам'яті українців образ козака-танцюриста залишився яскравим спогадом²⁰.

Козаки були прикладом для громад сільської і міської молоді, які прагнули перейняти у них навіть звичаї. Так, повернувшись з походу,

¹⁹ Балог К.Ф. Мої роси і зорі / К.Ф. Балог. – Ужгород : Карпати, 1988. – 61 с.

²⁰ Кравченко І.А. Особливості музичного виховання на заняттях з хореографії / І.А. Кравченко. – Херсон, ХДПУ, 2002. – С. 255-258

козак, маючи на руках певну суму грошей або якісь інші речі, не шкодував їх і щедро платив музикантам, які ходили за ним і грали до танців. Змагальний характер запорізьких танців сприяв такому звичаю, як танці – «на закладу» – хто кого перетанцює. Звичайно, хто програє, той і платить.

Переможна хода українського гопака продовжується. Красномовним прикладом єдності народної творчості і професійного мистецтва став «Триколіїний гопак» у постанову фольклориста В. Верховинця і професійного балетмейстера оперно-балетного театру П. Жукова. Виконавці цього гопака на Першому Міжнародному фестивалі народного танцю у Лондоні: Марія Сівкович – солістка АТОБ України ім Т.Г. Шевченка та Олександр Соболев – соліст Харківського АТОБ, свідчили про успіх і перемогу – «Триколіїного (Лондонського) гопака». Марія Сівкович збила публікації і фотографії про фестиваль і разом зі своїми спогадами, багато в чому ризикуючи, дбайливо зберігала їх до років незалежності України²¹.

За роки незалежності, в Україні стали доступними дуже важливі подробиці про козаків. Так, з розмови з мольфаром Михайлом Нечаєм, ми дізнаємось про надзвичайність козаків-характерників. «Характерник – це справедлива, духовно чиста особистість, яка любить все довкілля, всіх живих істот, Землю, бажає добра всьому живому та неживому, щохвилини дбає про добро та плаче його повсюдно. Тоді ця енергія любові віддається сторицею і породжує силу. А найважливіше те, що характерник повинен служити Господу Богу і людям без якоїсь матеріальної вигоди для себе. Ця особа повинна неухильно дбати про свій внутрішній світ, бо лише дух вічний. У Карпатах характерників називають мольфарами. Дослідники життя характерників стверджують, що кожен характерник мав дуже сильне біополе, яке разом з його духовними якостями, фізичними здібностями та вміннями, давали можливість йому одному перемагати багатьох противників. У давні часи характерники своєю мужністю та зверх людськими здібностями вражали іноземців. Усі якості козаків увійшли у зміст їх творчості.

Музикою і платою музикам (скрипалю та бубнару) повинні були опікуватися хлопці. Якщо музик не вдавалося знайти, то танці відбувалися під супровід гребінця, качалки та решета. Найчастіше розпочинали дівчата, танцюючи кружком одна з одною в парах. Коли місця в хаті було обмаль, музикантів садовили на піч. За окрему пару плату парубок міг замовити музикантам танець для себе та своєї дівчини

²¹ Богород А.С. Український народний танець в писемних джерелах / А.С. Богород // Дивослово. – №7. – 1997. – С. 15

і ніхто інший танцювати цього танцю не мав права²².

Кропивницький описує танці на ходу у драмі «Глитай, або ж Павук», де парубки, йдучи з поля, приспівують: «Ой дуб-дуба, дуба-дуба»..., а один з них збирається танцювати аж до самого села. (Подібну сцену описав Тарас Шевченко в поемі «Чернець», а П. Куліш – в «Чорній раді»). Описані і танці «на закладу». Це танці-суперечки – «хто кого» – хлопця з хлопцем, хлопця з дівчиною, музиканта з танцюристом. Такі танці зустрічаємо в «Титарівні», «Невольнику», «Пропащій грамоті», «Вергілієвій Енеїді».

Козацький танець М. Кропивницький уявляв як герць, двобій, змагання, а основним історичним танцем українців вважав «Козака». Так, у «Невольнику» молодий козак «з радощів... такого гопака утрів, що аж потилиці п'ятами дістав», а в тій же сцені старий козак із сумом згадував: «...А колись-то, було, сам гетьман по талюру жбурляв за кожне коліно. А тепер... – думка танцює та скаче, а ноги ледве волочаться».

У «Титарівні» танець-змагання між дівчиною і парубком відбувається в оранді (шинку). Музиканти запитують, яку музику грати, щоб була під ногу».

Присутні радять грати «Від Києва до Лубен» та «Саврадима». Дівчата радять тій, що готуються танцювати «на закладу», як краще почати танець: «Настусю! Проведи його разів зо три навкруги вихилясом, нехай виб'є тропака, а потім в перебій дрібушечки з вивихом». А почати радять «Хрущиком з-під закаблука»²³.

Такі зернинки народних знань про український танок можна при бажанні знайти майже у кожного з видатних українських драматургів. Першою серйозною спробою задокументувати танці та їх музику в межах західних регіонів України слід вважати працю польського етнографа Оскара Кольберга «Покуття». У ній Кольберг досить детально описує декілька танцювальних форм, особливо популярних там «Коломийок», записав танцювальні мелодії та текстовий супровід.

Володимир Шухевич в третій частині своєї праці «Гуцульщина» описує танці, рухи і музику Гуцульщини²⁴. «Особливо весело було в них після повернення з воєнних походів. Тоді козаки, прибувши у Січ, протягом кількох днів ходили вулицями,... водили за собою величезний натовп музик і січових півчих-школярів, всюди розповідали про свої воєнні подвиги та успіхи, невпинно танцювали, викидаючи

²² Таранцева О. О. Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. О. Таранцева ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2002. – 20 с.

²³ Закс К.С. Всемирная история танца [Текст] / К.С. Закс. – М. : Госполитиздат, 1933. – 519с.

²⁴ Богород А.С. Український народний танець в писемних джерелах / А.С. Богород // Дивослово. – №7. – 1997. – С. 15

найрізноманітніші фігури; за ними у відрах і казанах несли різні напої...». Тут же подано обряд «прощання козака зі світом», в якому танець займав одне з головних місць. Ця тема потребує окремого дослідження, яке б дало змогу розібратися в суті проукраїнського похоронного обряду, в якому чільне місце також займали танці, ігри та змагання²⁵.

Отже, цей детальний огляд різних писемних джерел дає можливість познайомитися з найдавнішими зразками народних таночків, прослідкувати складний шлях, який довелося пройти танцювальному мистецтву в Україні; проаналізувати причини занепаду культури українців і танцювальної культури зокрема.

Українські хореографи створюють оригінальні сюжетні танці, в яких використовують засоби виразності, запозичені з народної хореографії.

Український танець займає значне місце серед культурних надбань нашого народу. Широка популярність українського танцю в нашій країні та за кордоном пояснюється невичерпним багатством тем і сюжетів, щирістю, життєрадісним запалом, гумором. У танцювальних образах розкривається національний характер народу, відображаються явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці, рідна природа тощо. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного колориту²⁶.

Нині народному танцю українців приділяється найменше уваги. Незважаючи на утворення великої кількості музичних шкіл і шкіл мистецтв, проблема відродження фольклорних зразків: пісень і танців залишається невирішеною. Ні для кого не є таємницею, що пісенно-танцювальна спадщина українців заступається сценічними зразками, створеними окремими авторами, які погано обізнані з українським фольклором. Вже на початку ХХ століття Василь Верховинець писав: «Те, що ми до цього часу бачили на сценах – це тільки слабка або погана імітація, а здебільшого еквілібристика в українській одежі під неможливо швидкий темп українського козачка».

З того часу становище в танцювальному мистецтві не змінилося; чим більше український танець виходив на сцену, тим менше його можна було зустріти в природньому середовищі.

За підрахунками вчених, в язичницькій Україні було від 120 до 150 святкових днів (залежно від місцевості) Невід'ємною частиною

²⁵ Горбатова Н.О. Професійне хореографічне мистецтво України кінця ХІХ - початку ХХ ст. : тенденції й закономірності розвитку / Н.О. Горбатова // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2003. – Вип. 4. – С. 118-125.

²⁶ Котляревський І.С. Енеїда. Повне зібрання творів / І.С. Котляревський. – К. : Наукова думка, 1969. – 288 с.

найбільших свят були українські народні (ритуальні та світські) танці.

Танцем русичі славили прадавніх українських Богів і предків, танцем лікували, чарували, в танці виливали стан своєї душі і настроїв. «Як у пісні виливаються жарти й радощі й страждання, так і в танцях та іграх народ проявляє свої почуття. На селі, приміром, у піснях минав весь рік. У танцях також є своя весна, літо, осінь і зима», – зауважив В. Верховинець. Жодне свято загально громадське чи сімейне не обходилося без танців і пісень²⁷.

Але після насильного хрещення українців, почалися шалені гоніння на всі прояви українського духовного (релігійного) життя. Гонінню піддавалися усі прадавні українські народні свята й обряди: Коляда, Щедрий Вечір, Заклички Весни, Великдень, Ярила, Русалії, Купала, Перуна, та ін. Уже Нестор-літописець, християнський монах подає в «Повісті Врем'яних Літ» відомості про ненависницьке ставлення християнських ідеологів-хрестителів до давніх українських язичницьких свят та веселощів. Знищувалися волхви і навіть скоморохи, які, на думку істориків танцю, були знавцями і носіями танцювальної культури Київської Русі.

Народ, що формально приймав християнство, не поспішав поривати зі своєю предківською вірою, звичаями, обрядами і святами. З кожним століттям змінювався світогляд українців: на зміну язичницькій життєрадісності, любові до свободи, до життя, родини й батьківщини прийшла християнська рабська покірність і терпимість, відмова від усього мирського; християнський сум і жалоба почали заступати веселий, радісний характер українського народу. Українська духовність сформована багатьма тисячоліттями, почала поступатись «духовності» християнській, але повністю витіснити давній світогляд українців християнство не змогло. Навіть сьогодні в християнських обрядах можна побачити елементи проукраїнських язичницьких обрядів, в яких здебільшого вже вихолощений первинний язичницький зміст. У християнських літургіях можна і тепер почути вкраплення українського мелосу... Але танок намагалися повністю викоринити з усіх свят і обрядів, як прояв «бісівства» і «сатанинства». Церковники, при допомозі державної влади, винищували все, що веселилася, співало, грало і танцювало. Ненависть християнських духівництва до музично-танцювальної культури українців була такою великою, що ще й тепер в усіх християнських церквах, розписаних «за канонами», можна побачити танцювальні сцени і, обов'язково, в тих місцях де зображений

²⁷ Кіндер К.Р. Танець у звичаєво-обрядовій сфері давніх слов'ян: збірник наукових трудов / К.Р. Кіндер // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – К., 2002. – Вип. 8. – С. 277-285.

«страшний суд», у «незгасимому вогні»²⁸.

Неважко передбачити, до чого може звестися уся українська національна духовна культура, якщо в релігійних спорудах християн вона зображується у вогні, а один сільський піп недвозначно попередив мене, коли я записував весільні обрядові пісні біля сільської церкви: «У мене такий закон: у мене біля церкви ніхто не матюкається і не співає!» Проголосив це молодий піп, який захистив вже дисертацію в престижній духовній академії. Якщо врахувати, що таке ставлення є нормальним стосовно усієї української пісенної, музичної і танцювальної культури вже протягом 1000 років, то дивує, як ще й досі змогла вижити українська духовність, яка пережила і перенесла страшні століття християнізації, полонізації русифікації і комунізації²⁹.

Зазнавши нищівного удару в часи поширення християнства, український народний танець знову забував на вільній Запорізькій Січі, де умови життя козаків сприяли появі нових самобутніх танців. Січ була місцем, куди сходилися представники майже усіх українських земель і кожен приносив із собою танцювальну культуру свого села, містечка, міста. А. Гуменюк вважає, що в Січі з'явилися танці, «Гопак», «Метелиця» та ін., які також були відомі далеко за межами України (в Польщі, Росії, Франції та ін.) ще в середині XVII століття. Ці танці приносили славу Україні і в минулому, і навіть сьогодні в сценічних обробках дивують і захоплюють своїх та іноземних глядачів³⁰.

Легендарні часи Козаччини стали в історії українського танцю часом найбільшого розквіту самобутньої танцювальної культури українців після язичницької доби. Звичайно, це вже був танець, позбавлений релігійного змісту і значення; його виконували після переможних походів або просто під час відпочинку та дозвілля.

Із заборною Січі Катериною II, танець почав занепадати, спрощуватися. Заборона козацтва і слів «запорожець», «козак», на думку Вадима Купленика, негативно вплинула і на танці з цією назвою; до нас дійшла лише назва танцю «козачок» як зменшена форма слова «козак». А назву танцю «Козак» ще й досі можна зустріти в Галичині і в Буковині.

Уже в кінці XIX – на початку XX століття майже всі дослідники відзначали, що в багатьох місцевостях України зникли українські народні свята (Купало, Коляда та ін.), переслідуючі церковно-

²⁸ Бистрицька С.О. Проблема класифікації та систематизації народних танців. Історико-аналітичний погляд на розв'язання проблеми / С.О. Бистрицька // Печатное слово. К. : Атіка, 2006. – Вып. 6. – С. 31-35

²⁹ Багалій Д.І. Історія Слобідської України / Д.І. Багалій. – Харків : Основа, 1990. – С. 173-175

³⁰ Годовський В.М. Танці Полісся / В.М. Годовський. – Рівне, 2002. – 75 с.

державною владою. А з ними почали забуватись і народні танці українців. Олексій Дей в 1970 році видав збірник «Танцювальні пісні», до якого увійшло близько 1500 танцювальних пісень та приспівок до танцю. Можна лише уявити, скільки в минулому було танців в Україні, якщо за даними львівської дослідниці танцю Лариси Сабан, деякі села Заходу й до сьогодні зберегли по 20-30 самобутніх таночків. А скільки танців вже зникло безслідно, і скільки ще можна їх врятувати і зберегти для наступних поколінь українців?³¹.

На характер змін, які відбулися в українській народній хореографічній культурі першого десятиліття ХХ століття, вирішальний вплив мали драматичні події в соціальному, економічному, політичному, духовному житті суспільства (хвиля національно-патріотичного піднесення, перипетії української революції та громадянської війни, процеси українізації тощо), які спричинили виникнення й поширення неоромантичних сподівань у всіх прошарках населення на споконвіку омріяне національно-культурне відродження.

Починаючи з кінця ХІХ століття, відбувається процес об'єктивації українського народного танцю, що в кінцевому результаті приводить, з одного боку, до перетворення його на твір сценічного мистецтва («масового» та «елітарного»), а з іншого (особливо у другій половині ХХ століття) – в об'єкт наукової рефлексії (у мистецтвознавчому, соціологічному, культурологічному, етнографічному та інших аспектах)³².

Разом із тим відзначається, що розвиток української народної хореографічної культури у ХХ столітті відбувався в контексті загальних закономірностей розвитку світової хореографічної культури. Після 1917 року він був значною мірою зумовлений соціально-політичними зрушеннями, що відбулися в Україні в той період, і пов'язаною з ними ідеологізацією мистецтва.

Одним із векторів указаної об'єктивації українського народного танцю є його еволюція як складової драматичної дії. Починаючи з другої половини ХІХ століття, включення народних танців у драматичні твори стає регулярним у творчості корифеїв українського професійного театру І. Карпенка-Карого та ін. Спочатку ці танці не були органічним компонентом драматичної дії, а являли собою своєрідне вкраплення танцювальних номерів (дивертисментів). Слід зазначити, що включення народних танців (зокрема гопака) у виставу деякими українськими

³¹ Бистрицька С.О. Проблема класифікації та систематизації народних танців. Історико-аналітичний погляд на розв'язання проблеми / С.О. Бистрицька // Печатное слово. – К. : Атіка, 2006. – Вып. 6. – С. 31-35

³² Балог К.Ф. Мої роси і зорі / К.Ф. Балог. – Ужгород : Карпати, 1988. – 61 с.

режисерами з часом набуло характеру моди й стало використовуватися в суто розважальному плані, часто призводячи до порушення сценічної дії. Така вульгаризація українського театру, музично-драматичного за своїм походженням і сутністю, викликала занепокоєння діячів національної культури: М. Кропивницького, І. Карпенко-Карого та ін., які категорично виступили проти цієї «горілчаної гопакодії».

У процесі розвитку хореографічного фольклору важливе місце займає концепція «сучасного театру» Л. Курбаса, який розглядає танець не просто як основу драматичної дії, а, скоріше, як її сенсоутворюючий компонент: драматична дія і танець, по суті, є єдиним цілим. Танець розглядається Курбасом як «єдність простору і часу в русі», «масова ритмопластична поліфонія у рухові людини на сцені», що дає можливість здійснення імпровізації в трьох її аспектах: «як абсолютне регулювання і корегування того, що робиш; постійне тривання в тому, що буде, а не в тому, що є абсолютна ритмова напруженість».

Такий підхід передбачав звернення до автохтонного народного мистецтва танцю й розвитку на цій основі саме української народної хореографічної культури. У контексті розуміння митцем танцю як «об'єднання часу, простору і ритму» простежується зв'язок курбасівського розуміння імпровізації з так званим «експресивним танцем» і розвитком нових форм народного танцю у світовому хореографічному мистецтві, що інтегрує традиції та інновації.

На жаль, ці ідеї не були належною мірою реалізовані у вітчизняній хореографічній культурі, хоча їх поява ознаменувала початок третього періоду розвитку української хореографії.

Професіоналізація народного танцювального мистецтва, що виявилася в тому числі у його відособленні від драматичного театру, пов'язана з іменами В. Верховинця³³ і П. Вірського³⁴. Балетмейстерська творчість В.Верховинця фактично започатковує самостійне функціонування цього виду мистецтва на основі створення ансамблю народного танцю. «Хореографічні вечори», організовані В. Верховинцем у 1912 році в театрі Садовського, стали поштовхом до виникнення численних балетних шкіл, різних танцювальних колективів, ритмопластичних груп, танцювальних студій. Першими українськими (так званими козацькими) танцювальними ансамблями були «Орбелбол» та «Українські козаки з шаблями»³⁵, а також пізніше створений В.Верховинцем жіночий хоровий театралізований ансамбль («Жінхоранс»), що здійснили вплив на подальший розвиток української

³³ Верховинець В. Теорія народного українського танцю / В. Верховинець. – К., 1991.

³⁴ Вірський П. У вихорі танцю / П. Вірський// Советская культура. – К. : Мистецтво, 1969.

³⁵ Красовская В.М. Русский балетный театр / В. М. Красовская. – М. : Искусство, 1958. – Т. 1. – 309 с.

сценічної хореографії.

Сценізація українського народного танцю в західноукраїнському регіоні була щільно пов'язана зі становленням національного музично-драматичного театру. Використання народного танцю в музично-драматичних і оперних виставах створило сприятливий ґрунт для подальшого розвитку театралізованих форм цього виду хореографії і його поступового утвердження як самодостатнього сценічного жанру. Характерною ознакою даного процесу в Західній Україні було активне звернення до зразків регіонального танцювального фольклору (зокрема гуцулки, аркана, коломийки) та введення їх в театральну практику. Найбільш виразно це демонструвала діяльність аматорського народного «Гуцульського театру» Г. Хоткевича (1909-1912), що в нових формах розвивав традиції народних видовищ. У постановках театру широко використовувався гуцульський танцювальний фольклор, дбайливо перенесений на сцену в майже незмінному вигляді³⁶.

Вагомий внесок у подальший розвиток хореографічного фольклору в Західній Україні зробив Василь Авраменко³⁷, учень і послідовник В. Верховинця. Творчість балетмейстера, який навесні 1922 р. прибув до Львова, репрезентувала тенденцію до яскравої театралізації українського народного танцю. Це виявилось у прагненні хореографа до технічного ускладнення й довільної сценічної інтерпретації фольклорних першоджерел з акцентуалізацією на героїко-патріотичні мотиви. В. Авраменко впритул підійшов до створення своєрідних балетних спектаклів на народно-танцювальній основі, тим самим сприяючи піднесенню української сценічної хореографічної культури на якісно вищій щабель.

Усвідомлення балетмейстером значного потенціалу хореографічного мистецтва як засобу художнього і національного виховання молоді спонукало В. Авраменка до активної діяльності щодо організації в Галичині шкіл українського народного танцю. Заснувавши першу з них 1922 року у Львові, він згодом відкрив такі навчальні заклади майже в усіх великих містах Східної Галичини (Дрогобичі, Станіславі, Стрию, Тернополі та ін.). Викладання ґрунтувалося на системі хореографічного навчання, розробленій В. Авраменком на засадах школи В. Верховинця; програма шкіл передбачала опанування як практичного, так і теоретичного матеріалу. Прищеплюючи своїм вихованцям любов і повагу до національних танцювальних традицій, балетмейстер водночас

³⁶ Безклубенко С.Д. Всезагальна теорія та історія мистецтва / С.Д. Безклубенко. – К. : КИТ, 2003. – 261 с.

³⁷ Пастух В.В. Галицький слід Василя Авраменка / В.В. Пастух // Українська культура. – 1999. – №31. – С. 32-33.

готував їх до продовження розпочатої ним справи.

Іншим напрямком діяльності В. Авраменка була просвітницько-популяризаторська праця. Прагнучи привернути увагу української громадськості до проблем національної хореографічної культури, балетмейстер та створений ним учнівський танцювальний колектив побували із концертними виступами практично в усіх містах Схущої Галичини. Програма таких імпрез, що розпочинались передмовою про історію розвитку української народної хореографії, складалася із сольних композицій В. Авраменка («Соло – гопак парубка», «Чумак», «Плач Ізраїлю» тощо) та виступів його учнів («Козачок», «Великодній хоровод», «Сон Катерини», «Журавель», «Коломийка» та ін.)³⁸.

Хоча перебування В. Авраменка в Галичині не було тривалим (до осені 1924 року), його художньо-творча діяльність істотно вплинула на подальший розвиток національної хореографічної школи й визначила регіональні особливості цього процесу.

Справу В. Авраменка продовжили його учні за підтримки численних українських громадських товариств Галичини. Духовно-виховний потенціал, притаманний українському народно-танцювальному мистецтву, осмислювався як відповідний головній меті цих інституцій – вихованню національної самосвідомості та піднесенню національної гідності українського громадянства. У зв'язку із цим товариства всіляко підтримували діяльність послідовників В. Авраменка, налагоджували тісну співпрацю з ними³⁹.

Танець еволюціонує, відбиваючи еволюцію народного життя як складний процес трансформації традицій, доповнення їх новими елементами. Анімістичні й антропоморфні вірування склали основу як первісних релігій, так і сюжетів, мотивів, образної системи фольклору, зокрема, хореографічного, що відбулося в найдавніших хороводах. Християнізація, розвиток писемності в давньоруський період освіти, науки, в подальші часи призвели до трансформації міфологічного світогляду наших предків. Це виявилось зокрема у «забуванні» первинного міфологічного змісту хороводів, виокремленні побутових танців та усталенні їх образної системи. Еволюція народного танцю здійснюється в межах традиції як процес її без зупинної трансформації, збагачення, але не руйнування⁴⁰.

Уперше складний процес поєднання лексики класичного танцю і

³⁸ Пастух В.В. Галицький слід Василя Авраменка / В.В. Пастух // Українська культура. – 1999. – №31. – С. 32-33.

³⁹ Бойко О.С. Художній образ у народно-сценічній хореографії як предмет мистецтвознавчого дослідження / О.С. Бойко // Культура і сучасність : Альманах. – К. : ДАКККіМ, 2005. – С. 103-108.

⁴⁰ Арановский М.Г. Синтаксическая структура мелодии: Исследования ВНИИ искусствоведения. М-во культуры СССР / М.Г. Арановский. – М. : Музыка, 1991. – 320с.

самобутніх форм українського хореографічного фольклору на основі структур традиційної балетної вистави з канонічними па-де-де, па-де-труа, варіаціями, кордебалетними ансамблями розпочався у створеному в квітні 1931 року героїко-романтичному балеті «Пан Каньовський» М. Вериківського в інтерпретації визначного майстра класичної хореографії, відомого віртуозного танцівника і балетмейстера В. Литвиненка й досвідченого хореографа-фольклориста В. Верховинця.

Дослідження історії народження цього першого українського національного балету доводить, що механічне поєднання класичних форм і фольклорних зразків не давало позитивних результатів. Спроби перенесення на балетну сцену точних копій народних танців, записаних В. Верховинцем, виявилися безплідними. У майбутній балетній виставі на етапі репетицій виявилася суперечливість і неузгодженість двох різних інтонаційно-контрастних виражальних засобів: класичного танцю і автентичних зразків українського хореографічного фольклору⁴¹.

З метою гармонійного поєднання в лексиці та структурних формах національного балету класичного і народного танців, балетмейстери-постановники спробували театралізувати фольклорні зразки, ускладнивши їх віртуозними елементами класики. Ці пошуки виявилися ефективними: уперше в історії балетного театру класична та українська народно-сценічна хореографії об'єдналися, ставши плідним ґрунтом для створення своєрідної танцювальної лексики національних балетних вистав.

Аналіз пластичних образів головних героїв балету Любини Бондарівни та козака Яроша Ярмулочка засвідчив, що у процесі роботи над втіленням «Пана Каньовського» були створені зразки жіночого, чоловічого і дуетного танців національного класичного балету, а також кордебалетних танцювальних композицій і структур, що синтезували елементи класичної та української народно-сценічної хореографії.

Завдяки взаємозбагаченню класичного та народного танців хореографічні картини в українських операх «Наталка Полтавка» (1936 р.) та «Запорожець за Дунаєм» (1936 р.), що були показані в Москві, не перетворилися на вставні ілюстративні дивертисменти, а стали емоційною кульмінацією розвитку дії⁴².

Танцювальні варіації будувалися на дрібних партерних рухах на пальцях, своєрідно переінтовнованих українських дрібушечках, піднятих на пуанти; на коротеньких па-де-ша, що переходили в сіссонни; на

⁴¹ Василенко К. Український танець / К. Василенко. – К., 1997. – 282 с.

⁴² Горбатова Н.О. Професійне хореографічне мистецтво України кінця XIX - початку XX ст.: тенденції й закономірності розвитку / Н.О. Горбатова // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2003. – Вип. 4. – С. 118-125.

грандіозних обертаннях, підказаних народним танцем.

Розвиток національного театру сприяв формуванню фольклорно-сценічної та народно-класичної знакових хореографічних систем використання у виставах народної танцювальної лексики. Перша модель ґрунтувалася на використанні українського танцю у чистому вигляді. У театральний побут її впроваджує В. Верховинець, який, фіксуючи особливості фольклорного зразка відтворював їх у контексті музично-драматичних, оперних та опереткових вистав, які здійснювала трупа М. Садовського. Так, уперше на сцені з'являється гуцульський «Аркан», а згодом розгорнуті баттетні сцени в опері М. Лисенка «Енеїда». Хореограф вдало розкриває в них суттєві риси ліричних персонажів, підпорядковуючи «вірні копії» народних танців яскраво-комедійному і гостросатиричному режисерському рішення. Проте, спроба побудувати повністю на цьому принципі балетну композицію виявилася невдалою. Так, публіка досить швидко втратила інтерес до «Пана Каньовського» М. Вериківського, прем'єра якого відбулася у Харкові (1931)⁴³.

Друга модель, народно-класична, виникає як альтернатива «етнографічному» балетові. Свою першу апробацію вона теж пройшла під час роботи над хореографією «Пана Каньовського».

Театралізація танцювальної лексики мала своїх послідовників, зокрема, у творчості В. Авраменка, який, підпорядковуючи автентичний танець законам сцени, надає йому яскравої видовищності⁴⁴.

Проте для більшості інтерпретаторів народного танцю у 10-30-ті роки ХХ століття фольклорні зразки не завжди були доступними. Тому у танцювальному мистецтві означеного періоду переважає опосередкований підхід до їхнього сценічного втілення. Орієнтацію на стилізовані й трансформовані мовні засади народного танцю, на його вільну сценічну інтерпретацію можна вважати домінуючою тенденцією у розвитку української хореографії.

На українській сцені спроби створення національного балету на основі характерного танцю мали місце у постановках С. Лінчевського «Малоросійський балет» на музику українських пісень та «Жнива в Малоросії» (лірико-комедійний спектакль), музика Д. Пагані⁴⁵. Автори цих балетів прагнули поєднати лексику класичного танцю з елементами фольклорного. Хоча цей досвід був не зовсім вдалим, завдяки йому

⁴³ Василенко К. Український танець / К. Василенко. – К., 1997. – 282 с.

⁴⁴ Пастух В.В. Галицький слід Василя Авраменка / В.В. Пастух // Українська культура. – 1999. – №31. – С. 32-33.

⁴⁵ Білаш П.М. Балетмейстерське мистецтво і становлення української сценічної хореографії у контексті розвитку Європейської художньої культури (10-30-х років ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.01 «Теорія та історія культури» / П.М. Білані. – К., 2004. – 21 с.

характерний танець поступово входить у творчий арсенал українських балетмейстерів, які, звертаючись до національної тематики, сприяли формуванню вивершеної системи хореографічної лексики, спроможної розкривати образний зміст художнього твору.

Народно-сценічний танець як різновид характерного виник у перші десятиліття ХХ століття в ансамблях народного танцю. Проте, свою остаточну форму він набуває у творчості М. Соболя. Хореографічні композиції, які виконував його ансамбль, мали вигляд розгорнутих танцювальних сюїт («Весілля на Україні», «Картинки в горах Кавказу», «Польський бал у пана Твардовського» та інші). Працюючи над ними, балетмейстер використовував класичний тренаж, вважаючи, що він допомагає розвинути здатність тіла до більш довершеного виконання народного танцю⁴⁶.

Іншу стратегію демонструють народно-сценічні постановки українського танцю В. Верховинця («Лондонський гопак»). Спираючись на хореографічні рухи народного танцю, ці митці ускладнюють його виконавську структуру карколомною технікою, високими стрибками, обертами, мало не акробатичними трюками⁴⁷.

Крім позитивних моментів, такі тенденції мали й негативні наслідки. Захоплення ускладненими танцювальними жестами зводило нанівець естетичні функції танцювальної образності, а захоплення зображальними елементами – знижувало виразність хореографічної композиції.

Тема 1.2. Класифікація українського народного танцю за локальними регіонами України

Розвиток культури кожного етносу і формування її особливостей пов'язані з природним середовищем та способом господарських занять населення. Кліматичні, біологічні та географічні фактори, сусідство з іншими націями, історичні події, що протягом тривалого часу відбувались в Україні, впливали на духовний світ людини, характер, темперамент народу. На цьому шляху культура українців зазнавала впливу інших народів, її елементи перехрещувались, сплітались й перемішувались. Усе це український народ перетопив у вогні свого існування і силою своєї уяви відобразив у народній творчості. У різних регіонах сформувались певні особливості побуту і традиційної культури. Навіть серед одного етносу можна побачити групи кожна з яких має

⁴⁶ Вірський П. Думки і поради / П. Вірський. – К. : Мистецтво, 1960. – № 3. – С. 15

⁴⁷ Верховинець В. Українська хореографія. Теорія українського народного танка / В. Верховинець. – К. : Шлях, 1919. – № 30. – 47 с.

своєрідний побут і культуру. Спільність і однорідність їх локальних особливостей стали основою для визначення окремих етнографічних груп і регіонів. Вони, будучи складником єдиного цілого, маючи спільну територією, мову та звичаєву структуру, водночас створюють розмаїття української культури, впливають на ментальність нації. Бойки, гуцули, лемки, поліщуки, степовики – етнографічні групи України.

Етнографічне районування – це поділ території на локальні культурно-побутові групи населення, які мають спільні риси мовного, звичаєвого, господарського характеру, зумовлені природним середовищем та історичним розвитком кожної групи, а також етнокультурними взаємозв'язками з сусідніми народами.

Уже літописець, подаючи назви племен, усвідомлює, що вони мають спільне коріння і, об'єднавшись в одній державі під назвою Русь, починають вважати себе єдиною етнічною одиницею. Замість племінних назв (поляни, деревляни, уличі, тиверці і т.д.) з'являються географічно-територіальні: полтавці, чернігівці, слобожани тощо. Назви племен для позначення локальних етнографічних груп українців не залишилися (за винятком волинян), проте лишили сліди в деяких топографічних назвах.

Перші спроби визначення локальних груп українців знаходимо в «Густинському літописі»: Волинь, Подоля, Украйна, Полгоря – все це, як зазначає автор, на території Руської землі. Сусідів названо: москва, литва, ляхи, турки, татари. Іван Вишенський на території «Малої Русії» виділяє ще й Покуття.

Олексій Шафонський у своїй праці «Черниговского наместничества топографическое описание» (1786) на Лівобережжі виділяє два райони: на півночі – Полісся (або Литва), на півдні – Степ (або Україна) і відповідно групи українців – литвини й степовики.

Після приєднання України до Московії (1654) почала побутувати думка, що українці – це етнографічна група росіян (малоросіяни). Кілька століть такий погляд свідомо культивувався, поки не виріс до уявлення українців як «молодшого брата». Уперше науково спростував ці погляди видатний чеський вчений-славіст Павел Йосеф Шафарик, який досліджував і українські старожитності, фольклор та літературу. У 1842 р. він видав карту «Слов'янські землі». Це була перша етнічна карта, яка дала наукове уявлення про межі розселення українців, білорусів, росіян, чехів, словаків, поляків, болгар. Як доповнення до етнічної карти Павел Шафарик видав монографію «Слов'янський народопис», яка складалася з нарисів про розселення слов'янських народів, їхні мови, літературу, подав також статистичні матеріали про віросповідання та державну належність.

Серед східних слов'ян Павел Шафарик виділяє чотири народи: українці, білоруси, новгородці та росіяни. До речі, серед сучасних етнографів і нині побутує думка про значні відмінності між московськими і новгородськими росіянами. Наприклад, Дмитро Зеленін писав: «с полным правом можно говорить о двух русских народах: северно-русском (окающий говор) и южнорусском (акающий говор)», а також стверджував, що поділ східних слов'ян на росіян, українців і білорусів є не стільки етнографічним, скільки історико-політичним. Дійсно, Москва підкорила Новгород значно раніше, ніж Україну, бо ослаблений опричиною, цим чи не першим геноцидом, він не зміг чинити належного опору і увійшов до складу цієї «собирательниці русских земель», яка підкорила й карелів, чудь, зирян, ненців, мордву, мешчеру, коміпермяків та багатьох інших.

Погляди Павла Шафарика були надзвичайно прогресивними: він вперше довів неприродність державного роздрібнення українських земель між різними державами (в тому числі Росією і Польщею).

У межах України у ХІХ ст. сформувалося уявлення про кілька етнографічних районів, що певною мірою різняться за культурно-побутовими ознаками: Поділля, Покуття, Галичина, Закарпаття, Слобожанщина, Волинь, Сіверщина.

Нині прийнято поділяти Україну на шість історико-етнографічних зон: Полісся, Карпати, Поділля, Середня Наддніпрянщина, Слобожанщина, Південь. Однак слід зазначити, що між етнографічними

районами України не існує чітких меж, тому такий поділ має досить умовний характер. Крім того, науково-технічний прогрес, масове поширення стандартизованих форм культури, а також процеси міжетнічної інтеграції згладжують етнографічні особливості окремих регіонів.

Слобожанська Україна (Слобожанщина) охоплює Харківську область, південно-східну частину Сумської, північно-східну Дніпропетровської, східну частину Полтавської, північну – Донецької і Луганської областей. До неї етнографічно дотичні західні райони Білорусії та Воронежської області Росії.

Середнє Подніпров'я – більшу частину Київської, Черкаську, південну частину Чернігівської та Полтавської, південно-східну частину Житомирської, південно-західну частину Сумської, східну частину Вінницької, північну частину Кіровоградської, північно-західну частину Дніпропетровської областей. Це один із найгустіше та найдавніше заселених районів і центр формування української нації.

Полісся – північ України і простягається зі сходу на захід України. Це північні райони Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей. До нього мовно-етнографічно належать: південна смуга Брестської (Берестейщини) області (Білорусь) і східна частина Підляшшя (Польща). Південна межа визначається від Західного Бугу на схід, на північ від Володимира-Волинського, Луцька, Рівного, Новоград-Волинського, Житомира, Києва, на Лівобережжі Ніжина, по річці Сейму до сучасного кордону з Росією. Полісся поділяється на Західне (Правобережне або Прип'ятське) і Східне (Лівобережне або Наддеснянське). За сучасним адміністративним поділом воно ділиться на Волинське, Рівненське, Житомирське, Київське, Чернігівське.

Волинь – басейн правих притоків Прип'яті і середнього поріччя Західного Бугу, охоплює південні регіони Волинської та Рівненської, південно-західні – Житомирської та північну смугу Хмельницької, Тернопільської і Львівської областей, а в Польщі Лівобережне Побужжя – Східну Холмщину.

Поділля – межиріччя південного Бугу і лівобережного Середнього Подністров'я. Це більша частина Вінницької, Хмельницької, Тернопільської та південь Чернівецької областей. У етнографічній літературі воно поділяється на Східне і Західне (похідне найменування «подоляни», «поділяни»).

Покуття – межиріччя Дністра і Пруту, на заході – Станіславська низовина, на сході – Чернівецька область.

Опілля – Галицький, Рогатинський, Перемишлянський,

Бережанський райони, лівобережжя Подністров'я Миколаївського району. Цей регіон найменш вивчений.

Південна степова Україна (Причорномор'я) – Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Одеська області, південні райони Дніпропетровської, Кіровоградської, Донецької, Луганської. Ця територія відома як «Дике поле». Колонізувало «поле» запорізьке козацтво. Цей район складається з підрайонів: південно-східний (приазовський), нижньодніпровський, Буджак і Таврія. Південний степовий район найбільш русифікований.

Народний танець займає значне місце у процесі духовного життя людини. Його феномен полягає в постійному русі, збереженні фольклорних традицій, ритмо-пластичних і емоційних кодів та розвитку усіх притаманних танцю складових, збалансованих у контексті духовних, естетичних і технічних принципів.

У Україні на початку ХХ ст. виразно намітилися дві тенденції розвитку у народному танці. Одна стояла на боці дбайливого перенесення на сцену незмінених зразків української народної хореографії зі старанним зображенням малюнка і манери виконання кожного танцю. Такі танці називаються фольклорними (англ. folk-loge – народна мудрість, знання, творчість). Уперше цей термін, яким нині користуються дослідники майже всіх країн світу, був вжитий англійським вченим Вільямом Томсоном у 1846 р. В Україні яскравим прихильником цієї тенденції став фольклорист, дослідник і дуже талановитий багатогранний митець – Василь Верховинець.

Інша тенденція була пов'язана з прагненням до технічного удосконалення і інтерпретації першоджерел (фольклорних зразків) за законами сцени. Нині такі танці отримали назву характерні або народно-сценічні.

Фольклорний танець це результат творчості талановитих особистостей багатьох поколінь. Він являє собою підпорядковані певній ритмічній структурі художні рухи, пози, жести, завдяки чому люди відображають свої почуття, вподобання а також зміст подій танцювального дійства. Цим танцям притаманні особливості характеру і своєрідна манера виконання. Специфіка побутового і святкового вбрання, музичного супроводу сприяють оригінальності кожного фольклорного танцю певного етносу і різноманіттю хореографічної культури.

Народно-сценічний танець, зберігаючи основні риси фольклорного, відтворюється в художньому образі за законами сцени і кожний такий твір має певного автора (балетмейстера). Народний танець має свою першооснову. Відомо, що прадавні обряди супроводжувалися

танцювальними діями. За історико-етнографічними характеристиками українські народні танці поділяються на 3 основні регіони: Центрально-Східний, Північний і Західний.

До першого регіону належать Київщина, Полтавщина, Чернігівщина, Слобожанщина, Сумщина, північні регіони Донецької області, Дніпропетровщина, Запорізька, Херсонська, Миколаївська, Кіровоградська, Одеська області.

До другого регіону належать північні регіони Київської, Сумської, Чернігівської, Житомирської, Рівненської областей.

До третього району Гуцульщини, Закарпаття, Рухівській район, Львівська область і Лемківщина.

Класифікація та характеристика українських народних танців багато в чому залежала від регіону України.

Більш детальна класифікація українського народного танцю за регіонами України представлена у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація українського народного танцю за регіонами України

Регіон	Танці в регіонах	Жанр	Кільк-ть учасників	Вплив на хореографію сусідніх держав
Центральна Україна	«Гопак»	Героїчний	Масовий	Вплив Росії. Це танці, що давно вже побутують в Україні, композиційні форми виконання, зазнали значних змін як щодо танцювальної лексики, так і стосовно музичного супроводу, поступово набувають яскраво виражених національних рис.
	«Колгоспна полька»	Ліричний	Груповий	
	«Запорожці»	Героїчний	Груповий	
	«Повзунець»	Гротесковий	Груповий	
	«Козачок»	Героїчний	Масовий	
	«Полтавський козачок»	Героїчний	Масовий	
	«Метелиця»	Гротесковий	Груповий	
	«Коханочка»	Романтичний	Груповий	
Слобожанщина	«Краснянська полька»	Ліричний	Парний	На хореографію Слобожанщини впливала Польща.
	«Слобожанська полька»	Ліричний	Парний	
	«Катерина»	Ліричний	Масовий	
	«Кадриль»	Героїчний	Парний	
	«Коханочка»	Гротесковий	Масовий	
Буковина	«Богодухівська метелиця»	Гротесковий	Груповий	На Буковині та Закарпатті виконуються румунські танці областей Марамуреш та Південної Буковини (Румунія).
	«Бубнарський»	Героїчний	Сольний	
	«Чотирирянка»	Ліричний	Груповий	
	«Бойківські забави»	Героїчний	Груповий	
	«Вівчарі на полонині»	Гротесковий	Груповий	
	«Буковинський парубоцький»	Гротесковий	Груповий	
«Буковинський весільний»	Романтичний	Масовий		

	«Буковинська полька»	Ліричний	Парний	
	«Раковецький кручений»	Гротесковий	Масовий	
	«Опришки»	Героїчний	Груповий	
Поділля	«Василечки»	Ліричний	Груповий	На хореографію Поділля впливала Молдова. Багато спільного маємо і в хореографії українського та молдавського народів. Так, у Молдавії побутують гопакул, коломийка, войницькі (гайдуцькі) танці.
	«Дев'ятка»	Героїчний	Груповий	
	«Топорівський весільний»	Романтичний	Груповий	
	«Варварка»	Гротесковий	Парний	
	«Оляндра»	Романтичний	Груповий	
	«Подоляночка»	Ліричний	Груповий	
	«Клин»	Гротесковий	Груповий	
	«Кривуляк»	Гротесковий	Парний	
	«Подільська купальниця»	Ліричний	Груповий	
Полісся	«Поліська полька»	Ліричний	Парний	На хореографію Полісся впливала Польща. Деякі польки на Україну з інших країв: «австрійська», «словацька», «молдавська», «білоруська».
	«Ойра»	Гротесковий	Груповий	
	«Яків»	Гротесковий	Груповий	
	«Поліські притупи»	Гротесковий	Парний	
Волинь	«Волинська полька»	Ліричний	Парний	Вплив Словаків. М'яке ріє при виконанні деяких круток у парах, використання словацької польки як у парах, так і в масових композиціях.
	«Волинська стрибунець»	Ліричний	Масовий	
	«Крутях»	Героїчний	Груповий	
	«Шалантух»	Сатиричний	Груповий	
	«Калина»	Ліричний	Масовий	
	«Триндички»	Юмористичний	Масовий	
Гуцульщина	«Гуцулка»	Ліричний	Масовий	Окрім рис загальних мають і специфічні особливості, що обумовлені впливом сусідніх народів. Виявляються ж вони в сукупності певних стильових явищ хореографічних та музичних.
	«Аркан»	Героїчний	Груповий	
	«Решето»	Ліричний	Масовий	
	«Коломийка»	Ліричний	Парний	
	«Бокораші»	Гротесковий	Масовий	
	«Опришки»	Героїчний	Груповий	
	«Лісоруби»	Гротесковий	Груповий	
	«Гайдук»	Героїчний	Груповий	
	«Голубка»	Ліричний	Парний	
Закарпаття	«Березнянка»	Драматичний	Груповий	Впливала Словаччина. Запозичено основний хід до закарпатської карічки. У середній Словаччині користується популярністю «Яношівський танець», який за рухами, композицією та вигуками нагадує «Аркан», «Опришки», «Довбуш».
	«Дубо-танець»	Героїчний	Груповий	
	«Закарпатський Чардаш»	Ліричний	Парний	
	«Карічка»	Ліричний	Парний	
	«Рахівчанка»	Ліричний	Груповий	
	«Скакани-дубкани»	Гротесковий	Груповий	
	«Тропотянка»	Ліричний	Масовий	
	«Увиванець»	Ліричний	Парний	

У результаті аналізу таблиці 1.2 можемо зробити висновки, про те, що проблематикою українських народних танців у Центральній Україні, займалися: П.П. Вірський, В.М. Верховинець, К.Ю. Василенко,

О.О. Гомон, В.Г. Дебелій, О.І. Прокопенко; на Буковині та Закарпатті: К.Ф. Балог, Я.М. Чуперчук, Д.Г. Ластівка, М.М. Вантух; на Поділлі: В.В. Петрик.

Незламна любов до української народної творчості, збереження національної ідентичності, традицій, багатства її зразків, шляхетність, патріотизм, потяг до художнього піднесення в розкритті образів притаманні творчості патріархів українського народно-сценічного танцю – Василя Миколайовича (Костіва) Верховинця (1880-1938)⁴⁸, його учня Василя Кириловича Авраменка (1895-1981)⁴⁹ і їх послідовників, які створюють оригінальні національні твори не копіюючи один одного а розкриваючи в них все нові грані достеменних фольклорних взірців. Серед них учень В. Авраменка, унікальна особистість у гуцульській хореографії Ярослав Маркіянович Чуперчук (1911р.) і його послідовниця, автор книжки Ярослав «Чуперчук: феномен гуцульської хореографії» – Дана Петрівна Демків. Їх духовно сильні народно-сценічні танцювальні твори вражають особливим колоритом, творчою фантазією, шляхетністю, дотепністю, гумором, запальним настроєм, героїзмом, атмосферою свята, тощо. Про балетмейстерів які чужі твори видають за свої Я. Чуперчук сказав: «Убогі митці без таланту, совісті й душі!».

Багато балетмейстерів у своїй роботі керуються ґрунтовними науковими працями Гуменюка Андрія Івановича (1916-1982) – «Українські народні танці» де автор пропонує 140 фольклорних танців, їх класифікацію і паспортизацію, «Народне хореографічне мистецтво України» де він визначив і охарактеризував танці основних локальних регіонів.

Відомий дослідник українського народного танцю Андрій Гуменюк користувався, наприклад, тими місцями з поезії Т. Шевченка, які нагадували деякі танці та рухи українського танцю ХХ століття, але скептично ставився до тих відомостей, які залишили письменники у своїх творах. Дійсно, з погляду наукового, свідчень про танці, які містяться в художніх творах українських письменників, не досить, щоб робити якісь ґрунтовні висновки про танці українців, але заперечувати цінність цих свідчень також не можна. Примітний факт: жоден з письменників, що у своїх творах використовували описи народних українських таночків, ніколи не вигадували нових назв танців, нових неіснуючих в народі рухів Письменники, що наважувалися писати про українські танці, відвідували ті місця, де українська молодь заводила

⁴⁸ Верховинець В. Українська хореографія. Теорія українського народного танка / В. Верховинець. – К. : Шлях, 1919. – № 30. – 47 с.

⁴⁹ Пастух В.В. Галицький слід Василя Авраменка / В.В. Пастух // Українська культура. – 1999. - № 31. – С. 32-33.

свої танці. Це були вечорниці, вулиці, свята, весілля. Усі письменники, які в творах використовували описи таночків, крім того, вміли їх танцювати, тим більше, що дитинство і юність цих письменників проходила в українських селах⁵⁰.

Регіональна різноманітність українського народно-сценічного танцю, енергія яку він випромінює, доступна мова, геніальність його творців і виконавців принесли йому заслужену славу у всіх країнах світу, що внесло його до світової скарбниці національних культур сучасного мегакультурного розвитку. У всесвітній скарбниці хореографічної народної творчості український народно-сценічний танець займає значне місце, особливо починаючи з діяльності талановитого популяризатора українського народного танцю за кордоном, В. Авраменка⁵¹.

Український народно-сценічний танець лишається своєрідним різновидом народного танцю з ускладненою лексикою і досить складною позиційно-архітектонічною побудовою. Безперечно, класичний балет впливає на його розвиток.

У процесі дослідження функціонування українського народного танцю в побуті зроблено висновок, що в ході бурхливих соціально-політичних подій ХХ століття в Україні, в яких брали участь представники різних народів, що населяли Російську та Австро-Угорську імперію, мало місце стихійне взаємопроникнення національних культур. Особливо це стосується Покуття.

У результаті набув чинності двоєдиний процес: досягнення української культури поширювалися серед інших народів імперії, а українське мистецтво, у свою чергу, зазнавало інтенсивних інонаціональних впливів. Автохтонне самобутнє фольклорно-танцювальне мистецтво українців, що відзначалося жанрово-тематичною сталістю впродовж кількох століть, по суті з моменту виникнення шкільної драми, відкрилося назустріч новим життєвим віянням. Зокрема, в «репертуарі» популярних побутових танців в Україні, що від часів вертепу включав гопак, аркан, козачок, метелицю тощо, набули більш широкого поширення танці російські, білоруські, польські, чеські, молдавські, болгарські, угорські, циганські, французькі, німецькі. Це не могло не позначитися на відповідному збагаченні лексики й стилістики українського танцю взагалі й Покуття зокрема. Цей вплив виявився в найрізноманітніших формах, а саме: в окремих

⁵⁰ Гуменюк А.І. Народне хореографічне мистецтво України / А.С. Гуменюк. – К. : Академія наук України, 1963. – 151 с.

⁵¹ Пастух В.В. Галицький слід Василя Авраменка / В.В. Пастух // Українська культура. – 1999. – № 31. – С. 32-33.

змінах лексики танцю (рухах, фігурах), музичному супроводі. Але їх вплив на лексику українського народного танцю був неоднозначним. При цьому найбільший вплив мали російські, білоруські, молдавські, угорські, польські танці, що визначалось, перш за все, територіально-географічним фактором.

Усе це посилює видовищність українського народного танцю, а головне – активізувало загальний інтерес до хореографічного мистецтва в цілому. Відзначається, що розважально-рекреаційна функція, притаманна хореографічному фольклору (у т. ч. українському), зазнає трансформації. Залишаючись важливим елементом дозвілля й розваг, у контексті перенесення його на сцену, він набуває інтерсуб'єктивного значення.

Як сталося, що народна танцювальна творчість, яка впродовж тисячоліть була в своїй основі творчістю молодих, лише за ХХ століття перетворилася на «творчість села», й у фольклор літніх людей?

У школах України (за винятком деяких середніх шкіл і шкіл мистецтв в західних регіонах) досі не вивчаються самотні зразки танцювального фольклору навіть своєї місцевості. Подібне становище склалося і в хореографічних закладах (студіях, школах училищах), розгалужена мережа яких діє в Україні на державні кошти. Досі не розроблені спеціальні державні програми по збору танцювального фольклору і впровадженню його в навчальні плани. А час іде, знавці старіють і помирають, а разом з ними зникають і традиційні зразки українського танцювального фольклору.

Сьогодні молодь виконує «українські» танці тільки на сцені; всі ці танці, створені професійними балетмейстерами або просто аматорами, продовжують і досі помилково називати «народними», хоча жоден з цих танців не побутував і не побутує в природному середовищі: на весіллях та інших гуляннях народу. Натомість молодь все більше захоплюється танцювальною культурою африканських народів, яка дуже нахабно пропагується різноманітними засобами масової інформації; а в арсенал сучасного танцювального «фольклору» українців увійшли танці в стилі «танго», «рок-н-рол», «твіст», «брейк», «ламбада», «реп», «рейв» «хіп-хоп», «техно» та ін.

Українська душа почала вже «промовляти» по-чужому: по-американськи, по-африканськи, по-єврейськи; цікавість до національних танців зникла майже зовсім. Однак і в танці іноетнічного походження українська молодь несвідомо вводить етнорухи, властиві українським народним танцям: темперамент видає «несвідомих» українців... А скільки від українського національного танцю залишилося в сучасних сценічних «родичів» – «народно-сценічних танцях»?

На всі ці і багато інших питань можуть відповісти дослідники лише після спеціально організованих етнографічних експедицій по збиранню танцювального фольклору. Та, на жаль, вчені-етнографи продовжують дивитися на народні танці, як на забавлянку. Але, якби народний танець був лише звичайною «забавлянкою» чи навіть «простим перестрибуванням з ноги на ногу», то чи звертали б на нього увагу проповідники чужоземної християнської ідеології, чи залишили б стільки «повчань» і наказів проти «скоморохів, русалій і плясаній»? Чи ув'язнював би польський окупаційний уряд хореографа Василя Авраменка за те, що він в 20-х роках ХХ століття танцем «промовляв» до українців – нагадував їм танцем Козака, Запорожця.

Якби український народний танець не впливав на формування національної свідомості, то чи розстріляла б більшовицька влада в кінці 30-х років фольклориста-хореографа Василя Верховинця за «пропаганду націоналізму» серед українців-військовиків на Далекому Сході, де він організовував пісенно-танцювальні гуртки? Складається враження, що тільки чужинці і завойовники вміли достойно оцінити силу і значення українського народного танцю у становленні духу народу.

Взаємозв'язки, що зумовлюють взаємовплив хореографічних культур, мають принаймні три аспекти: побутування танців інших народів в Україні, чи, навпаки, українських – поза межами України у їхньому первісному вигляді; трансформація деяких народних танців на новому національному ґрунті; трансформація структурних елементів па і їх традиційної манери виконання відносно тієї: національної культури, з якої запозичено цей рух.

На Україні залюбки танцюють російські «Бариню», «Тимоню», «Комаринсьну», «Во саду ли в огороде» та ін., без пере інтонування, у їх первісному вигляді; білоруські «Крижачок», «Бульбу», особливо «Лявонику»; молдавські «Хору»; польський «Краков'як»; угорський «Чардаш»; словацьку «Карічку» тощо. Водночас в Росії (особливо на Дону, Кубані, у Белгородській та Воронезькій областях), Білорусі, Молдові, Польщі, Словаччині (зокрема в Пряшевському повіті) танцюють українські гопак, козачок, горлицю та ін.

Торкаючись взаємовпливів польської та української хореографії, зупинімось, бодай побіжно, на мазурці – танці етнічної групи поляків-мазурів, який раніш виконувався досить часто. Принагідне згадаємо хоча б весільну величальну «На добрий день», що виконувалась першим номером під мелодію мазурки.

Подібна історія і з піснею «Женчичок-бренчичок», яка побудована в характерних ритмах мазурки й дістала своє визнання як танець. Австрійський «Лендлер», від якого походить сучасний вальс, був, як і

полька, краков'як та мазурка, парним танцем. Завдяки цьому він набув розголосу в усьому світі. Без особливо істотних змін у лексиці, за винятком вальсування з підскоком, але вже під українські мелодії «Баламуте», «Повій, вітре, на Вкраїну» та ін., він став надбанням і української хореографії.

Танець «Ту-степ» («Карапет») задаси сталій чіткій композиції, нескладним українським рухам (голубці, проходки, кружляння, прості повороти) є одним найулюбленіших танців на Україні. Цей танець під час Першої світової війни було завезено військовими моряками з Північної Америки, У подальшому варіанті його виконували в Україні й під популярні російські мелодії: «Коробочка», «Страждання», «На річечці» тощо.

Історія та культура українців нерозривно зв'язані з історією та культурою слов'янських народів. В умовах Київської Русі сформувалась давньоруська народність. У творчому процесі, впродовж тисячоліть і віків переплавляючи та видозмінюючи культуру стародавніх народів, успадковане від давніх епох, спілкуючись з сусідами, беручи й віддаючи, давньоруський народ створив блискучу і яскраву, глибоку й багату, змістовну й самобутню культуру, яка стала основою культур українського, російського й білоруського народів.

Сусіднє територіальне місцеположення, спорідненість мов та близькість культур українців, росіян і білорусів, постійна взаємодія зумовили своєрідний розвиток їхнього танцює зального мистецтва. Великий вплив мала українська хореографічна культура на такі регіони Росії, як Кубань, Примор'я («Зелений Клин»), Белгородщину тощо. Переселенці з України, а вони у деяких місцях становили досить значний відсоток, – скажімо, до русифікації у західних округах Кубані мешкало 66,5% українців та 30% росіян (Кубанський округ), а в східних – навпаки більшість росіян: Армавірський округ – відповідно 34,5% та 60,5%, за даними всесоюзного перепису населення 1926 року), – до певного часу не займались землеробством, і тому їхня обрядова поезія не отримала належного розвитку, хоч, приміром, щедрівки, колядки співались українською мовою, молодь водила різдвяні та великодні хороводи, а на масляницю – «козу», відзначали Івана Купала тощо. Попри все продовжувала своє життя українська календарна поезія. Найбільш консервативними залишились хороводи, які прижились на новому ґрунті без пере інтонації («Король», «Селезень», «Воробей», Туман», «Кривий танець». «Ярема», «Нелюб», «А ми просо сіяли» тощо).

У українських поселеннях Примор'я переважає обрядово-звичаєва поезія, українські танці виконуються без пере інтонування, у первісному

вигляді, як зафіксували їх перші переселенці. У деяких районах України є чимало білоруських сел (однак білоруси не мають таких масивів за обсягом, як росіяни). Окремі рухи білоруського (полька-трясуха, оберти на підскоках) зустрічаємо в українських танцях, що побутують у цих районах. У минулому процес запозичення відбувався дещо стихійно (окремі рухи і танці заносили білоруси-плотарі, заробітчани-строкарі та робітники, що постійно працювали на заводах України).

Тепер цей процес взаємовпливу та взаємозбагачення хореографічних культур налагоджено добре, можливості спілкування необмежені. Так, хореографічне мистецтво Білорусі збагатилось за рахунок української танцювальної лексики. Раніш, приміром, у білоруському танці не було таких віртуозних па, як тури, повітряні рухи-стрибки та ін., а тепер вони використовуються не тільки у постановках Державного ансамблю танцю Білорусі, а й кращими самодіяльними ансамблями народного танцю.

Найбільше поляків мешкає на Правобережжі України: Волинська, Вінницька, Житомирська, Київська, Львівська. Рівненська та Хмельницька області. Танці польських гуралів мають багато спільного з гуцульськими, верховинськими – у положеннях рук у парах, наявності ігрового елемента. Польські, так звані розбійницькі («збуйницькі»), танці нагадують наші «Аркан», «Опришки», «Довбуш» не тільки рухами, а й атрибуцією (топірці). Схожі між собою і чабанські танці.

З переінтованих польських рухів, що міцно увійшли до української лексики, слід назвати характерне *pas de bouffe*. Чоловічий поворот з вихиласом, що виконується у сільському шльонському мазурі, ловицькому, опочицькому обереку, пройшовши складний шлях асиміляції, став подільською карлючкою. І навпаки, у польському танці «Олендер» спостерігаємо положення рук, притаманне гуцульським коломиїкам; український стрибок у повороті з притиснутою ногою (типу *forte*) виконується в опочицькому обереку. Характерні для польських танців і деякі переінтовані різновиди закладок.

Болгарські танцювальні рухи, зазвичай, узгоджуються з так званими несиметричними тактами (сполучення в одному такті дводольного та тридольного метра), і це дає змогу створити своєрідну лексику, притаманну тільки болгарській хореографії. Однак, у болгарському народно-танцювальному мистецтві є багато спільного з українським. Окремі варіанти болгарських пружинок нагадують ходи гуцульського танцю з вібрацією плечей, а болгарський хват – це не що інше, як положення в українських парних та масових танцях «хрест-навхрест».

Отже, національний танець разом із піснею, обрядом, національною релігією і ландшафтом складають геокультуру народу, формують його ментальність. Тому український танцювальний фольклор, в якому

«український народ промовляв свою душу» (Василь Авраменко), невід’ємна частина світосприйняття і світовідчуження українця. Втративши танцювальний фольклор, українська нація втратить часточку своєї душі, своєї самобутності, що, в свою чергу, негативно вплине на культурно-історичний розвиток народу, на відродження його самобутньої і неповторної духовності.

Тема 1.3. Основні позиції та положення рук, ніг, корпусу і голови в парах, трійках, масових танцях

Позиції і положення рук. Обидві руки виконавця можуть бути в чотирьох основних напрямках по відношенню до самого виконавця, згідно з чим устанавлюються такі позиції рук⁵²:

- вихідна позиція – руки опущені вниз;
- перша позиція – руки спрямовані вперед;
- друга позиція – руки розведені в сторони;
- третя позиція (закрита) – руки спрямовані вгору так, щоб виконавець їх бачив, не піднімаючи голови, долоні спрямовані до обличчя;
- третя позиція (відкрита) – руки спрямовані вгору й розведені від ліктя в сторони.

За своїм характером положення рук можуть бути:

- прості, коли руки розташовані симетрично, тобто знаходяться в однаковому положенні;
- складні, коли одна рука знаходиться в одній з основних позицій, а друга в іншій або в одному з раніш описаних простих положень.

Позиції положення ніг.

У народно-сценічному танці ті ж позиції ніг, що й в класичному, проте виконавці ставлять ноги менш виворітне. Тут можливі також паралельні друга, четверта і шоста позиції, коли носки обох ніг спрямовані вперед; зворотні перша і друга позиції, коли носки обох ніг спрямовані всередину; тобто один на одного. У народно-сценічному танці прийнята додаткова шоста позиція ніг.

Перша позиція – п’ятки зімкнуті, носки рівномірно, тобто симетрично розведені в сторони.

Перша зворотна позиція – носки зімкнуті, п’ятки рівномірно розведені в сторони.

Друга позиція – одна нога відставлена вбік на відстань стопи від другої, п’ятки спрямовані одна до одної, носки рівномірно розведені в

⁵² Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.

сторони.

Друга паралельна позиція – одна нога знаходиться на відстані стопи від другої, обидві стопи розташовані паралельно, носки вперед.

Друга зворотна позиція – одна нога знаходиться на відстані стопи від другої, носки спрямовані всередину, п'ятки рівномірно розведені в сторони.

Третя позиція – п'ятка однієї ноги приставлена спереду до середини стопи другої ноги, носки рівномірно розведені в сторони. У цій позиції попереду буває то права, то ліва нога.

Четверта позиція – одна нога попереду другої на відстані стопи, п'ятка однієї ноги знаходиться проти носка другої, носки рівномірно розведені в сторони. У цій позиції попереду буває то права, то ліва нога.

Четверта паралельна позиція – одна нога попереду другої на відстані стопи, носки спрямовані вперед.

П'ята позиція – п'ятка однієї ноги щільно притулена до носка другої, носки рівномірно розведені в сторони. У цій позиції попереду буває то права, то ліва нога.

Шоста позиція – обидві стопи розташовані поряд, паралельно одна одній і щільно стулені, так що носок торкається носка, п'ятка – п'ятки, носки спрямовані вперед.

Шоста паралельна позиція – ноги розставлені на ширину однієї стопи, розміщені паралельно одна одній.

Положення рук.

1-ше положення. Обидві руки, зігнуті в ліктях, лежать кулаками збоку на талії, лікті спрямовані трохи вперед.

2-ге положення. Руки схрещені на грудях. Це положення має три варіанти:

- лікті трохи відведені від корпусу, права рука знаходиться під лівою рукою, кисть правої руки лежить долонею на лівій руці вище ліктя, кисть лівої під правою рукою;

- руки щільно прикладені до корпусу, кисть стиснута в кулак і захована під лікоть другої руки;

- лікті трохи відведені від корпусу і спрямовані вперед, кисть одної руки лежить долонею на другій руці трохи вище ліктя.

3-тє положення. Обидві руки підняті невисоко в сторони і знаходяться між вихідною і другою позиціями, лікті вільні, кисті спрямовані долонями вперед і трохи вгору.

4-те положення (чоловіче). Обидві руки лежать долонями на потилиці, начебто підтримують шапку, причому зігнуті лікті спрямовані в сторони.

5-те положення (жіноче). Дівчина, взявшись руками за кінці стрічок,

які звисають ззаду від вінка, відводять їх у сторони, кисті знаходяться трохи вище плечей, тильною стороною спрямовані назад, закруглені лікті підняті в сторони.

6-те положення (жіноче). Ліва рука в другій позиції, лікоть трохи закруглений, кисть ледве зігнута, долоня спрямована праворуч.

Права рука зігнута в лікті, від ліктя до кисті знаходиться перед грудьми дівчини, кисть піднята трохи вище лівого плеча, долонею праворуч, лікоть спрямований вниз і трохи відведений від корпусу. Дівчина начебто когось відштовхує від себе.

7-ме положення (жіноче). Одна рука лежить долонею на грудях, підтримуючи намисто, друга, стиснута в кулак, лежить збоку на талії або знаходиться у вихідній позиції.

8-ме положення (жіноче). Кисть правої руки прикладена до правої щоки і повернена тильною стороною до глядача, зігнутий лікоть спрямований вниз. Кисть лівої руки прикладена внизу до ліктя правої руки. Ліва рука від ліктя до кисті або прикладена до корпусу, або трохи відведена від нього. Корпус прямий, голова спирається на кисть і може бути повернута до правого або лівого плеча.

9-те положення. Обидві руки розведені в сторони трохи вище рівня талії. Кисті рук закруглені й спрямовані долонями вгору.

10-те положення. Обидві руки зігнуті в ліктях, долоні засунуті за пройми кептаря, лікті вільно опущені вздовж корпусу.

11-те положення. Обидві руки зігнуті в ліктях, кисті стиснуті в кулаках, великі пальці засунуті за пройми кептаря. Лікті вільно опущені вздовж корпусу.

12-те положення (жіноче). Обидві руки, зігнуті в ліктях і стиснуті в кулаки, лежать на рівні талії (на пояску). Кисті рук зігнуті й спрямовані від себе. Лікті трохи вигнуті вперед.

13-те положення. Обидві руки, зігнуті в ліктях, лежать на талії ззаду, долонями назовні, покладеними одна на одну. Лікті спрямовані трохи назад.

14-те положення (жіноче). Обидві руки з розгорнутими кистями відведені перед собою трохи нижче рівня плечей. Кисті спрямовані долонями вниз, а пальцями трохи догори.

15-те положення (чоловіче). Обидві руки, зігнуті в ліктях, тримають за кінці долонями від себе топірець, який лежить у виконавця ззаду на талії обушком вгору. Лікті спрямовані вперед.

16-те положення (чоловіче). Обидві руки, зігнуті в ліктях, тримають за кінці долонями від себе топірець, який лежить у виконавця на плечах обушком вниз. Лікті відведені трохи в сторони.

17-те положення (чоловіче). Обидві руки тримають за кінці долонями

від себе топірець, який піднімають високо над головою (у третій позиції) обушком вгору. Лікті трохи відведені в сторони.

18-те положення (чоловіче). Права рука, трохи зігнута в лікті, тримає топірець, ліва – приблизно посередині – топорище, поставивши його кінцем на підлогу. Корпус нахилиють вниз.

19-те положення. Права рука в третій позиції і трохи відведена праворуч, лікоть вільний, кисть трохи піднята, долоня спрямована ліворуч, пальці вгору. Ліва рука в другій позиції або трохи нижче, кисть пряма, долонею догори і вперед. Корпус повернутий трохи лівим плечем вперед, голова повернута до руки, піднятої вбік.

20-те положення (чоловіче). Права рука прикладена долонею до потилиці. Ліва рука, стиснута в кулак, лежить на талії. Корпус повернутий лівим плечем уперед, голова піднята і ледь повернута до лівого плеча.

21-ше положення (жіноче). Одна рука, стиснута в кулак, лежить збоку на талії, друга рука: а) відведена вбік, кисть на рівні талії, долонею вперед; б) відведена вбік на рівні плечей, долонею вперед; в) піднята вгору в третю позицію і трохи відведена вбік, лікоть вільний або трохи закруглений, кисть піднята і спрямована долонею до себе.

22-ге положення (чоловіче). Права рука тримає топірець посередині топорища обушком вниз і виносить його над головою. Рука відводиться трохи вбік. Ліва рука, кисть якої стиснута в кулак долонею вниз, відводиться вбік, трохи нижче рівня плеча. Лікоть ледь зігнутий.

23-те положення (чоловіче). Права рука тримає топірець майже за кінець топорища обушком догори, лезо ледь торкається підлоги. Ліва рука, кисть якої стискається в кулак, відводиться вгору і далеко вбік, водночас корпус нахилений вниз.

Розташування танцюристів і положення рук у парних танцях⁵³.

24-те положення. Виконавці стоять поряд, обличчям за напрямком руху, дівчина праворуч, хлопець, ліворуч, і тримаються за руки, схрещені перед собою: правою рукою за праву, лівою за ліву. Ліва рука дівчини знаходиться над правою рукою хлопця, кисті – на рівні талії. Виконавці можуть трохи нахилити корпус уперед; трохи відхилити його в різкі боки і, повернувши голови, дивитись одне на одного (рис. 1).

25-те положення. Виконавці стоять поряд, хлопець ліворуч, дівчина праворуч. Правою рукою він тримає дівчину збоку за талію, її ліва рука лежить на правому плечі хлопця. Вільні руки, відведені в сторони або стиснуті в кулак, лежать на талії (рис. 2).

⁵³ Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.

26-те положення. Виконавці стоять поряд, обличчям за напрямком руху, дівчина праворуч, хлопець ліворуч. Корпус виконавця трохи повернутий лівим плечем вперед за напрямком руху, у хлопця більше, у дівчини менше. Лівою рукою він тримає ліву руку дівчини, обидві руки підняті вперед за напрямком руху на рівні грудей. Праві руки виконавців або лежать стиснуті у кулаки у кожного на талії, або відведені в сторони і підняті вгору. Корпус хлопця нахилений ліворуч, обличчя повернуте до дівчини. Корпус дівчини вільний, голова повернута обличчям за напрямком руху (рис. 3).

рис. 1

рис. 2

рис. 3

27-ме положення. Виконавці стоять поряд і тримають ліві руки, як у положенні 26. Правою рукою хлопець обіймає дівчину за талію. Права рука дівчини або в другій позиції, або лежить збоку на талії під правою рукою хлопця (рис. 4).

28-ме положення. Виконавці стоять поряд, як у положенні 26. Лівою рукою хлопець тримає ліву руку дівчини, обидві руки підняті вгору і трохи праворуч, зімкнуті кисті знаходяться над правим плечем дівчини. Правою рукою хлопець тримає праву руку дівчини, обидві руки відведені ліворуч майже на рівні талії. Виконавці дивляться одне на одного (рис. 5).

рис. 4

рис. 5

29-те положення. Виконавці стоять одне перед одним, піднявши руки невисоко вперед, і тримаються за руки, лікті вільні. Трохи відхилившись назад, вони дивляться одне на одного (рис. 6).

30-те положення. Виконавці стоять одне перед одним, тримаються

схрещеними руками: правою за праву, лівою за ліву. Корпус трохи відхилений назад. Вони дивляться одне на одного (рис.7).

рис. 6

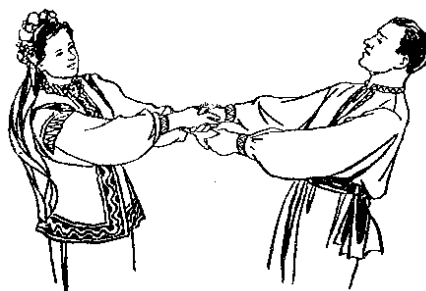

рис. 7

31-ше положення. Виконавці стоять навскоси, лівим плечем одне до одного, і тримаються витягнутими лівими руками. Праві руки або розведені в сторони, кисті трохи вище плеча, лікті вільні, або ж права рука дівчини піднімає за кінчик і відводить в сторону стрічку вінка (рис. 8)

Це положення зустрічається здебільшого в танці «Гопак», причому виконавці рухаються: дівчина обличчям, хлопець спиною за напрямком руху.

32-ге положення. Виконавці стоять навскоси, правим плечем одне до одного. Правою рукою хлопець тримає дівчину за талію з лівого боку, права рука дівчини лежить на лівому плечі хлопця. Ліві руки обох виконавців або розведені в сторони, або ж, стиснуті в кулаки, лежать збоку на талії. Голови трохи, підняті й повернуті обличчям одне до одного (рис. 9)

рис. 8

рис. 9

33-тє положення. Виконавці стоять одне перед одним. Хлопець – лівою рукою бере дівчину за праву руку. Ледь зігнувши руки в ліктях, вони відводять їх у сторони на рівні талії. Праву руку хлопець кладе дівчині на талію. Дівчина кладе ліву руку хлопцеві на праве плече так, щоб вона лежала на його правій руці. Корпус виконавці трохи відхиляють назад, дивлячись одне на одного (рис. 10).

34-те положення. Виконавці стоять поряд. Вони з'єднують руки

так: ліва рука дівчини з правою хлопця. З'єднані руки виносять високо вгору, утворюючи «ворота». Вільні руки, кисті яких стиснуті в кулаках, кладуть на талію. Корпус відхиляють трохи вбік, погляд спрямовують одне на одного (рис. 11).

рис. 10

рис. 11

35-те положення. Повністю зберігається попереднє положення, але руки, які лежать стиснуті в кулаки на талії, відводяться в сторони на рівні талії, кисті закруглені.

36-те положення. Виконавці стоять поряд, дівчина справа, хлопець зліва. Дівчина кладе кисті рук хлопцеві на праве плече долонями вниз (кисті правої руки лежать зверху кистей лівої руки). На свої кисті рук дівчина кладе голову обличчям за напрямком руху, повернувшись правим плечем трохи праворуч. Хлопець, заклавши за спину обидві руки, кисті яких стиснуті в кулаки, повертає голову і спрямовує погляд на дівчину. Корпус спрямований за напрямком руху.

37-ме положення. Виконавці стоять навскоси, правим плечем одне до одного. Хлопець кладе праву руку дівчині на талію, а лівою підтримує лікоть правої руки дівчини. Дівчина, як і в попередньому положенні, кладе кисті рук на праве плече (ліва рука дівчини лежить зверху правої руки хлопця) і на свої кисті рук кладе голову. Погляд хлопця спрямований на обличчя дівчини.

38-ме положення. Виконавці стоять одне перед одним. Дівчина кладе кисті рук хлопцеві на плечі, а хлопець - дівчині на талію. Голови або відхиляють трохи праворуч, або тримають рівно.

39-те положення. Виконавці стоять так само, як і в попередньому положенні, але руки кладуть одне одному на талію так, щоб руки хлопця були зверху рук дівчини.

40-ве положення. Виконавці стоять одне перед одним. Дівчина кладе праву руку хлопцеві на ліве плече так, щоб кисть лежала трохи на спині. Лівою рукою дівчина тримає праву руку хлопця вище ліктя. Хлопець кладе праву руку дівчині на талію, а лівою тримає лікоть правої руки дівчини. Дівчина рухається спиною, а хлопець обличчям за напрямком руху. Рідше навпаки: хлопець спиною, а дівчина обличчям.

41-ше положення. Виконавці стоять поряд, дівчина справа, хлопець

зліва. Дівчина кладе ліву руку, зігнуту в лікті, на праве плече хлопця так, щоб кисть руки лежала на плечі трохи спереду. Праву руку, зігнуту в лікті, з розгорнутою кистю, тримає між своїм обличчям і обличчям хлопця трохи вище свого плеча, долонею до обличчя хлопця. Хлопець кладе праву руку дівчині на талію (ліва рука дівчини лежить зверху правої руки хлопця). Лівою рукою хлопець бере борт кептаря приблизно на рівні грудей. Дівчина трохи нахиляє голову праворуч і спрямовує лукавий погляд на хлопця. Хлопець спрямовує погляд на дівчину.

42-ге положення. Виконавці стоять одне перед одним. Вони з'єднують руки і, відхиляючи корпус назад, стають на відстані витягнутих рук. Голови або відхиляють трохи праворуч, або тримають рівно.

43-те положення. Його в народі називають «стовпом». Один з виконавців стає на плечі другого на весь зріст. Нижній і верхній хлопці тримаються руками за палицю, погляд спрямовують прямо перед собою, корпус тримають рівно. У цьому положенні найзручніше виконувати рух уперед.

Розташування танцюристів і положення рук у масових танцях⁵⁴.

44-те положення. Виконавці стоять поряд, боком одне до одного, тримаючись за руки, які можуть бути вільно опущені вниз, підняті вгору, відведені в сторони. В останньому випадку виконавці знаходяться одне від одного на відстані витягнутих рук.

45-те положення. Виконавці стоять поряд, боком одне до одного. Руки кожного лежать ззаду на талії у тих, які стоять праворуч і ліворуч. Руки схрещені за спиною танцюристів (рис. 12).

46-те положення. Виконавці стоять поряд, боком одне до одного, і тримаються спереду за руки, але не з тими, що стоять поряд, а через одного праворуч і ліворуч, так що руки схрещені спереду (рис. 13).

рис. 12

рис. 13

У цьому положенні виконавці можуть триматися за руки, схрещені

⁵⁴ Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.

за спинами.

47-ме положення. Виконавці стоять боком одне до одного на відстані витягнутої руки. Руки відведені в сторони на рівні плечей і лежать долоньями на плечах тих виконавців, які стоять праворуч і ліворуч. Корпус прямий. Голова повернута обличчям до глядача (рис. 14).

48-ме положення «ліса» (жіноче). Виконавці стоять одна за одною, лівим плечем до глядача. Кожна дівчина кладе ліву руку, зігнуту в лікті, на своє праве плече, а праву руку простягає вперед до правого плеча дівчини, яка стоїть попереду. Та в свою чергу подає їй ліву руку, зігнуту перед собою в лікті. У крайніх дівчат вільні руки лежать збоку на талії, стиснуті в кулаки (рис. 15).

рис. 14

рис. 15

49-те положення. Виконавці стають у коло обличчям до центра і, з'єднавши руки, відходять назад на відстань витягнутих рук. Корпус відхиляють трохи назад ліворуч. Руки тих, що стоять у жолі, можуть бути: підняті вгору, відведені в центр або назад, і опущені вздовж корпусу. В усіх чотирьох випадках виконавці стоять в колі майже впритул одне до одного.

50-те положення. Виконавці стають у тісне коло (тобто впритул одне до одного) обличчям до центра і кладуть одне одному руки ззаду на талію так, щоб кожний виконавець тримав руками своїх сусідів, які стоять ліворуч і праворуч від нього. У тісному колі виконавці можуть стояти також спиною до центра кола. У такому випадку вони з'єднують перед собою руки, як у положенні 49 або 51.

51-ше положення («корзинка»). Виконавці можуть утворити два кола (внутрішнє, в центрі якого стоїть один виконавець, і зовнішнє, в якому розташовується внутрішнє коло). Учасники внутрішнього кола, зберігаючи положення, описане вище, стоять обличчям до центра і нахилиють голови назад так, щоб було видно виконавця, який стоїть у центрі, а учасники зовнішнього кола, зберігаючи положення, описане вище, стоять спиною до центра і нахилиють корпус вниз так, щоб було видно внутрішнє коло. Іноді учасники зовнішнього кола можуть з'єднати руки, схрестивши їх у себе на грудях з руками тих, які стоять з

ними поряд ліворуч і праворуч. Таким чином один з виконавців з'єднує свою праву руку з лівою рукою того виконавця, який стоїть ліворуч від нього, а ліру - з правою рукою того, що стоїть праворуч від нього.

52-ге положення («ворота»). Двоє учасників стають поряд і з'єднують між собою руки так: хлопець правою рукою бере ліву руку дівчини. З'єднані руки піднімають високо в гору, утворюючи «ворота», через які проходить ряд або пари танцюристів. Пара, яка утворила «ворота», стоїть обличчям до глядача. Іноді ця пара стає спиною до глядача. У такому випадку хлопець бере лівою рукою праву руку дівчини, і вони піднімають з'єднані руки високо вгору. Вільні руки кладуть на талію або опускають вниз.

53-тє положення («ворота» в трійці). Вихідне положення – серед дівчат стоїть хлопець. Перша дівчина – та, що стоїть праворуч від хлопця, а друга – та, що стоїть ліворуч від нього. Хлопець бере правою рукою ліву руку першої дівчини, а лівою рукою праву руку другої дівчини. З'єднані руки виконавці піднімають вгору. Дівчата по черзі йдуть навколо хлопця (перша проти руху, а друга за рухом годинникової стрілки). Хлопець при цьому пританцьовує на місці, а при обертанні схрещує руки над головою.

54-те положення (мала «зірка»). Учасники, яких може бути три, чотири і більше, стають обличчям по колу і, якщо йдуть проти руху годинникової стрілки, з'єднують ліві руки в центрі і, навпаки – праві руки, якщо йдуть за рухом годинникової стрілки. Вільні руки кладуть собі на талію, відводять їх у сторони трохи нижче плеча або ж піднімають вгору, як у третій позиції.

55-те положення (велика «зірка»). Вихідне положення таке ж, як у малій «зірці», тільки поряд стають двоє або більше виконавців, з'єднуючи між собою руки.

56-те положення (низька «зірка»). Учасники, які стають у коло обличчям до центра, через одного присідають, не роз'єднуючи рук, і обидві ноги витягують у центр кола, впираючись у підлогу каблуками, а носки ніг піднімають угору. Корпус прямий, спина випрямлена. Учасники низької «зірки» можуть іти по колу за рухом чи проти руху годинникової стрілки (замість хлопців, які стоять у колі, можуть бути дівчата). Ті хлопці, які витягнули ноги до центра кола, швидко перебирають ногами, відриваючи від підлоги по черзі то правий, то лівий каблук. Потім, підтягуючи ноги, піднімаються з присядки.

57-ме положення («ланцюжок»). Учасники, заздалегідь вибравши одного соліста, стають у коло один за одним, боком до глядача, так, щоб іти за рухом або проти руху годинникової стрілки. Соліст завжди стає проти руху учасників, які в колі. Учасники кола і соліст йдуть одні

одному назустріч. Соліст і учасник кола, який іде йому назустріч, беруться під праві руки і, продовжуючи рух по колу, міняють руки. Іноді виконавці, взявшись під руки, йдуть за рухом або проти руху годинникової стрілки (в залежності від того, під які руки вони взялися). Як тільки вони повернулися у вихідне положення, роз'єднують руки, і соліст береться під руки з сусіднім виконавцем, продовжуючи йти по колу в інший бік і т. д.

58-ме положення (кружляння). Дві або більше пари стають у коло обличчям до центра. Хлопці міцно тримаються за руки, з'єднавши їх на таліях дівчат. Дівчата, трохи нахиливши корпус уперед, кладуть руки хлопцям на плечі. Хлопці, ступаючи дрібними кроками, швидко йдуть за рухом або проти руху годинникової стрілки. Одночасно дівчата відривають ноги від підлоги і вирівнюють їх, витягують носки і міцно стискають до купи каблуки, повиснувши на руках у хлопців і сильно вигнувши корпус.

59-те положення (варіант кружляння). Пари, яких може бути необмежена кількість, стають у коло так: дівчата спиною до центра (вони можуть стояти в колі й обличчям до центра), а хлопці – обличчям. Після цього хлопці за спинами дівчат міцно з'єднують руки і нахилиються. Дівчата сідають їм на руки, а свої руки кладуть хлопцям на плечі. Хлопці дрібними або широкими кроками йдуть по колу за рухом або проти руху годинникової стрілки.

60-те положення. Дівчата можуть стояти всередині кола і сідати хлопцям на руки обличчям до центра; одна з дівчат стоїть у колі, а друга назовні – вони сідають на руки хлопцям також обличчям назовні і до центра кола.

61-ше положення (варіант кружляння). Два юнаки стають обличчям до центра кола, а дві дівчини – обличчям з кола, юнаки міцно беруть один одного за лікті, а дівчата спираються на руки так, щоб руки юнаків були на рівні діафрагми дівчат. Руки дівчата випрямляють уперед. Потім усі ледь присідають, і дівчата різко випростовують прямі в колінах та підйомах ноги. Юнаки просуваються по колу праворуч чи ліворуч дрібними кроками, поступово набираючи темп.

62-ге положення (варіант кружляння, спираючись на плечі юнаків). Три юнаки і три дівчини стають обличчям у коло, ноги в шостій позиції. Дівчата кладуть руки на плечі юнакам, беручи одна одну за руки, юнаки обхоплюють їх за талію. Потому всі ледь присідають. Починаючи кружляння праворуч, дівчата пригинаються вперед і різко виводять з'єднані, прямі у коліні та підйомі, ноги під себе, спираючись на плечі юнаків. Юнаки просуваються простими дрібними кроками.

63-тє положення («струмочок», або «коридорчик»). Дівчата стають

у дві лінії одна за одною. Потім вони повертаються на півоберта одна до одної, з'єднують руки і підносять їх високо вгору, утворюючи «коридорчик». Вільними руками дівчата притримують спідницю, відводячи руку від корпусу. Попід з'єднаними руками, наче у «ворота», проходять інші виконавці.

64-те положення («вежа»). Чотири або шість хлопців, взявшись навхрест руками за талію, утворюють щільне коло. Три або чотири інших хлопці стають ногами їм на плечі і також з'єднують руки, поклавши їх один одному на плечі. У цьому положенні зручно кружляти за рухом чи проти руху годинникової стрілки.

Тема 1.4. Характерні ознаки чоловічих та жіночих рухів

Українській хореографічній культурі в цілому, кожному стильовому напрямку, жанру притаманний певний комплекс основних рухів. За своєю структурою та манерою виконання ці рухи розподіляються на дві групи – чоловічу та жіночу. Такий розподіл зумовлюється не тільки специфікою анатомічної будови людей, Ще й іншими факторами економічного, політичного життя, що вплинули на культуру, побут, звичаї, характер. Згадаймо, наприклад, імітаційні рухи, що зустрічаються у танцях центральної України, такі як яструб, щупак, кільце та багато інших (рухи із списами, шаблями тощо), у яких відчуваємо відгомін козаччини. Ці рухи – рухи чоловічого танцю. На Закарпатті та Прикарпатті різноманітні танцювальні рухи із топірцями також належать до лексики чоловічих танців. До неї ж належать численні танцювальні рухи, у певній мірі трансформовані із запозичених з різних видів трудової діяльності людини. Це рухи ковалів, шевців, косарів, лісорубів тощо⁵⁵.

Суто жіночими танцювальними рухами є рухи зі стрічками, з вінком, решетом, а також рухи вишивальниць, ткаць, льонарок тощо. Чоловічий танець насичений присядками, повзунцями, розтяжками, закладками, револьтатами, оригінальними млинками, підсічками, високими тинками, стрибками, розніжками, яструбами, кабріолями, щупаками, віртуозними па, повітряними турами, турами з підігнутими ногами, турами-дублями та ін. У названих групах танцювальних рухів немає жодного жіночого руху.

Проте доріжки, дрібушечки, упадання, низькі тинки, оберти партерні на місці здебільшого виконуються жінками. Застереження викликане

⁵⁵ Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.

тим, що у деяких групах існують такі па, котрі в певному контексті виконуються і чоловіками, і жінками, хоч певна трансформація руху відчувається переважно через манеру виконання, положення голови, корпусу, рук і т. п. Основні з танцювальних рухів, що виконуються як жінками, так і чоловіками: танцювальні ходи з носка на каблук, ковзні кроки, біги, низькі тинки, вихилясники, вірьовочки, дрібушечки, підкуйки, плескачики (але не плескачики з решетом), оберти партерні парні на місці, оберти партерні парні з просуванням, голубці, підбивки.

Деякі рухи, основні у жіночій лексиці (голубці, підбивки, вихилясники тощо), у чоловічому танці виконуються здебільшого як рухи-зв'язки, тобто проміжні рухи.

Сучасна українська жіноча танцювальна лексика значно збагатила свій арсенал, в народно-сценічній хореографії вона набула повного рівноправ'я поруч з чоловічою танцювальною лексикою. Це пояснюється розширенням тематики, що зумовило розширення жанрових кордонів. Однак рівнозначність – це не якесь незмінне поняття. Так, у гопаку превалує чоловіча лексика, в хороводах – жіноча, в козачках, як правило, обидві групи рухів мають однакову питому вагу.

Незважаючи на певну структурну єдність окремих танцювальних рухів, навіть у близьких хореографічних культурах виконання деяких, на перший погляд спільних, па має свої відмінності. Це стосується здебільшого манери виконання, темпу, положення рук, корпусу. Так, наприклад, український вихилясник найчастіше використовується в жіночому танці, у той час як російська колупалочка, подібна за формою до вихилясника, більш вживана у чоловічому російському танці й виконується переважно в іншому темпоритмі зі своєрідними синкопованими утвореннями. Те ж саме маємо з присядками, закладками, крутками та іншими рухами.

Зазначимо, що, наприклад, гуцульська присядка виконується без винесення ноги вперед, гуцульські дрібушечки відмінні від дрібушечок центральних районів України, чернігівська полька відрізняється від хмельничанки, херсонський гопак – від київського, сокальський козачок (Львівщина) – від полтавського, закарпатська коломийка – від прикарпатської, донецька кадриль – від поліської, охтирський хоровод – від запорозького, сумський плескач – від волинського і т. д. Кожний танцювальний жанр оперує певним комплексом рухів. У хороводі не зустрінеш різкуватих жіночих підбивок, круток, веретен тощо, питома вага чоловічої лексики незначна. У кадрильних, молодіжних танцях бачимо вибиванці, плескачики, підкуйки. Філігранне тонкому мереживу козачка відповідають стрімкі повітряні бігунці, доріжки, чепурненські прості присядки, присядки-запрошення, присядки-кінцівки. Коломийки

характеризуються синкопованими дробітками, чосанками, різкими поворотами у парах, рухами плечей та голови⁵⁶.

Але знову ж таки не можна провести чіткого розподілу на основні й другорядні танцювальні рухи, бо в одному випадку вони виступають як основні, а в іншому – як прохідні. Наприклад, припадання, танцювальні ходи в гопаку підпорядковуються тинкам, бігунцям, а в хороводі вони набувають значення основних рухів.

Рух у народно-сценічному танці характеризується певним ритмом, має конкретну тривалість у часі, узгоджується з музичними акцентами, паузами і т. п. Але, крім цих ознак, існують й інші. І перш за все слід вказати на внутрішню логіку танцювального руху або його комплексів, завдяки чому можна передати певні емоції, надати хореографічним па виражальної сили та переконливості

Друга надзвичайно красива риса танцювального руху в народно-сценічному танці, як уже зазначалося – його природність, безпосередність, що є наслідком єдності змісту та форми хореографічного твору. В українській хореографії, так і в хореографії інших народів маємо багато прикладів, коли створюється надзвичайно чіткий виразний текст за допомогою одного-двох рухів. Так, у ліричних танцях лексика надзвичайно поетична, натхненна і в той же час гранично проста і, як правило, однорідна. Інколи танок будується на трансформації елементів руху. Класичний приклад – «Повзунець» П. Вірського, який став справді народним танцем. Емоційність притаманна самій природі танцю. Вони створюються виконавцем і завдяки його майстерності передаються глядачеві, впливають уже на його почуття (композиція за мотивами Т.Г. Шевченка «Про що верба плаче», оптимістичну трагедію «Ми пам'ятаємо» П. Вірського. Положення рук – один з найважливіших компонентів пластичної виразності людського тіла.

Положення рук в українській хореографії більш-менш стало за винятком специфічних та імпровізаційних елементів.

У якому б положенні не були руки, вони – необхідна складова частина танцювального руху.

Руки – помічники у важкій технології танцю, руки роблять гігантську фізичну роботу, і в той же час руки – крила, руки – відтворювачі найтонших людських емоцій.

Велику роль у створенні емоційно змістовного, ритмопластичного малюнка, в якому закладено певну дію, відіграє кисть руки. Правильна,

⁵⁶ Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.

вдала постава рук – велика творча знахідка постановника. Оригінальні поєднання рук маємо в гуцульських, лемківських, бойківських та буковинських танцях: руки юнака лежать на талії дівчини, а її – на його плечах; ставши візаві, партнери кладуть руки на талію одне одному. Деякі положення рук зумовлені специфікою українського народного вбрання. Так, відведення руки за потилицю підказане завданням притримати шапку, а розкинуті у сторони руки в обертах та крутках у дівчат викликані потребою тримати стрічки, щоб вони не заважали танцювати. Плечі ж здебільшого спокійні (на відміну, скажімо, від таджицьких, узбецьких, татарських, циганських танців, де плечова техніка є одним з провідних засобів виразності). Хоч і у нас у дівочих рухах зустрічаємо ледь помітний рух то одним, то другим плечем (кажуть, «поводить плечима»). А в деяких закарпатських танцях («Тропотянка», «Рахівчанка», «Дуба-танець») бачимо різкі рухи плечей угору – вниз із швидкою їх вібрацією. У гуцульських танцях при парних поворотах одночасно з корпусом різко змінюються й ракурси плечей⁵⁷.

Постава голови в українській фольклорній і народно-сценічній хореографії перш за все визначається змістом та характером танцю. Його емоційною спрямованістю.

У юнака в танці голова гордовито піднесена вгору, підкреслюється мужність, сила, щира веселість. У підбивках, кабріолях, під час виконання притулів, у вихилясниках і т. ін. рухи голови зумовлюються й узгоджуються з рухами корпусу.

У арсеналі віртуозного танцю українського народу є велика кількість різноманітних обертів. Без різкого повороту голови, корпусу та приведення їх у вихідне положення виконання цієї групи рухів неможливе. Для створення лексичної мови танцю, для розкриття його ідейно-художнього спрямування неабияке значення мають узгодженість рухів ніг, рук, корпусу.

⁵⁷ Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.

Рекомендована література

1. Антипова І. Танці Поділля / І. Антипова. – К. : Мистецтво, 1971.
2. Балог К. Танці Закарпаття / К. Балог. – К. : Мистецтво, 1986.
3. Василенко К. Ю. Танці Київщини / К. Ю. Василенко. – К. : Мистецтво, 1982.
4. Герасимчук Р. Гуцульські танці / Р. Герасимчук. – Л., 1979.
5. Зубатов С. Основи викладання українського народно-сценічного танцю / С. Зубатов. – К. : ІПКПК, 1995.
6. Уварова Н. Танці Полтавщини / Н. Уварова. – К. : Мистецтво, 1969.

Інтернет-джерела

1. Богород А.М. Про збереження і відродження українського танцювального фольклору [Електронний ресурс] : Народознавство – № 15 /А.М. Богород. – Електрон. дан. – Мистецька сторінка 2006-2013. – Режим доступу: <http://svaroh.al.ru/boh/dans/dudka.html>. – Загл. з екрану.
2. Колесниченко Ю. В. Українське намисто [Електронний ресурс] / Ю. В. Колесниченко, Є. І. Досенко. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=1ZGrCQAAQBAJ&pg=PA12&hl=ru&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false
3. Українські народні танці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://narodni.com.ua/unt/основні-терміни>

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте становлення та розвиток українського народного танцю.
2. Надайте характеристику локальним регіонам України.
3. Висвітліть класифікацію українського народного танцю.
4. Розкрийте основні позиції та положення рук, ніг, корпусу і голови.
5. Які характерні ознаки чоловічих рухів?
6. Які характерні ознаки жіночих рухів?

Розділ 2.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ТАНЦІВ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

Тема 2.1. Характеристика історико-етнографічного регіону Центральна Україна

У суто географічному розумінні до Центральної України належать такі області: Вінницька область, Дніпропетровська область, Кіровоградська область, Полтавська область, Черкаська область. У історичному контексті до Центральної України належать землі областей, що були безпосередньою ареною козацького руху та збігаються з кордонами української козацької держави – Гетьманщини, яка охоплювала землі Брацлавщини (Східного Поділля), Чернігово-Сіверщини, Наддніпрянщини, Запоріжжя та Полтавщини.

Спираючись на історичний розвиток руських (українських) земель, до «Центральної України», окрім зазначених вище областей, включають також північні – Житомирську, Київську, Чернігівську та Сумську області, а також Дніпропетровську; але значно рідше південні – Одеську, Миколаївську, Херсонську та Запорізьку.

Спираючись на історичний розвиток руських (українських) земель, до «Центральної України», окрім зазначених вище областей, включають також північні – Житомирську, Київську, Чернігівську та Сумську області, а також Дніпропетровську; але значно рідше південні – Одеську, Миколаївську,

За деякими джерелами⁵⁸ до Центральної України, особливо в історико-географічному сенсі, відносять лісостепові регіони Подніпров'я та Побужжя, заселені давніми слов'янами, які в подальшому стали ядром Київської Русі (сучасна Київщина у широкому сенсі – Київський і Черкаський регіони з Центральним Поліссям – Житомирщиною; Брацлавщина, Полтавщина та Чернігово-Сіверщина).

Центральна Україна Дніпром розділяється на Лівобережну Україну та Правобережну Україну, до складу якої як правило долучають і східну частину Поділля, або Брацлавщину. Іноді Центральну Україну ототожнюють виключно з Наддніпрянською Україною, але в цьому випадку до її складу не має залучатись будь-яка з частин Поділля.

Загальна площа регіону – 138 тис. км кв, а чисельність населення –

⁵⁸ Демографія України в регіонально-історичній перспективі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litteralis.com/2011/01/demographics-of-ukraine-in-the-regional-historical-perspective/>

понад 10,5 млн. осіб. Це регіон давнього заселення і формування першої Української держави. На його території роль консолідуючого ядра (політичного, економічного, урбаністичного, культурного і наукового центру) відіграє столиця України – Київ. Центральний соціально-економічний регіон посідає центральне (столичне) положення, і водночас з півночі він межує з Білоруссю і Російською Федерацією. Ці держави, хоч і переживають також економічну кризу, але є важливими торговими партнерами України. Це ж стосується й Молдови з якою регіон має кордон на південному сході. Межує Центральний регіон ще з чотирма соціально-економічними районами нашої країни, крім Східного, тобто відіграє роль зв'язуючої ланки у національному комплексі.

Центральне розміщення регіону зумовлює його рівновіддаленість від основних паливно-сировинних баз країни, якими можна вважати Донбас, Передкарпаття та Придніпров'я. Перетинають його важливі транспортні магістралі як міжнародного, так і загальнодержавного значення. Це залізничні, автомобільні, а також річка Дніпро, яка є своєрідною транспортною і господарською віссю Центрального соціально-економічного регіону.

Новий статус України, проголошення її незалежності, змінили становище як міста Києва, такі цілого соціально-економічного регіону, який став осередком політичного й економічного життя країни.

Регіон впродовж останніх 15 років характеризується дуже складною демографічною ситуацією (особливо Чернігівська область). Вона суттєво погіршилася у перші роки після Чорнобильської катастрофи. За підсумками 1999 року у Чернігівській області найменша народжуваність (6,9 на 1000 осіб) і найбільший рівень депопуляції (-12,1 на 1000 осіб). Пересічна густина населення у Центральному соціально-економічному регіоні становить понад 76 осіб на км кв. Вона не набагато нижча від середньої в Україні за рахунок міста-мільйонера Києва, але має значні відмінності на території. У поліських Житомирській і Чернігівській областях щільність населення нижча 50 осіб на км кв, у Київській, Черкаській та Вінницькій – близька до 70 осіб на км кв.

Рівень урбанізації у трьох областях ледве перевищує 50%, а у Вінницькій і Чернігівській – 48%. Однак середній, разом з містом Києвом, становить понад 60%. Регіон характеризується великою кількістю малих міст і селищ міського типу (понад 240), які часто входять до складу агломерацій, що сформувалися навколо великих і середніх міст. У сільській місцевості продовжується процес обезлюднення і зменшення чисельності населених пунктів, який викликаний відтоком населення у великі й середні міста, де

концентруються промислові підприємства.

Українці у регіоні становлять близько 80% від усього населення. Крім них у прилеглих до сусідніх країн регіонах і великих містах проживають росіяни, білоруси, а також поляки, євреї, німці та ін. Частка населення працездатного віку, порівняно із середніми даними для України, тут дещо занижена. Найбільший дефіцит трудових ресурсів сформувався у великих містах.

Тема 2.2. Основні танці та рухи Центральної України

Найпопулярніші танці центральних областей України – гопак, козачок, метелиця, повзунець, запорожці.

Гопак – танець козацького походження, раніше виконувався лише чоловіками. Характерні риси цього танцю - сила і спритність, героїка і благородство. Гопак – танець імпровізаційний: просуваючись парами по колу, хлопці змагаються у спритності й завзятті. Дівчата весело підохочують хлопців і, відокремившись, танцюють ліричну частину, сповнену гідності й скромності. Потім знову танцюють хлопці – це злива найвіртуозніших танцювальних рухів: присядок, стрибків, обертів тощо. Фінал гопака бурхливий, веселий, іскрометний, запальний.

Козачок – так само козацького походження. Виконується одним юнаком або однією парою. Масовий, або парний козачок відрізняється від гопака швидким темпом і дрібною технікою рухів. Як і в гопаках, йому притаманні елементи змагання поміж окремими виконавцями або парами танцюристів. Козачок – танець юності, радості й веселощів – будується на бігунцях, вірьовочках, вихилясниках, тинках, голубцях, припаданні, присядках та інших рухах, які виконуються у стрімкому темпі з дрібним ритмічним рисунком.

Метелиця – динамічний танець зі швидкою зміною фігур (різноманітні кружляння й візерунки, які нагадують зимову хуртовину). Танець масовий, будується на дрібних швидких рухах (поворот і оберт).

Повзунець – жартівливий чоловічий груповий танець-гра, який будується на технічних присядочних рухах із сольними і груповими змаганнями.

Запорожці – військовий героїчний чоловічий танець, у якому відображено вірність рідній землі, показано ритуал військової присяги. Виконують із шаблями. Танцюристи демонструють силу й спритність, уміння володіти зброєю, патріотичне піднесення, волю до перемоги. Використовується весь арсенал технічних танцювальних рухів, притаманних танцям центральних областей України.

Українській хореографічній культурі в цілому, кожному стильовому

напрямку, жанру притаманний певний комплекс основних рухів. За своєю структурою та манерою виконання ці рухи розподіляються на дві групи – чоловічу та жіночу. Такий розподіл зумовлюється не тільки специфікою анатомічної будови людей, але й іншими факторами економічного, політичного життя, що вплинули на культуру, побут, звичаї, характер. Незважаючи на певну структурну єдність окремих танцювальних рухів, навіть у близьких хореографічних культурах виконання деяких, на перший погляд спільних, па має свої відмінності. Це стосується здебільшого манери виконання, темпу, положення рук, корпусу.

Опис основних рухів

Рух № 1. Простий танцювальний крок (спільний для жінок і чоловіків).

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – крок вперед правою ногою; на «два» – крок вперед лівою ногою. Ставати слід на всю ступню, починаючи крок з носка. Руки можуть бути в різних положеннях. Варіант простого танцювального кроку (жіночий). Вихідне положення – третя або шоста позиція ніг. На «раз» – крок правою ногою вперед; на «і» – крок лівою ногою вперед; на «два» – крок правою ногою вперед; на «і» – пауза. Кроки роблять м'яко, стаючи з носка на всю ступню. Корпус і голова виконавиці повертаються ліворуч, погляд спрямований через ліве плече на носок лівої ноги, яка на рахунок «два» стає на півпальці. Далі рух починається з лівої ноги.

Рух № 2. Хороводний крок.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – невеликий крок правою ногою вперед з носка на всю ступню. На «і» – такий же - крок уперед лівою ногою. На «два» – невеликий крок правою ногою вперед з носка на всю ступню, ліва залишається позаду правої на півпальцях. Голову повернути ліворуч. На «і» – пауза. Те ж саме з другої ноги. Рух виконується поперемінне з лівої та правої ніг. Використовується у хороводах та в дитячих іграх, веснянках. Рух виконується жінками та дітьми. Темпи помірні.

Рух № 3. Пружний крок.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз-і» – невеликий пружний крок уперед правою ногою з носка на всю ступню. На «дна-І» – невеликий пружний крок уперед лівою ногою з носка на всю ступню. Рух виконується жінками та чоловіками у хороводах. Темпи помірні.

Рух № 4. Потрійний крок.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь присісти, зігнувши ноги в колінах. На «раз» –

підводячись з присідання, зробити широкий крок уперед правою ногою. На «і» – невеликий крок уперед лівою ногою. На «два» – невеликий крок уперед правою ногою. На «і» – ліву ногу трохи відокремити від підлоги. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується чоловіками та жінками в польках, хороводах.

Рух № 5. Варіант потрійного кроку.

Музичний розмір – 3/8. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь присісти, зігнувши ноги в колінах. На «раз» – підводячись з присідання, зробити невеликий крок уперед правою ногою. На «два» – невеликий крок уперед лівою ногою. На «три» – невеликий крок уперед правою ногою. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується жінками в хороводах. Темпи помірні.

Рух № 6. Крок назад.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти, зігнувши ноги у колінах, ліву ногу відокремити від підлоги. На «раз-і» – крок назад з лівої ноги, коліно і підйом правої ноги випрямлені, носок упирається в підлогу. На «два» – пауза. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і», але з другої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в хороводах. Темпи помірні.

Рух № 7. Потрійний крок назад.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – невеликий крок на півпальці правої ноги назад. На «і» – невеликий крок на півпальці лівої ноги, приставляючи її до правої. На «два» – невеликий крок на півпальці правої ноги назад. На «і» – пауза. Рух виконується жінками та чоловіками поперемінне правою і лівою ногою в польках, інколи в козачках, кадрилих. Темпи помірні.

Рух № 8. Хід київської польки.

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки опущені вздовж корпусу. На затакт «і» – ледь зігнути в коліні ліву ногу і присісти на ній, праву відокремити від підлоги (на 10–15 см) і зігнути в коліні. На «раз» – переступити на праву ногу, а ліву відокремити від підлоги. На «і» – переступити на ліву ногу, а праву відокремити від підлоги. На «два» – крок правою ногою вперед. На «і» – різко присісти на правій нозі, ліву, зігнувши в коліні, відокремити від підлоги і невисоко підняти (на 10–15 см). Те ж саме – з другої ноги. Рух виконується чоловіками та жінками. Темпи помірні.

Рух № 9. Крок польки з випрямленим коліном і носком.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь підскочити на лівій нозі, просуваючись уперед: праву ногу, пряму в коліні та підйомі, підняти над підлогою і вивести вперед.

На «раз» – широкий крок на півпальці правої ноги вперед. На «і» – підвести ліву ногу до правої, поставивши її на півпальці. На «два» – крок на півпальці правої ноги вперед, ліву відокремити від підлоги. На «і» – підскочити на правій нозі, просуваючись уперед, ліву ногу, пряму в коліні та підйомі, провести вперед. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в польках та молодіжних танцях. Крім того, цей рух – основа дитячих танців типу польки. Темпи помірні.

Рух № 10. Простий біг (спільний для жінок і чоловіків).

Вихідне положення – третя або шоста позиція ніг. На «раз» – стрибок вперед на півпальці правої ноги, одночасно ліву ногу відірвати від підлоги, трохи зігнувши її в коліні; на «і» – Стрибок вперед на півпальцях лівої ноги, одночасно праву ногу відірвати від підлоги, зігнувши її в коліні, і т. д.

Рух № 11. Бігунець (спільний для жінок і чоловіків).

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і», злегка присівши на лівій нозі і піднімаючи невисоко вперед праву, вільну в коліні, зробити широкий стрімкий крок правою ногою вперед, ніби пролітаючи в довжину. На «раз» опуститись на всю ступню правої ноги; коліно трохи зігнути, носок витягнути вперед у напрямку руху. Ліву ногу, вільну в коліні, відірвати від підлоги; на «і» – невеликий стрімкий крок лівою ногою вперед на низьких півпальцях; на «два» – невеликий стрімкий крок правою ногою вперед на низьких півпальцях; на «і» – широкий стрімкий крок лівою ногою, як на затакт «і». Так само рух виконується, починаючи з другої ноги.

Рух № 12. Легкий біг.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз-і» – невеликий крок-біг уперед на півпальці правої ноги, ліву відокремити від підлоги, зігнувши її у коліні. На «два-і» – невеликий крок-біг уперед на півпальці лівої ноги, праву ногу відокремити від підлоги, зігнувши у коліні. Рух виконується чоловіками та жінками у козачках, польках, молодіжних хореографічних сценках, а також дітьми у дитячих танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 13. Біг з підскоком.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» першого такту – крок правою ногою вперед; на «і» ковзнути вперед з невеликим підскоком на правій нозі. Одночасно ліву ногу відірвати від підлоги і, зігнувши в коліні, ледь відвести назад; на «два» – крок вперед лівою ногою: на «і» – виконати те, що й на попереднє «і». Темпи від помірних до швидких.

Рух № 14. Комбінований козацький хід із стрибком з танцю

«Запорожці».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – четверта позиція ніг, вага корпусу на правій нозі, ліва нога попереду. 1-й такт. На «раз» – переносячи вагу корпусу на ліву ногу, пружним рухом відштовхнутись нею од підлоги і, ледь відокремивши од підлоги відведену назад праву ногу, злегка підстрибнути в гору. Коліна, підйом і пальці обох ніг витягнуті, але не напружені. На «два» – опуститися з носка на всю ступню лівої ноги, ледь присідаючи і рівномірно розподіляючи на неї вагу корпусу. Одночасно, не торкаючись підлоги, провести праву ногу повз ліву через шосту позицію і вивести її невисоко вперед. Коліно, підйом і пальці витягнуті, але не напружені. 2-й такт. На «раз» – крок правою ногою вперед, ставлячи її з носка на всю ступню, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. Одночасно, не торкаючись підлоги, провести ліву ногу повз праву через шосту позицію і вивести її невисоко вперед. Коліно, підйом і пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – пружним рухом опорної ноги відштовхнутись од підлоги і широко й стрімко стрибнути на ліву ногу вперед, наче пролітаючи в довжину. Одночасно відвести праву ногу назад і невисоко підняти її над підлогою. Коліна, підйом і пальці обох ніг витягнуті, але не напружені. 3-й такт. На «раз» – опуститися з носка на всю ступню лівої ноги, ледь присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. Одночасно, не торкаючись підлоги, провести праву ногу повз ліву через шосту позицію і вивести її невисоко вперед. Коліно, підйом і пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – крок правою ногою вперед, ставлячи її з носка на всю ступню, ледь присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. Одночасно, трохи згинаючи коліно і спрямовуючи його вперед, підвести ліву ногу до правої на рівень кісточки опорної ноги. Підйом скорочений, пальці вільні. 4-й такт. На «раз» – з ледь помітного підскоку різко й глибоко присісти на низьких півпальцях обох ніг за шостою позицією. Коліна сильно зігнуті й спрямовані вперед, корпус прямий, підтягнутий. На «два» – пауза. Цей рух виконується тільки з однієї ноги. Темпи швидкі.

Рух № 15. Малий тинок.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» злегка присісти на ліву ногу, піднімаючи невисоко вперед праву, вільну в коліні; на «раз» перескочити на праву ногу вперед, коліно злегка зігнути. В момент перескоку права нога трохи відводиться праворуч, описуючи в повітрі невелику дугу. Ліва нога невисоко піднімається вперед, коліно вільне, підйом витягнутий, але не напружений; на «і» ступити лівою ногою на півпальці попереду і навхрест правої ноги; на «два» поставити праву ногу позаду лівої на всю ступню, злегка згинаючи її в коліні. Ліву ногу підняти невисоко вперед.

Так само рух виконується з другої ноги

Рух № 16. Тинок середній.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Руки – на талії. На затакт «і» – присісти на всю ступню лівої ноги. Праву ногу вивести вперед – справа. На «раз» – опуститися на всю ступню правої ноги. На «і» – ледь зігнути праву ногу в коліні, ліву вивести через першу позицію в четверту характерну. На «два» – приставити праву ногу до лівої за третьою позицією і випрямити ноги в колінах. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Те ж саме – з лівої ноги. Рух, на відміну від звичайного тинка, виконується широко і без стрибків. Зустрічається в танцях найрізноманітніших жанрів і виконується як жінками, так і чоловіками. Темпи повільні та помірні.

Рух № 17. Великий тинок.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Руки, на талії. На затакт «і» – присісти на всю ступню правої ноги і, починаючи стрибок угору, вивести зігнуту в коліні праву ногу вперед – вправо, ліву ногу, дуже зігнуту в коліні, підняти перед собою. Одночасно повернути корпус праворуч. Праву ногу провести широко перед собою і вивести в третю позицію. Ліва рука на талії. На «раз» – опуститися з стрибка на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи, а зігнуту ліву затримати в повітрі. Одночасно плавно відвести праву руку праворуч до рівня плеча, злегка розгинаючи її. На «і» – випростовуючи коліно, опустити ліву ногу і переступити на півпальці, ставлячи її навхрест перед правою; праву ногу трохи підняти. На «два» – ледь присідаючи, переступити на всю ступню правої ноги, ліву ногу, зігнуту в коліні, підняти невисоко поперед себе. На «і» – присісти на всю ступню правої ноги і, високо підстрибнувши вгору, провести ліву ногу, зігнуту в коліні, вперед – вліво; праву ногу, дуже зігнуту в коліні, підняти перед собою. Корпус повернути на чверть повороту ліворуч, голову нахилити до лівого плеча. Ліву руку провести широким помахом перед собою і над головою. Права рука на талії. Те ж саме – з другої ноги. Рух чоловічий. Виконується в гопаках, козацьких танцях. Темпи уповільнені.

Рух № 18. Доріжка.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь помітно звестися на півпальці лівої ноги, відокремлюючи праву ногу від підлоги. На «раз» – невеликий виворітний крок правою ногою вправо на всю ступню, злегка присідаючи на ній. Ліву ногу відокремити від підлоги і ступню її наблизити позаду до правої ноги, трохи нижче кісточки. Коліно ледь зігнути й спрямувати вбік, підйом вільний. На «І» – опустити ліву ногу позаду правої на півпальці, трохи випрямляючи її в коліні. На «два» –

повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – повторити рухи, що виконувалися на «і». Рух жіночий; як виняток (у хороводах) – чоловічий. Виконується у танцях різних жанрів і в різних темпах.

Рух № 19. Доріжка вперед.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – відокремити від підлоги каблук лівої ноги і праву ногу. На «раз» – звівшись на півпальці лівої ноги, зробити невеликий крок правою ногою вперед з носка на всю ступню, ледь помітно присідаючи. На «і» – підвести ліву ногу на півпальцях до правої за третьою позицією. Вагу корпусу перенести на ліву ногу. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Рух жіночий. Зустрічається у козачках, хороводах. Темпи помірні.

Рух № 20. Доріжка назад.

Принцип виконання той же, що і в русі № 19, але виконавець просувається назад.

Рух № 21. Доріжка плетена комбінована.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – притупнути всією ступнею правої ноги поряд з лівою. На «і» – невеликий крок лівою ногою вліво з притулом всією ступнею. На «два» – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти, відвівши коліно вправо. На «і» – переступити на високі півпальці правої ноги позаду лівої. 2-й такт. На «раз» – невеликий крок лівою ногою вліво з притупом усією ступнею. На «і» – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти, відвівши коліно вправо. На «два» – опуститися зі стрибка на високі півпальці правої ноги, поставивши її позаду лівої. На «і» – невеликий крок лівою ногою вліво з притупом усією ступнею. 3-й такт. На «раз» – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти, відвівши коліно вправо. На «і» – переступити на високі півпальці правої ноги позаду лівої. На «два» – невеликий крок лівою ногою вліво з притупом усією ступнею. На «і», – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти, відвівши коліно вправо. 4-й такт. На «раз» – широкий і крок на праву ногу вперед-вліво, ставлячи її на каблук. На «і» – зіскочити з каблука правої ноги на всю ступню, ліву ногу невисоко підняти над підлогою. На «два» – притупнути лівою ногою поряд з правою. На «і» – притупнути правою ногою поряд з лівою. Так само – в протилежний бік. Рух виконується чоловіками та жінками в гуцульських танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 22. Упадання з поворотом.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг,

права нога попереду. Права рука – на грудях, ліва – на талії. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги і перевести її вліво перед лівою ногою. 1-й т «раз-і» – опуститися на всю ступню правої ноги, зігнувши її в коліні, одночасно ліву, зігнуту в коліні, ногу відокремити від підлоги. Корпус повернути ліворуч. На «два-і» – переступити на ліву ногу, випрямивши її у коліні. Одночасно підняти невисоко над підлогою випрямлену в коліні праву ногу і повернути корпус праворуч (вихідне положення). 2-й такт. На «раз» – відкрити руки у другу позицію і зробити широкий крок ногою вправо на 180°. Ліву ногу, не відокремлюючи від підлоги повернути за корпусом, але продовжувати упиратися носком в підлогу. На «і» – широкий крок лівою ногою вправо. Корпус повернути за лівою ногою, тобто ще на 180° (стати у вихідне положення). На «два» – приставити праву ногу позаду лівої, ліву руку покласти на талію, праву – на груди. На «і» – невелике присідання на обох ногах. Рух жіночий. Виконується в козачках, гопаках, шумках. Темпи помірні.

Рух № 23. Вихилясник.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги, переносючи вагу корпусу на ліву. На «раз» – легко підстрибнувши на лівій нозі, опуститися на всю ступню, коліно трохи зігнуте. Одночасно праву ногу поставити на носок трохи вправо від лівої ноги, коліно ледь зігнуте і спрямоване всередину, тобто вліво. Корпус злегка повернути правим плечем уперед, голову – до правого плеча. На «і» – пауза. На «два» – вдруге підскочити на всю ступню лівої ноги, коліно трохи зігнуте. Одночасно праву ногу, витягнуту в коліні, виворітне поставити на каблук вперед і трохи вправо. На «і» – пауза. На наступний такт перестрибнути на праву ногу і виконати вихилясник з лівої ноги. Рух дуже розповсюджений, зустрічається в українських танцях найрізноманітніших жанрів. Виконується жінками та чоловіками. Темпи різні.

Рух № 24. Вихилясник з потрійним притупом.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. Виконується вихилясник (рух №327). 2-й такт. На «раз» – притупнути правою ногою. На «і» – притупнути лівою ногою. На «два» – притупнути правою ногою. На «і» – пауза. Виконується чоловіками та жінками. Рух дуже розповсюджений. Темпи різні.

Рух № 25. Вихилясник з угинанням.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Руки схрещені на грудях. 1-й такт. Виконується вихилясник (рух № 327). 2-й такт. (Угинання). На «раз-і» – підстрибнути на лівій нозі й опуститися на всю ступню або на низькі

півпальці, коліно трохи зігнуте. Праву ногу, зігнувши в коліні, наблизити ступнею (підйом витягнутий) попереду до кісточки лівої ноги, коліно відвести вправо. На «два-і» – підстрибнути на лівій нозі. Праву ногу, розгинаючи в коліні виворітно, витягнути вперед-вправо, підйом вільний. Корпус трохи повернути лівим плечем уперед. Те ж саме – з лівої ноги. Рух жіночий. Виконується в хороводах – у повільних темпах, а в козачках – у помірних.

Рух № 26. Вихилясник у повороті.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – вивести праву ногу вперед, невисоко піднявши її над підлогою, коліно та підйом випрямлені. Руки – хрест-навхрест на грудях, лікті від корпусу відведені вперед, права рука знаходиться під лівою рукою, кисть правої руки лежить долонею на лівій руці вище ліктя, кисть лівої руки – вище ліктя правої руки. На «раз» – крок правою ногою вліво, одночасно корпус різко повернути ліворуч за правою ногою, вагу корпусу перенести на праву, зігнуту в коліні, ногу. Ліву ногу відокремити від підлоги й описати нею півколо навкруг правої ноги (положення, як на затакт «і»), але носком униз, каблуком вгору. Виконавець стає спиною до глядача. На «і» – опустити ліву ногу на носок. На «два» – продовжуючи поворот корпусу через ліве плече ліворуч ще на 180°, підскочити на правій нозі; одночасно з поворотом корпусу носок лівої ноги відокремити від підлоги. На «і» – поставити ліву ногу на каблук. Те ж саме – з лівої ноги. Рух жіночий. Виконується в козачках, польках. Темпи помірні.

Рух № 27. Вірьовочка.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь підстрибнувши на лівій нозі, ковзнути вперед на низьких півпальцях, коліно вільне. Праву ногу, зігнуту в коліні, підняти попереду лівої і перевести назад за ліву ногу; коліно спрямоване вбік і трохи вперед, підйом витягнутий, але не напружений. На «раз» – опустити праву ногу на низькі півпальці позаду лівої у третю позицію, коліно вільне або трохи зігнуте. На «і» – ледь помітно підстрибнувши, ковзнути вперед на правій нозі. Ліву ногу підняти і перевести назад за праву, як на затакт «і». На «два» – опустити ліву ногу на низькі півпальці позаду правої, як на «раз». На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Вірьовочка виконується на місці або з просуванням назад жінками та чоловіками в танцях найрізноманітніших жанрів. Темпи від повільних до швидких.

Рух № 28. Вірьовочка з переступанням уперед.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – про ковзнути вперед на низьких півпальцях лівої ноги, одночасно праву підняти вперед, зігнувши у коліні. Праве плече відвести

праворуч. На «раз» – поставити праву ногу перед лівою. Праве плече – у тому ж положенні. На «і» – переступити на низькі півпальці лівої ноги позаду правої. На «два» – переступити на всю ступню правої ноги перед лівою. Праве плече – у тому ж положенні. На «і» – пауза. Те ж саме – з лівої ноги, ліве плече відвести ліворуч. Рух виконується чоловіками та жінками в найрізноманітніших українських танцях. Темпи помірні; як виняток, швидкі.

Рух № 29. Подвійна вірвовочка.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь підстрибнувши на лівій нозі, проковзнути вперед на низьких півпальцях, коліно вільне. Праву ногу, зігнуту в коліні, підвести попереду лівої і перевести назад за ліву ногу, коліно спрямоване вбік і трохи вперед, підйом витягнутий, але не напружений. На «раз» – опускаючи праву ногу позаду лівої в третю позицію, зробити подвійний удар подушечкою ступні по підлозі. На «і» – ледь помітно підстрибнути, проковзнувши вперед на півпальцях правої ноги. Ліву ногу підняти попереду і перевести назад за праву ногу, як на затакт «і». На «два» – опускаючи ліву ногу позаду правої в третю позицію, зробити подвійний удар подушечкою ступні по підлозі. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і», але з другої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в козачках, гопаках. Темпи помірні.

Рух № 30. Дрібушечки.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги прану ногу. На «раз» (робити невеликий крок уперед праною ногою, з силою вдаряючи всією ступнею по підлозі; ліву ногу відокремити від підлоги. На «і» – зробити невеликий крок вперед лівою ногою, з силою вдаряючи ступнею по підлозі; праву ногу відокремити від підлоги. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – повторити рухи. Що виконувалися на затакт «і». Рух жіночий (у гуцулках виконується й чоловіками). Зустрічається в польках, гуцулках, кадрилих, деяких сюжетних танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 31. Притуп.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь присідаючи на лівій нозі, відокремити від підлоги праву. На «раз-і» – опустити праву ногу, вдаряючи всією ступнею по підлозі. На «два-і» – пауза. Те ж саме – з лівої ноги. Цей рух виконується жінками і чоловіками в танцях найрізноманітніших жанрів. Темпи також різноманітні.

Рух № 32. Подвійний притуп.

Музичний розмір – 3/4. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. На «раз» – притупнути

правою ногою, ледь зігнувши її в коліні. На «два» – притупнути лівою ногою, випрямляючи коліно правої. На «три» – пауза. Те ж саме – з лівої ноги. Подвійний притуп – своєрідний «ключ», яким закінчується музично-хореографічний період. Виконується чоловіками та жінками в танцях найрізноманітніших жанрів (крім хороводів та деяких ліричних танців). Темпи помірні, швидкі (як правило, через чвертку).

Рух № 33. Синкоповані притупи.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – підскочити на лівій нозі, праву підняти над підлогою. На «і» – притупнути всією ступнею правої ноги, ліву ледь зігнути в коліні. На «два» – повторити рухи, що виконувалися коліно витягнуте, але не напружене. Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 34. Вибиванець.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – злегка підстрибнувши на правій нозі, зігнути її в коліні. Ліву ногу, зігнувши в коліні, невисоко підняти над підлогою. Корпус злегка повернути ліворуч, руки розвести в сторони трохи нижче другої позиції. На «і» – випрямити в коліні й опустити на підлогу ліву ногу, ледь притупнувши нею. Праву ногу випрямити в коліні. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». 2-й такт. На «раз-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і» 1-го такту. На «два» – повернувши корпус праворуч, притупнути правою ногою. Ліву ногу випрямити в коліні й перенести на неї вагу корпусу. Руки покласти на талію. На «і» – пауза. Рух виконується чоловіками та жінками в польках, кадрилих, молодіжних танцях. Темпи помірні.

Рух № 35. Звичайна присядка.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь підстрибнути на півпальцях обох ніг. На «раз-і» – різко і глибоко присісти на півпальцях обох ніг, п'ятки разом, носки нерідко, коліна спрямовані в сторони. На «два-і» – злегка підстрибнувши, піднятися з глибокого присідання на низькі півпальці лівої ноги, коліно зігнути. Праву ногу підняти виворітне вперед, дуже зігнувши її в коліні, довівши ступню до коліна лівої ноги. Коліно правої ноги повернути вправо, підйом витягнутий, але не напружений. Те ж саме – з другої ноги. Виконується в найрізноманітніших танцювальних жанрах: польках, козачках, гопаках, кадрилих тощо. Темпи від повільних до швидких.

Рух № 36. Присядка з почерговим виведенням однієї ноги навхрест другій.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На «і-раз» – з невеличкою

підскоку різко опуститися в глибоке присідання на обох ногах за першою позицією. Коліна розвести в сторони. Корпус прямий. Руки на талії. На «і-два» – з невеликим підскоком піднятися з глибокого присідання, витягую праву ногу вперед, навхрест лівої. Корпус прямий. Руки розкрити в другу позицію долонями вгору, погляд спрямований до лівої руки. Так само – з лівої ноги. Виконується в козачках, гопаках. Темпи різноманітні.

Рух № 37. Бокова присядка.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь підстрибнути на півпальцях обох ніг. На «раз-і» – різко і глибоко присісти на півпальці обох ніг, коліна розвести в сторони. На «два-і» – підвестися з глибокого присідання, злегка відскакуючи вправо на низькі півпальці правої ноги. коліно зігнуте. Ліву ногу підняти невисоко ВЛІВО, коліно і підйом вивільнити. Корпус трохи відхилити праворуч. Голову ледь повернути до лівого плеча. Праву руку відвести вправо-вгору, ліва рука – на талії. Те ж саме – з другої ноги. Виконується в кадрилиях, козачках, гопаках. Темпи помірні.

Рух № 38. Присядка-м'ячик з оплесками.

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки – на талії. На затакт «і» – невисоко підстрибнути вгору на півпальцях обох ніг. На «раз-і» – опуститися в глибоке присідання на півпальці обох ніг, розводячи коліна в сторони. На «дна-і» – підскочивши вгору на півпальцях обох ніг, сплеснути поперед себе у долоні. Виконується в гопаках. Темпи помірні.

Рух № 39. Звичайна присядка-розніжка.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь зігнути ноги в колінах. На «раз-і» – різко опуститися в глибоке присідання на півпальцях обох ніг, п'ятки разом, коліна якомога ширше розвести в сторони. Руки – на талії. На «два-і» – різко підводячись з присідання, ковзним рухом спрямувати ноги по підлозі щонайширше в сторони, поставивши їх на каблуки. Руки вивести в сторони через першу позицію в другу. Виконується в гопаках, козачках. Темпи помірні. В швидких темпах виконується на два такти.

Рух № 40. Закладка.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – опуститися в глибоке присідання на півпальці правої ноги, ліву ногу витягнути вліво, поставивши на каблук, коліна широко розвести в сторони. Ліва рука – на талії, права – трохи вище другої позиції. 1-й такт. На «раз-і-два-і» – ледь підстрибнути вгору, рвучко підтягнувши ліву ногу під себе, одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, ривком вивести до рівня коліна лівої, доводячи ступню правої ноги до коліна лівої. Голову тримати прямо. 2-й такт. На «раз-і-два-і» –

перестрибнути з просуванням на півпальцях правої ноги вправо, ліву ногу витягнути вліво на каблук. Вага корпусу – на правій нозі. Голову різко повернути ліворуч. Виконується в гопаках. Темпи помірні.

Рух № 41. Повзунець (плазунець).

Вихідне положення – глибоке присідання на півпальцях обох ніг за шостою позицією, руки у другій позиції. На «раз» – ледь підстрибнувши, але не підводячись з глибокого присідання, перескочити на півпальці лівої ноги, праву вивести вперед, випрямивши в коліні та підйомі. На «і» – пауза. На «два» – не підводячись з глибокого присідання, перескочити на півпальці правої ноги, ліву вивести вперед, випрямивши в коліні та підйомі. На «і» – пауза. Виконується в гопаках, козачках, козацьких танцях. Темпи швидкі.

Рух № 42. Млинок.

Виконавець опускається у повне присідання на півпальці правої ноги. Корпус нахилити вперед і впертися грудьми у праве коліно, долонями обох рук впертися в підлогу, розмістивши їх на ширині плечей. Ліву ногу відвести вліво (або назад) і випрямити в коліні та підйомі, під час руху ліва нога не торкається підлоги. У цьому положенні виконавець обертається праворуч, весь час швидко перебираючи долонями рук до підлозі (спочатку долонею правої руки торкається підлоги, а потім – лівої, на кожному восьму такту). При віртуозному виконанні млинка танцюрист відштовхується від підлоги відразу обома руками, що значно прискорює темп. Опорна права нога, на якій весь час перебуває вага корпусу, також повертається разом з корпусом. Рух вимагає віртуозної техніки. Виконується в гопаках, козацьких танцях. Темпи швидкі.

Рух № 43. Пістолет.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – опуститися у повне присідання на високі півпальці лівої ноги. Праву ногу, пряму в коліні та підйомі, вивести вперед у повітря. Корпус випрямлений. Руки, опущені вздовж корпусу, упираються долонями в підлогу. На «раз-і» – починаючи поворот праворуч, відштовхнутися правою та лівою руками від підлоги. На «два-і» – закінчуючи поворот на 360°, відштовхнутись руками від підлоги. При віртуозному виконанні поштовх робиться зразу обома руками, що надає рухові більшої динаміки, стрімкості. Виконується в гопаках. Темпи швидкі.

Рух № 44. Підсічка на місці.

Вихідне положення – повне присідання на півпальцях обох ніг, праву ногу, пряму в коліні, вивести вправо і поставити на каблук носком догори. Вага корпусу – на лівій нозі, спрямованій коліном уперед. Корпус нахилити вперед, пальцями рук виконавець упирається в підлогу. Голова підведена вгору, погляд спрямований на глядача. На

затакт «і» – починаючи ковзний рух правою ногою, перевести її по півколу справа наліво з каблука на зовнішній бік ступні. Коли права нога наблизиться до правої руки, руку швидко перевести через праву ногу і знову впертися в підлогу, продовжуючи рух правої ноги, яку ледь зігнути в коліні і підвести до коліна лівої ноги, одночасно ліву руку перевести через праву ногу, опустивши руку на підлогу. Затим праву ногу, зігнувши в коліні, підвести до кісточки лівої ноги, підбиваючи її, ліва нога піднімається, вага корпусу – на пальцях рук, якими виконавець упирається в підлогу. На «раз-і» – продовжуючи спиратися пальцями в підлогу, перевести ліву ногу, зігнуту в коліні, через праву і опустити на підлогу перед правою на півпальці. Вага корпусу – на лівій нозі. Права продовжує рух уліво-назад. На «два-і» – права нога, поступово випрямляючись у коліні, продовжує рух назад-вправо і переводиться на каблук вбік-вправо. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 45. Підсічка на одну руку.

Усе треба зробити так, як описано в попередньому рухові, але упор робиться на одну руку.

Рух № 46. Низький голубець.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – крок правою ногою вперед всією ступнею, злегка присідаючи; носок спрямований вперед. Ліву ногу підняти ліворуч, коліно й підйом вільні; на «і», підскочивши на правій нозі, легко підбити нею в повітрі ліву, яка відскакує трохи вище в сторону. Удар робиться внутрішньою стороною ступні об ступню, коліна вільні; на «два» опуститися з підскоку на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи. Ліва нога залишається піднятою вбік; на «і» – пауза. Так само рух виконується з другої ноги. Голова трохи повертається в сторону піднятої ноги, корпус злегка нахиляється у протилежному напрямку.

Рух № 47. Голубці в повороті.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, обличчям стати до центра кола. На затакт «і» – праву ногу відокремити від підлоги і відвести вправо, праву руку підняти вгору і вправо, голову повернути до правого плеча. 1-й такт. На «раз-і» – зробити широкий крок правою ногою вправо, ледь присівши на ній. Лівою ногою описати в повітрі півколо вперед і вправо, корпус повернути на 180°, голову повернути до лівого плеча, обличчям з кола. На «два-і» – підстрибнувши на правій нозі, швидко вдарити каблуками у повітрі й одразу ж опуститися на півпальці лівої ноги. 2-й такт. На «раз» – притупнувши лівою ногою, праву трохи відокремити від підлоги, корпус повернути праворуч. На «і» – продовжуючи поворот корпусу, притупнути правою ногою, ліву трохи відокремити від підлоги. На «два»

– закінчуючи поворот корпусу (вихідне положення), притупнути лівою ногою, праву відвести вправо (положення на затакт «і»). На «і» – пауза. На 2-му такті руки опускаються на талію. Рух виконується жінками в козачках, гопаках. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 48. Потрійний голубець.

Музичний розмір – 3/4. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги і відвести вправо. На «раз» – підскочити на лівій нозі, просуваючись вправо, і одночасно каблуком правої ноги підбити каблук лівої. Потому опуститися на півпальці лівої ноги, праву спрямувати вправо, невисоко над підлогою. На «два-три» – двічі повторити рухи, що виконувалися на «раз». Рух виконується чоловіками і жінками у волинських, лемківських танцях (мазурках). Темпи повільні, при швидких темпах на один такт робити лише один удар каблуками.

Рух № 49. Низький голубець з потрійним притупом.

Вихідне положення – третя або шоста позиція ніг. На перший такт – те, що й у попередньому русі. На другий такт – «потрійний притуп», який починають з лівої ноги.

Рух № 50. Високий голубець (чоловічий).

Вихідне положення – перша, третя або шоста позиція ніг. На «раз» – невеликий крок лівою ногою вперед на всю ступню, трохи присідаючи, і з неї почати стрибок. Праву ногу, витягнуту в коліні та підйомі, різко підняти праворуч на 90°. Корпус трохи нахилити ліворуч, голову тримати піднятою і повернути до правого плеча, в сторону піднятої ноги; на «і», сильно відштовхнувшись, зігнути обидві ноги в повітрі і, підтягнувши стопу лівої ноги до піднятої правої, вдарити подошвою об подошву.

Рух № 51. Підбивка бокова.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відвести випрямлену в коліні та підйомі ліву ногу вліво і назад, руки у другій позиції долонями вгору. На «раз» – різко підвести ліву ногу до правої ноги, підбиваючи її. На «і» – опуститися на зігнуту в коліні ліву ногу, праву, випрямлену в коліні і підйомі, відвести вправо, піднявши невисоко над підлогою. На «два» – стрімко підвести праву ногу до лівої і вдарити каблуком по каблуку лівої ноги, підбивши її. На «і» – опуститися на зігнуту в коліні праву ногу, ліву, випрямлену в коліні і підйомі, відвести вліво, піднявши невисоко над підлогою.

Рух № 52. Підбивка з переступанням.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Ледь зігнувши в коліні, відвести праву ногу вправо. На затакт «і» – підскочити на лівій нозі і різко вдарити каблуком правої ноги по каблуку лівої, опускаючись на

півпальці правої. На «раз» – переступити на ліву ногу. На «і» – переступити на праву ногу, трохи просуваючись вправо. На «два» – переступити на ліву ногу, приставляючи її до правої, одночасно праву, зігнуту в коліні, невисоко підняти над підлогою. На «і» – підскочити на лівій нозі і різко вдарити каблуком правої ноги по каблуку лівої, опускаючись на півпальці правої ноги. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 53. Підбивка вперед.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ліву руку покласти на талію, права рука притримує намисто; випрямлену в коліні праву ногу вивести вперед невисоко над підлогою. 1-й такт. На «раз» – приставити праву ногу за третьою позицією до лівої і перенести на неї вагу корпусу, трохи зігнувши ногу в коліні. Ліву ногу відокремити від підлоги. На «і» – переступити на ліву ногу, вага корпусу залишається на правій нозі. На «два» – різко перескочити на праву ногу, дуже зігнувши її в коліні, ліву ногу різко відвести назад, коліно та підйом лівої ноги випрямити. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – поставити ліву ногу у третю позицію позаду правої і перенести на неї вагу корпусу, праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – переступити на праву ногу, вага корпусу залишається на лівій нозі. На «два» – рвучко зіскочити на ліву ногу, трохи присідаючи на ній і начебто підбиваючи лівою ногою праву. Права нога йде у положення як на затакт «і». На «і» – пауза. Темпи помірні.

Рух № 54. Високий кабріоль.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз-і» – зробити широкий крок правою ногою вперед-вліво, навхрест лівої, опускаючись на всю ступню і ледь зігнувши у коліні. Ліву ногу відокремити від підлоги і вивести вліво. Ліва рука – на талії, права відведена вбік у положення між другою та третьою позиціями. Поворот голови вліво через ліве плече. Корпус відхилити праворуч. На «два-і» – відштовхнувшись правою ногою, високо підстрибнути вгору-вліво і, зігнувши ноги в колінах, вдарити ступнею правої ноги по ступні лівої. Положення рук і голови зберігається те ж саме. 2-й такт. На «раз-і» – виводячи з силою ліву ногу вліво у повітря, опуститися зі стрибка на всю ступню правої ноги, коліно ледь зігнути. Положення рук і голови зберігається те ж саме. На «два-і» – пауза. Рух виконується чоловіками в гопаках, козацьких танцях. Темпи помірні.

Рух № 55. Високий кабріоль з підбивкою.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – на талії. На затакт «і» – ледь підняти вгору ліву ногу і зробити півколо невисоко над підлогою вправо. Закінчуючи півколо лівою

ногою, вивести її вперед-вправо, навхрест правої ноги. 1-й такт. На «раз-і» – опустити на підлогу ліву ногу, ледь присівши на ній, і підстрибнути. Праву ногу, витягнуту в коліні, різко підняти вправо на 90°, підйом витягнутий, але не напружений. Корпус нахилити ліворуч, голову трохи підняти і повернути до правого плеча у бік витягнутої ноги. Ліву руку, випрямлену в лікті, відвести вліво і вгору вище другої позиції, права рука – на талії. На «два» – на найвищій точці злету із силою зігнути ноги у колінах, розвівши коліна в сторони і розкривши ступні якомога виворітніше, одночасно підтягнути подушечку ступні лівої ноги до подушечки ступні піднятої правої ноги. Підбити подушечкою ступні лівої ноги подушечку ступні правої ноги, праву ногу після удару швиденько відвести вправо і вгору, випрямляючи її в коліні. Корпус нахилити ліворуч, голову повернути до правого плеча. На «і» – після стрибка опуститися на всю ступню лівої ноги, ледь присівши на ній. Праву ногу витягнути у коліні й вивести на 45° над підлогою, вага корпусу – на лівій нозі. Руки перевести у другу позицію. 2-й такт. На «раз» – праву ногу, трохи зігнуту в коліні, приставити в шосту позицію до лівої і перенести на неї вагу корпусу, ліву ногу ледь підняти над підлогою. На «і» – переступити лівою ногою вліво у другу не виворітну позицію, праву ногу підняти невисоко над підлогою, вага корпусу – на лівій нозі. На «два» – зіскочити на праву ногу, злегка присівши на ній. Ліву ногу різко вивести вліво невисоко над підлогою, носок і коліно витягнуті. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується чоловіками в гопаках. Темпи помірні.

Тема 2.3. Народне вбрання Центральної України

Український народний одяг – яскраве і самобутнє культурне явище, воно розвивалося й удосконалювалося протягом сторіч. У народному костюмі відбилися спільність походження й історичної долі східних слов'ян, взаємовплив культур сусідніх народів. Зберігаючи ознаки різних епох, костюм є джерелом вивчення етнічної історії населення, його соціально-класової структури, естетичних поглядів. Він є досить різноманітним у регіональному відношенні, але містить у собі ознаки, що характеризують загальну історію розвитку української культури. Так, основним елементом одягу завжди була сорочка. Саме сорочки належать до найстарших видів одягу. Наприклад жіночі сорочки козацьких часів дійшли майже незмінними до нас. Жіночий одяг складався з вишитої сорочки (тунікоподібної, поликової або на кокетці) і незшитого поясного одягу: дерги, запаски, плахти. З ХІХ століття стали носити зшиті

«спідниці». У прохолодну погоду носили безрукавки (корсетки, киптарі тощо). Сорочка була, як правило, прикрашена вишитим або тканим орнаментом по коміру, подолу, на рукавах – місцях, де максимально відкритий доступ до тіла. Тобто орнамент виконував не тільки естетичну,

але й оберегову функцію, захищаючи господарку одягу від злих духів, хвороб та ін. Жіноча сорочка взагалі вважалася найтаємничішим елементом одягу, особливо її поділ. Наприклад, вірили, що вишитим подолом можна зупинити відьму. Повитухи приймали дитину у поділ сорочки. Вишитою верхньою частиною сорочки нареченої після ритуального умивання по черзі витиралися молоді. Основним верхнім одягом жінок була свита або свитка з білого сукна.

Дівчата заплітали волосся у коси, укладали їх навколо голови і прикрашали стрічками, квітами, живими або з вощеного паперу. Жінки обов'язково носили різні очіпки, рушничоподібні головні убори («намітки»), пізніше –

хустки. Поява заміжньої жінки на людях без головного убору вважалася непристойною (звідси вираз – «опростоволоситися»).

Українські дівчата і жінки традиційно носили багато прикрас. Звичай прикрашати шю існував з найдавніших часів. Багатий матеріал для намиста давала навколишня природа – використовувалися зерна, кісточка ягід, овочеві коробочки. Дуже цінувалося намисто з різнокольорового скла, бурштину, перлів, найбільшою ж цінністю вважалися корали («добре намисто», «щирі коралі»), особливо червоні. Кількість ниток намиста і розмір намистин були показником достатку сім'ї, а також свідчили про добре ставлення чоловіка до дружини. Найпрестижнішим вважалося мати 24-25 ниток, з великими намистинами, прикрашеними ще й сріблом. Коралам приписувалися магічні властивості (зокрема вони ніби оберігали від застуди), розрив нитки провіщував господині нещастя. Особливе місце серед шийних прикрас належить дукачам – різноманітним ювелірним виробам на основі монет або їх імітацій. Для них, як правило, використовувалися австрійські дукати або російські срібні карбованці. Дукач з металевим бантом, прикрашеним каменями або емаллю, займав центральне місце у

всьому комплексі нагрудних прикрас. Хрещений батько дарував дукач своїй маленькій хрещениці, коли їй виповнювався 1 рік, і та дбайливо зберігала подарунок, надіваючи його переважно у свята.

Великою популярністю у жінок користувалися вироби з бісеру, різноманітні сережки і каблучки.

Чоботи носили чорні або червоні. Святковим взуттям в теплу погоду були черевички, а повсякдень носили взуття з сиром'ятної шкіри – постоли і личаки.

Чоловічий костюм складався з сорочки (з вузьким стоячим, часто вишитим коміром зі шнурком), заправленої у широкі або вузькі штани, безрукавки (сердаки, лейбики) і пояса. Пояс взагалі був обов'язковим елементом одягу і виконував найрізноманітніші функції (закріплення одягу, захист м'язів живота при важкій роботі). На поясах носили предмети повсякденного вжитку, вони служили яскравою прикрасою одягу і показником достатку. Але пояс сприймався також і як оберіг, талісман. Тільки маленькі

діти могли не носити пояса, для дорослої людини вийти на вулицю, не оперезавшись, означало скомпрометувати себе, провіщувало нещастя. Пояс фігурував у багатьох магічних обрядах. Недаремно дівчина повинна була оперезати свого нареченого вишитим поясом – це повинно було збільшувати чоловічу силу. Червоний пояс оберігав людину від біди. Куплену худобу заводили на подвір'я через господарський пояс, щоб вона не йшла з двору.

Чоловіки стригли волосся на голові «під горщик» («під макітру»). Молоді і середніх років чоловіки голилися, залишаючи лише вуса. У XV–XVII ст. голили і голову, залишаючи оселедець. Бороди носили тільки старі. Головним убором улітку служили солом'яні капелюхи («брилі»), в інший час – повстяні або каракулеві шапки циліндричної форми з плоским або сферичним дном. На ноги бідні селяни взували постоли – стягнуті шматки сиром'ятної шкіри або личаки, заможні ж носили чоботи.

Козацький одяг складався з жупана, черкески, яскравих шароварів, шалевого пояса-кушака, кобеняка (плаща), сукняного кунтуша з

відкидними рукавами, білого жупана з шовкової тканини і оксамитовим шликом, шовкового пояса з золотими китицями, сап'янових чобіт, шапки-кабардинки з річкового звіра кабарги чи видри, оздобленої навхрест позументом, кожуха з овечої шкіри, кудлатої вовняної бурки для негоди. З цього набору обов'язковими були сорочка і шаровари.

Восени та взимку і чоловіки і жінки носили опанчу (довгий дорожній одяг з вилогами, прикрашений кольоровими шнурами), кобеняки (прообраз плаща з щільного грубого сукна, який носився поверх одягу), кожухи. Кожухи часто покривали сукном. Всі ці види одягу відомі ще з часів Київської Русі.

Характерною рисою традиційного українського одягу була його декоративність, яка досягалася багатими вишивками, аплікаціями, різноманітними дорогими прикрасами. У цьому відбивалися особливості регіонів України. За вишивкою на сорочці, за тим, як сорочка була скроєна, за головним убором (особливо це стосується жінок), можна було точно визначити, з якого регіону України людина. За костюмом можна було судити про майнове і соціальне становище. Представники різних соціальних груп (ремісники, землевласники, козацька старшина, рядове козацтво, селяни, міщани, торговці та ін.) відрізнялися особливостями одягу.

Рекомендована література

1. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.
2. Голдрич О. Хореографія: посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Друге видання, доповнене. / О. Голдрич. – Львів : СПОЛОМ, 2006. – С. 45-55.
3. Гуменюк А.І. Народне хореографічне мистецтво України : підручник / А.І. Гуменюк. – К. : Видавництво Академії Наук Української РСР, 1963. – 255 с.
4. Даренська В.М. Українська національна ідентичність у цивілізаційному контексті / В.М. Даренська // Вісн. держ. акад. кер.

кад. культ. і мистецтв : зб. наук. пр. – К., 2007. – Вип. 1. – С. 279 – 282.

5. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю / Є. Зайцев. – К. : Мистецтво, 1975. – С. 7-16.
6. Василенко К. Ю. Танці Київщини / К.Ю. Василенко. – К. : Мистецтво, 1982.
7. Вірський П. П. У вихорі танцю / П.П. Вірський. – К. : Мистецтво, 1977.
8. Григорьев П. Елементи рухів українського народного танцю / П. Григорьев. – К. : Обр. мистецтво, 1961.
9. Зубатов С. Основи викладання українського народно-сценічного танцю / С. Зубатов. – К. : ІПКПК, 1995.
10. Бондаренко Л. Святковий хоровод / Л. Бондаренко. – К. : Музична Україна, 1981
11. Боримська Г. В. Самоцвіти українського танцю / Г.В. Боримська. – К. : Мистецтво, 1974.
12. Стельмащук Г. Українське народне вбрання / Г. Стельмащук. – Львів : Апріорі, 2013. – 256 с.

Інтернет-джерела

1. Етнографічне районування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.redkyb.ru/lozko/ukrnarod/form6.htm>
2. Загальна характеристика основних рухів українського народного танцю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tantsyem.ru/ukra%D1%97nski-narodni-tanci/zagalna-karakteristika-osnovnix-ruxiv-ukra%D1%97nskogo-narodnogo-tancyu/>

Завдання для самоконтролю

1. Розкрийте характеристику історико-етнографічного регіону Центральна Україна.
2. Охарактеризуйте основні танці Центральної України.
3. Які ви знаєте основні рухи Центральної України?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання Центральної України.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання Центральної України.

Розділ 3.

ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО СЛОБОЖАНЩИНИ

Тема 3.1. Характеристика історико-етнографічного регіону України Слобожанщина

До Слобідської України входять східні області: південь Сумської, Харківська, Луганська, Донецька, а також і східні райони Полтавщини, північ Дніпропетровщини. Природа краю характеризується посушливим літом і сильними вітрами. Рельєф переважно гористий: Донецький кряж і гірська гряда Донецької височини. Такі природні умови не сприяли розвитку сільського господарства, тому тут переважала промисловість.

Було б неправильно говорити про відносно пізнє заселення цих земель, адже тут археологи знаходять сліди життя ще з часів палеоліту.

На цих землях відомі племена киммерійців, скіфів, сарматів, болгар, хозарів, печенігів, половців.

Татаро-монгольські орди тут кочували аж до початку XV ст., поки не втратили силу після нищівної епідемії 1430 р. та натиску кримчаків. У XV ст. на

Лівобережній Україні людські поселення закінчувалися біля Чернігова й Путивля. Далі простягалось Дике поле, куди щовесни вирушали ватаги сміливців з Полісся, Волині, Білої Русі за здобиччю. Тюрки таких шукачів пригод, вільних людей називали козаками.

Поштовхом до масового переселення з Правобережжя на Лівобережжя стало повстання під проводом Якова Остряниці проти польської шляхти. Після поразки повстання він у 1638 р. привів сюди 865 сімей, які заснували місто Чугуїв.

Після повстання Богдана Хмельницького на Слобожанщину переселяється значна маса козаків і селян, засновуючи тут слободи (звідси й назва). За участь у повстанні під проводом донського козака Степана Разіна російський уряд заслав повстанців на береги річки Красної та Сіверського Дінця. Російські царі, не запитуючи гетьманів, роздавали українські землі російським поміщикам та військовим полкам. У кінці XVII ст. на Слобожанщині проживало 100 тис. українців і 20 тис. росіян. Проте вже на початку XVIII ст. кількість росіян на лівобережних українських землях зменшується. Після зруйнування

Запорозької Січі козаки поселяються в донецьких степах. У 1753 р. уряд Росії запросив на службу сербів, волохів, греків, болгар і утворив спеціальну адміністративну одиницю «Слов'яно-Сербію» з центром у Бахмуті. У 1778 р. Катерина II запросила сюди греків-урумів з Криму. Їх розмістили на землях зруйнованої Січі; в Олександрівській фортеці та прилеглих до неї селах (нині Новомосковський район Дніпропетровської області).

Під час російсько-турецької війни задунайські козаки допомогли московським військам, за що турецький візир зруйнував Задунайську Січ. Тоді російський уряд дозволив козакам поселитися біля гирла Грузького Єланчика (нині м. Новоазовськ). Азовське козацьке військо проіснувало недовго: в 1885 р. воно було ліквідоване, а частина козаків переселена на Кубань.

Швидкі темпи індустріалізації притягали на Слобожанщину сотні тисяч людей різних національностей. Політика інтернаціоналізації радянської імперії по суті була спрямована на повну русифікацію і денаціоналізацію неросійського населення на Донбасі. Свою роль тут зіграла і мова «міжнаціонального спілкування», і відсутність національних шкіл, і зневага до національних традицій (культивувалися так звані радянські обряди).

На Слобожанщині поруч із землеробством здавна розвивалися різні промисли: виробляли дьоготь і смолу, керамічний посуд і килими, вишиті кожухи і сап'янові чоботи, гарусні тканини і вироби з дерева та металу. Розвивалося рибальство, пивоваріння, виноробство, добування солі та ін. У ХІХ ст. тут з'являються знаряддя праці фабричного виробництва: парові машини, сіялки, залізні плуги й борони. Житлове будівництво тут надзвичайно різноманітне, окремі райони зберігають традиції тих земель, звідки були переселені їхні мешканці. Хати не завжди обмазані й побілені, є так звані «миті», тобто з вимитими до блиску стінами. Розчин для миття називався луг – тепла вода, проціджена через шар попелу. Подвір'я просторі, з повітками – господарськими приміщеннями, курниками й амбарами. В хатах, як і по всій Україні, було багато рушників, килимарських виробів, розписних меблів: стільців, ліжок, різних шафочок тощо. Тут, як і на Полтавщині, побутовали скрині, полиці для посуду. Рублені дерев'яні хати з коморою через сіни – один з найстаровинніших типів житла, що побутовало ще в Київській Русі. У східних районах Слобожанщини дубові зруби встановлені на дубових стояках, які утворюють своєрідні галереї. Великий винос даху, що спирався на такі колони-стояки, захищав хату від дощу, вітру, а в спеку створював затінок.

Тема 3.2. Основні танці та рухи Слобожанщини

Хореографічна спадщина Слобожанщини дуже мала. На початок ХХІ століття ми не маємо зразків побутових та інших танців характерних в минулому мешканцям цього краю. Існує лише загальна розмита інформація про те, як танцювали люди на цій великій території.

Дослідження які робилися на початку 90-х років ХХ століття під час формування дисципліни «Український народний танець та методика його викладання» на кафедрі народної хореографії Харківської державної академії культури, дають можливість сказати, що на Слобожанщині танцювалися в основному танці парні під троїсті музики, що танки в основному були фігурні, мали місце й розповсюджені по Україні хороводи, веснянки та побутові танці: метелиці, польки, кадрилі, козачки, гопак⁵⁹.

Але побудова та лексичне наповнення цих танців де в чому відрізнялася від подібних танцях в інших регіонах України. Наприклад, на Харківщині водили хороводи за прикладом курських карагодів через все село, але мали назву «Водити козла». (Козел – це символ плодючості, і якщо взимку водили «козу», то навесні водили «козла», як чоловічу основу всьому, що повинно народитися.)

Курські карагоди водили хороводниці, інколи хороводники. На Харківщині «заводили козла» тільки хлопці і це правило треба було ще вибороти. Як правило між претендентами проводився жартівливий двобій на одній нозі. Той, хто був сильніший і отримував право «заводити козла» через усе село. Вдалося визначити той факт, що на Харківщині популярні булианки (фігурні), у яких ритмічна основа рухів не співпадала з ритмічною основою пісні, під яку виконувався танець. Це признак архаїчності⁶⁰.

Признаки архаїчності та матріархату на Харківщині збереглися й в деяких обрядах. У Золочівському районі, наприклад, й досі розповідають про святкування «Брикси». «Брикса» у золочівських селян – це як сучасне «8 березня» тільки влітку. На це свято жінки заставляли чоловіків робити всю хатню та господарчу роботу, а самі збиралися, влаштовували гулянки та ходили в шинок.

Залишки матріархату проглядаються й в змісті давньослов'янського свята на честь весняного пробудження природи – «Масляна», яке на Харківщині має назву «Колодій». В Україні «Масляна» не мала такого широкого розмаху, як приміром, у центральноросійських областях. Але

⁵⁹ Легка С.А. Традиції народної культури в українській хореографії / С.А. Легка // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2001. – Вип. 17. – С. 32.

⁶⁰ Легка С.А. Традиції народної культури в українській хореографії / С.А. Легка // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2001. – Вип. 17. – С. 35.

й тут дорослі та молодь катались на конях, ходили в гості, влаштовували бенкети у складчину. У місцевостях «Масляну» зображувала заміжня жінка, яку під жарти возили на санчатах односельці. Більш ширше розповсюдження мав звичай «колодки» (колодія), відомий у кількох варіантах.

Цікаві за змістом та формою танці «Святкова слобідська», «Погулянки», «Залицяльний хоровод» з репертуару народного ансамблю танцю «Буревісник» Харківського палацу культури та техніки ВАТ ХТЗ, які створив у середині 90-х років ХХ століття заслужений працівник культури України, старший викладач кафедри народної хореографії ХДАК П.І. Межубовський⁶¹.

Безперечний інтерес представляють танці «Тинок» та «Вулиця» у зразковому ансамблі танцю «Щасливе дитинство» Харківського обласного Палацу дітей та юнацтва у постановці відмінника освіти України, старшого викладача кафедри народної хореографії ХДАК О.Г. Цомає. В цих номерах є відчуття селянського свята з козачім акцентом. Своєрідна композиційна побудова та манера виконання рухів наближають ці танці до категорії слобідських.

Активно використовує народні ігри та обряди, які в стародавні часи були притаманні дітям, у своїх композиціях: «Калита», «Колядки», «Великодня танкова», «Богодухівська метелиця», «Обжінки» керівник зразкового ансамблю танцю «Джерельце» Центру культури Червонозаводського району м. Харкова заслужений діяч мистецтв України І. М. Коцавець.

Є хороші народні ігри, що вже формуються у сценічні номери, на хореографічному відділенні Сумського вищого училища мистецтва і культури під керівництвом В.В. Євтушенка. На жаль в самому потужному та професійному ансамблі Слобідського краю «Донбас», де працює головним балетмейстером талановита людина О.І. Прокопенко не існує жодної постановки, яка б не була хоч якось пов'язана з культурою Слобожанщини взагалі, або Донецької області зокрема⁶².

Сьогодні до Слобідської України входять східні області: південь Сумської, Харківська, Луганська, Донецька, східні райони Полтавщини та північ Дніпропетровщини. Було б помилково говорити про пізнє заселення цих земель, адже тут археологи знаходять сліди життя це з часів палеоліту. На цих землях відомі племена киммерійців, скіфів, сарматів, болгар, хозарів, печенігів, половців. Татаро-монгольські орди

⁶¹ Легка С. А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття: Автореф. дис... канд. іст. наук: 17. 00. 01 / С. А. Легка; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2003. – С. 14.

⁶² Етнічна Сумщина. Альманах національних меншин. – Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія» ТОВ, 2009. – С. 12.

тут кочували аж до аж до початку XV століття, поки не втратили силу після нищівної епідемії 1430 року та натиску кримчаків. У XV столітті на Лівобережній Україні людські поселення закінчувалися біля Чернігова і Путивля. Далі простягалось «Дике поле», куди щовесни вирушали ватаги сміливців з Полісся, Волині, Білої Русі за здобиччю. Тюрки таких шукачів пригод, вільних людей називали козаками⁶³.

Більша частина переселенців з Наддніпрянського краю, але в невеликій кількості на «Дике поле» переселялися люди із різних українських земель, навіть з Волині та Гуцульщини. Іван Федоров привів з міста – укріплення, що на Львівщині, великий гурт людей і заснував місто Золочів, нині центр Золочівського району Харківської області. Національний одяг Слобідської України.

Пізніше російські царі, не запитуючи гетьманів, роздавали українські землі російським поміщикам та військовим полкам. Після зруйнування Запорізької Січі частина козаків переселяється в степи Харківщини та Дону.

Характеристика танців Слобожанщини:

Коханочка – давній український народний танець, в основі якого жартівлива сюжетна лінія. Основними рухами танцює широкі та стрибкові рухи з високо піднятими колінами, велика кількість танцювальних фігур, які часто змінюються у швидкому темпі і роблять цей танець барвистим, запальним і своєрідно грайливим.

Богодухівська метелиця – старовинний український народний танець Слобідської України, котрий виконувався на новорічні свята, і своєю назвою відображає зимовий настрій та погоду. Танець може виконуватися як парно-масово, так і самими жінками. Музичний супровід змінює свій темп з помірнього до дуже жвавого, імітуючи захори метелиці. Рухи ж досить широкі, та жваві, основою є бігунець, оберти, повороти, рух по колу.

Слобожанська полька. Хореографія польки буває дуже простою (складається з двох танцювальних фігур). Як танець сценічного типу, відрізняється елементами сюжетності. У них застосовується принцип змагання (перепляс) між групами виконавців або пар. Це надає танцю сучасного колориту.

Кадриль. Як і полька, широко побутує в Україні. Вона складається з багатьох фігур (до дванадцяти) і відзначається різними хореографічними варіантами танцю.

⁶³ Етнічна Сумщина. Альманах національних меншин. – Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія» ТОВ, 2009. – С. 8.

Опис основних рухів

Рух № 1. Залітний хід.

Вихідне положення – перша позиція ніг. Музичний розмір 2/4. На «затакт-і» – відділити від підлоги праву ногу. На «раз» – зробити невеликий крок правою ногою вперед з носка на всю ступню. На «і» – крок лівою ногою вперед. На «два-і» – повторити рух, що виконувався на рахунок «раз-і». Те ж саме з іншої ноги. Зальотний рух – то звичайний хід мірними недовгими кроками вперед або назад з малим, ледве помітним, плавним угинанням ніг у колінах.

Рух № 2. Крок уперед з ударом по каблучку.

Виконується на один такт музики. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – зробити невеличкий крок уперед правою ногою. На «і» – відокремити від підлоги п'ятку лівої ноги і ударити каблучком по каблучку правої ноги. На «два» – зробити невеличкий крок вперед лівою ногою. На «І» – відокремити від підлоги п'ятку правої ноги і ударити каблучком по каблучку лівої ноги.

Рух № 3. Крок з поворотом і притупом.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу 1-й такт. На «раз» – крок правою ногою вперед–праворуч. Ліву витягнуту ногу перевести на півпальці, не відокремлюючи від підлоги. Вагу корпусу перенести на праву ногу. На «два» – пауза. 2-й такт. На «раз» – крок лівою ногою вперед – ліворуч. Праву ногу перевести на півпальці, не відокремлюючи від підлоги. Вагу корпусу перенести на ліву ногу. На «і» – повернутися ліворуч. Праву ногу перевести на носок. Вагу корпусу залишити на лівій нозі. На «два-і» – пауза. 3-й такт. На «раз» – виконати все те, що робилося на «раз» 1-го такту. На «і» – пауза. На «два» – крок лівою ногою вперед. На «і» – приставити праву ногу до лівої, легенько пристукнувши нею. 4-й такт – пауза.

Рух № 4. Метелиця-ланцюжок.

Виконується на чотири такти музики. Вихідне положення – дівчата стають парами в коло обличчям одна до одної. Таким чином, одні стоять обличчям вліво по колу, другі – обличчям вправо по колу. 1-й такт. Всі дівчата прямують перемінним кроком (рух № 2) уперед (назустріч одна одній) і беруться під праві руки. 2-й такт – пари кружляють на місці тим же кроком до вихідного положення і роз'єднують руки. 3-й такт – танцюючі знову просуваються вперед, зустрічаються з наступною виконавицею, яка йде по колу, і беруться під ліві руки. 4-й такт – пари кружляють на місці перемінним кроком. На наступні такти музики дівчата знову просуваються вперед по колу, кружляють з кожною дівчиною, що рухається назустріч, з однією під праву руку, з наступною

– під ліву руку і так аж до зустрічі з дівчиною своєї пари. Кружляючи, дівчата відхиляють корпус одна від однієї, вільну руку витягають вбік (трохи вище від плеча).

Рух № 5. Припадання у повороті.

Виконується на два такти музики. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. 1-й такт. На «раз» – зробити невеликий крок правою ногою праворуч, трохи присідаючи на пій. Одночасно повернути корпус на одну чверть кола праворуч, ставши лівим плечем до глядача. На «і» – підтягнути трохи зігнуту в коліні ліву ногу до правої і поставити її на півпальці в третю позицію (позаду правої ноги). Вагу корпусу перенести на ліву ногу, праву трохи відокремити від підлоги. На «два» – зробити праворуч крок правою ногою, трохи присідаючи на ній, повернути корпус на одну чверть кола праворуч, ставши спиною до глядача. На «і» – ліву ногу поставити на півпальці позаду правої ноги в третю позицію. 2-й такт. Рух виконується у тій же послідовності, як описано в першому такті. Виконавець продовжує повертатись праворуч і закінчує рух обличчям до глядача.

Рух № 6. Колупалочка у повороті.

Виконується на два такти музики. Вихідне положення – перша позиція ніг. Ліва рука на талії, правою рукою дівчина притримує намисто. 1-й такт. На «раз» – зробити підскік на місці на лівій нозі, перенести на неї вагу тіла і злегка зігнути у коліні. Водночас праву ногу витягти назад і поставити на підлогу, на носок (п'яткою вгору). Корпус злегка нахилити вперед. На «два» – зробити другий підскік на лівій нозі і повернутися через праве плече на 180° (тобто стати спиною до глядачів). Одночасно праву ногу поставити на п'ятку (носком угору) у ту ж точку. Коліно правої ноги випрямити, коліно лівої ноги вільне. 2-й такт. На «раз-і-два» – перескакуючи на праву, потім на ліву ногу і знову на праву, водночас повертаючись управо (на 180°), стати обличчям до глядачів. На «і» – тупнути лівою ногою, ставлячи її поряд з правою в шосту позицію.

Рух № 7. Голубці у парі.

Виконується на чотири такти музики. Вихідне положення – дівчина і юнак стають поруч (дівчина справа від юнака), з'єднують праві руки і підводять їх над головою дівчини. З'єднані ліві руки витягають у лівий бік. Ноги в шостій позиції. 1-й такт. Танцюючі викопують голубці (дівчина вліво, юнак вправо. Отже, дівчина переходить до лівого плеча юнака. Наприкінці руху танцюючі міняють положення рук: з'єднані ліві руки піднімають над головою дівчини, праві руки відводять у правий бік. 2-й такт. Танцюючі виконують притуп, ледь нахиливши корпус вперед. 3-й такт. Танцюючі виконують голубці (дівчина вправо, юнак вліво).

Дівчина повертається до правого плеча юнака. Наприкінці руху танцюючі переводять руки у первісне положення. 4-й такт. Танцюючі виконують притуп, ледь нахиливши корпус вперед.

Рух № 8. Бокова присядка з виносом ноги убік.

Виконується на один такт музики. Вихідне положення – перша позиція ніг. Ліву руку покласти на потилицю (ніби притримуючи шапку), а права на талії. На «раз» – після невеличкого стрибка опуститись у повне присідання на обидві ноги в першу позицію. Коліна широко розвести в сторони. Корпус – рівно. На «два» – злегка підводячись із присідання, зробити стрибок вправо на низькі півпальці лівої ноги, праву ногу кидком витягнути у повітрі вправо, голову повернути вправо – до ноги. Потім рух виконується з початку. Таким чином танцюючі просуваються в правий бік.

Рух № 9. Бокова присядка у повороті.

Виконується на два такти музики. Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки на талії. а) Рух вправо: 1-й такт. Виконати бокову присядку вправо. 2-й такт. На «раз» – поставити ліву ногу на півпальці вперед – вправо, перехрещуючи праву ногу, і, не підводячись повністю з присідання, зробити поворот на 360° вправо на півпальцях обох ніг. На «два» – залишаючись у напівприсіданні, вагу тіла перенести на ліву ногу. Праву простягнути вперед і поставити на підлогу на каблук (носком вгору). При цьому руки широко розкриті в сторони, голова повернута вправо. Корпус прямий. б) Рух вліво: Під час руху вліво на 1-й такт бокова присядка робиться вліво, на 2-й такт праву ногу треба поставити перед лівою, поворот зробити вліво, вперед простягнути ліву ногу.

Рух № 10. Кадрильний хід.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На «раз» – широкий крок уперед правою ногою на всю ступню. На «і» – ледь присісти на правій нозі, ліву відокремити від підлоги й зігнути у коліні. На «два» – провести вперед ліву ногу з ударом каблуком по підлозі, одночасно праву випростати у коліні. На «і» – опуститися на всю ступню лівої ноги. Виконується чоловіками та жінками в кадрильних та деяких молодіжних танцях. Темпи помірні.

Рух № 11. Кроки-човганці вперед на каблук.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – широкий крок правою ногою вперед, ліву відокремити від підлоги. На «і» – човгаючий крок-удар каблуком лівої ноги по підлозі, крокуючи вперед. На «два» – опуститися на всю ступню лівої ноги, праву відокремити від підлоги. На «і» – човгаючий крок-удар каблуком правої ноги по підлозі, крокуючи вперед. Рух

виконується як чоловіками, так і жінками здебільшого в хореографічних жанрових сценках гумористичного характеру, а також у деяких кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 12. Полька з підскоком.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь підскочити на лівій нозі, праву ногу, випрямлену в коліні та підйомі, не торкаючись підлоги, вивести вперед у четверту позицію. 1-й такт. На «раз» – праву ногу опустити на підлогу на низькі півпальці. На «і» – ліву ногу опустити на низькі півпальці позаду правої. На «два» – крок правою ногою вперед, ліву ногу, злегка зігнуту в коліні, підтягнути ступнею позаду до кісточки правої. На «і» – ледь підскочити на правій нозі, ліву ногу, випрямлену в коліні та підйомі, не торкаючись підлоги, вивести вперед у четверту позицію. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту з лівої ноги. 3-й такт. На «раз» – крок правою ногою вперед. На «і» – підстрибнути на правій нозі, ліву підняти невисоко над підлогою. Коліно зігнути, підйом випрямити. На «два» – крок лівою ногою вперед. На «і» – підстрибнути на лівій нозі, праву підняти невисоко над підлогою. Коліно зігнути, підйом випрямити. 4-й такт. Повторити рухи 3-го такту. Рух виконується в дитячих польках. Темпи швидкі.

Рух № 13. Бокові кроки.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – невеликий крок правою ногою вправо з носка на всю ступню. На «і» – відокремити від підлоги каблук лівої ноги. На «два» – поставити ліву ногу поряд з правою у шосту позицію. На «і» – повторити рухи, що виконувались на затакт «і». Рух виконується вправо та вліво як чоловіками, так і жінками в хороводах. Темпи помірні.

Рух № 14. Боковий хороводний крок з винесенням ноги на каблук.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз-і» – крок правою ногою вправо. На «два-і» – відвести ліву ногу вправо і поставити її в третю позицію попереду правої, ледь зігнувши в коліні і переносячи на неї вагу корпусу. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, відокремити від підлоги і підвести ступнею до литки лівої ноги, коліно правої ноги відвести вправо, підйом випрямлений. 2-й такт. На «раз-і» – переступити на праву ногу, випрямляючи її в коліні. Лівою ногою у повітрі зробити півколо вліво. На «два-і» – опустити випрямлену в коліні ліву ногу вліво, поставивши її на каблук носком догори і ледь присідаючи на правій нозі. Те ж саме – з лівої ноги. Рух жіночий. Виконується в молодіжних танцях, а також у

деяких хороводах. Темпи помірні.

Рух № 15. Боковий хід на каблук з підкуйкою.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – вивести праву ногу трохи вперед, поставивши її на каблук. Вага корпусу – на лівій нозі. На «раз» – опуститися з каблука правої ноги на всю ступню, одночасно ліву ногу, ледь зігнуту в коліні, відокремити від підлоги і завести вперед – вправо, попереду правої ноги, а тоді поставити її на каблук. На «і» – опуститися на всю ступню лівої ноги, праву відокремити від підлоги. На «два» – притуп-підкуйка правою ногою з каблука на всю ступню. На «і» – притуп лівою ногою, виводячи одночасно вперед праву на каблук. Те ж саме – в інший бік. Виконується жінками та чоловіками в молодіжних та деяких кадрилих танцях Сумської, Донецької областей. Темпи помірні.

Рух № 16. Боковий ковзний крок.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – зігнувши обидві ноги в колінах, відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – боковий ковзний крок правою ногою вправо на низьких півпальцях, коліно трохи зігнуте. На «і» – ковзаючи лівою ногою по підлозі, підтягнути її на півпальцях до правої у шосту позицію, ніби підбиваючи праву ногу. Праву ногу трохи підняти й відразу відвести вправо. На «два» – крок праворуч на півпальці правої ноги, як на «раз». На «і» – підтягнути ліву ногу до правої, праву відвести праворуч. Танцюристи просуваються праворуч стрімко, чітко, легко. Те ж саме – з лівої ноги ліворуч. Виконується чоловіками та жінками в польках та кадрилях. Темпи швидкі.

Рух № 17. Боковий ковзний крок на одну ногу.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – на талії. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – ковзнути на півпальцях лівої ноги праворуч. Одночасно праву ногу, зігнувши у коліні, різко підняти трохи вище кісточки лівої ноги, праве плече підняти вгору. На «і» – поставити праву ногу поруч з п'яткою лівої. Плече опустити. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». 2-й такт. На «раз» – проковзнути на півпальцях лівої ноги вправо. Праву ногу, зігнувши у коліні, невисоко підняти і відразу ж вдарити каблуком по підлозі. На «і-два» – тупнути правою й лівою ногою, нагинаючи корпус уперед. На «і» – корпус випрямити. Те ж саме – в інший бік. Виконується жінками та чоловіками в молодіжних, кадрилих танцях, а також, як виняток, у польках. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 18. Перехід.

Виконується на два такти. Музичний розмір – 3/8. Вихідне

положення – третя позиція ніг, права нога попереду, руки відвести назад і покласти на талію. 1-й такт. На «раз» – крок управо правою ногою, роблячи при цьому чверть повороту праворуч. На «два» – крок на півпальцях лівої ноги вправо, одночасно роблячи ще чверть повороту праворуч. На «три» – ковзнувши носком по підлозі, праву ногу поставити поруч з лівою у першу позицію і опуститися з півпальців на ступні обох ніг. Таким чином, за час виконання першого такту дівчина робить поворот на 180°. 2-й такт. На «раз» – крок назад на півпальці лівої ноги. На «два» – переступивши на півпальці правої ноги, підвести її до лівої, яку ледь відокремити від підлоги і поставити у третю позицію. На «три» – опуститися на ступні обох ніг. Рух жіночий, виконується у хороводах. Темпи повільні.

Рух № 19. Біг з винесенням ноги на каблук.

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – трохи відокремити від підлоги ліву ногу. На «раз» – широкий крок-біг на півпальці лівої ноги. На «і» – широкий крок-біг на півпальці правої ноги. На «два» – широкий крок-біг на півпальці лівої ноги. На «і» – ледь зігнути в коліні ліву ногу і одночасно, повернувши і трохи зігнувши корпус праворуч, вивести на каблук вправо випрямлену в коліні праву ногу. Те ж саме з правої ноги. Виконується жінками та чоловіками в молодіжних танцях, кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 20. Біг з високим винесенням ноги вгору – вперед.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на лівій нозі, праву відокремити від підлоги. На «раз-і» – крок-біг уперед на праву ногу на всю ступню, ледь присідаючи на ній. Одночасно ліву ногу, зігнуту в коліні, вивести вгору вперед, підйом випрямити, акцент угору. На «два-і» – крок-біг уперед на ліву ногу на всю ступню, ледь присідаючи на ній. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, вивести вгору – вперед, підйом випрямити, акцент вгору. Рух виконується чоловіками та жінками в метелицях, деяких молодіжних танцях. Темпи помірні.

Рух № 21. Біг з подвійним притупом.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти, зігнувши ноги у колінах. На «раз» – ледь стрибнути на праву ногу, зігнувши її у коліні, ліву, зігнуту в коліні, ногу підняти невисоко над підлогою. На «і» – подушечкою лівої ноги вдарити по підлозі. На «два» – зіскочити на праву ногу, ліву невисоко підняти над підлогою. На «і» – подушечкою лівої ноги вдарити по підлозі. Те ж саме – з другої ноги. Рух жіночий. Виконується в польках, молодіжних танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 22. Біг з виливанцем.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – легко стрибнути на праву ногу вперед, ліву різко підняти ззаду, зігнувши її у коліні. На «і» – ударити півпальцями лівої ноги по підлозі поряд з правою. На «два» – легко підскочити уперед на правій нозі, ліву ногу підняти ззаду, зігнувши у коліні. На «і» – ковзний мазок півпальцями лівої ноги поряд з правою, виносячи її уперед. Те ж саме з другої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в кадрийльних та молодіжних танцях. Темпи помірні.

Рух № 23. Полька на місці.

Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки на талії. На затакт «і» – злегка підскочити на лівій нозі і підняти ледь зігнуту праву ногу, повертаючи корпус на 90° праворуч, голову повернути до лівого плеча. Підйом вільний, пальці не витягнуті. На «раз» – поставити праву ногу до лівої у першу позицію і переступити на низькі півпальці. На «і» – переступити на низькі півпальці лівої ноги. На «два» – переступити на низькі півпальці правої ноги. На «і» – злегка підскочити на правій нозі і підняти ледь зігнуту ліву ногу, повертаючи корпус на 90° ліворуч, голову повернути до правого плеча. Те ж саме – з другої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 24. Полька назад.

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки на талії. На затакт «і» – злегка підскочити на лівій нозі, відвести ледь зігнуту праву ногу назад і підняти її, підйом і пальці не витягнуті. На «раз» – невеликий крок назад правою ногою на низькі півпальці. На «і» – невеликий крок назад лівою ногою на низькі півпальці. На «два» – невеликий крок назад правою ногою на низькі півпальці. На «і» – злегка підскочити на правій нозі, відвести ледь зігнуту ліву ногу назад і підняти її, підйом і пальці не витягнуті. Те ж саме – з лівої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 25. Великий тинок.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Руки, на талії. На затакт «і» – присісти на всю ступню правої ноги і, починаючи стрибок угору, вивести зігнуту в коліні праву ногу вперед – вправо, ліву ногу, дуже зігнуту в коліні, підняти перед собою. Одночасно повернути корпус праворуч. Праву ногу провести широко перед собою і вивести в третю позицію. Ліва рука на талії. На «раз» – опуститися з стрибка на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи, а зігнуту ліву затримати в повітрі. Одночасно плавно відвести праву руку праворуч до рівня плеча, злегка розгинаючи її. На «і» – випростовуючи коліно, опустити ліву ногу і переступити на півпальці, ставлячи її навхрест перед правою; праву ногу трохи підняти. На «два» – ледь присідаючи, переступити на всю ступню правої ноги, ліву ногу, зігнуту в коліні, підняти невисоко поперед себе. На «і» – присісти на всю ступню правої

ноги і, високо підстрибнувши вгору, провести ліву ногу, зігнуту в коліні, вперед – вліво; праву ногу, дуже зігнуту в коліні, підняти перед собою. Корпус повернути на чверть повороту ліворуч, голову нахилити до лівого плеча. Ліву руку провести широким помахом перед собою і над головою. Права рука на талії. Те ж саме – з другої ноги. Рух чоловічий. Виконується в гопаках, козацьких танцях. Темпи уповільнені.

Рух № 26. Доріжка з акцентом на другу восьму такту з полтавського танцю «Кружало».

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – відокремити від підлоги ліву ногу і завести її за праву. На «раз» – невеликий крок лівою ногою вліво позаду правої ноги. На «і» – приставити ліву ногу позаду правої у третю позицію і ледь присісти на обох ногах. На «два» – випрямити обидві ноги в колінах, одночасно правою зробити невеликий крок вправо. На «і» – пауза. Рух загальний. Темпи помірні. При виконанні руху акцентувати другу восьму такту.

Рух № 27. Вихилясник з угинанням.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Руки схрещені на грудях. 1-й такт. Виконується вихилясник (рух № 327). 2-й такт. (Угинання). На «раз-і» – підстрибнути на лівій нозі й опуститися на всю ступаю або на низькі півпальці, коліно трохи зігнуте. Праву ногу, зігнувши в коліні, наблизити ступнею (підйом витягнутий) попереду до кісточки лівої ноги, коліно відвести вправо. На «два-і» – підстрибнути на лівій нозі. Праву ногу, розгинаючи в коліні виворітно, витягнути вперед-вправо, підйом вільний. Корпус трохи повернути лівим плечем уперед. Те ж саме – з лівої ноги. Рух жіночий. Виконується в хороводах – у повільних темпах, а в козачках – у помірних.

Рух № 28. Вихилясник у повороті.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – вивести праву ногу вперед, невисоко піднявши її над підлогою, коліно та підйом випрямлені. Руки – хрест-навхрест на грудях, лікті від корпусу відведені вперед, права рука знаходиться під лівою рукою, кисть правої руки лежить долонею на лівій руці вище ліктя, кисть лівої руки – вище ліктя правої руки. На «раз» – крок правою ногою вліво, одночасно корпус різко повернути ліворуч за правою ногою, вагу корпусу перенести на праву, зігнуту в коліні, ногу. Ліву ногу відокремити від підлоги й описати нею півколо навкруг правої ноги (положення, як на затакт «і»), але носком униз, каблуком вгору. Виконавець стає спиною до глядача. На «і» – опустити ліву ногу на носок. На «два» – продовжуючи поворот корпусу через ліве плече ліворуч ще на 180°, підскочити на правій нозі; одночасно з поворотом корпусу носок лівої ноги відокремити від

підлоги. На «і» – поставити ліву ногу на каблук. Те ж саме – з лівої ноги. Рух жіночий. Виконується в козачках, польках. Темпи помірні.

Рух № 29. Вихилясник з поворотом корпусу.

Вихідне положення – шоста позиція ніг, обличчям до правих куліс, тобто правим плечем до глядача. На затакт «і» – присісти на обох ногах. На «раз» – підскочити на лівій нозі, праву відвести назад, поставивши на носок. На «і» – пауза. На «два» – підскочивши на лівій нозі, праву поставити на каблук, одночасно корпус повернути через праве плече на 180°, у напрямку до лівих куліс. На «і» – пауза. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в козачках, польках, кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 30. Вихилясник із синкопованою вірьовочкою.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги ліву ногу. 1-й такт. На «раз» – легко підстрибнувши на правій нозі, опуститися на всю ступню, коліно трохи зігнути. Одночасно ліву ногу поставити на носок вліво. Коліно зігнуте й спрямоване всередину, тобто вправо. Корпус трохи повернути лівим плечем уперед, голову – до лівого плеча. На «і» – пауза. На «два» – вдруге підскочити на всю ступню правої ноги, коліно трохи зігнути. Одночасно ліву ногу, випрямлену в коліні, виворітне поставити на каблук уперед і трохи вліво. Корпус трохи повернути лівим плечем уперед, голову – до лівого плеча. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз-і» – звестися на високі півпальці правої ноги. Ліву ногу, зігнувши в коліні, наблизити ступнею (підйом витягнутий) майже до коліна правої ноги, коліно відхилене вліво. На «два-і» – опускаючись на всю ступню правої ноги, перевести ліву ногу позаду правої у третю позицію. Коліно спрямоване вбік, підйом витягнутий. Те ж саме – з правої ноги. Рух виконується, як правило, жінками в козачках, польках, кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 31. Маятник.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – невисоко підстрибнути на обох ногах за шостою позицією. На «раз» – підстрибнути на півпальцях лівої ноги, праву різко зігнути в коліні й відвести назад. На «і» – різко вивести вперед випрямлену в коліні праву ногу на 30 – 45° над підлогою, ковзнувши по підлозі подушечкою ступні. На «два» – підстрибнути на лівій нозі. На «і» – відвести назад праву ногу, зігнувши її в коліні й ковзнувши подушечкою ступні по підлозі. Рух виконується жінками і, як виняток, чоловіками в польках, кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 32. Дрібушечка-вибиванець.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг.

На затакт «і» – підскочити на лівій нозі, відокремивши від підлоги праву. 1-й такт. На «раз» – двічі ударити подушечкою правої ноги по підлозі. На «і» – опуститися на праву ногу, одночасно подушечкою лівої ноги вдарити по підлозі. На «два» – підскочити на правій нозі, ліву відокремити від підлоги. На «і» – ударити подушечкою лівої ноги по підлозі. 2-й такт. На «раз» – підскочити на правій нозі, ліву відокремити від підлоги. На «і» – ударити подушечкою лівої ноги по підлозі. На «два» – ударити подушечкою правої ноги по підлозі. На «і» – пауза. Рух виконується чоловіками та жінками в польках. Темпи помірні.

Рух № 33. Дрібушка на підскоках.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – ударити правою ногою по підлозі, поставивши її поряд з лівою. На «і» – ковзний підскік уперед на лівій нозі. Праву ногу зігнути в коліні й підняти. Коліно правої ноги спрямоване вперед. На «два» – притупнути правою ногою, роблячи крок уперед. На «і» – ударити лівою ногою по підлозі, поставивши її поряд з правою. 2-й такт. На «раз» – ковзний підскік на правій нозі вперед. Ліву ногу, зігнуту в коліні, підняти, спрямувавши коліно вперед. На «і» – притупнути лівою ногою, роблячи крок уперед. На «два» – притупнути правою ногою попереду лівої. На «і» – пауза. Рух виконується жінками та чоловіками в польках, кадрилих. Темпи помірні.

Рух № 34. Дрібушечки з поперемінним виведенням ніг на каблук.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – притупнути півпальцями правої ноги по підлозі. На «і» – притупнути півпальцями лівої ноги і зразу ж півпальцями правої ноги. На «два» – притупнути лівою ногою. На «і» – вивести праву ногу вперед на каблук, носком догори. 2-й такт. На «раз» – поставити праву ногу на півпальці поряд з лівою. На «і» – вивести ліву ногу вперед на каблук, носком догори. На «два» – поставити ліву ногу на півпальці поряд з правою. На «і» – випрямлену в коліні праву ногу поставити вправо на каблук. 3-й такт. На «раз» – праву ногу приставити до лівої за першою позицією. На «і» – вивести ліву ногу вліво на каблук. На «два» – ліву ногу приставити до правої. На «і» – вивести праву ногу вправо на каблук. 4-й такт. На «раз» – притупнути лівою ногою. На «і» – притупнути правою ногою. На «два» – притупнути лівою ногою. На «і» – вивести праву ногу вперед, піднімаючи її невисоко над підлогою. Рух жіночий, виконується з однієї ноги в польках, кадрилих. Темпи помірні.

Рух № 35. Синкоповані притупи.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На

затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – підскочити на лівій нозі, праву підняти над підлогою. На «і» – притупнути всією ступнею правої ноги, ліву ледь зігнути в коліні. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – повторити рухи, що виконувалися на «і». 2-й такт. На «раз» – підскочити на лівій нозі, праву підняти над підлогою, корпус повернути ліворуч. На «і» – продовжуючи поворот корпусу, вдарити каблуком і одразу ж притупнути всією ступнею правої ноги по підлозі, одночасно ліву ногу підняти над підлогою. На «два» – гучно притупнути всією ступнею лівої ноги по підлозі. На «і» – пауза. Рух виконується жінками та чоловіками в польках, кадрилиях, молодіжних танцях. Темпи помірні.

Рух № 36. Стрибки з притупами.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах і невисоко підскочити вгору. 1-й такт. На «раз» – опуститися на ледь зігнуту в коліні ліву ногу, праву ногу вивести вперед на каблук. На «і» – пауза. На «два» – ледь підскочити на лівій нозі й опуститися на ледь зігнуту в коліні праву ногу, ліву – вивести вперед на каблук. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – притупнути лівою ногою. На «і» – притупнути правою ногою. На «два» – притупнути лівою ногою. На «і» – пауза. Те ж саме з другої ноги. Рух виконується жінками й чоловіками в польках, кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 37. Підкуйка з виведенням правої ноги на каблук.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – притупнути каблуком правої ноги і миттю підняти ногу над підлогою. На «і» – підскочити на лівій нозі, просуваючись уперед, праву поставити на каблук. На «два» – притупнути правою ногою з каблука на всю ступню, ліву підняти над підлогою. На «і» – переступити, просуваючись уперед, на ліву ногу, праву підняти над підлогою. 2-й такт. На «раз» – притупнути каблуком правої ноги і миттю підняти її над підлогою. На «і» – переступити, просуваючись уперед, на півпальці правої ноги, ліву підняти над підлогою. На «два» – притупнути каблуком лівої ноги. На «і» – переступити з просуванням уперед на півпальці лівої ноги, праву відокремити від підлоги. Рух виконується жінками та чоловіками. Темпи помірні; як виняток, темп швидкий (у кадрилиях північно-східних районів Чернігівської області).

Рух № 38. Вибиванець.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – злегка підстрибнувши на правій нозі, зігнути її в коліні. Ліву ногу, зігнувши в коліні, невисоко підняти над підлогою. Корпус злегка повернути

ліворуч, руки розвести в сторони трохи нижче другої позиції. На «і» – випрямити в коліні й опустити на підлогу ліву ногу, ледь притупивши нею. Праву ногу випрямити в коліні. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». 2-й такт. На «раз-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і» 1-го такту. На «два» – повернувши корпус праворуч, притупити правою ногою. Ліву ногу випрямити в коліні й перенести на неї вагу корпусу. Руки покласти на талію. На «і» – пауза. Рух виконується чоловіками та жінками в польках, кадрилиях, молодіжних танцях. Темпи помірні.

Рух № 39. Вибиванець на каблук.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки, стиснуті в кулачки, – на талії. На затакт «і» – невисоко підняти над підлогою ліву ногу. 1-й такт. На «раз» – опустити на підлогу ліву ногу, притупивши всією ступнею. На «і» – вивести вперед праву ногу, вдаривши каблучком по підлозі. На «два» – приставити праву ногу на носок до лівої, одночасно ліву невисоко підняти над підлогою. На «і» – опустити на підлогу ліву ногу, притупивши всією ступнею по підлозі. 2-й такт. На «раз» – вивести вперед праву ногу, вдаривши каблучком по підлозі. На «і» – приставити праву ногу до лівої, одночасно ліву невисоко підняти над підлогою. На «два» – опустити на підлогу ліву ногу, міцно притупивши всією ступнею по підлозі. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Те ж саме – з правої ноги. Рух жіночий. Виконується в кадрилиях, польках, молодіжних танцях. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 40. Плескачки з переступанням.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити ліву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – переступити на ліву ногу, піднімаючи зігнуту в коліні праву ногу вгору-вліво. На «і» – плеснути долонею правої руки зверху вниз по халяві правого чобота з внутрішнього боку. На «два» – переступити на праву ногу, піднімаючи зігнуту в коліні ліву ногу вгору-вправо. На «і» – плеснути долонею лівої руки зверху вниз по халяві лівого чобота з внутрішнього боку. 2-й такт. На «раз» – переступити на ліву ногу, праву, зігнуту в коліні, відвести назад і підняти. На «і» – плеснути долонею правої руки зверху вниз по халяві правого чобота із зовнішнього боку. На «два» – переступити на праву ногу, поставивши її поряд з лівою, ліву, зігнуту в коліні, відвести назад і підняти. На «і» – плеснути долонею лівої руки зверху вниз по халяві лівого чобота із зовнішнього боку. Рух чоловічий. Виконується в польках, кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 41. Напівприсядка-випад уперед з полтавського танцю «Коша».

Виконується на два такти. Вихідне положення – виконавець стоїть лівим плечем до глядача, ноги в третій позиції, права нога попереду. 1-й такт. На «раз-і» – присісти за третьою позицією. На «два-і» – пауза. 2-й такт. На «раз-і» – сильний випад уперед на праву ногу. На «два-і» – перенести вагу корпусу на праву ногу, подавши тіло вперед. Ліва нога, випрямлена в коліні, упирається всією ступнею в підлогу. Так само рух виконується з лівої ноги. Темпи помірні.

Рух № 42. Крок польки з випрямленим коліном і носком.

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь підскочити на лівій нозі, просуваючись уперед; праву ногу, пряму в коліні та підйомі, підняти над підлогою і вивести вперед. На «раз» – широкий крок на півпальці правої ноги вперед. На «і» – підвести ліву ногу до правої, поставивши її на півпальці. На «два» – крок на півпальці правої ноги вперед, ліву відокремити від підлоги. На «і» – підскочити на правій нозі, просуваючись уперед, ліву ногу, пряму в коліні та підйомі, провести вперед. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в польках та молодіжних танцях. Крім того, цей рух – основа дитячих танців типу польки. Темпи помірні.

Рух № 43. Крок польки у повороті.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Руки опущені вниз або покладені на талію. На затакт «і» – підскочити на лівій нозі, праву ногу відокремити від підлоги, випроставши її у коліні та підйомі. Корпус і голову нахилити праворуч. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок правою ногою на півпальці вперед-вправо, починаючи поворот праворуч. На «і» – продовжуючи поворот, підставити ліву ногу до правої позаду в третю позицію на півпальці. На «два» – переступити на півпальці правої ноги, закінчуючи поворот на 180°. На «і» – ледь підскочивши на правій нозі, відвести ліву ногу вліво і трохи підняти її над підлогою. Корпус і голову нахилити ліворуч. 2-й такт. На «раз» – невеликий крок лівою ногою на півпальці вперед-вправо, починаючи поворот праворуч. На «і» – продовжуючи поворот, підставити праву ногу до лівої позаду в третю позицію на півпальці. На «два» – переступити на півпальці лівої ноги, закінчуючи поворот на 360°. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Рух виконується жінками та чоловіками в молодіжних, дітьми – в дитячих танцях. Темпи помірні.

Рух № 44. Крок польки з ударянням носком по підлозі.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг, юнак обома руками бере дівчину за талію, а дівчина кладе йому руки на плечі. На затакт «і» – дівчина відокремлює праву ногу від підлоги, юнак – ліву. 1-й такт. На «раз» – дівчина з правої ноги вперед, а юнак з лівої

назад стрибають за рухом танцю. На «і» – ударити носком лівої ноги по підлозі й залишити її біля правої у повітрі. На «два» – підскочити на правій нозі. На «і» – ударити носком лівої ноги по підлозі. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту, але дівчина починає з лівої, а юнак – з правої ноги, пара повертається праворуч на 180°. Рух виконується в польках, кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 45. Основний хід полтавського танцю «Коша».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – присідаючи на лівій нозі, відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – невеликий крок на півпальці правої ноги, ліву відокремити від підлоги. На «і» – невеликий крок на півпальці лівої ноги, праву відокремити від підлоги. На «два» – невеликий крок на півпальці правої ноги, ліву з акцентом відокремити від підлоги, зігнувши її в коліні. На «і» – пауза. Те ж саме – з другої ноги. Темпи помірні. Рух виконується на ледь зігнутих у колінах ногах.

Рух № 46. Голубець-підбивка з обох ніг.

Вихідне положення – друга не виворітна позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. На «раз» – опустити з ударом подушечкою ступні по підлозі праву ногу. На «і» – підскочити на обох ногах, підбивши каблуком правої ноги каблук лівої. Після підбивки опуститися на ліву ногу, праву відвести вбік-вправо. На «два» – переступити на півпальці правої ноги. На «і» – переступити на півпальці лівої ноги, праву відокремити від підлоги. Рух виконується жінками в молодіжних танцях, деяких кадрилиях Сумщини. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 47. Перескоки.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – пружний крок правою ногою вперед з носка на всю ступню, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. На «два» – пружно приставити ліву ногу до правої у шосту позицію, одночасно підвестися на низькі пів-пальці обох ніг. 2-й такт. На «раз» – злегка присівши, відштовхнутись правою ногою од підлоги і невисоко підстрибнути вгору, а потім опуститись на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і рівномірно розподіляючи на ній вагу корпусу; одночасно, сильно згинаючи коліно та спрямовуючи його донизу, різко вивести ліву ногу на 25° назад. На «два» – відштовхнутись правою ногою од підлоги і, невисоко підстрибнувши вгору, перескочити на ліву ногу, ставлячи її поряд з правою, злегка присідаючи і рівномірно розподіляючи на неї вагу корпусу; одночасно, сильно згинаючи коліно й спрямовуючи його донизу, різко вивести праву ногу на 25° назад. Рух загальний. Виконується в польках. Темпи швидкі.

Рух № 48. Тинок у повороті.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Руки на талії або розведені в сторони. На затакт «і» – присісти на всю ступню лівої ноги, одночасно підняти невисоко вперед праву ногу, вільну в коліні, потім злегка підстрибнути на лівій. Під час стрибка праву ногу відвести вправо, описуючи в повітрі невелику дугу, корпус повернути праворуч. 1-й такт. На «раз» – опуститися на праву ногу, трохи зігнувши її в коліні. Ліву ногу відвести вперед – вправо, навхрест правої ноги, випроставши і не напружуючи коліно. На «і» – переступити на п'ятку лівої ноги попереду правої, корпус повернути ліворуч. На «два» – продовжуючи поворот корпуса, переступити правою ногою позаду лівої, ледь присівши на ній, і відокремити ліву ногу від підлоги. Корпус повернути спиною до глядача. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – продовжуючи повертатися через праве плече, притупити лівою ногою. На «і» – тупнути правою ногою. На «два» – закінчуючи поворот, тупнути лівою ногою. На «і» – пауза. Притуп закінчується повним поворотом на 360°. На 1-й такт – руки в першій позиції. На 2-й такт – руки кладуться на талію (при вихідному положенні – руки на талії). Якщо ж руки розведені в сторони, положення рук не змінюється до кінця руху. На 2-й такт голову ледь нахилити вперед. Рух жіночий. Виконується в гопаках, козачках, польках. Темпи швидкі.

Рух № 49. Полька-полтавчанка.

Вихідне положення - виконавці стоять парами обличчям одне до одного (дівчина – обличчям, юнак – спиною в напрямку руху). Юнак обома руками тримає дівчину за талію, руки дівчини – на плечах у юнака. Ноги в третій позиції (у дівчини – права, у юнака – ліва нога попереду). На затакт «і» – відокремити від підлоги дівчині праву, а юнакові ліву ногу. Поворот праворуч. На «раз-і» – легкий пружний ковзний крок-біг на низьких півпальцях уперед-вправо правою ногою, одночасно ліву ногу зігнути в коліні і невисоко підняти над підлогою. На «два-і» – легкий пружний ковзний крок-біг на низьких півпальцях назад-уліво з лівої ноги. Зробити ще напівповорот вправо, одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, невисоко підняти над підлогою. Поворот ліворуч. На «раз-і» – легкий пружний ковзний крок-біг на низьких півпальцях вперед-уліво з лівої ноги. Зробити напівповорот уліво, одночасно праву ногу зігнути в коліні і невисоко підняти над підлогою. На «два-і» – легкий пружний ковзний крок-біг на низьких півпальцях назад-вправо з правої ноги. Зробити ще напівповорот уліво, одночасно ліву ногу, зігнуту в коліні, невисоко підняти над підлогою. Темпи швидкі.

Рух № 50. Припадання з підскоком і виведенням однієї ноги.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. На «раз» – переступити вправо на носок правої ноги, ліву відокремити від підлоги і підвести позаду до кісточки правої. На «і» – опуститися на ліву ногу, поставивши її у третю позицію позаду правої ноги. Праву відокремити від підлоги. На «два» – переступити вправо на носок правої ноги. Ліву ногу, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед-вправо навхрест правої, піднявши її на 30° над підлогою. Голову повернути праворуч. На «і» – ліву ногу, зігнуту у коліні, рвучко підвести до кісточки правої ноги і зразу ж вивести вперед. Те ж саме – з лівої ноги. Виконується жінками та чоловіками у молодіжних танцях, польках. Темпи помірні.

Рух № 51. Хід з ковзним ударом каблуком.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – крок правою ногою з каблука на всю ступню. На «і» – ліву ногу відокремити від підлоги і, підводячи до правої, зробити ковзний удар каблуком по підлозі. Під час удару присісти, зігнувши ноги в колінах. На «два» – продовжуючи рух лівою ногою вперед, ступити на неї з каблука на всю ступню. На «і» – праву ногу відокремити від підлоги і, підводячи до лівої, зробити ковзний удар каблуком по підлозі. Під час удару присісти, зігнувши ноги в колінах. Рух виконується жінками й чоловіками в кадрилиях. Темпи помірні.

Рух № 52. Боковий хід з винесенням ноги на каблук.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – крок правою ногою вправо. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – невеликий крок правою ногою вправо. На «і» – відокремити ліву ногу від підлоги й поставити її на каблук, носком догори. Те ж саме – з другої ноги. Рух виконується чоловіками та жінками в хорОВОдах. Темпи помірні.

Рух № 53. Притуп убік.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити ліву ногу від підлоги. На «раз» – невеликий крок лівою ногою вліво, зігнувши її в коліні, праву невисоко підняти над підлогою. На «і» – притупнути правою ногою, поставивши її попереду лівої. На «два-і» – пауза. Те ж саме – з правої ноги. Рух виконується чоловіками та жінками як логічне закінчення того чи іншого руху в кадрилиях, польках. Темпи помірні.

Рух № 54. Присядка-підсічка батогом з полтавського танцю «Коша»

Вихідне положення – шоста позиція ніг. У правій руці батіг. На затакт «і» – опуститися у глибоке присідання, п'ятки і носки разом. На «раз-і» – ледь підстрибнути вгору, одночасно підсікти попід ногами

батогом зліва направо. На «два-і» – закінчуючи підсічку, опуститися у вихідне положення. Рух виконується в один бік. Темпи помірні.

Тема 3.3. Народне вбрання слобожан

Український народний одяг – самобутнє явище, що розвивалося і вдосконалювалося протягом століть, не втрачаючи оригінальних ознак. Вбрання слобожан залишалося довгий час традиційним.

Основою всякого одягу була сорочка. Святкові сорочки були додільними, буденні могли мати верх з якіснішого полотна, низ – з грубого, тобто сорочка «підтачувалася» і називалася – «до підточки». Спочатку сорочки вишивали білим по білому. Вони також були джерелами закодованої інформації: древо на рукавах було символом

родючості. До вишивки додавалася мережка - ажурна техніка, що в поєднанні з вишивкою біллю створювало дуже витончений та елегантний виріб. Вишивалися і мережилися рукава, обов'язково – подола були мережані, бо вони мали бути видні з-під поясного одягу - плахти. Мережані, а не вишиті подола – характерна особливість Слобожанщини. Плахта шилася з полотнищ барвистої саморобної вовняної тканини з геометричним орнаментом. За кольором плахти можна було сказати, хто це – дівчина чи молодиця, молода чи стара. Дівчата носили плахти, основним кольором яких був червоний чи малиновий - «червчатки». Молода жінка носила червчатку, але до народження першої дитини. По тому вона мала переходити на червоно-сині і чим далі,

тим темніші плахти. Бабусі носили чорні, однотонні дерги. Підчас посту всі жінки носили «синятки» – сині плахти.

Підв'язували плахту до стану поясом. Святковий був неширокий. Повсякденні були ширші і виконували не стільки декоративну функцію, скільки берегли поперек, бо і чоловіки, і жінки займалися важкою фізичною працею.

Наприкінці XIX ст. натомість традиційних плахт і кольорових запасок на Слобожанщині поширюються спідниці з фабричних кубових

тканин - шарафани. Підперізували шарафан широким червоним поясом.

Нагрудний безрукавний одяг – керсетки – обшиті кольоровою тасьмою. Святкову шили з дорогих тканин; оздоблювали тасьмою, зубчатою аплікацією. Крій її мав підкреслювати фігуру, для чого завищували лінію талії, розшивали низ вставними клинами ззаду по лінії талії. Лінія відрізу прикрашалася вишивкою, тасьмою, не функціональними гудзиками. Під впливом міста на селі з'являється

нагрудний одяг з рукавами – куфайки, холодайки, гусарки, козачки, матроски та ін. Верхній осінньо-весняний одяг слобожанок представляли куртки. Носили також довгі кофти з талією. Свити та юпки шили з пояркового сукна або тонкого сукна поліпшеної обробки. Узимку жінки носили криті кожушанки, а у сильні морози – великі нагальні кожухи. Дівчата, як і зараз, любили прикраси: сережки та нагрудні – намисто. Спочатку його робили з справжніх червоних коралів. Воно було дороге. Але кожна дівчина чи жінка намагалася мати якнайбільше ниточок – намиста. Коралі були не лише прикрасою: вони свідчили й про здоров'я власниці: якщо колір був яскравий, червоний – жінка здорова;

коли ж вони темнішали, те означало, що жінка недужа.

Носили на грудях великі хрести з дорогоцінних металів. Серед археологічного матеріалу поселень півдня Слобожанщини другої половини XVII-XVIII ст. окрему категорію знахідок складають предмети християнського культу, представлені нагрудними хрестами й іконками.

Жіноче українське взуття, типове для Слобожанщини, – кольорові чоботи – чорнобривці, пізніше – високі шнуровані черевички. Бідніші носили шкіряні черевички. У свята, навіть літом, носили чоботи. Червоні чоботи носили дівчата.

Гордістю кожної дівчини було її волосся – «коса – дівоча краса». На свята його заплітали косу і прикрашали кісниками – різнокольоровими стрічками. Дівчата «на порі», заручені носили віночки з живих чи паперових квітів. На свята обжинків – закінчення збору злакових – одягали віночок з жита чи пшениці.

Коли дівчата пишалися косами, намагалися зробити їх найгарнішими і чепурненько прикрасити, то жінки не могли «світити волоссям». Для жінки то було найбільшим гріхом і мандрівники навіть в кінці ХІХ ст. свідчили, що жінка легше могла показати коліно, ніж пасмо волосся. Коли ж хтось бачив простоволосу жінку, то з певністю називав її «відьмою» і міг звинуватити в злій ворожбі, в тому, що вона хотіла залишити своє село без врожаю. А жінка могла позиватись до суду, – і розраховувати на задоволення позову (!) – якщо її «розчипчив» навіть

рідний чоловік. Головні убори жінок Слобожанщини: у ХVІІ-ХVІІІ ст. – рушниковоподібні «намітки», які завивали голову жінки, залишивши вільним лише обличчя, а з ХІХ ст. – полотняні, шовкові та парчеві очіпки різноманітної форми. У ХІХ ст. пов'язували білу хустку.

Чоловічий одяг був скромніший: літній складався з сорочки, штанів, пояса. Майже до кінця ХІХ ст. на Слобожанщині чоловіки носили широкі полотняні штани до очкура. Чоловічим нагрудним одягом були жилетки, верхнім – свити з фарбованого та сірого сукна, з відрізною спинкою і рясними

зборами по лінії талії. Носили також широкі халати з густими зборами.

У негоду чоловіче населення Слобожанщини одягало кобеняк – свиту з капюшоном з нефарбованого сірого сукна, подібний до аналогічного одягу інших областей України. Взимку носили розшиті кожухи. Верхній одяг Слобожанщини визначається багатством оздоблення, що виконувалося техніками вишивки та аплікації. Особливо пишно прикрашалися кожухи, розшиті барвистим гарусом на полах, спині та комірці: до п'ят – «тулубчасті», і коротші – «кожушанки».

Головні убори були різноманітними, залежно від сезону, місцевих традицій тощо їх робили із різних матеріалів та багатьох форм. На сході Харківщини носили так звані пиріжкові шапки. Влітку носили картузи.

Для найбільш поширених чоловічих зачісок українських селян ХІХ ст. характерне досить високе підрізання волосся навколо всієї голови. Верхнє волосся біля маківки прикривало підголені місця. Цій стрижці передувала традиція голити всю голову, залишаючи на маківці

довгого чуба (оселедця), який закручували за вухо. Ця традиція побутувала переважно серед запорізького козацтва.

Чоловічим взуттям слугували чоботи, взимку – валянки. Традиції старовинного слобожанського одягу надихають нині як модельєрів, так і сучасних рукодільниць. Цей одяг свідчить про витончений смак та вишукані уподобання слобожан.

Рекомендована література

1. Авраменко В. Українські національні танці, музика і стрій / В. Авраменко. – Вінніпег, 1947.
2. Балог К.Ф. Мої роси і зорі / К.Ф. Балог. – Ужгород : Карпати, 1988. – 61 с.
3. Богород А. Танець у творчості І. Карпенка-Карого / А. Богород // Іван Карпенко-Карий і українська театральна культура. – К., 1995.
4. Богород А. Український народний танець в писемних джерелах / А. Богород // Дивослово. – № 7. – 1997.
5. Бойко О. С. Хореографічний образ як естетичний вияв національного характеру / О. С. Бойко // Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2005. – Вип. 12. – С. 18-26.
6. Бойко О. С. Художній образ в українському народно-сценічному танці: автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 26. 00. 01 / О.С. Бойко; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2008. – 19 с. – укр.
7. Василенко К. Золоті зерна / К. Василенко. – К. : Молодь, 1963.
8. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1971.
9. Василенко К. Український танець / К. Василенко. – К., 1997. – 282 с.
10. Вірський П. П. У вихорі танцю / П. П. Вірський. – К. : Мистецтво

Завдання для самоконтролю

1. Надайте характеристику історико-етнографічного регіону України Слобожанщина.
2. Охарактеризуйте основні танці Слобожанщини.
3. Які ви знаєте основні рухи Слобожанщини?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання слобожан.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання слобожан.

Розділ 4.

ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО БУКОВИНИ

Тема 4.1. Характеристика історико-етнографічного регіону України Буковина

Буковина – історична назва українських етнічних земель, розташованих між середньою течією Дністра та головним Карпатським хребтом у долинах верхньої течії Пруту і Серету. Нині ця територія входить до складу України (Північна Буковина – Чернівецька область) та Румунії (Південна Буковина – області Сучава та Ботошани Румунії).

Свою назву, яка вперше зустрічається у 1392 р., Буковина одержала від букових лісів, що покривали значну частину її території.

Буковина не становить природної, географічної одиниці. Натомість Буковина це історична країна, що становила в 1774 –1918 рр. окрему провінцію – коронний край – в межах Австрії, й її межі незмінно проходили так, як їх визначено в 1775 р. В цих межах Буковина обіймає простір 10.440 км², простір сам по собі надто малий, щоб становити в минулому окрему політично-державну одиницю.

Переходове положення Буковини між Україною й Румунією, в історичному аспекті – між Галичиною й Молдавією й її важливе стратегічне положення – вступ із півночі до Молдавії, вплинуло на історичну долю Буковини: вона належала в цілому то до Галицького Князівства, чи Австрії, то до Молдавії, чи Румунії; лише 1940 р. була поділена за етнографічним принципом між двома державними ком-плексами – Україною й Румунією.

Межі Буковини взагалі відкриті; на заході й півночі це межі з Галичиною, на сході й південному сході – з Молдавією, на невелико-му південно-західному відтинку – це межі з Мармарошиною й Семигородом. Межі з Галичиною, зазначені в терені рікою Черемошем й Дністром, походять від кінця 14 ст., межі з Молдавією відносно молоді – з 1774 р. – і зовсім відкриті. Найстарші є межі на південному заході, які становили колись кордон Галицького Князівства й Угорщини, згодом

Молдавії й Угорщини, чи то Семигороду, а з 1774 р. Буковини й Угорщини. Характеристично, що хоча вони проходять у горах, то однак здебільшого не держаться вододільного хребта, але йдуть уздовж річних долин. Важні карпатські провали – Присліп, що веде на Мармарошину (положений проте вже на території Мармарощини) і Борго, що веде до Семигороду, сприяли в минулому проходженню угорських впливів на Молдавію й допливові румун із заходу.

Відкритою є також етнографічна межа, що ділить Буковину на дві частини – українську (5.300 км², 460.000 мешканців у 1930 р.) і румунську (5.140 км² і 390.000 мешканців). У минулому сторіччі політичний кордон між Українською РСР і Румунією перетинав Буковину без огляду на фізіографічні відносини, зокрема в сточищі горішньої Сучави, а з етнографічною межею згідний лише в загальному, бо відтинає від України низку сел в горах і південну частину українського етнографічного півострова з містом Серетом, з другого ж боку, приділяє до України румунський етнографічний клин, що сягає під Чернівці).

У наш час це частина незалежної України і дуже привабливий регіон для туристів. Особливо багато їх узимку, коли відкритий лижний сезон і вони відвідують Буковину на шляху до гірськолижних турів на Буковель.

Географічні країни Буковини. Буковина складається з двох різних усіма сторонами однакової величини країн, гірської на південному заході й рівнинної на північному сході. Перша – можемо її назвати Буковинськими Карпатами – це частина Східних і Південних Карпат (саме через Буковину, вздовж Молдови – Золотої Бистриці – Присліпського провалля, проходить їх межа), друга, яку можемо назвати Буковинським Покуттям – це частина Закарпаття й Покутсько-Бесарабської височини. Ці дві, чи навіть три географічні країни різняться між собою геологічною будовою, рельєфом і морфологією, ґрунтами, підсонням, рослинністю, а далі – формами життя населення й господарства.

Тема 4.2. Основні танці та рухи Буковини

Буковина межує з Румунією та Молдовою і певний час була у їх складі, що причинило переселення на цю землю певної частини населення цих країн та інтеграцію молдавської та румунської культур з українською. Характерними рухами у буковинських танцях є підскоки, тропітка, трясунка, різновиди потрійних кроків. Помітний вплив румунської хореографії відчувається у зміщенні акцентів у буковинських

рухах: дробітках, вибиванцях, притулах. Буковина, яка займає Чернівецьку область та розташована на межі двох різних етнографічних регіонів – Гуцульщини та Поділля. Це позначилося на характері народного побуту: фольклорі, одязі, вишивці. На цій території проживає окрема група гуцулів, танці якої не схожі на танці прикарпатських гуцулів⁶⁴.

Традиційно загальними особливостями хореографії цього регіону слід вважати:

– обмеженість танцювального поля, яке виражається в характерних принципах побудови малюнку (замкнені одне чи декілька кол), та у використанні дрібних рухів, які часто виконуються на одному місці;

– колективність простежується у виконанні рухів частіш за все усіма танцюючими;

– симетрія – однакова побудова бокових фігур, кругових рухів та притупів на протязі всього танцю.

Характеристика танців Буковини:

Буковинський паруботський – один з найпопулярніших чоловічих танців. Загальне визначення отримав завдяки великій кількості конічних варіантів. Однак, попри все він зберігає свою специфіку(виконується тільки юнаками),жанр – жартівливий, побутовий, з елементами сюжетності,манеру виконання-локальні буковинські рухи, оригінальну музику.

Буковинський весільний – парний масовий танець буковинського краю. Музичний матеріал жвавий. Характерні рухи-підскоки, стрибки, високі та швидкі підйоми рук.

Буковинська полька – український народний танець Буковини, парний масовий або не масовий танець. Музичний матеріал помірною темпу. Рухи – крок польки, притопи, повороти, широкі кроки, високе підіймання ніг.

Бойківські забави – сценічний варіант хореографічної композиції створено на основі фольклорного танцю, записаного в селі Осій Іршавського району Закарпатської області. Назва танцю походить від назви переселенців-бойків, які у XVIII столітті з'явилися в селі Осій. Ці люди мали свої звичаї, пісні, танці, котрі поступово ввійшли в побут місцевих селян. Але згодом жителі села переробили їх на свій лад.

⁶⁴ Годовський В. М. Народне танцювальне мистецтво України. Частина 1. Західний регіон / В. М. Годовський, Л. А. Маркевич. – Рівне : РДГУ, 2003 – 32 с.

Зміст танцювальної сценки нескладний. За селом зібралися хлопці та дівчата, щоб поспівати жартівливі бойки (частівки), потанцювати. У одного з них у руках ковтя – дерев'яний посуд, з якого дуже зручно пити воду, молоко тощо. Ковтя – символ єднання всіх, хто бере участь у забавах, тому кожен з учасників повинен сьорбнути з цієї посудини. Потім на середину кола кладуть гунго, біля якої хлопці співають, танцюють, через яку перестрибують. Потім кожен запрошує дівчину і йде з нею танцювати. У танці беруть участь 9 хлопців і 9 дівчат. Один з хлопців на початку танцю виконує роль соліста.

Бубнарський – цей закарпатський народний танець побутує в селі Великий Раковець Іршавського району, і, як пригадують сільські старожили, коріння його сягає ще в ХІХ століття, коли танець іменувався «Ардяльський», тобто Ердельський, від слова Ердель, яку ті часи називали Трансільванію, куди мешканці села ходили на заробітки і там перейняли окремі елементи танцю, але почали виконувати їх по-своєму.

Танець цікавий і оригінальний тим, що від початку й до кінця танцюристи парами тримають одне одного за праву руку, не відпускаючи ні на мить. З ударом у бубон на початку танцю виконавці беруться правими руками, і тільки наприкінці його, знову ж таки під удар бубна, партнери роз'єднують руки. Своєрідні притупи, підскоки, положення рук, що становлять основу танцю, надають йому відтінку старовинного народного танцю. Його любляють великораківчани й охоче танцюють під час свят. Центральна фігура в танці – виконавець, який хоч і не танцює, проте весь час б'є в бубон, супроводжуючи танець. Даний сценічний варіант танцю розрахований на вісім пар виконавців.

Вівчарі на полонині – гуцульський народний танець, у якому використано фольклор Рахівського району. У цій місцевості урочисті проводи вівчарів на полонину стали своєрідним звичаєм – радісним святом вшанування людей праці. Вівчарі перебувають на полонині все літо. У хореографічній мініатюрі відтворено сценку з їхнього життя. До вівчарів прийшли в гості подруги, принесли новини, гостинці. Своєрідного колориту танцю надають костюми виконавців і реквізит: колиба – укриття, де сплять і ховаються від негоди вівчарі, кошара – місце, куди на ніч заганяють овець, тайстри – торби, прикрашені вишивкою, гуні – накидки з овечої шкури, вовною назовні, батоги тощо.

... Світанок. Голос трембіти старого гуцула будить вівчарів, і починається жартівливий парубоцький танець. З'являються дівчата. Вівчарі радісно їх вітають, дякують за гостинці. Після коротенької

ліричної частини починається загальний танець. Та знову лунає голос трембіти, сповіщаючи, що вже пора прощатися. Смеркає. Дівчата поспішають додому. Старий вівчар-гуцул та молоденький вівчарик заганяють овець до кошари, рахують їх і спокійно йдуть у колибу на відпочинок.

У танці беруть участь вісім хлопців-вівчарів, вісім дівчат, старий вівчар-гуцул, вівчарик, роль якого можна доручити виконавцю з молодшої танцювальної групи. Бажано на початку і наприкінці танцю використати світлові ефекти (світанок, смеркання).

Раковецький кручений – танець записаний у селі Великий Раковець Іршавського району Закарпатської області Танець масовий. Виконується необмеженою кількістю пар, але не менше чотирьох.

Чотирянка – це сценічний варіант закарпатського народного танцю, записаного в селі Лисичеве Іршавського району. Танець дістав таку назву через те, що складається з чотирьох частин: четвериста, увиванець, коломийки, четвертак. Дівчата танцюють дещо стриманіше, ніж хлопці, руки й ноги високо не піднімають. Хлопці виконують танець темпераментно, вистукування роблять чітко і гучно.

За четверистою малюнки створюють по четвінках. У четвертаку вибивають притаманні для цього танцю синкоповані притупи. Виконуючи увиванець, хлопці «в'ються» навколо дівчат, проте малюнок четвірок порушують. У танці беруть участь 8 дівчат і 8 хлопців.

Опришки – лексика більш урізноманітнена за рахунок традиційних гуцульських рухів, особливо, за використання такої атрибуції, як топірець (сокирка); присідання з перекиданням сокирки; стрибки «м'ячики» з підсічкою сокиркою; стрибки через сокирку; колінця дрібушки; вихиляси; повзунець з опорою на одну руку тощо. Музика. Розмір 2/4; темп – жваво, рухливо.

Опис основних рухів

Рух № 1. Жартівливий буковинський поворот у парі.

Вихідне положення – перший хлопчик стоїть спиною до глядача, решта подають один одному праві руки і міцно беруться за кисті, та, ніби гачками, з'єднують ступні правих ніг, сильно скоротивши їх у підйомі. Корпус сильно нахилиють ліворуч, ліві руки розкривають трохи більше від третьої позиції (по діагоналі). Злегка підстрибуючи на лівій нозі на кожну чверть такту, хлопчики одночасно повертаються за ходом годинникової стрілки, здійснюючи за 8 тактів два повороти по 360°. Рух дитячий. Темпи помірні.

Рух № 2. Буковинський хід на каблук із зіскоком.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки опущені вздовж корпусу. На затакт «і» – ледь зігнути ліву ногу в коліні, одночасно праву вивести вперед. 1-й такт. На «раз» – випрямити в коліні ліву ногу, одночасно зробити невеликий крок правою ногою на каблук; корпус трохи нахилити праворуч; ліву руку, зігнуту в лікті, перевести вперед майже на рівні грудей, праву витягнути назад під кутом 45°. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз», але з лівої ноги; корпус нахилити ліворуч, праву руку витягнути вперед, ліву – назад. 2-й такт. На «раз» – повторити рухи, що виконувалися на «раз» 1-го такту. На «і» перенести вагу корпусу на праву ногу і ледь помітно проковзнути на ній, переводячи з каблука на всю ступню; ліву ногу, зігнуту в коліні, відокремити від підлоги. На «два» – зіскочити на ступні обох ніг, зігнувши коліна; руки покласти на талію. На «і» – пауза. Темпи помірні.

Рух № 3. Крок з акцентованим підскоком з «Бубнарського танцю».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь підняти праву ногу. На «раз» – зробити акцентований легким ударом крок правою ногою вперед, ледь піднявши зігнуту в коліні ліву ногу поряд з правою. На «і» – підскочити на правій нозі, залишаючи ліву, зігнуту в коліні, невисоко піднятою над підлогою. На «два» – крок уперед лівою ногою, невисоко піднявши поряд праву ногу. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Рух можна виконувати вперед і назад. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 4. Боковий буковинський хід.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на лівій нозі, праву ногу, зігнуту в коліні, відокремити від підлоги. На «раз» – випрямити ліву ногу в коліні, одночасно переступаючи на каблук правої ноги у невиворітну другу позицію. На «і» – опуститися на всю ступню правої ноги, перенісши на неї вагу корпусу і ледь зігнувши у коліні. Одночасно ліву ногу відокремити від підлоги і, ледь зігнувши у коліні, наблизити її правої ноги. Коліно лівої ноги спрямоване вперед. На «два» – переступити на ліву ногу. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Рух чоловічий. Виконується у помірному темпі.

Рух № 5. Хід по колу з упаданням і підскоком з танцю «Раковецький кручений».

Комбінація виконується на 12 тактів. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. 1–4-й такти. На «раз» – праву ногу поставити вліво за третьою позицією, вага тіла – на правій нозі. На «і» –

ліву ногу приставити до правої. На «два» – упасти на праву ногу. На «і» – підскочити на правій нозі, ліва нога залишається в повітрі трохи зігнута. 6-й такт. На «раз» – ліву ногу поставити навхрест попереду правої. На «і» – підскочити на лівій нозі. На «два» – праву ногу приставити до лівої. На «і» – тупнути лівою ногою. 7–11-й такти. Повторити рухи 5–6-го тактів. 12-й такт. На «раз» – тупнути правою ногою. На «і» – тупнути лівою ногою. На «два» – тупнути правою ногою. На «і» – пауза. Усі рухи виконуються з просуванням по колу за ходом годинникової стрілки. Темпи повільні та помірні.

Рух № 6. Перехресний хід по колу з танцю «Раковецький кручений».

Комбінація виконується на 12 тактів. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – праву ногу поставити перед лівою навхрест, вага корпусу на правій нозі. На «і» – ліву ногу поставити поряд з правою у шосту позицію. На «два» – повторити рух, що виконувався на «раз». На «і» – повторити рух, що виконувався на «і». Ноги у третій позиції, права нога попереду. 2-й такт. На «раз» – праву ногу поставити перед лівою навхрест, вага корпусу на правій нозі. На «і» – ліву ногу залишити позаду в повітрі, трохи зігнувши в коліні. На «два» – ліву ногу поставити перед правою навхрест, вагу корпусу перенести на ліву ногу. На «і» – ліва нога залишається перед правою (витримується пауза), а права, трохи зігнута в коліні, піднімається позаду лівої. Одночасно нижня частина тіла повертається за ногою. 3-й такт. Повторити рухи 1-го такту. 4-й такт. Повторити рухи 2-го такту. 5-й такт. На «раз» – стати на праву ногу навхрест перед лівою. Вага тіла на правій нозі. На «і» – підстрибнути на правій нозі. На «два» – ліву ногу приставити до правої. На «і» – підскочити на лівій нозі. 6-й такт. На «раз» – невеликий крок уперед правою ногою і ледь підстрибнути (звичайний біг). На «і» – невеликий крок уперед лівою ногою і ледь підстрибнути (звичайний біг). На «два» – повторити рух, що виконувався на «раз». На «і» – повторити рух, що виконувався на «і». 7-й такт. Повторити рухи 5-го такту. 8-й такт. Повторити рухи 6-го такту. 9-й такт. На «раз» – стати на праву ногу навхрест перед лівою. Вага корпусу на правій нозі. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – повторити рух, що виконувався на «раз». На «і» – повторити рух, що виконувався на «і». 10–12-й такти. Повторити рухи 9-го такту. Усі рухи 1–12-го тактів виконуються з просуванням по колу за ходом годинникової стрілки. Руки на плечах одне у одного. На кожному восьму такту злегка, але різко змахнути руками вгору і вниз. Головою робити різкі повороти разом з ногою, вправо – вліво. Темпи повільні та помірні.

Рух № 7. Буковинський перемінний крок.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – невеликий крок уперед правою ногою на півпальці. На «і» – приставити ліву ногу до правої на низькі півпальці. На «два» – невеликий крок правою ногою вперед на всю ступню. На «і» – трохи підняти ліву ногу і підвести її до правої, не торкаючись підлоги. Те ж саме – з лівої ноги. Темпи помірні.

Рух № 8. Переступання з танцю «Раковецький кручений».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки хрест-навхрест (тримати дівчат, що стоять праворуч і ліворуч). 1-й такт. На «раз» – праву ногу поставити навхрест попереду лівої. На «і» – ліву ногу приставити до правої позаду неї. На «два» – переступити на праву ногу. Вага корпусу – на правій нозі. На «і» – ліву ногу злегка підняти позаду правої. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту, тільки починати з другої ноги. 3-й такт. На «раз» – праву ногу поставити навхрест попереду лівої, вага корпусу – на правій нозі. На «і» – ліву ногу підняти над підлогою. На «два» – ліву ногу поставити навхрест попереду правої, вага корпусу переходить на ліву ногу. На «і» – праву ногу підняти над підлогою. 4-й такт. На «раз» – ступнею правої ноги ковзнути по підлозі ззаду наперед (флік) за шостою позицією. На «і» – праву ногу підняти вперед на 45°, коліно зігнути. На «два» – праву ногу приставити до лівої у шосту позицію. На «і» – пауза. Темпи помірні.

Рух № 9. Переступання з перескоком.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – відокремити від підлоги ліву ногу, виводячи коліно вліво. 1-й такт. На «раз» – перескочити на півпальці лівої ноги, поставивши її позаду правої. Праву ногу, пряму в коліні та підйомі, різко вивести вперед – вправо. На «і» – пауза. На «два» – перескочити на праву ногу, підставляючи її до лівої. Ліву ногу, зігнуту в коліні, різко підняти ззаду, виводячи її коліном уліво. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – пауза. На «і» – перескочити на праву ногу, підставляючи її до лівої. Ліву ногу, зігнуту в коліні, різко підняти ззаду, виводячи її вліво. На «два» – перескочити на півпальці лівої ноги. Праву ногу підняти позаду лівої, згинаючи коліно і виводячи його вбік – вправо. На «і» – пауза. Те ж саме – з другої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в деяких буковинських та гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 10. Перехресний хід – комбінація з танцю «Раковецький кручений».

Виконується на 12 тактів. 1-й такт. На затакт «і» – праву ногу підняти на 45° і зігнути в коліні. На «раз» – ліву ногу поставити на півпальці, а праву – навхрест попереду лівої. На «і» – ліву ногу відокремити від підлоги. На «два» – ліву ногу поставити навхрест попереду правої. На «і» – праву ногу відокремити від підлоги. При цьому русі корпус і голова весь час повертаються за ногою. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту. 3-й такт. На «раз» – праву ногу підняти на 45°, коліно зігнуте, не виворітне. На «і» – права нога залишається в повороті. На «два» – праву ногу приставити до лівої в шосту позицію. На «і» – пауза. 4-й такт (для дівчат). На «раз» – невеликий крок вправо правою ногою. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – невеликий крок лівою ногою вліво. На «і» – приставити праву ногу до лівої. Руки зняти з плечей хлопців і взятися за кисті рук одна одною, звузивши цим коло. 4-й такт (для хлопців). На «раз» – повне присідання на обох ногах. На «і» – залишитись у присіданні. На «два» – підняти у напівприсідання (демі-пліє за шостою позицією). На «і» – залишитись у напівприсіданні. Руки зняти з плечей дівчат і взятися за лікті дівчат. 5–6 - й такти. Усім повторити рухи 4-го такту для дівчат. Дівчата танцюють на рівних ногах, а хлопці – напівприсідаючи. 7-й такт. На «раз» – крок вправо, припадання. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – повторити рух, що виконувався на «раз». На «і» – повторити рух, що виконувався на «і». 8-й такт. Повторити рухи 7-го такту. Руки виконавців на плечах одне в одного. Цим рухом вони розкриваються в загальне півколо. 9-й такт. На «раз» – праву ногу поставити навхрест попереду лівої. Вага тіла на правій нозі. На «і» – ліву ногу приставити до правої у третю позицію. На «два» – присісти на правій нозі. На «і» – підскочити на правій нозі, ліва залишається в повітрі. 10-й такт. Повторити рухи 9-го такту, але починати з лівої ноги. 11-й такт. На «раз» – праву ногу поставити навхрест попереду лівої. Вага корпусу на правій нозі. На «і» – підскочити на правій нозі, ліва залишається в повітрі. На «два» – ліву ногу поставити навхрест попереду правої. Вага корпусу переходить на ліву ногу. На «і» – підскочити на лівій нозі, права залишається позаду в повітрі. 12-й такт. На «раз» – ступнею правої ноги ковзнути по підлозі ззаду наперед (фляк) і підняти на 45°. Коліно зігнути. На «і» – підскочити на лівій нозі. На «два» – приставити праву до лівої у шосту позицію. На «і» – пауза. Темпи помірні.

Рух № 11. Кручена комбінація з танцю «Раковецький кручений».

Виконується на 12 тактів. 1-й такт (для дівчат). На «раз» – ліву ногу поставити навхрест попереду правої. Права нога – позаду і злегка

піднята. На «і» – праву ногу поставити на підлогу» ліву трохи підняти над підлогою. На «два» – ліву ногу поставити на підлогу позаду правої, праву невисоко підняти над підлогою попереду лівої. На «і» – праву ногу поставити на підлогу, ліву трохи підняти позаду правої. 2-й такт. На «раз» – ліву ногу поставити попереду правої. Праву злегка підняти над підлогою позаду лівої. На «і» – праву ногу поставити на підлогу. Ліву трохи підняти над підлогою попереду правої. На «два» – ліву ногу поставити на підлогу: Праву злегка підняти над підлогою. На «і» – пауза. 3-й такт. На «раз» – праву ногу поставити навхрест попереду лівої. На «і» – ліву ногу злегка підняти над підлогою. Вага тіла переноситься на праву ногу. На «два» – ліву ногу поставити навхрест попереду правої. На «і» – праву ногу злегка підняти. Вага тіла переноситься на ліву ногу. 4-й такт. На «раз» – ступнею правої ноги ковзнути по підлозі ззаду наперед (фляк) за шостою позицією. На «і» – праву ногу підняти на 45°, коліно зігнуте. На «два» – праву ногу поставити на підлогу поруч з лівою ногою за шостою позицією. На «і» – пауза. 5– 8-й такти. Повторити рухи, що виконувалися на 1–4-й такти. 9-й такт. На «раз» – припасти вперед на праву ногу за шостою позицією, ліва – позаду в повітрі. На «два» – припасти вперед на ліву ногу, права – позаду в повітрі, злегка піднята над підлогою. На «і» – підскочити на лівій нозі. 10-й такт. Виконується потрійний притуп. 10–12-й такти. Обличчям до глядача виконати доріжку вліво, ліва нога попереду. Юнаки виконують все те, що й дівчата, тільки починають рух з другої ноги. Темпи помірні.

Рух № 12. Варіант буковинського танцювального бігу.

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки вздовж корпусу, кисті ненапружені. На затакт «і» – ледь присісти на двох ногах. На «раз» – біг-стрибок вперед на півпальці правої ноги, одночасно ліву ногу відокремити від підлоги, злегка зігнувши її в коліні. На «і» – біг-стрибок вперед на півпальці лівої ноги, одночасно праву ногу відокремити від підлоги, зігнувши її в коліні. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Коли стрибають на праву ногу, вперед повертають ліве плече, коли на ліву – праве плече. Руки весь час ненапружені й опущені вздовж корпусу. Темпи швидкі.

Рух № 13. Варіант вірвовочки з синкопою з буковинського танцю «Опришки»

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – трохи підняти праву ногу, зігнувши її в коліні. 1-й такт. На «раз.» – злегка проковзнути вперед на низькі

півпальці лівої нога, трохи пом'якшивши коліно. Праву ногу ледь підняти, зігнувши її в коліні, і перевести назад за ліву ногу, не опускаючи її на підлогу. На «і» – переступити на низькі півпальці правої ноги, випрямивши її в коліні, і поставити її позаду лівої в третю позицію. Ліву ногу, зігнувши в коліні, трохи підняти попереду правої. На «два» – ледь проковзнути вперед на низьких півпальцях правої ноги, коліно пом'якшити. Ліву ногу, не опускаючи на підлогу, перевести назад за праву ногу. На «і» – поставити ліву ногу, випрямивши її в коліні, позаду правої на низькі півпальці у третю позицію. 2-й такт. На «раз» – пауза. На «і» – переступити на праву ногу, поставивши її позаду лівої у третю позицію. Ліву ногу трохи підняти. На «два» – переступити на ліву ногу, поставивши її позаду правої у третю позицію. Праву ногу трохи підняти попереду лівої. На «і» – пауза. Рух повторюється з тієї ж ноги з рахунку «раз». Темпи помірні.

Рух № 14. Перехресне упадання з танцю «Раковецький кручений».

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На «раз» – праву ногу поставити навхрест попереду лівої. Вага тіла – на правій нозі. На «і» – ліву ногу приставити до правої за третьою позицією (припадання). На «два» – упасти на праву ногу, ліву відокремити від підлоги. На «і» – ліву ногу приставити до правої за третьою позицією і перенести на неї вагу корпусу. Темпи помірні.

Рух № 15. Припадання з підскоком і виведенням поперемінне ніг.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги, ледь присідаючи на лівій нозі. 1-й такт. На «раз» – переступити вправо на носок правої ноги, ліву відокремити від підлоги і підвести позаду до кісточки правої. На «і» – опуститися на носок лівої ноги, поставивши її у третю позицію позаду правої. Праву відокремити від підлоги. На «два-і» – повторити руки, що виконувалися на «раз-і». 2-й такт. На «раз» – переступити вправо на носок правої ноги. Ліву, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед-вправо, навхрест правої, піднявши її на 30° над підлогою. Голову повернути праворуч. На «і» – ліву ногу, зігнуту у коліні, рвучко підвести до кісточки правої ноги і зразу ж вивести вперед-вправо. На «два» – перескочити на ліву ногу вліво, одночасно вивести випрямлену в коліні й підйомі праву ногу вліво, навхрест лівої. Голову повернути ліворуч. На «і» – праву ногу, зігнуту у коліні, рвучко підвести до кісточки лівої і зразу ж вивести вперед-вправо. Рух чоловічий. Виконується в буковинських танцях. Темпи помірні.

Рух № 16. Випад з батогом з танцю «Вівчарики».

Виконується на два такти. Вихідне положення – ліва нога трохи піднята вгору біля правої, у правій руці батіг, ліва відведена вбік-вправо. 1-й такт. На «раз» – глибокий випад на зігнуту в коліні ліву ногу вбік-вліво. Права нога витягнута вбік-вправо. На «і» – легко відштовхнутись від підлоги лівою ногою, невисоко підняти її і перенести вагу корпусу на випрямлену в коліні праву ногу. На «два» – знову впасти на ліву, зігнуту в коліні, ногу, залишаючи праву в попередньому положенні. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – зберігаючи позу, підняти праву руку з батогом угору. На «два» – рвучко опускаючи праву руку вниз, ляснути батогом. Темпи швидкі.

Рух № 17. Свердло з виведенням ноги.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки розкриті в сторони. На затакт «і» – звестись на півпальці лівої ноги і підняти зігнуту в коліні праву ногу, притиснувши її до кісточки лівої. 1-й такт. На «раз-і» – повернутися на півпальцях лівої ноги вліво, повернувши одночасно корпус з притиснутою правою ногою у тому ж напрямку. На «два-і» – повернутися на півпальцях лівої ноги вправо, повернувши одночасно корпус з притиснутою правою ногою вправо. 2-й такт. На «раз» – підскочити на лівій нозі, одночасно виводячи випрямлену у коліні праву ногу вліво на 45° . На «і» – вивести праву ногу вперед і вправо, двічі підстрибнути на лівій нозі. На «два» – продовжуючи окреслювати півколо правою ногою, підскочити на лівій. На «і» – повторити рухи, що виконувались на затакт «і», але звестись на півпальці правої ноги. Те ж саме – з лівої ноги. Рух чоловічий. Виконується в буковинських та гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 18. Синкопована підкуйка із свердлом.

Виконується на два такти. Вихідне положення і затакт «і» – піднявши над підлогою зігнуту в коліні праву ногу, відвести її вправо, одночасно підстрибнувши на лівій нозі. Виконавці три мають за руки. 1-й такт. На «раз» – опускаючись зі стрибка., зробити сильний притул всією ступнею правої ноги, дуже зігнувши вперед, до правої ноги, корпус. Ноги в колінах зігнуті. На «і» – переступити вправо на всю ступню лівої ноги, поставивши її позаду правої. На «два» – переступити на всю ступню правою ногою вправо. На «і» – переступити на всю ступню лівою ногою вправо, поставивши її попереду правої у четверту невиворітну позицію. 2-й такт. На «раз-і» – якомога вище підскочити на лівій нозі вгору і вправо. Праву ногу від стегна до п'ятки різко-повернути вліво і зразу ж вправо. На «два» – опуститися на ледь зігнуту в коліні ліву ногу і вивести вправо на каблук випрямлену в коліні праву ногу. На «і» –

повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Рух чоловічий, виконується з однієї ноги. Зустрічається в буковинських та гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 19. Закарпатський гвинт з танцю «Вівчарики».

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки розкриті в сторони, у правій руці батіг. На затакт «і» – підняти зігнуту в коліні праву ногу так, щоб її ступня була біля кісточки лівої, і повернути коліно ліворуч. На «раз» – ударити правою ногою попереду лівої і одразу ж невисоко підняти її. Здійснюючи удар, носок ступні розвернути вліво. На «і» – підстрибнути на лівій нозі. Ступню правої притиснути до кісточки лівої ноги, коліно відвести вбік-вправо. На «два» – поставити праву ногу на низькі півпальці позаду лівої, а ліву, ледь зігнуту в коліні, трохи підняти над підлогою. На «і» – стати на ліву ногу біля правої, а праву невисоко підняти, як на затакт «і». Темпи швидкі.

Рух № 20. Ножички з Поворотом з буковинського танцю «Вівчарики».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки розкриті в сторони вгору, права рука вище лівої. 1-й такт. На «раз» – ледь підскочити на лівій нозі, повертаючись на чверть повороту праворуч (лівим плечем до глядачів). Праву ногу, зігнувши в коліні, трохи підняти вперед. На «і» – поставити праву ногу, випрямивши її в коліні, вперед-вправо на каблук, носком догори. На «два» – переступити на ліву ногу, поставивши її на півпальці позаду правої. Пряму праву ногу підняти високо вперед. На «і» – підстрибнути і в повітрі підняти пряму ліву ногу вгору, а праву опустити донизу. 2-й такт. На «раз» – опуститись на праву ногу, пом'якшивши коліно. На «два» – поставити ліву ногу навхрест попереду правої і повернутись на півпальцях обох ніг на чверть повороту праворуч (стати спиною до глядачів). Темпи різноманітні.

Рух № 21. Вірьовочка з переступанням з буковинського танцю «Вівчарики».

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. 1-й такт. На «раз» – ковзний підскік на низьких півпальцях лівої ноги. Праву ногу, зігнувши в коліні, трохи підняти вперед і зразу ж енергійно випростати. На «і» – поставити праву ногу позаду лівої в третю позицію. Ліву ногу злегка підняти вперед. На «два» – переступити на ліву ногу, поставивши її попереду правої. Праву ногу трохи підняти позаду лівої. На «і» – переступити на праву ногу, поставивши її позаду лівої. Ліву ногу трохи підняти попереду правої. 2-й такт. На «раз» – злегка підскочити на правій нозі. Пряму ліву ногу

підняти вперед. На «і» – провести ліву ногу вліво, не опускаючи її на підлогу. На «два» – стати на ліву ногу, поставивши її поряд з правою. Праву ногу трохи підняти. На «і» – пауза. Рух повторюється з тієї ж ноги. Темпи різноманітні.

Рух № 22. Буковинські повороти на дрібушці.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, коліна ледь зігнуті, корпус трохи нахилений уперед, права рука на потилиці притримує шапку, ліва відведена убік (долонею вниз). 1–3-й такти. Злегка притупуючи всією ступнею на кожну восьму такту по чергово то правою, то лівою ногою, повернутися на 360° за ходом годинникової стрілки. 4-й такт. Виконати з правої ноги потрійний притуп, випростати корпус і, поклавши руки на талію, стати обличчям до глядача. Так само рух виконується проти ходу годинникової стрілки. Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 23. Підведення на півпальці та погойдкування рук з танцю «Бубнарський».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – енергійно звестися на високі півпальці і ледь підняти з'єднані руки вгору. На «раз» – опускаючись з півпальців на всю ступню, рвучко провести з'єднані руки трохи вниз, не розгинаючи їх у ліктях. На «і» – пауза. На два-і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Темпи від помірних до швидких.

Рух № 24. Підкуйка з перескакуванням.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки – на талії. На затакт «і» – підняти праву ногу, згинаючи її в коліні. 1-й такт. На «раз» – ударити каблуком правої ноги по підлозі, випрямляючи її вперед-вліво, навхрест перед лівою ногою. Голову повернути ліворуч. На «і» – перескочити на праву ногу, підставляючи її до лівої. Ліву підняти, згинаючи в коліні. На «два» – ударити каблуком лівої ноги по підлозі, випрямляючи її вперед-вправо, навхрест перед правою ногою. Голову повернути праворуч. На «і» – зіскочити в другу невиворітну позицію, ледь присідаючи. 2-й такт. На «раз-і» – підскакуючи вгору, ударити каблуком по каблуку. На «два-і» – пауза. Рух виконується жінками та чоловіками в деяких буковинських та гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 25. Перехресний хід з танцю «Вівчарики».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ліву ногу ледь підняти біля правої. 1-й такт. На «раз» – стати на ліву ногу, ледь підняти зігнуту в коліні праву ногу попереду

лівої. На «і» – поставити випрямлену в коліні праву ногу на каблук попереду навхрест лівої, не переносючи на неї ваги корпусу. На «два» – стати на праву ногу біля лівої в шосту позицію, а ліву невисоко підняти біля правої. На «і» – повторити рух першої восьмої такту. 2-й такт. На «раз» – повторити рух другої восьмої першого такту. На «і» – підстрибнути на лівій нозі, невисоко піднявши зігнуту в коліні праву ногу біля лівої. На «два» – приставити праву ногу до лівої. На «і» – пауза. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 26. Варіант навхресного ходу з танцю «Вівчарики».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь підняти праву ногу з вивільненою стопою вперед, навхрест лівої. 1-й такт. На «раз» – поставити праву ногу на каблук попереду, навхрест лівої ноги, і одразу ж невисоко підняти її, ледь присідаючи на лівій нозі. На «і» – підскочити на лівій нозі, трохи піднявши зігнуту в коліні праву ногу. На «два» – приставити з легким ударом праву ногу до лівої, а ліву ледь підняти поряд. На «і» – приставити з легким ударом ліву ногу до правої, а праву ледь підняти. 2-й такт. На «раз» – підскочити на лівій нозі, ледь піднявши вперед праву, випростану в коліні і з вивільненою стопою. На «і» – поставити праву ногу вперед на каблук і одразу ж відірвати від підлоги. На «два» – підскочити на лівій нозі, переносючи праву, зігнуту в коліні, назад. На «і» – поставити праву ногу назад на носок і відразу ж відокремити від підлоги. 3-й такт. Потрійний притуп з підскоком на лівій нозі. 4-й такт. На «раз» – крок правою ногою праворуч. На «і» – приставити ліву ногу до правої, переносючи на неї вагу корпусу. На «два» – крок правою ногою праворуч. На «і» – підскочити на правій нозі, ледь піднявши поряд ліву ногу. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 27. Вибиванець зі зміною ніг.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. Ліва рука відведена убік за другою позицією, права, зігнута у лікті й повернута долонею догори, – у третій позиції. На затакт «і» – відокремити ліву ногу від підлоги, переносючи вагу корпусу на праву. 1-й такт. На «раз» – опуститися на всю ступню лівої ноги, переносючи на неї вагу корпусу. Одночасно праву ногу, ледь зігнуту в коліні, підняти над підлогою, На «і» – повертаючись корпусом праворуч, вивести вперед на каблук ледь зігнуту в коліні праву ногу. Одночасно ударити каблуком правої ноги по підлозі. На «два» – підставити праву ногу до лівої у шосту позицію. Ліву ногу невисоко підняти над підлогою. На «і» – опуститися на всю ступню лівої ноги, переносючи на неї вагу корпусу. Одночасно

праву ногу, ледь зігнути в коліні, підняти над підлогою. 2-й такт. На «раз» – повертаючись корпусом ліворуч, вивести вперед на каблук ледь зігнути в коліні праву ногу. Одночасно каблуком правої ноги ударити по підлозі. Руки перевести на рівень грудей. На «і» – приставити праву ногу до лівої в першу позицію, ліву ногу невисоко підняти над підлогою. На «два» – закінчуючи поворот корпуса ліворуч на 90°, зробити гучний притуп усією ступнею правої ноги по підлозі. Розвести руки в сторони в другу позицію. На «і» – пауза. Рух чоловічий. Виконується в буковинських та гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 28. Перехресний хід з поворотом з «Бубнарського танцю».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз-і» – крок лівою ногою вперед навхрест правої, починаючи поворот ліворуч. На «два-і» – крок правою ногою вперед, продовжуючи поворот ліворуч. 2-й такт. На «раз-і» – закінчуючи поворот на 180° ліворуч, опуститися на ліву ногу, ставлячи її вбік – ліворуч, перенести на неї вагу корпуса. Одночасно праву ногу витягнути вбік – праворуч. На «два-і» – пауза. Так само виконується рух в інший бік, але починати його треба з правої ноги. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 29. Перескоки з вибиваннями та свердлом.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. 1-й такт. На «раз» – перескочити на всю ступню правої ноги вправо. Ліву ногу, зігнувши у коліні, підняти позаду правої. На «і» – вдарити подушечкою ступні лівої ноги позаду правої. На «два» – підскочити на правій нозі, ліву підняти над підлогою позаду правої. На «і» – вдарити подушечкою ступні лівої ноги позаду правої. 2-й такт. На «раз» – перескочити на всю ступню лівої ноги вліво. Праву ногу, зігнувши у коліні, підняти позаду лівої. На «і» – вдарити подушечкою правої ноги позаду лівої. На «два» – перескочити на високі півпальці правої ноги. Ліву ногу, зігнувши в коліні, підняти вгору. Підйом лівої ноги притиснути під коліном правої, а коліно відвести вліво. На «і» – пауза. 3-й такт. На «раз» – різко опуститися з півпальців правої ноги, ледь присідаючи. Одночасно коліно лівої ноги різко повернути вправо. На «і» – пауза. На «два» – різко піднятися на високі півпальці правої ноги, випрямляючи її у коліні. Коліно лівої ноги різко відвести вліво. На «і» – перескочити на високі півпальці лівої ноги. Одночасно праву, зігнувши в коліні, підняти вгору. Підйом правої ноги притиснути під коліном лівої, а коліно відвести вправо. 4-й такт. На «раз» – різко опуститися з півпальців лівої ноги,

ледь присідаючи. Одночасно коліно правої ноги різко відвести вліво. На «і» – пауза. На «два» – різко піднятися на високі півпальці лівої ноги, випрямляючи її у коліні. Коліно правої ноги різко відвести вправо. На «і» – пауза. Рух чоловічий, виконується в буковинських та гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 30. Буковинський ключ.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – злегка присісти. На «раз» – проковзнути на всій ступні лівої ноги, праву, витягнуту в коліні та підйомі, виворітне вивести вперед у повітря на 45°. На «і» – пауза. На «два» – ще раз проковзнути на лівій нозі, повернувши праву ногу у вихідне положення і притупивши всією ступнею. На «і» – пауза. Далі рух виконується з другої ноги. Рух чоловічий. Темпи різноманітні.

Рух № 31. Комбіновані плескачки по халявах і стегну.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. Ліва рука – у другій позиції; права, зігнута у лікті, повернута вгору – в третій позиції. На затакт «і» – ледь відокремити ліву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – зіскочити на ліву ногу, одночасно праву, дуже зігнуту в коліні і вивернуту п'яткою у напрямку до глядача, високо підняти над підлогою. На «і» – трохи зігнувши корпус у талії, плеснути долонею правої руки по халяві правого чобота. На «два» – підскочити на лівій нозі, праву ногу, зігнуту в коліні, відвести вправо, вивернувши каблук до глядача. На «і» – плеснути долонею правої руки по зовнішньому боці халяви правого чобота. 2-й такт. На «раз» – підскочити на лівій нозі, одночасно долонею лівої руки, зігнувши її в лікті, плеснути по лівому плечу. На «і» – плеснути долонею правої руки по правому плечу. На «два» – випрямити праву ногу в коліні і плеснути долонею правої руки по стегну правої ноги. На «і» – опустити праву ногу всією ступнею на підлогу. Рух чоловічий. Виконується в буковинських танцях. Темпи помірні.

Рух № 32. Погаренка низька.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Дівчина та юнак стоять обличчям одне до одного. Юнак тримає дівчину за талію, дівчина кладе руки йому на плечі. На затакт «і» – відокремити праві ноги від підлоги. На «раз» – праві ноги поставити так, щоб вони торкалися одна одної внутрішнім боком ступні. На «і» – крок уперед лівими ногами. На «два» – переступити правими ногами на місці вліво, повернувшись на 180°. На «і» – повертаючись ще більше, знову зробити крок лівими ногами,

завершуючи оберт. Рух виконується в гуцульських та буковинських танцях. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 33. Комбінація парних поворотів з танцю «Раковецький кручений».

Виконується на дванадцять тактів. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Юнак правою рукою бере дівчину за талію, ліву руку кладе їй на плече. Дівчина кладе обидві руки юнакові на плечі. 1-й такт. На «раз» – злегка присісти на правій нозі. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – знову злегка присісти на правій нозі. На «і» – приставити ліву ногу до правої. Цим напівприсіданням (припаданням) роблять поворот на 360° назад навколо своєї осі протягом восьми тактів. 9-й такт. Виконати поворот з підстрибуванням, але у протилежний бік (вперед) протягом трьох тактів. На «раз» – стати на праву ногу, ліву зігнути в коліні. На «і» – стати на ліву ногу, праву зігнути в коліні. На «два» – стати на праву ногу, ліву зігнути в коліні. На «і» – стати на ліву ногу, праву зігнути в коліні. 2-й такт. На «раз» – стати на праву ногу, ліву зігнути в коліні. На «і» – стати на ліву ногу, праву зігнути в коліні., На «два» – приставити праву ногу до лівої. На «і» – пауза. Темпи швидкі.

Рух № 34. Повороти в парах з бігом із танцю «Раковецький кручений».

Комбінація виконується на дванадцять тактів. Вихідне положення – третя позиція ніг, юнак правою рукою бере дівчину за талію, ліву руку кладе дівчині на плече. Дівчина кладе обидві руки на його плечі. 1-й такт. На «раз» – дівчина робить крок лівою ногою вліво, а юнак правою ногою вправо, другу ногу злегка підняти над підлогою. На «і» – дівчина робить напівприсідання на лівій нозі, а юнак – на правій нозі. На «два» – дівчина робить крок правою ногою вправо, а юнак лівою ногою вліво, другу ногу злегка підняти над підлогою. На «і» – дівчина робить напівприсідання на правій нозі, а юнак – на лівій. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту, але в кінці на «і» (четверта вісімка) приставити ногу в шосту позицію. 3-й такт. На «раз» – ледь присісти на правій нозі. На «і» – ліву ногу приставити до правої і підняти на півпальці. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». У цьому русі юнак кладе ліву руку на праве плече дівчини, а праву руку – на її талію, дівчина кладе обидві руки йому на плечі. Парами повертаються пів боком, правим плечем одне до одного і роблять поворот назад, за себе. 4–8-й такти. Повторити рухи 3-го такту. 9-й такт. На «раз» – стати на праву ногу. На «і» – стати на ліву ногу. На «два» – стати на праву ногу. На «і» – стати

на ліву ногу. У цьому русі корпус нахиляється вперед. Складається враження, що це біг на місці, тобто в повороті, навколо своєї осі. Руки весь час акцентують кожну восьму такту. 10–12-й такти. Повторити рухи 9-го такту. Темпи різноманітні.

Рух № 35. Бічні буковинські стрибочки-перескоки.

Вихідне положення – напівприсідання за першою позицією. На затакт «і» – відштовхнутись від підлоги ступнями обох ніг і злегка перестрибнути вправо. На «раз» – опуститися з носка на всю ступню правої ноги, ліву з витягнутим коліном та підйомом виворітне підняти у повітря вперед-вліво на 45°, погляд спрямувати ліворуч. На «і» – злегка присівши на правій нозі, відштовхнутися і перестрибнути трохи вправо. На «два» – опуститися на ліву ногу, злегка повернувшись правим боком до глядача; праву ногу, зігнуту в коліні, витягнути в підйомі і перевести назад-вправо, піднявши її невисоко над підлогою; корпус злегка нахилити назад-праворуч. На «і» – пауза. Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 36. Скоки на каблук з танцю «Бубнарський».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – крок правою ногою вперед на каблук. На «два» – приставити ліву ногу до правої на каблук. 2-й такт. На «раз» – зіскочити з каблуків у шосту позицію, ледь згинаючи коліна (напівприсідаючи). На «два» – підскочивши, піднятися з напівприсідання. Так само рух виконується з другої ноги. Рух загальний. Темпи помірні.

Рух № 37. Переступання з танцю «Бубнарський».

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь підняти праву ногу біля лівої. На «раз» – стрибнути на праву ногу вбік-вправо, повертаючи її на 45° вліво, погляд спрямувати через праве плече вперед. Ліву ногу, зігнуту в коліні, трохи підняти ззаду біля правої ноги. На «і» – переступити на ліву ногу позаду правої, а праву, згинаючи в коліні, підняти поперед лівої. На «два-і» – знову переступити на праву ногу, ставлячи її поперед лівої, а ліву, згинаючи в коліні, невисоко підняти позад правої. Рух виконується рвучко, з незначним стрибком. Темпи різноманітні.

Рух № 38. Потрійний притуп із підскоком із танцю «Бубнарський».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – підскочити на лівій нозі, ледь відокремивши від підлоги праву ногу. На «і» – стати на праву ногу біля лівої, одночасно ліву ногу ледь підняти. На «два» –

притупнути лівою ногою біля правої за шостою позицією. На «і» – пауза. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 39. Стрибки з сокиркою.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Танцюрист стоїть спиною до глядачів. Руки розведені в сторони. На затакт «і» – підстрибнути й повернутись у повітрі на півоберту праворуч (обличчям до глядачів). 1-й такт. На «раз» – опуститися на обидві ноги, поставивши їх у шосту позицію. На «два» – підстрибнути вгору. 2-й такт. На «раз» – опуститися на підлогу, поставивши ноги в широку другу позицію і трохи зігнувши їх у колінах. На «і» – пауза. На «два» – стукнути нижнім кінцем сокирки по підлозі. На «і» – ще раз стукнути нижнім кінцем сокирки по підлозі. Виконується в буковинських танцях. Темпи різноманітні.

Рух № 40. Стрибки з батогом з танцю «Вівчарики».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, права рука з батогом піднята вгору, ліва відведена вбік. На затакт «і» – невисоко підняти праву ногу, спрямувавши зігнуте коліно вперед. 2-й такт. На «раз» – поставити праву ногу вперед на каблук, не переносючи на неї ваги корпусу, і одразу ж ледь підняти її. На «і» – поставити праву ногу на низькі півпальці біля лівої, а ліву, трохи зігнувши в коліні, ледь підняти біля правої. На «два» – поставити ліву ногу біля правої, а праву ледь підняти, згинаючи в коліні. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». 2-й такт. На «раз» – легко підстрибнувши, звестися на ноги (трамплінний стрибок при підготовці до стрибка високого). На «і-два-і» – відштовхнутися від підлоги обома ногами, високо підстрибнути, прогнувшись у спині, згинаючи ноги в колінах і відводячи їх назад. Темпи помірні.

Рух № 41. Стрибки з обертанням з танцю «Опришки».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Повернутись вліво до глядачів правим плечем вперед. На затакт «і» – присісти на обох ногах. Коліна зігнуті. Праву руку, в якій юнак тримає сокирку, підняти вгору і підстрибнути вгору, підгинаючи ноги. Ступні й коліна зімкнуті. Різким змахом опустити сокирку вниз, провести нею під ногами. На «раз» – опуститись на півпальці обох ніг. Сокирку перевести назад, потім знову вперед, описуючи коло в повітрі. На «і-два» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». На «і» – пауза. Темпи різноманітні.

Рух № 42. Стрибок з обертотом з танцю «Вівчарики».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, батіг – у правій руці. 1-й такт. На «раз» – рипід на зігнуту в коліні праву

ногу. Ліву ногу випрямити в коліні, залишивши на носку ззаду. На «і-два» – пауза. На «і» – випрямити коліно правої ноги. 2-й такт. На «раз» – зіскочити на обидві ноги за шостою позицією, ледь присідаючи («трамплінний» стрибок). На «і-два» – підскочити високо вгору і в повітрі обернутися праворуч на 270°. На «і» – обома ногами опуститися зі стрибка на підлогу. Темпи помірні.

Рух № 43. Буковинські стрибки з ножицями.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки позаду на талії в положенні «замок» (права рука тримає зап'ястя лівої, затиснутої у кулак). На затакт «і» – напівприсівши, одразу ж відштовхнутися ступнями обох ніг, повертаючись через праве плече на 90°. 1-й такт. На «раз» – опуститися на ступні обох ніг за шостою позицією і, злегка зігнувши коліна, повернутися лівим плечем до глядача; корпус злегка відхилити назад-вправо, голову повернути в третю позицію, відвівши її злегка в сторону, ліва рука, затиснута в кулак, на талії. На «і» – залишаючи руки і корпус у попередньому положенні, відштовхнутися ступнями обох ніг і стрибком переміститись вліво, тобто в бік глядача. На «два» – опуститися з носків на ступні обох ніг за шостою позицією, злегка зігнувши коліна та зберігаючи руки і корпус у попередньому положенні. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – відштовхнутися ступнями обох ніг і перестрибнути на місці на ліву ногу, злегка зігнувши коліно; праву ногу виворітне відкрити вперед у повітрі на 45°, витягнувши підйом і коліно. Корпус і руки – у попередньому положенні. На «і» – пауза. На «два» – ще раз підстрибнути на лівій нозі; праву, сильно зігнувши коліно і витягнувши підйом, перевести якомога далі назад-вгору; руки і корпус – у попередньому положенні. На «і» – пауза. 3-й такт. На «раз» – зберігаючи корпус і руки у попередньому положенні, перестрибнути на праву ногу, ліву, витягнуту в коліні та підйомі, вивести виворітно вперед у повітря на 45°. На «і» – пауза. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз», але з правої ноги. На «і» – пауза. 4-й такт. Поклавши руки на талію, виконати з правої ноги потрійний притуп і водночас повернутись через ліве плече на 180°, зупинившись на кінець такту правим боком до глядача. Корпус відхилити ліворуч, погляд спрямувати в бік глядача. Далі рух виконати так само, але починати його треба з лівої ноги. Темпи різноманітні.

Рух № 44. Жартівливі кульбіти через голову з танцю «Вівчарики».

Цей трюк виконують три вівчарі, які розташовуються один біля одного обличчям до глядача. Третій вівчар перекидається через голову, а другий, широко розвівши ноги в сторони, перестрибує через нього.

Перший перекидається через голову вперед, другий перестрибує через нього. Одночасно другий підводиться і обертається до товаришів, готуючись до перекидання через голову. Другий вівчар перекидається через голову, а перший перестрибує через нього. Одночасно третій підводиться і, обернувшись до товаришів, готується перекинутися через голову. Перекидання і стрибки потрібно виконувати не затримуючись, у швидкому темпі.

Рух № 45. Буковинський хід на каблук.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руками взятися за пройми кептаря. На затакт «і» – ледь зігнувши у коліні ліву ногу і одночасно відокремивши від підлоги праву ногу, вивести її вперед. 1-й такт. На «раз» – випрямляючи у коліні ліву ногу, зробити невеликий крок правою ногою вперед – вліво на каблук. Голову і корпус повернути трохи праворуч. На «і» – опуститися на всю ступню правої ноги, одночасно каблук лівої відокремити від підлоги. Голову і корпус повернути праворуч. На «два-і» – те ж саме повторюється з лівої ноги. 2-й такт. На «раз-і» – невеликий крок уперед правою ногою на всю ступню. Одночасно ледь хитнути головою вправо – вліво. На «два-і» – те ж саме повторити й з лівої ноги. Хитнути головою вліво – вправо. Як правило, виконується чоловіками. Темпи помірні.

Рух № 46. Припадання з підскоком і плесканням долонею по підлозі.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря. 1-й такт. На «раз» – переступити вправо на носок правої ноги, ліву відокремити від підлоги і підвести позаду до кісточки правої. На «і» – опуститися на носок лівої ноги, поставивши її у третю позицію позаду правої. Праву ногу, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед. На «два» – переступити вправо на носок правої ноги, одночасно ліву ногу, випрямлену в підйомі, вивести вперед-вправо, навхрест правої ноги на 30° над підлогою. На «і» – стоячи на опорній правій нозі, рвучко підвести ліву ногу до кісточки правої, зігнувши її у коліні, й знову вивести у вихідне положення, випрямивши у підйомі. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту з просуванням вліво. 3-й такт. На «раз» – перескочити на праву ногу, одночасно ліву, випрямлену в підйомі, вивести вперед вправо навхрест правої ноги, піднявши на 30° над підлогою. На «і» – рвучко підвести ліву ногу до кісточки правої, зігнувши її у коліні, і знову відвести вперед-вправо, випрямивши у підйомі. На «два» – розкривши руки в сторони, упасти на ліву ногу, дуже зігнувши її у коліні, корпус пригнути до лівого коліна. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, відокремити від підлоги і

відвести назад. На «і» – плеснути долонею правої руки по підлозі. 4-й такт. На «раз-і» – випростовуючись, перескочити на праву ногу, ліву, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед, піднявши на 30° над підлогою. На «два» – перескочити на ліву ногу, праву, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед, піднявши на 30° над підлогою. На «і» – перескочити на праву ногу, ліву, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед, піднявши на 30° над підлогою. Те ж саме – з лівої ноги. Рух чоловічий. Виконується в буковинських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 47. Крок-підкуйка з поворотом через праве плече і присядкою з потрійним виведенням ніг.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити ліву ногу від підлоги. Руки, розведені в сторони, підняти до рівня грудей. 1-й такт. На «раз» – зробити невеликий крок на всю ступню лівої ноги вперед і перенести на неї вагу корпусу. На «і» – притупити всією ступнею правої ноги попереду лівої. Одночасно сплеснути у долоні поперед себе. На «два» – повернутися праворуч на пів-пальцях лівої ноги (через праве плече), праву ногу завести назад, поставивши її на носок. Руки покласти на талію. На «і» – закінчуючи поворот на 180°, стати на всю ступню лівої ноги, праву перевести на каблук. 2-й такт. На «раз» – з ледь помітного стрибка опуститися у глибоке присідання за першою позицією. Ліву руку занести за потилицю, притримуючи шапку, праву, стиснуту в кулак, покласти на талію. На «і» – ледь підстрибнувши на правій нозі і підводячись з присідання, вивести вперед випрямлену в коліні й підйомі ліву ногу. Корпус відхилити назад-вліво, голову підняти вгору. На «два» – перескочити на ліву ногу, праву, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед. На «і» – перескочити на праву ногу, ліву, випрямлену в коліні й підйомі, вивести вперед. Рух виконується з однієї ноги. Притаманний буковинським танцям. Темпи помірні.

Рух № 48. Основний хід танцю «Раковецький кручений».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – дрібний крок правою ногою вперед. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – дрібний крок уперед правою ногою. Ліва нога залишається позаду правої, а каблук відокремлюється від підлоги. Вагу корпусу перенести на праву ногу. Корпус різко повернути праворуч. Голова схилена до правого плеча. На «і» – пауза, залишитись у цій позі. Те саме повторити з лівої ноги, потім – з правої і т. д. Темпи повільні та помірні.

Рух № 49. Боковий буковинський хід з плесканням долонею по підлозі.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки опущені вздовж корпуса. 1–2-й такти. Виконати двічі боковий буковинський хід вправо. 3-й такт. На «раз» – упасти на праву ногу вправо, сильно зігнувши її у коліні. Ліву ногу, зігнуту в коліні, підняти над підлогою. На «і» – плеснути долонею лівої руки по підлозі. На «два» – перескочити на ліву ногу вліво, сильно зігнувши її у коліні. Праву ногу відокремити від підлоги і, зігнуту в коліні, підняти над підлогою. На «і» – плеснути долонею лівої руки по підлозі. 4-й такт. Виконати потрійний притуп з правої ноги. Те ж саме – з лівої ноги у лівий бік. Рух чоловічий. Темпи помірні.

Рух № 50. Низька гуцулка з танцю «Бубнарського».

Виконується у парі. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – починаючи поворот праворуч, зробити крок уперед правою ногою, ледь присідаючи на ній. На «і» – продовжуючи поворот, звестися на низькі півпальці правої ноги. Ліву ногу підвести до правої. На «два» – закінчуючи поворот на 45° чи на 90° праворуч, приставити ліву ногу до правої у шосту позицію. На «і» – пауза. Темпи різноманітні.

Рух № 51. Буковинський синкопований комбінований хід.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – перша позиція ніг, руки у виконавців – на плечах одне в одного. На затакт «і» – ледь відокремити від підлоги праву ногу. 1-й т а м т. На «раз-і» – зігнути у коліні ліву ногу і ледь присісти на вії, дуже пригнувши корпус уперед, зігнуту у коліні праву ногу завести за ліву і поставити її на ребро ступні. На «два-і» – не розгинаючи корпуса, з невеликого стрибка стати у широку не виворітну другу позицію. 2-й такт. На «раз-і» – випрямивши корпус, з невеликого стрибка стати у першу позицію. На «два-і» – підстрибнути на правій нозі, одночасно ліву, зігнуту в коліні, підняти вгору. Підйом вільний, стопою вперед. 3-й такт. На «раз» – упасти на ліву ногу, праву, випрямлену в коліні та підйомі, вивести вперед, невисоко над підлогою. На «і» – упасти на праву ногу, не відокремлюючи ліву від підлоги. На «два» – відокремити праву ногу від підлоги і притупнути всією ступнею по підлозі, одночасно, дуже пригнувши корпус уперед і відокремивши ліву ногу від підлоги, зігнути її у коліні. На «і» – випрямляючи корпус, перескочити на ліву ногу, праву відокремити від підлоги. 4-й такт. На «раз» – переступити вправо на носок правої ноги, ліву відокремити від підлоги й підвести її до кісточки позаду правої. На «і» – опуститися на носок лівої ноги,

поставивши її у третю позицію позаду правої. Праву, випрямлену в коліні та підйомі, вивести вправо. На «два» – переступити вправо на носок правої ноги, ліву відокремити від підлоги. На «і» – поставити ліву ногу поряд з правою у першу позицію. Рух чоловічий. Виконується в буковинських танцях.

Тема 4.3. Народне вбрання Буковини

Буковинський костюм (Чернівецька область) сильно відрізняється матеріалом, кроєм і прикрасами та характеризується різноманітністю геометричних та рослинних візерунків. Виготовляли одяг з доморобного лляного, конопляного полотна, вовняної тканини та овечої шкіри. Поряд з рослинними і геометричними мотивами одяг прикрашався вишивками, які гаптовані білою гладдю, дрібним хрестиком,

штамповкою та крученим швом. Широко використовувались бісер, шовк, вовна, срібні і золоті нитки, металеві блискітки. На вишивках присутні квіти, які мали суміш червоного з жовтим та зеленим кольорів, причому домінує червоний колір. Відтінки жовтого кольору прояснюють вишивку і додають їй золотавий відблиск.

Основною відмінністю буковинського одягу є те, що вишивка зроблена дрібними кораликами, бісером, лелітками; білим і жовтим шовком, золотою і срібною нитками тощо. Але одяг гірських районів Буковини дуже схожий до одягу інших регіонів Карпат.

Чоловічий костюм Буковини кінець XIX – початок XX ст.

Парубоцький буковинський костюм має довгу тунікоподібну сорочку з доморобного полотна, яка одягалася поверх штанів та підперезана широким шкіряним поясом. Кептар та сердак оздоблені аплікацією із шкіри, сукна та вишивкою. Вузькі «холошні» штани з білого полотна вишиті на холошах. Одяг був надзвичайно колоритним, багато прикрашався різноколірною вишивкою, плетивом, аплікаціями з шкіри, металевими пістонами. Чоловічі капелюхи були оздоблені квітами,

різноколірними стрічками, пером та ін. Постоли «морщені», «заклебучені», прив'язані до ноги «волоками».

Жіночий костюм Буковини кінець XIX – початок XX ст.

Дівочий костюм Буковини має сорочку з суцільними широкими рукавами, пришитими по основі. Сорочка оздоблена поліхромною вишивкою. Кептар вишитий барвистими візерунками кольоровою вовною. Опинка, що обгортає стегна, виготовлена з доморобної шерстяної тканини та заткана нитками жовтого кольору. Головний убір називається «кодою». Він зроблений з картону, обшитого тканиною, прикрашений бісером, квітами, стрічками. Зверху прикріплений пучок тирси (ковили). Різноколірне скляне намисто рясно вкриває погруддя та шию. Шкіряні черевики мають жовтий колір та гудзики, які красиво орнаментовані.

Рекомендована література

1. Бернадска Д.П. Феномен синтезу мистецтва в сучасній українській сценічній хореографії. Автореферат дис. канд. Мистецтвознавства 17.00.01 / Д. П. Бернадска. – Київ : КНУКіМ 2004.
2. Бігус О.О. Народно-сценічна хореографія Прикарпатського регіону: становлення та тенденції розвитку. Автореферат дис. канд. мистецтвознавства 26.00.01/ О. О. Бігус. – Київ : КНУКіМ, 2011.
3. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Ю. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 496 с.
4. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю / К.Ю. Василенко. – К. : Мистецтво, 1971. – 562 с.
5. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю: автореф. дис. докт. мистецтвознавства / К. Ю. Василенко. – К., 1998. – 22с.
6. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. – 5-те вид., доп. / В. М. Верховинець. – К. : Музична Україна, 1990. – 150 с.

Завдання для самоконтролю

1. Надайте характеристику історико-етнографічного регіону України Буковина.
2. Які характерні особливості танців Буковини?
3. Які ви знаєте основні танцювальні рухи, найбільш поширені на Буковині?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання Буковини.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання Буковини.

Розділ 5.

ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПОДІЛЛЯ

Тема 5.1. Характеристика історико-етнографічного регіону України Поділля

Поділля – історико-етнографічний район, що займає басейн межириччя Південного Бугу і лівобережного середнього Придністров'я. Він охоплює більшу частину Вінницької, Хмельницької, Тернопільської та суміжну з ними на півдні – частину Чернівецької, на заході – частини Івано-Франківської та Львівської областей. У етнографічній літературі

Поділля розділяють на Східне, Західне, Буковинське. Назва Поділля зустрічається у писемних джерелах середини XIV ст., ще раніше (початок XIII ст.) фіксується вживання стосовно цього краю назва Пониззя чи Русь долішня – очевидно, у

порівнянні з гірською Руссю, або Карпатською. Згодом ця назва фігурувала аж до XIX – початку XX ст. у різних документах і літературних творах як визначення географічно-територіальної одиниці української землі. Наприклад, про події в кінці XIV – першій половині XV ст. розповідала «Повість о Подольской землі» із Супрального літопису. Б. Хмельницький у промові на раді старшин у Чигирині 1657 р. зазначав, що йому вдалося визволити з-під шляхетського ярма Волинь, Покуття, Поділля та Полісся. Відповідно давнє і побутованнє похідного від назви цього краю найменування його жителів – подоляни, подоляки.

Поділля заселяли в давнину слов'янські племена тиверців і уличів, які ввійшли до Київського князівства. Після занепаду княжо-української державності у другій половині XIV ст. Поділля захопила феодальна Литва. Згодом спочатку Західне (1430), а після Люблінської унії (1569) і Східне Поділля потрапило під владу Польщі. Неодноразово різні частини південно-подністровського Поділля окупували турецько-османські загарбники. Під час першого (1772) і другого (1793) поділів Польщі Західне Поділля зайняла Австрія, а Східне разом з

Правобережною Україною було приєднане до Російської імперії. За етнографічними параметрами Поділля – один з найколеритніших і найсвоєрідніших районів України. «Красо України, Подолля», писала Леся Українка про цей край, маючи на увазі не лише неповторну красу його природи, а й багатство і розмаїття традиційної культури його жителів – все те, чим вони доповнили і примножили навколишні природні блага: вписані в рівнинно-хвилястий рельєф мальовничі білохаті села у зелені садків, сповнені вікової мудрості й поезії своєрідні звичаї та обряди з багатьма елементами архаїки, чарівну пісню, самобутнє народне мистецтво тощо. Поділля є головним ареалом поширення такого яскравого явища української весняної обрядової пісенності, як гаївки (гаїлки).

Родючі чорноземи, теплий помірний клімат сприяли розвитку хліборобства, яке здавна було основним заняттям жителів Поділля і надало своєрідного характеру їхній традиційно-побутовій культурі. Притаманні для цього краю будівництво з використанням глиносолом'яних вальків, яке корінням сягає археологічної давнини, а також глиносолом'яні будівлі з кам'яними підмурівками, зокрема, у південних наддністрянських місцевостях. Своєрідності подільській хаті-мазанці надавали білизна стін з обробкою і підсинюванням заглиблених площин, виступаюча призьба, підведена червоною глиною, внутрішня обстановка, оздоблення інтер'єру декоративними елементами, рушниками та ін.

Традиційне вбрання подолян вирізняється різноманітністю локальних варіантів, багатим оздобленням вишивкою і мережкою. Особливо знамениті подільські жіночі сорочки з суцільно вишитими рукавами і неповторною кольоровою гамою. Характерним поясним жіночим вбранням є обгортка з незшитого шматка вовняної тканини. З верхнього жіночого і чоловічого вбрання побутували у різних місцевостях Поділля опанчі, кожухи, бекеші, свити, куртки тощо.

Самобутність притаманна подільським ткацьким виробам, килимарству з рослинним і геометричним орнаментом, широким асортиментом традиційної продукції численних осередків подільської кераміки та ін.

Регіональні своєрідні риси традиційно-побутової культури українців Поділля походять певною мірою і від їх багатовікового стикання та спілкування з представниками інших народів, які в різний час поселялися тут і взаємодіяли, зокрема, з поляками, чехами, молдаванами. Реальна наявність сукупності локальних особливостей

традиційної народної культури корінного населення Поділля дає підставу вважати подолян однією з локальних груп українців.

Тема 5.2. Основні танці та рухи Поділля

Віками творив народ України свою самобутню культуру, невід'ємною складовою якої є танцювальне мистецтво. Поряд з піснею танець став, одним з найбільш яскравих та емоційних проявів духовного життя народу, увібравши в себе ранні уявлення про навколишній світ. Трохи згодом танці відтворювали і передавали певні звичаї, обряди, історичні події. Отже й розвиток сучасного хореографічного мистецтва неможливий без знання його історії. Значна частина народної хореографії Поділля дійшла до нас завдяки роботам етнографів, фольклористів, мистецтвознавців⁶⁵. Окремі записані ними танці увійшли до репертуару професіональних та народних аматорських танцювальних колективів і знайшли своє нове життя. Наприклад, відома кадрили «Дев'ятка», записана у селищі Меджибіж Летичівського району, постійно є у репертуарі славнозвісного державного академічного ансамблю танцю ім. П. Вірського. Окремі подільські танці «Варварка», «Оляндра», «Ойра» в обробці відомого хореографа, заслуженого артиста України Анатолія Кривохижі використовують в своєму репертуарі народні аматорські танцювальні ансамблі Кам'янця-Подільського, Красилова, Хмельницького. Поділля взагалі і Хмельниччина зокрема відомі своєю славною історією, щедрими землями, гарними краєвидами, роботящими людьми.

Майже до середини минулого століття збором і записом народних танців мало хто займався. У п'ятдесятих роках нашого століття за впорядкування народної хореографії ретельно взявся заслужений працівник культури УРСР, професійний хореограф Юрій Іванович Кузьменко. Вагомий внесок зробили в справу художньої обробки подільського танцювального фольклору хореографи – Заслужені артисти України Володимир Глуценков, Олександр Бондарев – Заслужений вчитель України, керівник зразкового дитячого танцювального ансамблю «Подолянчик» Ю.І. Гуреєв, хореографи Володимир Седін, Олександр Небесний і зокрема автор даної збірки. Ними зроблено певний аналіз подільського танцювального фольклору, запис ряду самобутніх танців.

⁶⁵ Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В.М. Верховинець. – К. : Мистецтво, 1991. – С. 46

Підтверджена й закономірність, що не може бути просто українського танцю, а є танці, народжені в тому, чи іншому регіоні зі своїми особливостями, манерою виконання. Такими ж своєрідними є подільські танці. До прикладу, в північних районах Хмельниччини танці мають впливи Полісся, в них відчутні волинські мотиви. А райони південні багато запозичили від Буковини, Молдавії, тут у танцях відчутний польський вплив. Водночас подільський танець має свій виразний характер, та притаманні йому особливості⁶⁶. Культура народу ніяким чином не може обійтися без розвитку одного з прикладних видів мистецтва – вишивки та прикрашання національного вбрання.

Характеристика танців Поділля:

Дев'ятка – стародавня українська кадрили. Танець який виконується виключно на Поділлі. Кадрили складається з дев'яти учасників :з трьох хлопців та шести дівчат, саме тому вона має таку назву. Музичний супровід в помірному темпі без ліричних відступів. Так як дівчат більше ніж хлопців, то в танці йде зміна партнерками, а також зміна малюнку танцю за рахунок цього.

Варварка – український народний танець Подільського краю. Парний масовий танець, музичний супровід котрого жвавий, але з ліричним відступом. Основними малюнками танцю є коло та лінії. Рухи в даному танці досить широкі, розлогі, присутні тиночки, колупалочка, обертаси.

Василечки – танцюють Василі та Василини. Гумор, запал, веселоці проходять через весь танець.

Василиха – один із небагатьох подільських дуетних танців, побудованих на відтворенні сюжету однойменної пісні. На закінчення дії виконавці мають можливість продемонструвати свої можливості у танці-імпровізації Василихи та її чоловіка.

Клин – цей танець створено на основі фольклорного матеріалу західних регіонів Хмельниччини. Молоді хлопці та дівчата ввечері йшли за село та влаштовували гулянки. Парубки змагались між собою, хто сильніше заб'є клин у землю, влаштовували з дівчатами ігри та танці з гумором та приспівками.

Подільська купальниця – сюжетний танець-гра, побудований на купальських обрядах, що побутують на Поділлі. Неабияку роль в ньому відіграють елементи акторської гри, а також танцювальні приспівки – триндички.

⁶⁶ Вірський П. П. У вихорі танцю / П. П. Вірський. – К. : Мистецтво. – С. 49.

Кривуляк – подільський танець записаний на Хмельниччині. «Кривуляк» від слова кривий танець. Незвичайні рисунки, погойдування корпусу, голови – надають танцю незвичайний колорит.

Топорівський весільний – виконується на весіллі. Обрядовий танець з піснями та гумором. Танцюють його тільки незаміжні та нежонаті молоді люди. Молодь сходиться на весілля та починається свято. Танець танцюють у високому темпі, виконуючи віртуозні рухи ногами. Колоритні костюми.

Опис основних рухів

Рух № 1. Основний крок з танцю «Кривуляк».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – крок правою ногою вперед. На «і» – ковзний удар каблуком лівої ноги по підлозі, одночасно присідаючи на правій нозі. На «два» – крок лівою ногою. На «і» – ковзний удар каблуком правої ноги по підлозі, одночасно присідаючи на лівій нозі. Темпи помірні.

Рух № 2. Подільська присядка з виведенням ноги вбік на каблук з танцю «Ставчанка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки на талії. 1-й такт. На «раз» – зі стрибка опуститися у повне присідання на обох ногах. На «два» – підвестися з присідання і поставити праву ногу на каблук перед собою. 2-й такт. На «раз» – перескочити на всю ступню правої ноги, а ліву, зігнувши у коліні, перевести позад правої. На «два» – вивести ліву ногу вліво і поставити її на каблук. Вага корпусу на правій нозі. Так само рух виконується з другої ноги. Темпи помірні.

Рух № 3. Подільська присядка з виведенням лівої ноги і з поворотом ліворуч з танцю «Варварка».

Вихідне положення – перша позиція ніг. Хлопець правою рукою бере дівчину справа за талію, а лівою рукою тримає її ліву руку. Права рука дівчини – на талії. На «раз-і» – з ледь помітного підскоку різко й глибоко присісти на півпальцях обох ніг, п'ятки разом, носки нарізно, коліна спрямовані в сторони. На «два-і» – підстрибнувши, піднятися з глибокого присідання на низькі півпальці правої ноги, випростовуючи ноги в колінах. Ліву ногу, пряму в коліні і з витягнутим підйомом, підняти на 45°, сильно заводячи вліво й одночасно повернувшись на правій позі ліворуч на 180°. Руки – у вихідному положенні. Далі рух повторюється. Темпи помірні.

Рух № 4. Подільська присядка з поворотом корпусу з танцю «Віз».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. 1-й такт. На «раз» – з невеликого підскоку опуститись у неглибоке присідання на обох ногах. Права нога поперед лівої, коліна розведені, п'ятки відокремлені від підлоги. Руки із опущеними вниз кулаками розведені в сторони. Корпус злегка повернути ліворуч. На «два» – з невеликого підскоку на півпальцях обох ніг присісти глибше і повернути корпус ще більше ліворуч. Права рука зігнута в лікті й піднята вгору, ліва зігнута перед корпусом, кисті рук стиснуті в кулаки. 2-й такт. На «раз» – з невеликого підскоку на півпальцях обох ніг опуститися в глибоке присідання і повернути корпус ще більше ліворуч. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз» – на ще глибшому присіданні. Наприкінці такту опуститися у повне присідання, повернувшись лівим плечем до глядача. 3-й такт. На «раз» – з підскоку на півпальцях обох ніг, зімкнувши коліна й розвівши п'ятки, піднятися з присідання. Руки зі стиснутими в кулаки пальцями розвести в сторони. На «два» – зробити підскік з невеликим присіданням на півпальцях у третю позицію. Ліву ногу поставити попереду. 4-й такт. На «раз» – підскочити на півпальцях обох ніг, корпус випрямити і повернутися обличчям до глядача. Положення рук змінюється; ліва піднімається вгору й згинається перед корпусом. На «два» – ковзнути по підлозі лівою ногою і вивести її вправо, піднявши над підлогою. Руки розвести, кисті стиснути в кулаки. Так само рух виконується з другої ноги в помірних темпах.

Рух № 5. Подільське кружляння.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки розведені в сторони, трохи нижче рівня плечей. На «раз» – невеликий крок правою ногою вперед на каблук, носок піднятий. На «і» – ліву ногу відокремити від підлоги і зігнути в коліні позад правої ноги. Одночасно праву ногу перевести з каблука на всю ступню, вагу тіла перенести на праву ногу. На «два» – ліву ногу поставити на півпальці позаду правої, а праву ногу відокремити від підлоги. На «і» – праву ногу поставити на всю ступню біля лівої ноги. На «раз» 2-го такту – злегка стрибнути вперед на правій нозі, ліву відокремити від підлоги, зігнувши її в коліні. Далі рух продовжується у тій же послідовності. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 6. Полька в повороті праворуч з подільського танцю «Ставчанка».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, у юнака – ліва, а в дівчини – права нога попереду. Юнак правою рукою тримає дівчину за талію, а дівчина кладе юнакові ліву руку на

праве плече. Вільні руки з'єднані і відведені в сторони за другою позицією. Перша половина повороту. На затакт «і» – дівчина стоїть обличчям до центра кола. Злегка підстрибнувши на лівій нозі, відводить праву ногу вправо, трохи піднявши її над підлогою. Коліно і підйом витягнуті. Одночасно корпус злегка нахилити вправо, голову повернути до правого плеча. 1-й такт. На «раз» – повертаючись праворуч, зробити крок на низькі півпальці правої ноги. На «і» – продовжуючи поворот, ліву ногу поставити позаду правої на низькі півпальці у третю позицію. На «два» – переступити на півпальці правої ноги, закінчуючи поворот праворуч. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз-і-два» – корпус поступово вирівняти, а голову повернути, як при вихідному положенні. На «і» – пауза. Друга половина повороту. Вихідне положення – третя позиція ніг, ліва нога попереду. Дівчина стоїть спиною до центра кола. На затакт «і» – злегка підстрибнувши на правій нозі, ліву ногу відвести вліво і трохи підняти над підлогою. Коліно і підйом витягнуті. Корпус трохи нахилиється вліво, голова повертається до лівого плеча. 1-й такт. На «раз» – повертаючись праворуч, зробити невеликий крок на низькі півпальці лівої ноги. На «і» – продовжуючи повертатись праворуч, праву ногу поставити позаду лівої на низькі півпальці у третю позицію. На «два-і» – переступити на півпальці лівої ноги, закінчуючи поворот праворуч.

2-й такт. На «раз-і-два» – корпус поступово вирівняти, а голову повернути, як при вихідному положенні. На «і» – пауза. Опис руху дано для дівчини. Юнак виконує його так само, але починає з другої ноги. Темпи помірні.

Рух № 7. Кружляння в парі з подільського танцю «Варварка».

Вихідне положення – юнак і дівчина стоять обличчям одне до одного (поза вальсу). Юнак правою рукою бере дівчину за талію зліва. Лівою рукою підтримує праву руку дівчини на рівні плечей. Дівчина ліву руку кладе юнакові на праве плече. На «раз» – з невеликим підскоком на правій нозі юнак повертається праворуч, дівчина з невеликим підскоком на лівій нозі теж повертається праворуч. На «і» – юнак з невеликим підскоком переступає на ліву ногу і повертається ще трохи праворуч, дівчина так само переступає на праву ногу і теж повертається праворуч. На «два» – юнак з невеликим підскоком переступає на праву ногу і завершує поворот праворуч, одночасно зігнувши в коліні ліву ногу він виводить назад. Дівчина так само переступає на ліву ногу і теж завершує поворот праворуч, одночасно зігнувши в коліні праву ногу виводить назад. На «і» – пауза. Далі рух продовжується з другої ноги. Темпи помірні.

Рух № 8. Подільська карлючка.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг, партнери стоять одне навпроти одного, юнак, узявши зігнутою в лікті правою рукою праву руку дівчини, також зігнуту в лікті, ліву руку, пряму в лікті, відводить від корпусу, трохи вище другої позиції. У дівчини ліва рука також випрямлена у лікті і відведена убік трохи вище другої позиції. На затакт «і» – ледь присісти, зігнувши ноги в колінах. 1-й такт. На «раз» – юнак ступає крок правою ногою вперед з носка на всю ступню, ледь зігнувши її в коліні, дівчина – крок лівою ногою назад-уліво з носка на всю ступню, ледь зігнувши ноги в колінах. Одночасно обоє повертаються за рухом танцю на 90°. На «і» – продовжуючи поворот, юнак переступає на ліву, а дівчина – на праву ногу. На «два-і» – юнак закінчує поворот на праву, дівчина – на ліву ногу. 2-й такт. На «раз-і» – юнак перескакує на ліву ногу, зігнувши її в коліні і ледь присівши на ній і одночасно виводячи пряму в коліні ногу за рухом у центр кола, ставлячи ногу каблуком на підлогу, носком догори. Дівчина, відштовхнувшись правою ногою і заводячи вперед ліву, перескакує через випрямлену ногу юнака. На «два-і» – юнак і дівчина підводять праву ногу до лівої, стаючи у вихідне положення. Рух виконується в подільських польках, кадрилих. Темпи помірні.

Рух № 9. Потрійний хороводний крок з танцю «Кривуляк».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – невеликий крок правою ногою вперед на невисокі півпальці. На «і» – невеликий крок лівою ногою вперед на невисокі півпальці. На «два» – невеликий крок правою ногою вперед з носка на всю ступню; ліву залишити позаду правої на півпальцях. Голову до-вернути ліворуч. На «і» – пауза. Рух повторити, але з лівої ноги. Темпи помірні.

Рух № 10. Подільська присядка з ударом об підлогу з танцю «Віз».

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, ліва нога попереду. 1-й такт. На затакт «і» – підскачівши на лівій нозі, одночасно праву ногу із зігнутим і відведеним убік коліном підвести до кісточки лівої, позаду неї. Руки опущені. На «раз» – опуститися у присідання на ліву ногу. Праву ногу, випрямивши в коліні, відвести назад. Корпус нахилити вперед. Права рука описує коло знизу назад і вгору, немов замахуючись батогом. На «два» – випрямити корпус, праву ногу підтягнути і поставити впритул позаду лівої. 2-й такт. На «раз» – тупнути лівою ногою. На «і» – тупнути правою ногою. На «два» – тупнути лівою ногою. На «і» – пауза. Темпи помірні.

Тема 5.3. Народне вбрання Поділля

Чоловічий подільський стрій складає біла сорочка, білі, чорні або сині штани, «чугаїна», опанча, кожух, конічна смушева шапка, смушева висока циліндрична шапка, капелюх, чоботи. У Східному Поділлі сорочку з доморобного полотна, кроєну (вперекидку), з вилогим коміром, вишивали на комірі, пазуці, нижній частині рукава, подолку. Часто застосовували вохристі нитки. Тунікоподібні сорочки з коміром-стійкою вишивали на комірі, пазуці, манжетах нитками червоного й чорного кольорів.

У Західному Поділлі дуже своєрідне поясне вбрання. Це, передусім,

штани, декоровані поперечними складочками від коліна до низу штанини. Нагрудне вбрання – короткий, до талії, козушок з коротким рукавом, оздоблений аплікацією зі шкіри, характерний виключно для строїв Західного Поділля. Верхній одяг – чугаїну (Східне Поділля) рудого кольору, пошиту до стану з прохідкою, вишивали поліхромною вишивкою яскравими вовняними нитками на комірі, лацканах, нагрудній частині, вертикальних кишнях, краях піл.

Крім вишивки, застосовували кольорові вовняні нитки і кульки, які повторювалися на тулії

парубочого капелюха. Опанчу (Західне Поділля) синього або сірого кольору оздоблювали на лацканах, манжетах і каптурі червоною тканиною і шнуром по краях піл, кишнях, поясі. Кожухи прикрашали чорним смушком (комір, поли, низ рукавів) та вовняними кольоровими нитками. Чоловічий стрій Східного Поділля завершувала чорна смушева (стовбувата) шапка і чорні чоботи, а одяговий ансамбль Західного Поділля – висока циліндрична шапка з розрізом опушки з тильної сторони – на «завісах» (три зав'язки з червоних або синіх стрічок). Високу шапку виготовляли із синього сукна – такого ж, як на опанчі, або червоного – такого ж, як на манжетах і лацканах. По висоті шапки робили хутрянний околос. Ззаду його розрізали. Червоний колір на

головному уборі, манжетах, лацканах гармоніював з червоним широким поясом. Крім теплих головних уборів, на Поділлі носили різноманітні капелюхи. У Західному Поділлі вони були дуже гарно оздоблені на тулії. Особливо ретельно прикрашали святкові та весільні капелюхи. Для чоловічого строю Поділля характерна яскрава, насичена, але обмежена гама кольорів, приталений силует.

Жіночий подільський стрій включав уставкову сорочку, полотняну або ситцеву спідницю, вовняну запаску, червоний пояс. У південних районах Поділля спідницю заміняла чорна обгортка («горботка»), а в Західному Поділлі – одноплатова опинка.

Верхнім жіночим одягом була свита – короткий (зі смугастої біло-чорної, біло-синьої тканини) кафтан, або капот, а також кожух. На голові носили очіпки, хустки, намітки. Своєрідними в цьому етнографічному регіоні є сорочки, в яких виділяється покритий вишивкою від плеча до чохла рукав. Крім того, вишивали комір,

манишку, вздовж якої прокладали вишивані смуги-погрудки. Низ сорочки також був вишитий.

У Східному Поділлі оздоблення сорочок характеризується багатством технік поверхневого шва – «поверхниця», «колодочки», «хрестик», «низь», «миканиця». Виділяється вишивка білими нитками на білому тлі, «низинкове» вишивання та вишивка чорними нитками килимового типу. У Західному Поділлі характер оздоблення сорочок інший. Зокрема, поширене вишивання узорів густих, щільних, без пробілів, різними поверхневими стібками. В Західному Поділлі поширений так званий «кучерявий шов», який прокладають вовняними нитками. Такі вишивки мають вигляд ворсових тканин, які наче мерехтять самоцвітами.

Поясне вбрання – сукняну спідницю-літник – оздоблювали внизу смугою чорного бавовняного оксамиту (плису), а чорну горботку – тканню червоною смугою. У Східному Поділлі побутували запаски

різних барв. їх декорували поперечними візерунковими стрічками. Для Східного Поділля характерні вишиті очіпки, які мають форму берета. їх круглий верх суцільно декорований поліхромними квітами, вишитими гладдю. Ці очіпки побутували у Вінницькій області. До очіпка прикріплювали прозору намітку, через яку просвічувала вишивка.

Верхній одяг оздоблювали кольоровим шнуром, а кожухи – вишивкою. Взуття – чоботи, черевики – декорували на задниках головками цвяхів.

Рекомендована література

1. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В.М. Верховинець. – К. : Мистецтво, 1991. – 480 с.
2. Ветлугіна Н.О. Музичний розвиток дитини / Н. О. Ветлугіна. – К. : Музична Україна, 1978. – 255 с.
3. Вірський П. П. У вихорі танцю / П. П. Вірський. – К. : Мистецтво
4. Годовський В.М. Народне танцювальне мистецтво України. Частина 1. Західний регіон / В.М. Годовський, Л.А. Маркевич. – Рівне : РДГУ, 2003 – 32 с.
5. Жиров О.А. Розвиток української народної хореографії у мистецько-педагогічній спадщині та діяльності К. Василенка (50 – 90 роки ХХ ст.) : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13. 00. 01 / О.А. Жиров; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2007. – 20 с.
6. Зайцев Є. В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є.В. Зайцев, Ю.В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 416 с.

Завдання для самоконтролю

1. Надайте характеристику історико-етнографічного регіону України Поділля.
2. Розкрийте характерні особливості танців Поділля.
3. Які ви знаєте основні танцювальні рухи, найбільш поширені на Поділлі?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання регіону Поділля.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання регіону Поділля.

Розділ 6.

ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПОЛІССЯ

Тема 6.1. Характеристика історико-етнографічного регіону України Полісся

Українське Полісся – це етнографічний регіон, що зі сходу на захід простягається всім північним краєм України і разом із суміжним Білоруським Поліссям, так званим Брянсько-Жиздринським Поліссям у Росії, Люблінським Поліссям у Польщі належить до однієї зі своєрідних

географічних та історико-етнографічних областей слов'янського світу – Полісся. Назва Полісся як географічне визначення певного регіону в Східній Європі має давнє походження. У Галицько-Волинському літописі під 1274 р. розповідається про князя Мстислава, який воював на Поліссі. Це поняття вживали польські історики XV–XVI ст. (Я. Длугош,

М. Кромер, М. Стрийковський). Щоправда, різні автори позначали цією назвою неоднакову територію – зменшували її або збільшували. Різне окреслення поліського історико-етнографічного ареалу мало місце у XIX ст. Та й досі це питання остаточно не з'ясоване.

Смисл самої назви Полісся споріднений зі словом ліс (лісиста місцевість, лісок, біля лісу). На основі даних порівняльного мовознавства звернено увагу на балтський аналог цієї назви («Pala», «Pelesa», «Pelysa»), що означає в литовській і латиській мовах характерний для Полісся болотистий ландшафт, багnistий ліс. Тому небезпідставна думка про балтсько-слов'янську спільність кореня назви Полісся.

Українське Полісся на півночі межує з Білоруссю й охоплює північні райони Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей. У західній частині до нього історично і на основі мовно-етнографічних даних належать південна смуга Брестської області (нині у складі території Білорусі) та Підляштя (нині в складі Польщі).

Південна етнографічна межа Українського Полісся визначається приблизно від Західного Бугу і далі на схід за умовною лінією північніше міст Володимир-Волинський, Луцьк, Рівне, Новоград-Волинський, Житомир, Київ, а на Лівобережжі – Ніжин, по р. Сейм до сучасного кордону України з Росією у Курській області.

Залежно від положення щодо Дніпра Українське Полісся поділяється на правобережне й лівобережне. Відповідно поширені назви Східне і Західне Полісся. Західне називають також Прип'ятським, Східне – Наддеснянським. Наукова література подає і поділ Полісся відповідно до адміністративного районування: в минулому – на Волинське, Київське, Чернігівське (за назвою губернії), а в наш час – Волинське, Рівненське, Житомирське, Київське, Чернігівське (за назвою області).

Історичною долею населення Українського Полісся здавна тісно пов'язане з іншими районами України, з суміжними Білоруссю та Росією. Етнографічна східнослов'янська спорідненість цього регіону має глибоке коріння, що сягає праслов'янської минувшини, співучасті у формуванні давньоруської народності та державності, боротьби з іноземними загарбниками. Вона ґрунтується на активній участі жителів різних його частин у козацько-селянських війнах, національно-визвольній боротьбі українського народу, на жвавих економічних і культурних стосунках. Цим зумовлюється і загальний характер всіх ділянок традиційно-побутової культури населення Полісся, в якій поряд з національно-визначальними збереглося чимало елементів і рис східнослов'янської архаїки та спільності. Ця культурна традиція не однакова на всій території Українського Полісся, у різних місцевостях вона має певні регіональні особливості. Походять вони, очевидно, від приналежності різних частин Полісся після давньоруського часу до різних державно-політичних утворень (Великого Князівства Литовського, Польщі, Росії), пере орієнтацій і змін господарсько-економічних відносин, особливостей міжетнічних контактів, певної природної ізоляваності цього краю.

І все-таки в сукупності регіональних різновидів і місцевих своєрідностей традиційно-побутова народна культура Полісся – певний феномен, що комплексом характерних рис відрізняється від інших етнографічних районів України.

Освоєння ділянок землі між болотами, піщаними дюнами, в заплавах рік, на лісових вирубках, а також характер ґрунтів зумовили особливості в основній галузі традиційної господарської діяльності поліщуків – землеробству, його агротехніці, знаряддях праці, структурі сівозмін.

Залежно від місцевих кліматичних умов склався сільськогосподарський календар. Етнографічними особливостями позначені тваринницьке господарство, організація відгінного випасу худоби, побут і звичаї пастухів, заготівля сіна на віддалених сінокосах, способи його сушіння на болотах та ін.

Поширеними традиційними видами занять населення Полісся були мисливство і рибальство з використанням широкого набору різноманітних ловецьких способів і знарядь (пастки, вовківні, сільця, «манки» та ін.) Багатовіковий досвід накопичило одне з найдавніших господарських занять поліщуків – бджільництво.

Основними для Полісся в минулому були водні шляхи сполучення і відповідні транспортні засоби (плоти, пароми, різні види човнів). Певні особливості простежуються і в будівництві сухопутних доріг через болота з дамбами, кашицями, гатками тощо.

Для поліських поселень характерна одно вулична забудова з орієнтацією садибного комплексу до вулиці. Поширеними були і хутірні поселення. У традиційних спорудах збереглися зрубна техніка будівництва, архаїчні риси планування житла, його інтер'єру з неповторною поліською глинобитною піччю. Комплекси жіночого і чоловічого вбрання до ХХ ст. донесли чимало архаїчних особливостей – у матеріалі домашнього виготовлення, формах, крою різних компонентів (наприклад, туніко видні сорочки, плетене з деревної кори і шкіри взуття), колориті, прикрасах тощо.

На громадському і сімейному побуті жителів Полісся більше, ніж в інших регіонах України, позначився і зберігся ще в ХІХ–ХХ ст. вплив общинних відносин і порядків: розподіл громадою общинних угідь, організація використання спільних пасовищ, лісів, лук, рибних виловів у ріках і озерах, трудової взаємодопомоги (толок). Громадський суд зберігав на Поліссі чимало елементів давнього «копного суду». У сімейному побуті домінуючими були устої патріархального укладу – підпорядкування всіх членів сім'ї її главі – батькові.

Дослідники вже давно звернули увагу на багатство слов'янської архаїки, самобутні елементи у календарних і сімейних звичаях та обрядах Полісся, зокрема в проводах зими, весняних обрядах із закликаннями, співами, іграми, хороводами, ворожіннями, в троїцько-русальних, купальських, колядних традиціях, у звичаях і обрядах, пов'язаних з різними трудовими процесами, народженням дитини, весіллям, смертю, у світоглядних уявленнях, віруваннях.

Регіональною специфікою вирізняються традиційні народні знання – способи і засоби самолікування, прогнозування погоди за різними прикметами, системи мір, уснопоетична творчість, в якій особливе місце посідає обрядова пісенність, музичний фольклор, прикладне декоративне мистецтво, зокрема вироби художнього ткацтва (рушники, скатерки, покривала, килими) з різноманітністю технік і декору, неповторною поліською вишивкою, узорним тканням та ін.

Назва поліщуки стосовно населення Полісся не була поширена на території всього регіону. Традиційним ареалом побутування цієї назви між самим населенням був здебільшого басейн Прип'яті та її приток. Населення східного Полісся, особливо середнього Подесення, сусіди називали литвинами. Дехто з етнографів схильний вважати поліщуків і литвинів окремими етнографічними групами корінних жителів Українського Полісся.

Значні зміни у традиційно-побутовій культурі населення Полісся зумовлені посиленням втягнення цього регіону наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. у процес розвитку капіталістичних суспільно-економічних відносин, розширення зв'язків з містом, осередками промислового виробництва, постійного збільшення в сільському побуті частки покупних знарядь праці, матеріалів, тканин, посуду й інших товарів.

Тема 6.2. Основні танці та рухи Полісся

З огляду на фольклорні дослідження А. Самохвалової можна виявити деякі тенденції щодо побудови народних танців на Поліссі. У малюнках хороводів переважають лінії, змієподібні лінії і кола. Полька будується найчастіше по колу і виконується в парах з різними перегинаннями корпусу, поворотами вправо чи вліво, різними притупами, «угинаннями», «вихилясами» та викрутасами. Хореографічна лексика тісно пов'язана з музикою.

У хореографічному відношенні полька буває дуже простою (складається з двох танцювальних фігур), і як танець сценічного типу відзначається елементами сюжетності. У ній застосовується принцип змагання (перепляс) між групами виконавців або парами, що надає танцю сучасного колориту. Він легко сприймається глядачами і справляє хороше художнє враження.

Мелодії польок емоційно виразні і дуже різноманітні за змістом. Багато з них мають конкретну назву: «Тетяна», «Попадя», «Псальма», «Військова», «Соловейко» і т. д. Ця своєрідна програма, лаконічно і

влучно відображена назвою, здебільшого розкривається музичними засобами виразності. В одному випадку зображуються трелі соловейка (полька «Соловейко»), в другому – використовуються ритми похідних маршів (полька «Військова»), у третьому – емоційно невиразні монотонні поспівки з псалмів і кантів для відображення елементів сатири в музиці (полька «Псальма») і т. д.

Яскраві, життєрадісні мелодії польок композитори використовують для музичної характеристики дійових осіб в оперних творах. Так, О. Серов у фрагментах до задуманої опери за однойменною повістю М. Гоголя «Ніч перед Різдом» характеризує веселу вдачу Оксани мелодіями польок. Польки концертного типу написали М. Глінка, М. Лисенко, П. Чайковський, С. Рахманінов, М. Балакірєв та ін.

Сучасні українські композитори часто користуються мелодіями польок як тематичним матеріалом для своїх творів. На основі народних польок вони створюють навіть хори й великі інструментальні п'єси.

Записи танців Полісся є в обмеженій кількості і деякі композиції дещо втратили свою актуальність, проте їх характерні рухи є робочим матеріалом для створення нових постановок. Поєднання рухів в різній послідовності дає можливість створення нових комбінацій і танців.

Використовуючи хореографічний фольклор Полісся ми зберігаємо автентичність, лексичний матеріал для використання керівниками гуртків, колективів, студентами, училищ та вузів у створенні нових сучасних хореографічних творів для подальшого розвитку хореографічного мистецтва країни.

Вважаю, що дослідження народного хореографічного мистецтва Полісся, створення та запис як дослідженого, так і новоствореного матеріалу ще більше збагатить лексику поліського краю, дасть поштовх створенню нових комбінацій, що сприятиме новим постановкам. Вищеназвані аргументи сприятимуть розвитку хореографічної культури не тільки Полісся, а й популяризуватимуть хореографічне мистецтво в контексті національної культури України.

На Поліссі переважають мелодії, музичні розміри яких складають 2/4. У досліджуваному регіоні побутують в основному полькові мелодії виразно інструментального характеру. За своїми формами поліські польки в основному поділяться на двочастинні та тричастинні мелодії. Музичний супровід має вплив на манеру та характер виконання того чи іншого па.

Характеристика танців Полісся:

Ойра – народно-сценічний танець Поліського краю. Сюжетний парно-масовий танець. Рухи ойри дуже різноманітні своєрідні і оригінальні з перескоками, притупами, з високим підніманням ніг. Темп танцю жвавий грайливий. Оснований на парних поворотах, руху по колу та переплясах між хлопцями та дівчатами.

Поліські притупи – український народно-сценічний танець Поліського регіону. Парний масовий танець, в веселому характері та жвавому темпі. Основним малюнком танцю являється коло та півколо, основним рухом є хід з високим підніманням ніг та притупи.

Яків – масовий парний танець, в якому може брати участь необмежена кількість виконавців. Усі розділяються на окремі групи по дві пари кожна: одна пара (дівчина і хлопець) з'єднує руки (дівчина ліву, а хлопець праву); друга пара кладе собі руки на талію. Учасники груп утворюють ряд «малих зірок», які розташовуються по колу. Пара зі з'єднаними руками «човгунцем» притупуючи йде по колу за рухом годинникової стрілки, а друга, виконуючи той же рух, йде в протилежному напрямку і на кожний такт обкручується навколо себе. Корпус виконавці тримають вільно, трохи похитуючись з боку на бік. Усі пари повторюють рухи і фігури, але в іншому порядку: пара, що тримала руки на талії, з'єднує їх, а друга пара кладе руки на талію. Групи можуть рухатися також у протилежному напрямку (не за, а проти руху годинникової стрілки). Потім танець починають спочатку.

Поліська полька – масовий парний танець. Пари стають обличчям по колу проти руху годинникової стрілки і з'єднують руки. Пари «перемінним кроком» ідуть по колу проти руху годинникової стрілки. На кінець останнього такту зупиняються. Схрещені руки вони залишають перед собою. Стоячи на місці, поперемінно виставляють перед собою то праві, то ліві ноги і сильно притупують ними. Так вони роблять, змінюючи ноги, чотири рази підряд. Після цього танець починають спочатку.

Опис основних рухів

Рух № 1. Поліський ключ.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – опустити з ударом по підлозі праву ногу, ледь присідаючи на ній. Одночасно ліву ногу відокремити від підлоги, ледь зігнувши в коліні. На «і» – вивести ліву ногу вперед і вдарити по підлозі каблуком. На «два» – підскочити на правій нозі, одночасно ліву ногу відокремити від підлоги, ледь зігнувши в коліні. На «і» – ліву ногу поставити позаду правої з

притулом. Вага корпусу – на лівій нозі. 2-й такт. На «раз» – праву ногу поставити на каблук. На «і» – зігнути праву ногу в коліні, відокремивши від підлоги, і одночасно підскочити на лівій нозі. На «два» – праву ногу поставити на носок позаду лівої з притупом. На «і» – пауза. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується жінками й чоловіками в поліських танцях. Темпи помірні.

Рух № 2. Поворот з ударом.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – стрибнути на праву ногу, одночасно ліву ногу зігнути в коліні під кутом 30°. На «і» – стрибнути на ліву ногу, одночасно корпус повернути вліво на 180°. Праву ногу вивести назад під кутом 90°. На «два» – вдарити ступнею правої ноги об підлогу, повертаючись у вихідне положення. На «і» – пауза. Рух виконується жінками та чоловіками в кадрилиях, у поліському танці «Шалантух». Темпи помірні.

Рух № 3. Полька-полісянка на місці.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – підскочити на лівій нозі, піднімаючи ледь зігнуту в коліні праву ногу. На «раз» – приставити праву ногу до лівої, переступаючи на низькі півпальці. На «і» – переступити на низькі півпальці лівої ноги. На «два» – переступити на низькі півпальці правої ноги. На «і» – підскочити на правій нозі, піднімаючи ледь зігнуту в коліні ліву ногу. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується жінками та чоловіками в поліських танцях. Темпи від помірних до-швидких.

Рух № 4. Поліський рух типу перекидне.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – підняти праву ногу на 25° перед собою. Коліно, підйом і пальці витягнуті, але не напружені. На «раз» – зробивши невеличкий крок правою ногою вперед з носка на всю ступню, пружно відштовхнутися від підлоги і, повертаючи корпус на півоберту праворуч, зробити невеличкий перескік з правої ноги на ліву. Одночасно, описуючи в повітрі невелику дугу, праву ногу відвести назад. Коліно, підйом і пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – опуститися на всю ступню лівої, а потім правої ноги у невеличку четверту позицію, злегка присідаючи і рівномірно розподіляючи вагу корпусу на обидві ноги. Так само рух виконується з лівої ноги жінками. Темпи швидкі.

Рух № 5. Поліський хід.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – крок з правої ноги на каблук. На «і» –

опуститися на всю ступню правої ноги, одночасно ліву ногу відокремити від підлоги, зігнувши її в коліні. На «два» – крок з лівої ноги на каблук. На «і» – опуститися на всю ступню лівої ноги, одночасно праву ногу відокремити від підлоги, зігнувши її в коліні. Рух виконується чоловіками та жінками в кадрилиях, сюжетних танцях Полісся. Темпи помірні.

Рух № 6. Боковий поліський крок з підскоком і поворотом на 180°.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – крок правою ногою вправо. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – крок правою ногою вправо. На «і» – різко й коротко підстрибнути на правій нозі, одночасно повертаючись управо на 180°. Ліву ногу зігнути в коліні й відвести ліворуч під прямим кутом. Те ж саме – з лівої ноги. Виконується жінками та чоловіками в польках, молодіжних танцях. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 7. Подвійний притуп.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. На «раз» – притупити всією ступнею правої ноги, ледь зігнувши її в коліні. На «і» – пауза. На «два» – притупити всією ступнею лівої ноги, випрямляючи праву в коліні. На «і» – пауза. Те ж саме – з лівої ноги. Цей рух – завершення певного сполучення рухів чи їх комбінацій. Зустрічається в деяких поліських танцях. Темпи різноманітні.

Рух № 8. Поліський крок з підскоками.

Музичний розмір – 3/4. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – підскачівши на лівій нозі, провести праву ногу, пряму в коліні та підйомі, вперед. На «два» – опуститися на праву ногу з носка на всю ступню. На «три» – крок уперед лівою ногою з носка на всю ступню, приставляючи її поруч з правою у першу позицію. Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується в поліських танцях. Темпи помірні.

Рух № 9. Човганець.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – присісти, зігнувши ноги в колінах. На «раз» – ледь помітний крок на низьких півпальцях правої ноги у напрямку руху танцю, ніби човгаючи. Вага корпусу на правій нозі. На «і» – ледь помітний крок на низьких півпальцях лівої ноги у напрямку руху танцю, ніби човгаючи. Ліва нога підводиться за шостою позицією до правої. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Рух виконується чоловіками в гуцульських

та поліських танцях в основному по колу, в паралельних лініях. У дівчат цей рух зустрічається дуже рідко. Темпи швидкі.

Тема 6.3. Народне вбрання Полісся

Жіночий стрій: намітка, чеpecь, сорочка (переткана або вишита), літник, спідниця бруої барви.

Жінки носили сорочки з виложистим коміром, переткані на рукавах червоною ниткою, пізніше сорочки вишивали «заволіканням». До сорочки носили літники – спідниці ткані в повздовжню смужку, які були злегка призбирані або спідниці бруої барви оздоблені внизу орнаментом. До спідниці носили білі полотняні фартухи, переткані внизу червоною ниткою або червоні вовняні в кольорові смуги.

Жінки носили дві незшиті частини білих полотниць, заднє полотнище називали запаскою, а переднє – попередницею. На Білоруському Поліссі незшитий поясний одяг носили під час польових робіт. Поряд з незшитим поясним одягом носили на Поліссі також зшиті спідниці, які в залежності від матеріалу (шерсть, полотно), барви та крою мали різну назву: фартух, портюх, домоткан, сукня. Подібний поясний незшитий одяг побутував в давнину в болгар та сербів. На Східному Поліссі жінки носили задню плахту чорного кольору в узорі і передню плахту синього кольору, ткану в узорі. У свята носили шерстяну плахту в узорі, а спереду однобарвну передницю, зеленого, червоного або жовтого кольору. На шії жінки носили скляні пацьорки – олтарики.

Андарак – спідниця пошита з кольорового однобарвного або в узорі (клітинку) сукна (напівсукна). Спідниця була з білого або фарбованого полотна. Бурка, літник – шерстяні спідниці певної барви та певних орнаментів. На спідниці йшло 2-4 і рідше 5 зшитих полотниць.

Фартухи були білі або шерстяні, ткані в поперечні узорі і зшиті з 1-2 або 2,5 полотниць. Зверху фартухи були призбирані, а внизу мали ткану

смугу або ткану смугу та вишиття. Фартухи оздоблювались по швах або обшивались гачкованим мереживом. До спідниць носили вив'язані гачком червоні пояси. Зверху по сорочці жінки носили білу свиту.

Верхнім одягом чоловіків та жінок були свити до вусів. Свита шилась невідрізною і мала по боках внизу вставні клини з шириною внизу 18-22 см. Права пола свити заходила на ліву на 18 см, заціпалась така свита на гапки та петельки.

Чоловіки носили лляні сорочки довжиною до коліна та білі полотняні штани. Сорочка на будній день була в деяких місцевостях тунікоподібною, з клинами по боках та без коміра, а в святкові дні носили сорочки з викладним коміром «до уставки». У тунікоподібних сорочках зі споду від коміра і до середини спини пришивався ще один кусок тканини. Рукав в таких сорочках був прямим та

відкритим. В сорочках «до уставки» рукав закінчувався манжетом, що заціпався на гудзик. Сорочки мали розріз спереду, який біля коміра заціпався на шпонку або зав'язувався стрічкою, протягнутою в дві петлі. Сорочка вишивалася на комірі, подолі, та манжетах. Сорочки носили переважно по штанах та підв'язували плетеними або тканими поясами.

Чоловіки носили сорочки з перетканими уставками. До сорочки носили ногавиці, з взуття носили постолі. Верхнім одягом була сукмана. Штани на Поліссі носили до очкура. На голові чоловіки носили солом'яні капелюхи та вовняні рогаті шапки. У будній день чоловіки носили короткі куртки з білої або сивої вовни, а в свята – довгі свити. Зимомою носили кожухи.

Рекомендована література

1. Богород А. Танець у творчості І. Карпенка-Карого / А. Богород // Іван Карпенко-Карий і українська театральна культура. – К., 1995.
2. Богород А. Український народний танець в писемних джерелах / А. Богород // Дивослово. – № 7. – 1997.
3. Богород А. Фольклорний танець українців / А. Богород. – К., 1999.
4. Годовський В. М. Танці Полісся / В.М. Годовський. – Рівне, 2002.– 114 с.
5. Кіндер К.Р. Семантика пластичних символів народної танцювальної культури українців: Автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 17. 00. 01 / К. Р. Кіндер; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2007. – 19 с.
6. Легка С.А. Традиції народної культури в українській хореографії / С.А. Легка // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2001. – Вип. 17. – С. 28-37.
7. Легка С.А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття: Автореф. дис... канд. іст. наук: 17. 00. 01 / С.А. Легка; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2003. – 20 с. – укр.
8. Підлипська А. М. Тенденції розвитку наукових досліджень у галузі хореографічної культури в Україні / А.М. Підлипська. – К. : Літера, 2011. – 33 с.

Завдання для самоконтролю

1. Надайте характеристику історико-етнографічного регіону України Полісся.
2. Назвіть характерні особливості танців Полісся.
3. Які ви знаєте основні рухи танців Полісся?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання регіону Полісся.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання регіону Полісся.

Розділ 7.

ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ВОЛИНИ

Тема 7.1. Характеристика історико-етнографічного регіону України Волинь

Волинь охоплює басейн верхів'я правих приток і середнього поріччя Західного Бугу – південні райони теперішніх Волинської і Рівненської, південно-західні райони Житомирської, північно-західну смугу Хмельницької, північні райони Тернопільської і Львівської областей. До етнографічної Волині прилягає на заході лівобережне Побужжя – Холмщина, корінне населення якої з історичного етногенетичного й етнокультурного поглядів однорідне зі суміжними волинянами. Сьогодні Холмщина належить до Холмського воєводства Польщі, її

українське населення після Другої світової війни було насильно депортоване з рідної землі. Етнографічна Волинь (в минулому її територія повністю або частково входила до таких адміністративних утворень, як Волинське воєводство – XVI–XVIII ст., 20–30 рр. XX ст.; Волинське

намісництво – кінець XVIII ст., до 1796 р.; Волинська губернія – 1796–1925 рр.). Львівська, Волинська, Рівненська, Тернопільська, Житомирська, Хмельницька області в наш час здебільшого територіально збігаються з давньоруською історичною областю Волинська земля без її північної зони – Західного Полісся. Вважають, що назва походить від найменування неіснуючого сьогодні міста Волинь (Велинь), що згадується в давньоруському літописі під 1018 р. у зв'язку з міжусобною боротьбою за князівський престол на Волинській землі. Існують й інші версії походження цієї назви.

У давнину Волинь заселяли східнослов'янські племена дулібів, бужан, волинян. У X–XI ст. на Волині виникли міста Луцьк, Червень, Белз, Володимир, Кременець, Житомир та ін. Вона була одним з головних регіонів процесу творення державності Київської Русі,

Володимир-Волинського і Галицько-Волинського князівств, згодом – тереном козацько-селянських воєн, активної боротьби українського народу проти чужоземного поневолення, за національне і соціальне визволення. У новітній історії на Волині виникли перші формування Української Повстанської Армії (УПА).

З давнини провідною галуззю господарства жителів Волині було землеробство з характерними для лісостепової зони рисами, розвивалися, зокрема в містах, промисли і ремесла (обробка заліза, гончарство, ткацтво та ін.). Для народного будівництва у північній смузі Волині властиві риси, близькі до поліського типу: однокамерні хати, споруджені з дерева в зруб, але переважно зі солом'яним дахом, у південній смузі – каркасні будівлі з дерев'яними стінами, а в суміжній з Поділлям зоні стіни робили з глиняно-солом'яних вальків. Як і на Поліссі, в традиційному народному одязі жителів Волині збереглося чимало архаїчних рис. Примітними компонентами одягу були довгі та рясні опанчі, сіряки і кожухи. У вишивці переважали рослинні візерунки червоного або лише білого кольору.

Збереження реліктових архаїчних рис простежується у волинських народних календарних та сімейних обрядах і звичаях, багатих на традиційну пісенність. Особливо характерні весняні, купальські, жнивні й обжинкові, колядно-щедрівкові цикли та позначена своєрідним волинським колоритом весільна обрядовість. У народному пісенному репертуарі помітне місце посідала історична пісня. Давня назва волиняни може вважатися як визначення своєрідної локальної групи українського народу.

Тема 7.2. Основні танці та рухи Волині

Народні танці Волині народжувались у процесі формування та історичного розвитку регіону. Вони є продуктом соціально-економічних та історичних умов життя народу, свідченням контакту людей з довкіллям. Танці несуть відбиток праці, є виявом життєрадісного характеру, оптимізму, дотепності й веселості, що є показником духовної сили. Маючи спільне в змісті, жанрових різновидах, основному лексичному фонді, зумовлене єдиною генетичною основою, волинський танець відзначається виразним характером, своїми жанрово-стилістичними та локальними особливостями. Йому притаманні певні традиційні жанри і форми з їх різновидами, властивими українській танцювальній культурі, зокрема хороводи, побутові та сюжетно-тематичні танці. Однак хореографічний матеріал Волині дає змогу

виявити поряд із загальноукраїнськими рисами місцеві варіанти та специфічну манеру виконання⁶⁷.

Одним із найдавніших хореографічних жанрів, що зберігає в окремих випадках зв'язок з обрядом, є хоровод. Волинські хороводи різняться оригінальним почерком і власною пластичною інтонацією, що надають їм неповторності у виразі емоцій, почуттів і настрою. Специфічність проявляється передусім у спокійній урівноваженості композиційної побудови хороводів, поетичній пластичності, округлій завершеності, граціозності рухів, плавній, неспішній ході, благородній простоті манери виконання. Хореографія волинських хороводів проста. У них збереглися майже всі елементи хореографічного малюнку, притаманні іншим регіонам України: гурт, ряд, півколо, коло, два кола, що рухаються в протилежних напрямках, звивиста або спіралеподібна лінія, вісімка, ворота, різноманітні зірочки, плетінь тощо. Хореографічний малюнок привабливий тим, що видозмінюється в русі. Здебільшого в хороводах учасники утворюють коло і, побравшись за руки, під власний спів, ідуть за, чи проти ходу годинникової стрілки. Вони часто «вивертають» коло, перетворюють його на звивисту лінію, ускладнюючи таким способом хореографічний малюнок. Танцювальна лексика, що застосовується у хороводах Волині, не є складною. Це простий та перемінний кроки, доріжка, вихиляси, потрійний притуп та ін. У хороводах на побутові теми переважає жива лінія, хореографічний малюнок якої нагадує орнамент, хоча тут трапляється і пантоміма-ілюстрація.

У народній танцювальній традиції Волині плавні, сповнені чистоти й поезії хороводи співіснують із динамічними польками. Їм притаманні досить складні за технікою виконання рухи за невимушених та грайливих положень корпусу і голови. Побудова танцювальних фігур і малюнків повністю відповідає своєрідній манері виконання танцю. Його відмінна композиційна особливість – наявність різноманітних обертів із різними елементами⁶⁸.

Самобутню царину танцювальної творчості Волині являють кадрилльні форми, що набули місцевого колориту, неповторного вигляду. Хореографічному образу волинської кадрили притаманні забарвленні нотками лукавості пустотливі інтонації та життєрадісність. Кожна фігура

⁶⁷ Степанюк І.В. Хореографічна культура Волині в контексті танцювального мистецтва України / І.В. Степанюк // УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА : минуле, сучасне, шляхи розвитку. – Рівно : Рівненський державний гуманітарний університет, 2012. – Вип. 18. – Т.1.

⁶⁸ Степанюк І.В. Хореографічна культура Волині в контексті танцювального мистецтва України / І.В. Степанюк // УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА : минуле, сучасне, шляхи розвитку. – Рівно : Рівненський державний гуманітарний університет, 2012. – Вип. 18. – Т.1.

танцю відрізняється від іншої, зазвичай, паузами – зупинками і в музиці, і в танці. Статично-повільні рухи порушуються завзятою полькою з «кружляннями», «вертіннями» або не менш швидкими обертами вальсу. Характерні назви фігур: «полька вліво», «полька вправо», «вальси», що викрикуються кимось із танцюристів, наче визначають свою хореографічну лейттему. Отже, волинська кадриль являє танцювальну сюїту, компоненти якої пов'язуються певним порядком фігур, побудовані на контрасті статичності і динаміки.

Поєднання хореографічних елементів із пісненими призвело до виникнення жанрових різновидів в системі танцювального фольклору Волинського краю. Так з'явилися змішані вокально-хореографічні форми, у яких співіснують наспіви й рухливі виразні компоненти. Органічне поєднання танцювальних пісень із пританцівками сприяло виникненню такої структури, як, наприклад, «триндички». Це стислі, красномовні, дотепні, конкретизовані музично-танцювальні репліки, здебільшого сатиричного, ліричного або гумористичного характеру. Оригінальні мініатюри імпровізації не тільки ритмічно повторюють проспіваний куплет, але й переповідають його образною хореографічною формою.

Хоча локальні ознаки танцювальної творчості на території Волині достатньо однорідні, все ж можливо виокремити декілька цікавих районів, багатих самобутніми танцями. Майже в кожному з них є щось особливе, що відрізняє місцевий танцювальний фольклор.

Аналізуючи особливості волинського народного танцю, слід звернути увагу на специфіку танцювальної лексики, її структурі властиві своєрідні рухи та ходи. До них належать різноманітні за манерою та технікою виконання дрібушечки, притупи й підскоки, підбивки і стрибки на місці з просуванням, прості й складні плескачі по корпусу тіла та стегну, всілякі оберти, повороти, кружляння на підскоках із притулом, дрібні переступання з підскоками, хитромудрі за малюнком проходи й перебіжки та численні присядки. У волинських танцях досить виразні всі частини тіла. Ці регіональні танцювальні па збагачують народну хореографічну лексику, що сприяє виникненню нових, оригінальних творів українського народного хореографічного мистецтва⁶⁹.

Характеристика танців Волині:

⁶⁹ Степанюк І.В. Хореографічна культура Волині в контексті танцювального мистецтва України / І.В. Степанюк // УКРАЇНЬСЬКА КУЛЬТУРА : минуле, сучасне, шляхи розвитку. – Рівно : Рівненський державний гуманітарний університет, 2012. – Вип. 18. – Т.1.

Волинський стрибунець – парний-масовий танець коломийкового типу, основними рухами є підскоки, перескоки.

Шалантух – масовий народний танець,сюжетна лінія котрого зберігається з початку і до кінця. Музичний супровід змінюється зі жвавого на ліричний і навпаки,характерними рухами є притопи, повороти, чітке та високе підймання ніг.

Калина – масовий народний танець котрий виконується лише жінками,основною дикорацією є калина в руках танцівниць. Музичний супровід змінюється з ліричного на більш жвавий. Рухи плавні жіночі.

Триндички – здебільшого масовий швидкий танець, побудований на різноманітних притупах, дрібушечках та обертаннях на місці. Інколи він має тривалу й розгорнуту форму: розпочинається з невеличкого проходу й переходить у виразне та складне за ритмікою дріботіння і притупування. Зазвичай виконавці пританцювують і під час виконання куплетів (частіткових «жартів-примовок»), і після вокальної частини, у перервах між співом.

Крутях – характеризується коловими побудовами, рухливими фігурами, серед яких трапляються заплутані рухи, досить типові для «кривого танцю». Місцеві жителі порівнюють його звивистий, закручений малюнок із вузькими стежками, що пронизують болотисту поліську місцевість. «Між горбами кривий шлях, затанцюємо крутях» – вигукують перед початком танцю виконавці, і, тримаючись парами за руки, дрібно-дрібно похитуючи ними в такт музиці, заплітають вигадливі, примхливі лінії. Спостерігаючи за народними поліськими танцями, можна помітити, що окремі рухи в них виконуються на 2/4 при розмірі музичного супроводу 3/4.

Опис основних рухів

Рух № 1. Волинський хід з поворотами на 90°.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присівши і трохи проковзнувши вперед, зіскочити на обидві ноги за шостою позицією. На «раз» – повертаючи корпус на чверть повороту праворуч, невисоко підстрибнути вгору, а потім опуститися на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом і спрямовуючи його до коліна опорної ноги, відвести ліву ногу назад – вліво, п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті. На «і» – повертаючись у вихідне положення і трохи проковзнувши вперед на правій нозі, зіскочити на обидві ноги за шостою позицією. На «два» – повертаючись на чверть повороту ліворуч, невисоко підстрибнути вгору, а потім опуститися на

всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом і спрямовуючи його до коліна опорної ноги, відвести праву ногу назад – вправо, п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті. На пауза. Темпи від повільних до швидких.

Рух № 2. Волинська проходка з винесенням убік робочої ноги.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – з незначного присідання, трохи проковзнувши вперед, скочити на обидві ноги за шостою позицією. На «два» – невисоко підскочивши вгору, опуститися на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести ліву ногу назад, п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті. Так само виконується рух з лівої ноги. Темпи помірні.

Рух № 3. Волинський хід з виведенням робочої ноги п'яткою назад (чоловічий).

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – з незначного присідання підскочити вгору, а потім опуститися на ступні обох ніг за невеличкою другою позицією, ледь згинаючи ноги в колінах. На «два» – проковзнувши на лівій нозі трохи вперед, праву ногу відвести назад п'яткою догори; коліно зігнуте майже під прямим кутом і спрямоване вперед. Так само рух виконується з лівої ноги. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 4. Варіант ходу волинської польки.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – з незначного присідання невисоко підстрибнути вгору; згинаючи коліно та спрямовуючої його вперед, підвести пальці правої ноги до литки лівої. На «раз» – опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на цю ногу вагу корпусу; випростовуючи коліно, ледь притупнути всією ступнею правої ноги» ставлячи її трохи попереду лівої. На «і» – злегка притупнути всією ступнею лівої ноги, ставлячи її трохи попереду правої. На «два» – ледь притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її трохи попереду лівої. На «і» – пауза. Так само рух виконується з лівої ноги. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 5. Волинський хід з високим стрибком.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – з незначного присідання, трохи проковзнувши вперед, скочити на обидві ноги за шостою позицією. На «два» – з невисокого підскоку опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка

присідаючи і переносячи на цю ногу вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести праву ногу назад, п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті. 2-й такт. На «раз-два» – з лівої ноги повторити рухи, що виконувалися на «раз-два» 1-го такту. 3-й такт. На «раз-два» – з правої ноги повторити рухи, що виконувалися на «раз-два» 2-го такту. 4-й такт. На «раз» – скочити на обидві ноги за шостою позицією, ледь зігнувши коліна. На «два» – невисоко підскочити вгору, підібгати обидві, щільно зімкнуті ноги під себе, а потім опуститися за шостою позицією, ледь згинаючи ноги в колінах. Так само рух виконується з лівої ноги.

Рух № 6. Основний хід волинської польки.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – зробивши крок правою ногою праворуч з носка на всю ступню у другу позицію і трохи присівши, відштовхнутися від підлоги й невисоко підстрибнути вгору; одночасно підвести ліву ногу до правої. 1-й такт. На «раз» – з підскоку опуститися на обидві ноги в шосту позицію, злегка присідаючи; коліна щільно зімкнуті й спрямовані вперед; вага корпусу на обох ногах. На «і» – невисоко підстрибнути вгору; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом та спрямовуючи його вперед–вправо, відвести ліву ногу вліво і трохи назад, п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – залишивши ліву ногу в попередньому положенні, опуститися на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. На «і» – відштовхнувшись правою ногою від підлоги, невисоко підстрибнути вгору; випростовуючи коліно, підвести ліву ногу до правої. 2-й такт. На «раз» – повторити рухи, що виконувалися на «раз» 1-го такту. На «і» – невисоко підстрибнути вгору; одночасно, згинаючи коліно під прямим кутом та спрямовуючи його вперед – вправо, відвести праву ногу праворуч і трохи назад, п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – залишивши праву ногу в попередньому положенні, опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Темпи швидкі.

Рух № 7. Волинські ключі у повітрі.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – з незначного присідання невисоко підскочити вгору, а потім опуститися на ступні обох ніг за другою позицією, ледь зігнувши коліна. 1-й такт. На «раз» – невисоко підскочити вгору і у найвищій точці злету вдарити п'яткою об п'ятку. На «і» – опуститися на ступні

обох ніг за другою позицією, ледь зігнувши коліна. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – опуститися на ступні обох ніг за шостою позицією, ледь зігнувши коліна. 2-й такт. На «раз» – легенько притупнути всією ступнею лівої ноги, одночасно праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – легенько притупнути всією ступнею правої ноги, одночасно ліву ногу ледь відокремити від підлоги. На «два» – легенько притупнути всією ступнею лівої ноги. На «і» – пауза. Рух чоловічий. Темпи швидкі.

Рух № 8. Волинський чоловічий хід з винесенням робочої ноги на 90°.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – перенести вагу корпусу на ліву ногу. 1-й такт. На «раз» – крок правою ногою вперед–ліворуч, трохи навхрест лівої ноги; одночасно, злегка присідаючи і переносючи вагу корпусу на праву ногу, п'ятку лівої ноги відокремити від підлоги. На «два» – відштовхнувшись правою ногою від підлоги, невисоко підстрибнути вгору; одночасно ліву ногу рвучко винести на 90° вперед – ліворуч. 2-й такт. На «раз» – опуститися на всю ступню правої ноги; ліву ногу підвести до правої у третю позицію вперед і перенести на неї вагу корпусу, а праву – ледь відокремити від підлоги. На «і» – переступити на низькі півпальці правої ноги: ліву ледь відокремити від підлоги. На «два» – переступити на низькі півпальці лівої ноги; праву ледь відокремити від підлоги. На «і» – пауза. Так само рух виконується з лівої ноги.

Рух № 9. Волинські повороти.

Вихідне положення – шоста позиція. На «раз» – злегка присівши, відштовхнутися від підлоги і, повертаючи корпус на чверть повороту праворуч, перескочити з лівої ноги на праву і, ледь присівши, перенести на неї вагу корпусу, одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести ліву ногу назад, п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. На «і» – повертаючи корпус ще на чверть повороту праворуч, перескочити з правої ноги на ліву, злегка присідаючи, і перенести на неї вагу корпусу, одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести праву ногу назад, п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз», але повернутися ще на чверть повороту праворуч. На «і» – закінчивши поворот на 360° праворуч, перескочити з правої ноги на ліву, а праву приставити до неї за шостою позицією. Ноги у колінах ледь зігнуті. Так само рух виконується з лівої ноги з обертом ліворуч. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 10. Варіант волинських поворотів на місці на 360° за шостою позицією.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – пружно звестися на високі півпальці обох ніг за шостою позицією і стрімко повернутися на 360° ліворуч. На «два» – закінчивши поворот, скочити на обидві ноги за шостою позицією, ледь згинаючи їх у колінах. Рух жіночий. Темпи швидкі.

Рух № 11. Повороти на підскоках.

Виконується на два такти. Вихідне положення – юнак та дівчина стоять одне проти одного, ноги в третій позиції, права нога попереду. Юнак кладе ліву руку дівчині на талію, праву відводить вправо-вгору. Дівчина кладе ліву руку на праве плече юнака, правою тримає край спіднички. Обидва виконавці відхиляються одне від одного, юнак дивиться на дівчину через ліве плече. На затакт «і» – ледь підскочивши на лівій нозі, випрямлену в коліні та підйомі праву ногу підняти і провести вперед невисоко над підлогою. 1-й такт. На «раз» – ковзний крок уперед правою ногою, ледь присідаючи на ній, просуваючись проти ходу годинникової стрілки. Ліву ногу відокремити від підлоги, ледь зігнувши в коліні. На «і» – продовжуючи ковзний крок правою ногою, присісти на ній і підтягнути до неї ліву ногу в першу позицію. На «два» – крок уперед лівою ногою. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту. За два такти виконавці роблять повний оберт (360°). Рух виконується у волинських танцях. Темпи помірні.

Рух № 12. Полька з виведенням ніг вбік з танцю «Шалантук».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Права рука дівчини на лівому плечі юнака, ліві руки відвести вбік. На затакт «і» – дівчина праву ногу, а юнак ліву відокремлює від підлоги. 1-й такт. На «раз» – дівчина з правої ноги вперед, а юнак з лівої назад роблять стрибок за ходом танцю. У цей час ліва нога дівчини і права юнака відокремлюються від підлоги і згинаються в коліні так, щоб було видно підбори. На «і» – повернутися на 180°. На «два» – перестрибнути на другу ногу. На «і» – повернутися на 180°. 2-й такт. На «раз» – притупити всією ступнею правої ноги. На «і» – притупити всією ступнею лівої ноги. На «два» – притупити всією ступнею правої ноги. На «і» – пауза. Рух починається спочатку. Темпи помірні.

Рух № 13. Волинські повороти в парі.

Виконується на два такти. Вихідне положення – виконавці, стоять у парі одне навпроти одного; дівчата кладуть руки трохи нижче плечей партнерів, юнаки долонями притримують партнерок попід лікті, корпус у обох трохи відхилений назад; погляд юнака спрямований на дівчину, ноги у шостій позиції. На затакт, «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – починаючи поворот у парі, зробити крок правою ногою вперед на всю ступню, ставлячи її навхрест лівої ноги, одночасно п'ятку лівої ноги відокремити від підлоги. На «і» – приставити ліву-ногу до правої у шосту позицію. На «два» – продовжуючи поворот, повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – продовжуючи поворот, зробити крок лівою ногою вперед з носка на всю ступню. На «два» – завершуючи поворот у парі, зробити крок правою ногою з носка на всю ступню, ставлячи її позаду навхрест лівої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 14. Варіант волинських поворотів у парі.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – з незначного присідання ледь підстрибнути і опуститися на низькі півпальці обох ніг, злегка присідаючи за третьою позицією, права нога попереду. На «два» – опуститися на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, випростовуючи коліно, вивести ліву ногу на 45° вліво. 2-й такт. На «раз» – витягнувши коліно, звестися на низькі півпальці правої ноги, ліву ногу підвести до правої і, ставлячи її на низькі півпальці у третю позицію назад, перенести на неї вагу корпусу. На «і» – невеличкий крок правою ногою вправо на низькі півпальці. На «два» – підвести ліву ногу до правої, ставлячи її на низькі півпальці у третю позицію вперед. На «і» – пауза. Темпи швидкі.

Рух № 15. Варіант волинського кружляння в парі з ковзним кроком.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – ковзнувши по підлозі носком правої ноги вперед і подушечкою лівої ноги назад, скочити на праву ногу, ледь присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу ліву ногу відвести невисоко назад, коліно трохи зігнуте та спрямоване вперед. На «два» – ковзнувши носком по підлозі і провівши через шосту позицію, ліву ногу вивести і невисоко підняти поперед себе. 2-й такт. На «раз» – легенько притупити всією ступнею лівої ноги, праву ледь відокремити від підлоги. На «і» – легенько притупити всією ступнею правої ноги, ліву ледь відокремити

від підлоги. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – пауза. Так само рух виконується з лівої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 16. Перескік через ногу партнера з поворотом на 360°.

Музичний розмір 3/4. Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, юнак і дівчина стають обличчям одне до одного: юнак тримає дівчину правою рукою за талію, ліву руку він відводить назад на рівні плеча; руки дівчини – на плечах у юнака. На затакт «і» – дівчина відокремлює від підлоги праву, а юнак – ліву ногу. 1-й такт. На «раз» – дівчина робить крок уперед правою ногою, згинаючи її в коліні, відокремлює від підлоги і піднімає назад. Корпус нахилиє вперед майже до горизонтального положення. Юнак, повернувшись вправо, робить випад на зігнуту в коліні ліву ногу, виводячи її вперед поперед правої ноги. На «два» – дівчина робить крок лівою ногою вперед, згинаючи її в коліні, ніби падаючи на неї, праву ногу, ледь зігнуту в коліні, відокремлює від підлоги і притискає ступнею до кісточки лівої ноги. Корпус поступово випрямляє. Юнак проводить назад праву ногу, випрямлену в підйомі та коліні, і, ледь торкнувшись носком підлоги, одразу ж опускає носок на підлогу. Корпус сильно відхилений від дівчини. На «три» – дівчина ступає крок правою ногою, ледь зігнувши її в коліні, поперед лівої ноги, ліву ногу, ледь зігнуту в коліні, відокремлює від підлоги і притискає ступнею до кісточки правої ноги ззаду. Корпус випрямлений. Юнак різко повертається на лівій нозі на півповороту за ходом годинникової стрілки, одночасно праву ногу, не відокремлюючи від підлоги, переводить з носка на каблук і ледь присідає на лівій нозі. 2-й такт. На «раз» – дівчина, обпершись руками на плечі юнака, перестрибує через його праву ногу з правої ноги на ліву. Юнак, не міняючи положення, стоїть на місці. На «два» – дівчина притупує правою ногою, юнак – лівою. На «три» – дівчина притупує лівою ногою, юнак – правою. Виконуючи притупи, танцюристи закінчують повний поворот на 360° за ходом годинникової стрілки. Рух виконується в деяких волинських та лемківських танцях. Темпи помірні.

Рух № 17. Волинські дрібні переступчики з підскоками.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – зробивши крок правою ногою вправо з носка на всю ступню у другу позицію і трохи присівши, відштовхнутися від підлоги і невисоко підстрибнути вгору; одночасно ліву ногу підвести до правої. 1-й такт. На «раз» – з підскоку опуститися на обидві ноги за шостою позицією, злегка присідаючи, коліна щільно зімкнуті й спрямовані вперед, вага корпусу на обох ногах. На «і» – повертаючи корпус на

чверть повороту праворуч, невисоко підстрибнути вгору; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом та спрямовуючи його вперед-вправо, відвести ліву ногу вліво і трохи назад п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – залишивши ліву ногу в попередньому положенні, опуститися на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. На «і» – відштовхнувшись правою ногою від підлоги, невисоко підстрибнути вгору; випростовуючи коліно, підвести ліву ногу до правої. 2-й такт. На «раз» – опуститися на обидві ноги у шосту позицію, злегка присідаючи, коліна щільно зімкнуті й спрямовані вперед, вага корпусу на обох ногах. На «і» – повернути корпус ще на чверть повороту праворуч і невисоко підстрибнути, одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом та спрямовуючи його вперед-вліво, відвести праву ногу вправо і трохи назад п'яткою догори; підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – залишивши праву ногу в попередньому положенні, опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. На «і» – приставити праву ногу до лівої у шосту позицію. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 18. Волинські підскоки з притупом.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – ледь присівши, перескочити з лівої ноги на праву, трохи присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести ліву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. На «два» – перескочити з правої ноги на ліву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести праву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. 2-й такт. На «раз» – злегка притупити всією ступнею правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію; одночасно ліву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – злегка притупити всією ступнею лівої ноги, ставлячи її поряд з правою у шосту позицію; одночасно праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «два» – злегка притупити всією ступнею правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію. На «і» – пауза. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 19. Волинські перескоки.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – з незначного підскоку опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно вивести праву ногу вперед на каблук носком догори. На «і» – з незначного підскоку опуститися на всю

ступню лівої ноги, злегка присідаючи; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом і спрямовуючи його до коліна опорної ноги, відвести праву ногу назад-вправо п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. На «два» – перескочити на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом і спрямовуючи його до коліна опорної ноги, відвести ліву ногу назад-вліво п'яткою догори. На «і» – випростовуючи коліна, приставити ліву ногу до правої у шосту позицію. Так само рух виконується дівчатами з лівої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 20. Чоловічі волинські перескоки з притулами

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – перенести вагу корпусу на праву ногу. 1-й такт. На «раз» – з незначного присідання, трохи просуваючись уперед, перескочити з правої ноги на ліву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести праву ногу назад-вправо п'яткою догори. На «два» – трохи просуваючись уперед, перескочити з лівої ноги на праву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести ліву ногу назад-вліво п'яткою догори. 2-й такт. На «раз» – легенько притупнути всією ступнею лівої ноги, ставлячи її трохи попереду правої, одночасно праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – легенько притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її трохи попереду лівої, одночасно ліву ногу ледь відокремити від підлоги. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Темпи швидкі.

Рух № 21. Варіант волинських перескоків.

Виконується на півтакту. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присівши, відштовхнутися правою ногою від підлоги і підскочити вгору, потім опуститися на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, відвівши назад, невисоко підняти ліву ногу над підлогою, коліно зігнуте і спрямоване донизу, підйом та пальці вільні. На «раз-і» – вдарити носком лівої ноги по підлозі, ставлячи її п'яткою догори трохи позаду правої. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і», але на ліву ногу. Темпи швидкі.

Рух № 22. Волинський стрибок з перескоком.

Виконується юнаками на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – проковзнувши трохи вперед, скочити на обидві ноги за шостою позицією, ледь згинаючи їх у колінах. На «і» –

перескочити з правої ноги на ліву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу, одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести праву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – перескочити з лівої ноги на праву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести ліву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. 2-й такт. На «раз» – з незначного підскоку рвучко опуститися в глибоке присідання на низьких півпальцях обох ніг за шостою позицією, коліна щільно зімкнуті та спрямовані вперед, носки та п'ятки разом. На «два» – пружно відштовхнутися від підлоги і, випростовуючи коліна, підвестися з глибокого присідання. Так само рух виконується з лівої ноги назад. Темпи швидкі.

Рух № 23. Хід з підбора на носок з танцю «Шалантух».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – крок з правої ноги на каблук. На «і» – опустити носок правої ноги на підлогу, одночасно ліву ногу відокремити від підлоги, злегка зігнувши її в коліні. На «два» – крок з лівої ноги на каблук. На «і» – опустити ліву ногу на підлогу. Рух виконується у тій же послідовності далі. Темпи повільні та помірні.

Рух № 24. Варіант волинського кружляння.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – злегка присівши, відштовхнутися від підлоги і, повертаючи корпус на чверть повороту, перескочити з лівої ноги на праву і, ледь присівши, перенести на неї вагу корпусу; одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести ліву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – повертаючись ще на чверть повороту праворуч, перескочити з правої ноги на ліву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. Одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести праву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. 2-й такт. На «раз» – повертаючи корпус ще на чверть повороту праворуч, перескочити з лівої ноги на праву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. Одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести ліву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті. На «два» – повертаючи корпус у вихідне положення, перескочити з правої ноги на ліву, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу. Одночасно, згинаючи коліно майже під прямим кутом і спрямовуючи

його вперед, відвести праву ногу назад п'яткою догори, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 25. Варіант волинських підскоків з притулами.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – з незначного присідання, трохи проковзнувши вперед, зіскочити на обидві ноги за шостою позицією. На «два» – невисоко підскочити вгору, а потім опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; згинаючи коліно майже під прямим кутом, відвести праву ногу назад п'яткою догори, підйом і пальці витягнуті. 2-й такт. На «раз» – злегка притупити всією ступнею правої ноги, ставлячи її трохи поперед лівої. На «і» – злегка притупити всією ступнею лівої ноги, ставлячи її трохи поперед правої. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз» – 2-го такту. На «і» – пауза. Так само рух виконується з лівої ноги. Рух загальний. Темпи швидкі.

Тема 7.3. Народне вбрання Волині

Чоловіки носили серм'яги брунатного кольору, часом також білого або чорного, обшиті біля коміра, на рукавах та біля кишень червоними шнурами. На голові носили суконні або баранячі шапки, обшиті також шнурами. Серм'яги мали також каптурі, які в дощову погоду одягали на голову. З взуття носили чоботи. До серм'яги одягали червоні пояси .

Жінки носили чоботи на високих підборах червоного або жовтого кольору. Спідниці носили кольорові, в клітинку, клітинка була зелених, жовтих або червоних кольорів. У багатьох місцях замість цілої спідниці носили дві плахти: одну ззаду і одну спереду. Дівчата на голові носили квіти, а жінки кольорову хустку або намітку, вишиту на кінцях.

Сорочки біля коміра та на рукавах вишивали білими, небесними або червоними кольорами. У свята поверх строю одягали бекешу з небесного сукна, з чорних або сивих баранів.

Волинський стрій в здолбунівському повіті на Волині.

Сорочки викроювались ножем . Частини сорочки : стан, рукави, уставки, цвиклі (клинки під рукавами), комір, чохли . Довжина стану –

95 см, довжина рукава – 57 см, ширина – 32 см, довжина коміра – 38 см, ширина вставки – 24 (12 перегнутої впововину) см, ширина чохла – 4 см. Комір був викладний та запинався на шпонку з олова зі скельцем або на «жичку» – смужка з вовни червоного або зеленого кольору. У молодих хлопців сорочки були вишиті на комірі, пазусі, на чохлах. Чохли запиналися на гудзики, часто домашньої роботи з сирових ниток.

У молодих чоловіків комір, чохла, та пазуха були вишиті. Комір заціпався на олов'яну шпонку зі скельцем або зав'язувався на вовняну стрічку червоної або зеленої барви. Чохли заціпалися на гудзики з сирових ниток. Вишивка була червоними нитками з незначним додаванням чорних ниток, геометричними узорами.

Чоловічий стрій складався з лляної або конопляної сорочки, полотняних штанів, крайки, суконної шапки «мегерки». У свята зверху одягали свиту з доморобного сукна. Зимом носили штани з домотканого сукна в «костки», в два кольори : білий та брунатий (узор ромбами), кожух . Зверху на кожух могли одівати ще сіряк. Пізніше шапку «мегерку» замінила шапка з баранів, а замість постолів почали носити чоботи.

Штани склалися з трьох частин : 2 «колоші « та матні (клинок посередині). У пас був протягнутий очкур.

Сіряк був переважно з білої вовни (свита), а також темно-брунатного кольору, пізніше чорного (сіряк). Задня нижня частина була фалдована. Давніше сіряки мали округлий комір і накладні манжети, пізніше комір-стійку. Довжина нижньої частини від пояса 74 см, ширина 184 см, до пояса 58 см, рукав 58 см. Комір, манжети, кишені, пояс – були вишиті чорною вовняною ниткою, пізніше кольоровою. Запиналися свити на дерев'яні гудзики. По свиті носили пояс – чорного кольору, пізніше червоного, ще пізніше носили вузькі різнокольорові крайки.

Кожухи шили так само як сіряки, тільки поли не були ціљнокроєні, а в поясі відрізні. Кожухи були білого кольору і мали великий комір з чорної вовни. Кожухи були також вишиті (комір, манжети, кишені, пазуха, пас). В пасі кожухи та свити були оздоблені помпонами. Сіряки шили кравці, а кожухи зі шкір виправлених на біло – кушнірі . Сорочки та штани шилися вдома.

Шапку мегерку шили з домашнього сукна. Складалася вона з двох частин: отоку і верху. Верх мегерки мав форму квадрату. Мегерки оздоблювали бубляхами з кольорової вовни.

Пояс вив'язувався з вовняних чорних ниток дерев'яним гачком. Пізніше пояси робили з білої вовни фарбованої на червоно і ще пізніше носили ткани різнокольорові крайки.

Жіночий стрій складався з сорочки, спідниці, фартуха та червоних коралів.

Жінки носили свити та кожухи такого самого крою як і чоловіки. Крій сорочки був такий самий як у чоловіків, тільки сорочки були довгі

(по кісточки). Вставки, рукави, а часом комір та пазуха були вишиті. Вишивка була «заволоч», з лицевої або виворітної сторони.

Спідниці були домоткані. Спідниці ткали з сукна з одного або з 2-3 кольорів, так само як лляне полотно, в кратки або в паски. Такі спідниці називалися «літник», фартухи до таких спідниць були з полотна, переткані внизу червоними нитками. Жінки носили на потилиці чепець і поверху тонку лляну намітку. Пізніше носили квадратні хустки, які робили дома і вишивали на кінцях, до хусток пришивали «бубляхи» (подібні до гудзиків). Пізніше на полотняні хустки носили вовняні «тернові», які скручували та пришивали на

них один коло одного «бубляхи», що виглядало на голові як віночок.

Вінок молодії був з пір'я фарбованого на зелено та бубляхів. Вся голова була оздоблена штучними квітами зробленими з паперу, соломи, ниток і до того ще мали бути різнокольорові стрічки довжиною до землі.

Чоботи «на закаблуках» були вибиті жовтими цвяхами (на зразок монограми). Постоли робили з лика та прив'язували до ноги шнурками або ремінцями.

Після першої світової війни народний стрій, який не мінявся віками, почав мінятися під впливом європейської культури. Так стародавня вишивка заволоччю змінилася на вишивку хрестиками або напівгладдю, гладдю. Геометричний орнамент змінився на рослинний, а в деяких місцях почали вишивати птахи. Узори вишивок переймали з купованих рушників та серветок. Традиційний червоний колір вишивки змінився на чорний. На сорочки почали одягати камізельки, кожухи почали

носити жовті різних фасонів без жодних оздоб. Спідниці почали носити різних кольорів з купованих тканин. Фартухи почали носити з кольорового або білого перкалю, тоді їх вишивали. Замість вишитих сорочок почали носити блузки та по блузках куфайки. Куповані тканини та речі зіпсували смак волинян.

Рекомендована література

1. Kolberg O. Dzielawszystkie. Wolyn. Supplement do tomu 36 / Oskar Kolberg. – Poznan : Instytutim. Kolberga, 2002. – 306 s.
2. Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору / В. Давидюк. – Луцьк : Твердиня, 2010. – 446 с.
3. Мартиненко О. Танцювальна мозаїка / Олена Мартиненко // Палітра педагога. – 2009. – № 1. – С. 25-31.
4. Нариси до історії українського народного танцю: практичний матеріал для вчителів ЗОШ, шкіл нового типу та керівників позашкільних закладів / Укл. В.Купленник. – К. : ІЗМН, 1997. – 64 с.
5. Ошуркевич О. До джерел / О.Ошуркевич. – Луцьк : ВАТ «Вол. обл. друкарня», 2008. – 351 с.
6. Панченко В. Г. Мистецтво в контексті культури / В.Г. Панченко. – К., 1998.
7. Степанюк Хореографічна освіта як чинник формування національної свідомості / І. В. Степанюк // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2011. – № 24. – С. 118-121
8. Таранцева О. О. Формування фахових умінь майбутніх учителів хореографії засобами українського народного танцю. автореф. дис. канд. пед. наук :13.00.04 /О.О. Таранцева; Київ. Інститут педагогіки і психології проф. освіти АПН України, – Київ, 2002.
9. Фриз П. І. Особливості історичного розвитку української хореографічної культури /П.І. Фриз // Українська культура в контексті художньо-наукових досліджень та практичних реалій: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 2006. – С. 125-127.

Завдання для самоконтролю

1. Надайте характеристику історико-етнографічного регіону України Волинь.
2. Назвіть характерні особливості танців Волині.
3. Які ви знаєте основні рухи танців Волині?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання регіону Волинь.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання регіону Волинь.

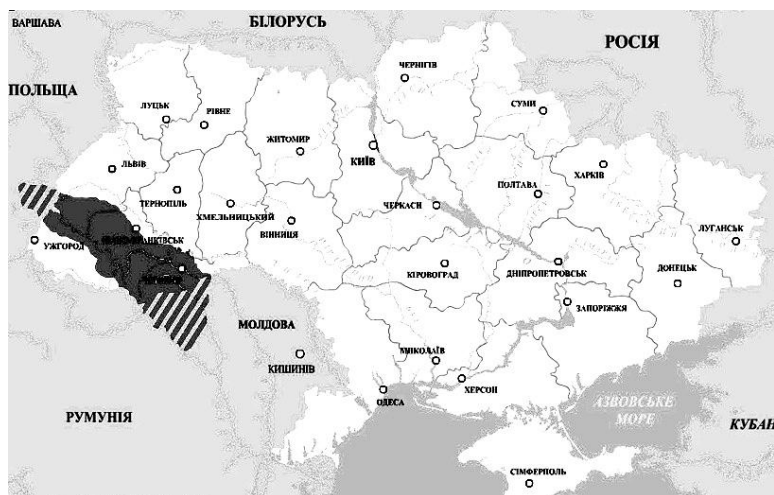
Розділ 8.

ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ГУЦУЛЬЩИНИ

Тема 8.1. Характеристика історико-етнографічного регіону України Гуцульщина

Про цей край і його людей написано чи не найбільше з усіх етнографічних районів України. Яскраво відображений він у художній літературі, образотворчому мистецтві, кіно (повість «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського і фільм С. Параджанова за цим твором, вірші, оповідання і повісті Ю. Федьковича, І. Франка, Г. Хоткевича, О. Кобилянської, М. Стельмаха, польського письменника С. Вінченца, численні картини К. Устияновича, І. Труша, О. Кульчицької, Й. Бокшая, А. Монастирського, Й. Куриласа та ін.). Привабливістю вирізняються велична краса природи цього гірського краю, горда, волелюбна вдача його жителів, колоритний одяг, самотнє народне мистецтво.

Поселення гуцулів займають східну частину Українських Карпат: теперішні Верховинський, Косівський (без північної смуги), південна частина Надвірнянського та Богородчанського районів Івано-Франківської, суміжні Путильський і південна частина Вижницького та

Сторожинецький райони Чернівецької і Рахівський Закарпатської областей. До історико-етнографічної Гуцульщини належать у південно-східній частині північні місцевості Сигота і Вишіва, що тепер входять до території Румунії.

Походження назви гуцули (гуцул) має різне тлумачення і досі до кінця не в'яшене. Одні автори пов'язують її з волоським словом готуль у значенні розбійник, інші виводять від слова кочувати – кочули, вважаючи гуцулів первісно кочовим племенем, ще інші – від назви тюркського племені узів, від котрих мали б начебто походити гуцули.

Заселення Гуцульщини і взагалі Українських Карпат відбувалося, як переконливо засвідчують джерела, з давнього часу здебільшого з півночі на південь внаслідок поступового просування в гори на річкових долинах та господарського освоєння гірських схилів. Основним

колонізаційним елементом було східнослов'янське населення, хоч цілком можливе і кочування та поселення тут решток давніх тюркських, східнороманських племен, сліди їх впливів позначилися, зокрема, і на традиційно-побутовій культурі гуцулів.

Залежно від природних умов, малої кількості придатної для рільництва землі головна роль у господарському укладі й виробничому побуті гуцулів належало тваринництву, зокрема відгінному, з перевагою вівчарства в його структурі. На цій основі розвинулась культура полонинського господарства зі своїми видами споруд, формами випасу, виробничими функціями, організацією побуту, способами переробки молокопродуктів тощо.

З перевагою тваринницького характеру господарства гуцулів великою мірою пов'язаний і особливий вид їх поселень – для них властиве здебільшого розпорошене розміщення садиб («оседків») і не лише в долинах, а й на схилах і верхах гір, тобто ближче до випасів і запасів кормів. На Гуцульщині зберігся давній вид двору із замкнутою за периметром системою будівель – гражда. Основним матеріалом для одягу гуцулів були домоткане вовняне сукно, овече хутро та саморобна шкіра. Але компоненти традиційного вбрання, зокрема святкового і обрядового, вирізнялися багатю орнаментациєю, прикрасами, вишивкою, аплікацією, тисненням на шкірі, металічними виробами. Особливі й різні додатки до одягу (топірець, шкіряна торба-тобівка, черес, нашійні жіночі прикраси тощо).

Значна питома вага у господарсько-виробничій діяльності гуцулів належала різним допоміжним заняттям: збиральництву (ягід, грибів, горіхів, лікувальних рослин), лісорубству, сплаву лісоматеріалів. З ремесел і домашніх промислів найпоширенішими і вагомими були обробка вовни, шкіри, ткацтво, гончарство, обробка дерева, лозо- і коренеплетіння. Відомі на Гуцульщині й такі давні види промислів, як солеваріння, виготовлення поташу, деревного вугілля та смоли.

Своєрідні архаїчні риси стійко зберігалися в сімейному і громадському побуті з властивими йому патріархальними устоями, повагою до батьків і сільських старійшин, у різних галузях духовної культури: традиційних знаннях, віруваннях, звичаях, обрядах. У них простежуються відбитки духовного життя різних епох, починаючи від первіснообщинного ладу, поєднання давніх язичницьких і пізніших християнських елементів, фантастичних ірраціональних уявлень з практичним досвідом, набутим і перевіреним упродовж віків.

Гуцульський фольклор, зокрема обрядові пісні, казки, легенди, перекази, мають цікаві мотиви, сюжети, образи, своєрідну мелодику. З давнього часу Гуцульщина відома й оригінальним ужитково-декоративним мистецтвом: керамікою, різьбою по дереву, класиками якої стали династія Шкрібляків, Н. Дутчак, В. Девдюк, чудо-писанками, ткацтвом, вишивкою, художньою обробкою металу, шкіри, прикрасами з бісеру, виробами з рогу, сиру тощо. Розмаїття виробів гуцульських народних майстрів, що експонуються у багатьох вітчизняних і зарубіжних музеях, збірках численних колекціонерів, вражає яскравою живописністю, багатством різновидів технічного виконання, оригінальністю орнаментальних композицій, образів і мотивів.

Усе це і багато іншого з традиційно-побутової культури, діалектна специфіка мови гуцулів характеризують їх як одну з особливо яскраво виражених етнографічних груп українського народу.

Тема 8.2. Основні танці та рухи Гуцульщини

Танцювальні традиції цього краю досить схожі з танцями Західної України. Уній здавна на фоні інших виділилося три великі етнографічні групи населення: гуцули, бойки та лемки. Ці народи проживають в окремих локальних районах, які розміщені відносно близько один від одного та межують один з одним. У танцях цих, так званих, малих народностей багато спільного у композиційній структурі та прийомах виконання танців, але водночас в них дуже відрізняється манера виконання рухів, їхня морфологічна конструкція, метро ритмічна структура та, взагалі, деякі рухи мають різне національне походження.

Найбільша з них – це гуцули, які проживають в основному у Прикарпатті (Івано-Франківська область), у невеликій зоні Закарпаття (Рахівський район) та на Буковині (Чернівецька область). Танці прикарпатських гуцулів менш за все зазнали впливу танцювальних культур інших країн, бо цей район здебільшого не є прикордонним. Навпаки, у хореографії закарпатських гуцулів домінують риси, які виникли під впливом сусідніх з ними національних культур⁷⁰.

Водночас зі збереженням основної структури українських танців гуцули створили свої власні особливі хореографічні риси. Майже всі гуцульські танці мають дуже специфічні риси, не характерні для інших українських танців, зокрема це спостерігається в їхній лексиці.

⁷⁰ Гуменюк А. І. Запис і принципи класифікації народних танців // Народна творчість та етнографія / А. І. Гуменюк. – 1964. - № 4. – С. 51.

Це обов'язкові притупи, підскоки, дрібні переступання, висока, присядка – гайдук, свердло, тропіток та інші рухи, не притаманні в такому вигляді танцям інших регіонів. І чоловічі, і жіночі танці гуцулів здебільшого є масовими. За характером руху – це швидкі, жваві, веселі та темпераментні танці, характерною особливістю яких є наявність контрастних рухів.

Основною побудовою гуцульських танців є колова закрита фігура, в якій виконавці тримають один одного за плечі або за руки. Яскравий приклад такого характерного прийому спостерігається у танці «Гора», де виконавці створюють замкнені двоярусні кола. Деякі специфічні танцювальні прийоми були занесені на цю територію зі Словаччини, окрім ще й того, що в одязі взутті та атрибутиці гуцулів та словаків також є спільні риси. Багато спільного гуцульські танці мають з польськими, так званими «збуйницькими» та «чабанськими» танцями – це положення рук в парах та наявність ігрового елемента у сюжеті танцю. Національний одяг даного регіону.

Яскравим прикладом гуцульського танцю є «Аркан» – круговий чоловічий героїчний танець. Також побутують тут такі танці, як «Гуцулка», «Решето», героїчний сюжетний танець «Опришки» та танці геометричного характеру «Коло», «Гайдук».

Характеристика танців Гуцульщини:

Аркан – чоловічий танець, який виконують вісім хлопців (може бути і більше). Той з танцюристів, який стоїть у ряду першим, – ведучий. Характерне ритмічне чергування – $2/4$ в першому такті та $2/8$ і $1/4$ у другому. Аркан танцюють зімкнутим колом або півколом з топірцями в руках. Танець поширений в Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях.

Танець «Аркан» є головним елементом обряду посвячення гуцульського двадцятирічного хлопця у легіні. Після участі у ньому він отримував право здійснювати танці, носити бартку (топірець) та підперезуватися широким паском, тобто ставав потенційним опришком. Перекази свідчать, що вперше гуцульський танець «Аркан» виконали витязі, які зійшли з гір.

Коломийка – масовий танець, що супроводжується піснею куплетної форми і музикою. Рухи коломийки дуже різноманітні своєрідні і оригінальні за колоритом. Основним композиційним елементом є коло, яке розпадається на менші кільця і навіть на окремі пари. Для коломийок типова зміна місць хрещиком. Танець будується на присядках мережках, ножицях зірниця і в багатьох інших танцювальних

рухах. Коломийку танцюють у швидкому темпі весело й завзято використовують орнаментальні хореографічні рухи.

Гуцулка – танець, що з музичного боку є варіантом коломийки. Хореографічна гуцулка відрізняється від коломийки, тим, що друга її частина називається козачком, тут застосовують дрібушку, кружляння присядки, але виконують їх у іншому характері ніж у козачках центральних областей України⁷¹.

Решето – один з тематичних різновидів гуцульські народного танцю «Сито», побутує на Прикарпатті. На гулянках виконується в супроводі троїстих музик (скрипка, буває цимбали). Характерна особливість – наявність ведучого, який поділяє команди та виконує триндички (куплети-приспівки), що змістом своїм засвідчують – танець «Решето» трансформувався від хороводу.

Гайдук – найпоширеніший серед інших чоловічий танець, що отримав назву від головного кроку «гайдук» або «півгайдук», часом з притупуванням. Інколи в цьому танці застосовується спосіб «триматися гребінця» і цікава фігура «ружа», при виконанні якої танцюристи з'єднують праві руки в центрі кола.

Голубка – танець любові, вірної закоханої пари.

Лісоруби – дістав назву тому, що сюжетом його є трудовий процес рубання лісу. Виконують дев'ять юнаків-лісорубів, один з них старший – подає команди. Як варіант – кількість виконавців може бути зменшена або збільшена. Варіантів танцю побутує багато, однак у кожному з них виконавці мають основний атрибут – топірець, що упродовж всього танцю відіграє неабияку роль.

Бокораші – танець схожий за тематикою з «Лісорубами». Він продовжує тему праці, та вже на наступному етапі – сплав готового лісу. Оригінальна побудова плоту, на якому стоять бокораші і спрямовують його між порогами. Пліт у безперервному русі, бо гірські річки надто неспокійні. Нарешті, наближаються до берега, де їх зустрічають дівчата, виконується «гуцулка» нерідко з веселими коломийками.

Опис основних рухів

Рух № 1. Ковзний хрещик.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «І» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – правою ногою ковзнути вперед на повну ступню, коліно трохи зігнути, корпус нахилити вперед. Одночасно

⁷¹ Легка С.А. Традиції народної культури в українській хореографії / С.А. Легка // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2001. – Вип. 17. – С. 45.

лівою ногою ледь ковзнути назад, залишити її на півпальцях. На «два» – лівою ногою ковзнути вперед, правою – трохи назад. Корпус весь час нахилений уперед. Рухатись можна в будь-якому напрямі. Рух виконується в гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 2. «Дубовий лист» з танцю «Аркан».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – ковзаючи п'яткою по підлозі, вивести праву ногу вперед на каблук, носком догори, коліно витягнуте, одночасно корпус якнайдалі відхилити назад. На «два» – ковзаючи спочатку всією ступнею, а потім носком по підлозі, провести праву ногу (через шосту позицію) назад на носок, п'яткою догори, коліно витягнуте, але не напружене; одночасно корпус якнайнижче нахилити вперед. Потім, випростовуючи корпус і дуже згинаючи коліно правої ноги й спрямовуючи його вбік – вправо, швидко підвести п'ятку правої ноги до лівого коліна позаду нього. 2-й такт. На «раз» – рвучко, торкаючись подушечкою ноги підлоги, ковзним рухом вивести праву ногу на 45° вперед, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – дуже згинаючи коліно і спрямовуючи його вбік – вправо, повернути праву ногу в попереднє положення. Темпи помірні.

Рух № 3. Варіант «дубового листа» з танцю «Аркан».

Виконується на шість тактів. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт, «раз» – каблуком правої ноги ковзним рухом ударити по підлозі поряд з лівою ногою і, зігнувши її в коліні, вивести вперед. На «два» – легенько підскочивши на лівій нозі, всією ступнею правої ноги притупнути поряд з лівою за шостою позицією. 2-й такт. На «раз» – залишаючи вагу корпуса на трохи зігнутій лівій нозі, підшвою правої ноги ковзнути по підлозі вперед. На «два» – розгинаючи в коліні ліву ногу, правою ковзнути по підлозі назад і поставити її на півпальці позаду лівої. 3-й такт. На «раз-два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-два» 2-го такту. 4-й такт. На «раз» – з легкого підскоку опуститися правим коліном на підлогу. Одночасно, нахилиючи корпус уперед, ударити перед собою долонею правої руки по підлозі. На «два» – швидко звестися на ноги. Корпус прямий. Праву руку підняти вгору, долонею від себе, ліву відвести вбік. 5-й такт. На «раз» – з легкого підскоку опуститися в глибоке присідання на обох ногах. Корпус прямий. На «два» – з легкого підскоку підвестися з глибокого присідання на всю ступню лівої ноги, а праву ногу із зігнутим і відведеним вправо коліном підняти перед собою, торкаючись ступнею лівого коліна. 6-й такт. На «раз-і-два» – потрійний притуп правою

ногою по підлозі поруч з лівою. На «і» – пауза. Виконуючи рух, учасники танцю стоять у колі обличчям до центра, руки кладуть одне одному на плечі. Темпи помірні.

Рух № 4. Висока гуцулка.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – підскочити на лівій нозі і, ледь зігнувши в коліні, невисоко підняти праву ногу. На «раз» – рвучко опуститися з підскоку на ліву ногу і відразу ж переступити на півпальці правої ноги, невисоко піднявши ледь зігнуту в коліні ліву ногу поряд з правою. На «два» – крок уперед лівою ногою, вивільняючи її в коліні, зігнуту в коліні праву ногу невисоко підняти над підлогою поряд з лівою. Виконується в закарпатських танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 5. Гуцульський хід з підскоком і винесенням ноги вперед по колу.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – ледь підняти праву ногу над підлогою. 1-й такт. На «раз» – притупнути ступнею правої ноги за третьою позицією. Ліву ногу відокремити від підлоги. Корпус прямий, спрямований правим плечем уперед. Голова повернута праворуч. Руки на талії ззаду. На «і-два-і» – тричі легко підскочити на півпальцях правої ноги, проводячи ліву ногу по колу ззаду наперед з витягнутим коліном та підйомом. Корпус провести лівим плечем уперед. Погляд спрямований на ліву ногу. 2-й такт. На «раз» – притупнути ступнею лівої ноги за третьою позицією. Праву ногу відокремити від підлоги. Корпус нахилити лівим плечем уперед до лівої ноги. Голова повернута до лівого плеча. На «і-два-і» – тричі легко підскочити на півпальцях лівої ноги, проводячи праву ногу ззаду наперед з витягнутим коліном та підйомом. Корпус повернути, вирівняти та провести правим плечем уперед. Голову повернути до правого плеча. Далі рух виконується спочатку. Підскоки на півпальцях опорної ноги робляться на кожну восьму такту, коліно вільне. Темпи швидкі.

Рух № 6. Боковий хід танцю «Аркан».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз-і» – широкий крок правою ногою вправо на всю ступню. Корпус і голову схилити праворуч. На «два-і» – підставити ліву ногу до правої у шосту позицію на всю ступню; коліна трохи зігнути. Корпус і голову схилити ліворуч. Рух виконується чоловіками з просуванням праворуч з однієї ноги. Темпи помірні.

Рух № 7. Основний крок танцю «Аркан».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – злегка присівши на обох ногах, відштовхнутися від підлоги і підстрибнути невисоко вгору, коліна, підйом та пальці витягнуті, але не напружені; одночасно, спрямовуючи зігнуте коліно вбік – вправо, завести п'ятку правої ноги за ліве коліно. 1-й такт. На «раз» – випростовуючи коліно правої ноги, зробити широкий крок вбік – вправо з носка на всю ступню, коліно трохи зігнуте; одночасно, нахиливши корпус уперед, перенести на праву ногу вагу корпусу, а п'ятку лівої ноги відокремити від підлоги, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – зберігаючи попереднє положення і згинаючи коліно, підвести ліву ногу до правої на низькі півпальці у третю позицію назад. 2-й такт. На «раз» – випростовуючи корпус і злегка повертаючи його лівим плечем уперед, зробити крок правою ногою вбік – вправо з носка на всю ступню, злегка згинаючи ногу в коліні та переносячи на неї вагу корпусу; одночасно, випростовуючи коліно лівої ноги, відокремити її від підлоги. На «і» – відштовхнутись правою ногою від підлоги, невисоко підстрибнути вгору, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені; одночасно, спрямовуючи дуже зігнуту в коліні ліву ногу вбік – вправо, вивести її невисоко вперед. На «два» – зберігаючи попереднє положення, зробити крок лівою ногою вбік – вправо з носка на всю ступню, злегка згинаючи коліно, й перенести на цю ногу вагу корпусу; одночасно п'ятку правої ноги відокремити від підлоги. На «і» – відштовхнувшись лівою ногою від підлоги, невисоко стрибнути вгору, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені; одночасно, спрямовуючи дуже зігнуту в коліні праву ногу вбік – вправо, вивести її невисоко вперед. Далі рух повторюють у тій же послідовності. Темпи помірні.

Рух № 8. Хід з вивертанням ступні.

Вихідне положення – звестися на півпальці обох ніг за першою позицією. На затакт «і» – ледь відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – зіскочити на півпальці лівої ноги, ледь зігнувши її у коліні. Праву ногу зігнути в коліні й вивернути каблуком уперед, майже наближаючи його до литки лівої ноги. Коліно правої ноги розпрямити вправо, корпус повернути праворуч. На «і» – повернути корпус до глядача і переступити на півпальці правої ноги, ліву відокремити від підлоги. На «два» – повертаючи корпус ліворуч, переступити на півпальці лівої ноги, праву відокремити від підлоги. На «і» – повернувшись ліворуч, перескочити на півпальці правої ноги, ледь зігнувши її у коліні. Ліву ногу, зігнуту в коліні, вивернути каблуком

уперед, майже наближаючи його до литки правої ноги. Коліно лівої ноги розпрямити вліво, корпус повернути ліворуч. Те ж саме – в інший бік. Рух виконується жінками та чоловіками в молодіжних, гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 9. Гуцульський перемінний крок.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – невеликий крок правою ногою вперед. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – невеликий крок правою ногою вперед. Ліва нога залишається позаду правої, каблук лівої відокремлюється від підлоги. Вагу корпуса перенести на праву ногу. Корпус різко повернути праворуч. Голова схилена до правого плеча. На «і» – пауза, залишитися на цій нозі. Те ж саме – з лівої ноги. Темпи помірні.

Рух № 10. Гуцульський біг з підстрибуванням.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – трохи присісти на правій нозі, ліву, зігнуту в коліні, підняти високо вперед. На «раз» – стрибок вперед на ліву ногу, одночасно праву, зігнуту в коліні, високо підняти вперед. На «і» – широкий крок правою ногою вперед, трохи зігнувши її в коліні. На «два» – широкий крок лівою ногою вперед, трохи зігнувши її в коліні. На «і» – підняти високо вперед в коліні праву ногу, не випрямляючи лівої. Так само рух повторюється з другої ноги. Корпус відхилити назад. У правій руці, піднятій вперед – угору, – топірець. Ліва рука тильним боком кисті, стиснута в кулак, лежить на поясі. Рух чоловічий. Темпи швидкі.

Рух № 11. Гуцульський біг з підскоком (для жінок і чоловіків).

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – крок уперед правою ногою. На «і» – з невеличким ковзним підскоком на правій нозі вперед ліву ногу відокремити від підлоги і, зігнувши в коліні, ледь відвести назад. Корпус прямий. Обидві руки зігнуті в ліктях і лежать на пояску або на рівні талії ззаду. На «два» – крок уперед лівою ногою. На «і» – з невеличким ковзним підскоком на лівій нозі вперед праву ногу відокремити від підлоги і, зігнувши в коліні, ледь відвести назад. Темпи швидкі.

Рух № 12. Під крило (парний гуцульський хід-біг).

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Виконавці стоять у парі обличчям одне до одного. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – біг на місці з правої ноги, ліву відокремити від підлоги і дуже зігнути у коліні. Хлопець нахилиє корпус уперед так, щоб дівчина була праворуч від нього, і голову підсовує під її праву руку (начебто під крило). Одночасно він

кладає праву руку дівчині на талію, а вона ліву – на зап'ястя правої руки хлопця. З'єднані руки (права рука дівчини і ліва хлопця) піднімають угору, голови повертають до глядача. Корпус дівчини трохи нахилений вперед. На «два» – виконавці, не змінюючи положення корпусу, рук і голови, виконують біг на місці лівою ногою, відводячи назад праву ногу, дуже зігнуту в коліні. 2-й такт. На «раз-два» – не змінюючи положення корпусу, рук і голови, танцюристи по черзі виконують два біги на місці правою і лівою ногою. 3–4-й такти. На «раз» – виконуючи біг на місці правою ногою, виконавці змінюють положення корпусу і голови; дівчина відхиляється трохи назад, голову повертає до хлопця, а хлопець вирівнює корпус і відхиляє його теж трохи назад, спрямовуючи погляд на дівчину. Не роз'єднуючи рук (дівчина праву, а хлопець ліву), опускають їх униз до рівня талії, вільні руки танцюристи розводять широко в сторони. На «два» 3-го такту та на «раз-два» 4-го – виконавці, не змінюючи положення корпусу, рук і голови, виконують три біги на місці по черзі лівою, правою і лівою ногою. Іноді цей рух виконується у повітрі. Темпи швидкі.

Рух № 13. Доріжка плетена комбінована.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – притупнути всією ступнею правої ноги поряд з лівою. На «і» – невеликий крок лівою ногою вліво з притупом всією ступнею. На «два» – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти, відвівши коліно вправо. На «і» – переступити на високі півпальці правої ноги позаду лівої. 2-й такт. На «раз» – невеликий крок лівою ногою вліво з притупом усією ступнею. На «і» – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти, відвівши коліно вправо. На «два» – опуститися зі стрибка на високі півпальці правої ноги, поставивши її позаду лівої. На «і» – невеликий крок лівою ногою вліво з притупом усією ступнею. 3-й такт. На «раз» – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти, відвівши коліно вправо. На «і» – переступити на високі півпальці правої ноги позаду лівої. На «два» – невеликий крок лівою ногою вліво з притупом усією ступнею. На «і», – ковзний крок-підскік на лівій нозі вліво. Праву ногу підняти відвівши коліно вправо. 4-й такт. На «раз» – широкий і крок на праву ногу вперед-вліво, ставлячи її на каблук. На «і» – зіскочити з каблука правої ноги на всю ступню, ліву ногу невисоко підняти над підлогою. На «два» – притупнути лівою ногою поряд з правою. На «і» – притупнути правою ногою поряд з лівою. Так само – в протилежний бік.

Рух виконується чоловіками та жінками в гуцульських танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 14. Хід з переступанням.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – злегка присісти на всю ступню лівої ноги, піднявши невисоко вперед праву ногу, вільну в коліні, потім перестрибнути з лівої ноги на праву, описуючи у повітрі невелику дугу. 1-й такт. На «раз» – опуститися на праву ногу вперед, трохи вправо, коліно ледь зігнуте. Ліву ногу невисоко підняти вперед, коліно вільне, підйом витягнутий, але не напружений. На «і» – переступити вправо на півпальці лівої ноги, поставивши її навхрест правої. Праву ногу відокремити від підлоги. На «два» – переступити на всю ступню правої ноги, ліву відокремити від підлоги і відвести вліво. На «і» – переступити вправо на півпальці лівої ноги, поставивши її навхрест правої. Праву відокремити від підлоги. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту. Те ж саме – з лівої ноги. Виконується чоловіками і жінками в гуцульських танцях. Темп швидкий.

Рух № 15. Крок-упадання з акцентом на одну ногу з танцю «Решето».

Вихідне положення – третя позиція ніг, ліва нога попереду. На затакт «і» – відокремити ліву ногу від підлоги. На «раз» – крок лівою ногою вправо з невеликим випадом, згинаючи ногу в коліні й ставлячи її навхрест попереду правої ноги. Праву ногу, зігнуту в коліні, підняти трохи вище кісточки лівої ноги. На «і» – стати на всю ступню правої ноги поряд з лівою (за шостою позицією), ледь присісти на ній. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Темпи помірні.

Рух № 16. Відхід назад у танці «Голубка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки ледь зігнуті й закруглені у ліктях. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз-два» – широкий крок правою ногою назад, ліву випрямити у коліні та підйомі, не відокремлюючи її від підлоги. Зробити помах одночасно руками і кистями рук: на «раз» – зігнувши у зап'ясті, відвести їх від корпусу, на «два» – опустити у вихідне положення. На «три-чотири» – витримавши паузу на місці, повторити рухи рук, що виконувались на «раз-два». Те ж саме – з другої ноги. Рух виконується жінками. Темпи повільні.

Рух № 17. Крок з танцю «Аркан».

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Коліна ледь зігнуті, руки кожного з танцюючих на

плечах у партнерів, що стоять праворуч та ліворуч (крок, як правило, виконується у колі). На затакт «і» – вагу корпусу перенести на ліву ногу, праву ледь відокремити від підлоги. 1-й такт. На «раз» – крок з носка на всю ступню правою ногою вправо, каблук лівої відокремити від підлоги. На «і» – ліву ногу поставити навхрест позаду правої ноги на пів-пальці. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». 2-й такт. На «раз-і» – крок-стрибок на праву ногу вправо, навхрест правої. Повернути голову праворуч. На «два-і» – крок-стрибок на ліву ногу вліво; праву ногу, ледь зігнуту в коліні, вивести вперед-вліво, навхрест лівої. Повернути голову ліворуч. Рух виконується чоловіками з просуванням по колу проти ходу годинникової стрілки. У 1-му такті корпус нахилити вперед, у 2-му – випрямити. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 18. Варіант кроку з танцю «Аркан».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, ледь зігнутих у колінах, руки – на плечах у партнерів, що стоять праворуч та ліворуч (крок, як правило, виконується у колі). На затакт «і» – вагу корпусу перенести на ліву ногу, праву ледь відокремити від підлоги. 1-й такт. На «раз-і» – широкий крок правою ногою вправо на всю ступню. Голову повернути праворуч. На «два-і» – підскочити на правій нозі, одночасно ліву, ледь зігнуту в коліні, з вільним підйомом вивести вправо, навхрест попереду лівої ноги. 2-й такт. На «раз-і» – крок з носка на всю ступню правою ногою вправо, каблук лівої відокремити від підлоги; ліву ногу поставити на носок позаду навхрест правої. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Рух виконується чоловіками з просуванням по колу проти ходу годинникової стрілки. У 1-му такті корпус прямий, в 2-му – нахилений уперед. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 19. Свердло Вихідне положення – третя позиція ніг, ліва нога попереду.

На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз-і» – підскочити на лівій нозі, зігнувши її в коліні; одночасно підйом правої ноги завести попід коліно лівої і спрямувати праву ногу вліво. На «два-і» – підскочити на лівій нозі, коліно трохи зігнути. Праву ногу розвернути коліном вправо. Рух чоловічий. Виконується в гуцульських танцях. Темпи помірні та швидкі

Рух № 20. Синкоповане свердло.

Вихідне положення і затакт «і» – підстрибнути на правій нозі, одночасно ліву ногу, зігнуту в коліні, невисоко підняти до-кісточки правої. Ліва рука – на талії, праву з шапкою підняти вгору. На «раз» –

опуститися на ліву ногу, повернувши корпус ліворуч, одночасно праву ногу, зігнути в коліні, підняти над підлогою і притиснути до лівої. На «і» – підстрибнувши на лівій нозі вправо, розвернути коліно правої ноги вправо, не опускаючи її на підлогу. На «два» – підстрибнути на лівій нозі й опуститися на підлогу, ледь зігнувши її у коліні, одночасно праву ногу, випрямлену в коліні, поставити вперед на каблук. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Рух чоловічий, виконується з однієї ноги. Зустрічається в буковинських та гуцульських танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 21. Крок з вивертом Вихідне положення – перша позиція ніг.

На затакт «і» – відокремити ліву ногу від підлоги, ледь зігнувши її у коліні. На «раз» – опуститися на ліву ногу (коліно ледь зігнуте). Праву ногу підняти, зігнувши у коліні (ступня навхрест попереду лівої ноги), ступню повернути вправо, підйом не випрямляти. На «і» – переступити на праву ногу, поставивши її поряд з лівою. Ліву ногу підняти вперед, зігнувши у коліні. На «два» – опуститися на ліву ногу (коліно зігнуте). Праву ногу підняти, ледь зігнувши її у коліні, і спрямувати коліном і ступнею до лівої. На «і» – пауза. Рух виконується з однієї ноги 6 разів і закінчується потрійним притулом (всього 8 тактів), потім він повторюється в другий бік. Виконується чоловіками та жінками в гуцулках. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 22. Переступання навхрест Виконується на два такти.

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу і вивести її вліво навхрест лівої. 1-й такт. На «раз» – опуститися на всю ступню правої ноги. На «і» – ліву ногу приставити до правої. На «два» – вивести праву ногу навхрест лівої і опуститися на всю ступню. На «і» – ліву ногу приставити до правої. 2-й такт. На «раз» – опуститися на всю ступню правої ноги, переносячи на неї вагу корпусу. На «і» – ліва нога, зігнута в коліні, залишається в повітрі. На «два» – вивести ліву ногу навхрест правої і поставити її на всю ступню поряд з правою, переносячи на неї вагу корпусу. На «і» – пауза. Рух виконується жінками та чоловіками в гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 23. Гуцульський дрібний хід з високим підніманням колін.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь згинаючи коліно і спрямовуючи його вперед, злегка присісти на лівій нозі, рівномірно розподіливши на неї вагу корпусу. Одночасно праву невисоко підняти над підлогою. Коліно зігнуте, підйом скорочений. На «раз» – зробити акцентований крок-притуп правою ногою вперед і,

високо піднімаючи зігнуто в коліні майже під гострим кутом ліву ногу попереду і спрямовуючи її вперед, підскочити вгору (коліно, підйом і пальці витягнуті, але не напружені), а потім опуститися з носка на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і рівномірно розподіляючи на неї вагу корпусу. Одночасно, зберігаючи попереднє положення, наблизити ліву ногу до підлоги. На «два» – повторити лівою ногою рухи, що виконувалися на «раз». Рух продовжується у тій же послідовності й так само виконується з лівої ноги. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 24. Чосанка.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – переносячи вагу корпусу на праву ногу, відокремити ліву від підлоги. Руки опустити вздовж корпусу. 1-й такт. На «раз-і» – опуститися на ліву ногу, праву, пряму в коліні та підйомі, рвучко вивести вперед невисоко над підлогою. Корпус прогнути в поясі; руки, прямі в ліктях, вивести вперед, трохи вище плечей, долонями вниз. На «два-і» – перескочити на праву ногу, поставивши її поряд з лівою за шостою позицією, одночасно ліву ногу, пряму в коліні та підйомі, рвучко вивести вперед невисоко над підлогою. Положення корпусу залишається попереднє. 2-й такт. На «раз» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і» 1-го такту. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на «два-і» 1-го такту. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і» 2-го такту. Під час руху може змінюватися положення рук: переводяться за пройми кептаря тощо. Як варіант чосанка може виконуватися окремо, тобто рухи 1-го та 2-го тактів набирають самостійності. Рух гуцульський, загальний для жінок та чоловіків. Темпи швидкі.

Рух № 25. Дрібушечка з підскоком.

Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки – за проймами кептаря, або за спиною, чи на талії. На затакт «і» – відокремити ліву ногу від підлоги. На «раз» – ударити по підлозі ступнею лівої ноги поряд з правою. На «і» – підскочити на низьких півпальцях правої ноги, ліву, зігнуто в коліні, відокремити від підлоги. На «два» – притупнути і зразу ж знову ударити лівою ногою по підлозі, ставлячи її поряд з правою. На «і» – підскочити на низьких півпальцях лівої ноги, праву, зігнуто в коліні, відокремити від підлоги. Те ж саме – з другої ноги. Рух виконується жінками й чоловіками в гуцульських танцях. Темпи, від помірних до швидких.

Рух № 26. Синкопована дрібушечка.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» –

широкий крок правою ногою вперед на всю ступню. На «і» – підвести ліву ногу до каблука правої, вдаривши подушечкою ступні по підлозі. Каблук лівої ноги відокремити від підлоги. На «два» – переступити на півпальці правої ноги. На «і» – переступити на всю ступню лівої ноги. 2-й такт. На «раз» – підвести праву ногу до каблука лівої ноги, вдаривши подушечкою ступні по підлозі. Каблук правої ноги відокремити від підлоги. На «і» – переступити на півпальці лівої ноги. На «два» – переступити на всю ступню правої ноги. На «і» – пауза. Рух виконується жінками й чоловіками в молодіжних танцях, польках, в деяких гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 27. Переступчик з танцю «Решето».

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На «раз» – притупнути лівою ногою на всю ступню, праву ногу вивести вперед на півпальці. На «і» – опуститися на всю ступню правої ноги. На «два» – знову притупнути лівою ногою на всю ступню. На «і» – ступити на всю ступню правої ноги. Дівчата притримують верхні краї кептариків. Хлопці праву руку тримають за спиною, ліву – вільно опускають. Рух загальний. Темпи помірні.

Рух № 28. Раз – прибий («Аркан»).

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – злегка повернувши корпус лівим плечем вперед, ступити крок правою ногою вбік-вправо з носка на всю ступню, ледь згинаючи коліно і переносячи на праву ногу вагу корпусу; одночасно п'ятку лівої ноги відокремити від підлоги. На «і» – відштовхнувшись правою ногою від підлоги, невисоко підстрибнути вгору, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені; одночасно, спрямувавши дуже зігнуте коліно вбік-вправо, вивести ліву ногу невисоко вперед. На «два» – зберігаючи попереднє положення, ступити крок лівою ногою вбік-вправо з носка на всю ступню, злегка згинаючи коліно і переносячи вагу корпусу на ліву ногу; одночасно відокремити праву ногу від підлоги і, згинаючи її в коліні, відвести назад; корпус повернути у попереднє положення. На «і» – рвучко, торкаючись підлоги подушечкою ноги, ковзним рухом провести праву ногу (через шосту позицію) на 45° вперед, коліно; підйом та пальці витягнуті, але не напружені; далі, дуже згинаючи коліно і спрямовуючи його вбік-вправо, відвести праву ногу п'яткою до лівого коліна назад. Темпи різноманітні.

Рух № 29. Два великих, три малих («Аркан»).

Виконується на два такти. Вихідне положення – виконавці стоять на лівій нозі, коліно правої ноги зігнуте і спрямоване вбік-вправо, п'ятка

притиснута до лівого коліна позаду. 1-й такт. На «раз» – злегка присівши на лівій нозі, відштовхнутися нею від підлоги і перескочити на праву ногу, трохи присідаючи на ній; одночасно, дуже нахиливши корпус уперед, ліву ногу відвести на 90° назад; коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – зберігаючи попереднє положення корпусу і відштовхнувшись правою ногою від підлоги, перескочити на ліву ногу, трохи присідаючи на ній; одночасно праву ногу відвести на 90° назад, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. 2-й такт. На «раз» – випростовуючи корпус і поступово повертаючись у вихідне положення, злегка притупнути всією ступнею правої ноги поряд з лівою за шостою позицією. На «і» – злегка притупнути всією ступнею лівої ноги поряд з правою за шостою позицією. На «два» – злегка притупнути всією ступнею правої ноги поряд з лівою за шостою позицією. На «і» – пауза. Темпи різноманітні.

Рух № 30. Три гайдуки з ходом («Аркан»).

Виконується на два такти. Вихідне положення – виконавці стоять на лівій нозі, коліно правої ноги зігнуте і спрямоване вбік-вправо, п'ятка притиснута до лівого коліна позаду. На затакт «і» – злегка присівши на лівій нозі, відвести праву ногу на 90° назад, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені; далі, зберігаючи попереднє положення, описати правою ногою у повітрі велику дугу, проводячи її вперед і трохи вбік. 1-й такт. На «раз» – з ледь помітного підскоку різко й глибоко присісти на півпальцях обох ніг за шостою позицією, коліна спрямовані вперед-вправо, корпус прямий, погляд – поперед себе. На «два» – злегка підскачівши й випростовуючи коліна, підвестися з глибокого присідання на обидві ноги за шостою позицією; коліна витягнуті, але не напружені. 2-й такт. На «раз» – злегка притупнути всією ступнею правої ноги поряд з лівою за шостою позицією. На «і» – злегка притупнути всією ступнею лівої ноги поряд з правою за шостою позицією. На «два» – злегка притупнути всією ступнею правої ноги поряд з лівою за шостою позицією. На «і» – пауза. Темпи різноманітні.

Рух № 31. «А за діда» («Аркан»).

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – ледь підскачівши на лівій нозі, злегка притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію, ступні обох ніг спрямовані вбік-вліво. На «два» – ледь підскачівши на лівій нозі, злегка притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її попереду лівої у третю позицію; потім, дуже зігнувши коліно й спрямувавши його вбік-вправо, швидко підвести праву ногу п'яткою до

лівого коліна позаду нього. 2-й такт. На «раз» – рвучко, торкаючись, подушечкою ноги підлоги, ковзним рухом вивести праву ногу на 45° вперед, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – дуже згинаючи коліно і спрямовуючи його вбік-вправо, повернути праву ногу в попереднє положення. Темпи різноманітні.

Рух № 32. «А за бабу» («Аркан»).

Вихідне положення – перша позиція ніг. На «раз» – ледь, підскачівши на лівій нозі, злегка притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію, ступні обох ніг спрямовані вбік-вліво. На «два» – ледь підскачівши на лівій нозі, злегка притупнути всією ступнею правої, ставлячи її попереду лівої у третю позицію; потім, дуже згинаючи коліно і спрямовуючи його вбік-вправо, швидко відвести праву ногу п'яткою до лівого коліна позаду нього. Темпи різноманітні.

Рух № 33. «А за дівку» («Аркан»).

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – ледь підскачівши на лівій нозі, злегка притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію, ступні обох ніг спрямовані вбік-вправо. На «два» – ледь підскачівши на лівій нозі, злегка притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її попереду лівої у третю, позицію. 2-й такт. На «раз-і-два» – тричі злегка підскачити на півпальцях обох ніг за шостою позицією, коліна витягнуті, але не напружені. На «і» – пауза. Темпи різноманітні.

Рух № 34. Підкуйка на каблучки.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки на талії. 1-й такт. На «раз» – підстрибнути вперед, тримаючи ноги в шостій позиції. На «і» – стати на каблучки обох ніг, піднявши носки догори. На «два» – різко зіскочити з каблуків на всю ступню обох ніг за шостою позицією. На «і» – підскачити на лівій нозі. Праву підняти, зігнувши у коліні. 2-й такт. На «раз-і» – зробити притуп всією ступнею правої ноги, поставивши її поряд з лівою. На «два-і» – пауза. Рух жіночий, виконується в гуцулках. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 35. Стрибки з вибиваннями.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – невеликий стрибок уперед на праву ногу, ліву відокремити від підлоги. На «і» – ударити каблуком лівої ноги поряд з правою. На «два» – невеликий стрибок уперед на ліву ногу, праву відокремити від підлоги. На «і» – ударити каблуком правої ноги

поряд з лівою. Рух виконується чоловіками та жінками в деяких гуцульських танцях. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 36. Сплескування у долоні з танцю «Голубка».

Вихідне положення – виконавці стоять на лівому коліні, долоні обох рук (лікть зігнуті й спрямовані донизу) на рівні грудей. На «раз-і-два» – тричі сплеснути у долоні. На «і» – пауза. Рух загальний. Темпи помірні.

Рух № 37. Приставний крок з плесканням у долоні.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – злегка притупнути всією ступнею лівої ноги, ставлячи її трохи вбік-вліво, коліно дуже витягнуте, підйом та пальці напружені; одночасно сплеснути у долоні на рівні грудей, праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – злегка притупнути всією ступнею правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію, коліно випрямлене, підйом та пальці напружені; одночасно, сплеснувши у долоні, ліву ногу ледь відокремити від підлоги. На «два» – злегка притупнути всією ступнею лівої ноги, ставлячи її поряд з правою у шосту позицію; коліно випрямлене, підйом та пальці напружені; одночасно, сплеснувши у долоні, праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – пауза. Рух загальний. Виконується в гуцульських танцях. Темпи різноманітні.

Рух № 38. Крок вбік-вправо і вбік-вліво із сплескуванням у долоні з танцю «Голубка».

Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На «раз» – крок правою ногою вбік-право у другу позицію, ступаючи з носка на всю ступню і переносячи на цю ногу вагу корпусу, коліно випрямлене, але не напружене; одночасно п'яти у лівої ноги відокремити від підлоги, підйом та пальці напружені. На «і» – згинаючи коліно і спрямовуючи його вбік-вліво, підвести ліву ногу до правої на низькі півпальці у третю позицію назад, переносячи на ліву ногу вагу корпусу. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – сплеснути у долоні перед собою, трохи нижче рівня грудей. Так само рух виконується з лівої ноги. Рух загальний. Темпи помірні.

Рух № 39. Чоловічі каблуки з оплесками з танцю «Голубка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – злегка присівши на обох ногах, відштовхнутися від підлоги і трохи відскочити вбік-вліво. 1-й такт. На «раз» – опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на неї вагу корпусу; одночасно праву ногу вивести вперед, трохи вбік-вправо і поставити на каблук носком угору, коліно випрямлене, але не напружене, корпус трохи нахилений до правої ноги. На «і» – сплеснути у

долоні перед собою, трохи нижче рівня грудей. На «два» – перескочити на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи і переносячи на цю ногу вагу корпусу, одночасно ліву ногу вивести вперед, трохи вбік-вліво і поставити на каблук носком догори, коліно випрямлене, але не напружене, корпус трохи нахилений до лівої ноги. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на «і». 2-й такт. На «раз» – перескочити на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи і переносячи на цю ногу вагу корпусу; одночасно, сплеснувши у долоні перед собою, трохи нижче рівня грудей, вивести праву ногу вперед, трохи вбік-вправо і поставити на каблук носком догори, коліно випрямлене, але не напружене, корпус трохи нахилений до правої ноги. На «і» – зберігаючи попереднє положення, сплеснути у долоні перед собою, трохи нижче рівня грудей. На «два» – продовжуючи зберігати попереднє положення, сплеснути у долоні перед собою, трохи нижче рівня грудей. На «і» – пауза. Так само рух виконується з лівої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 40. Гуцульський крок з правої ноги ліворуч.

Вихідне положення – третя або шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу і підняти на високі півпальці лівої ноги. На «раз-і» – широкий крок правою ногою ліворуч навхрест попереду лівої, поставивши її з півпальців на всю ступню. Ногу трохи зігнути в коліні. Одночасно підняти п'ятку лівої ноги і зігнути ногу в коліні. На «два-і» – випрямляючи коліно, зробити невеликий крок лівою ногою ліворуч з підйомом на півпальці. Голова протягом усього руху повернута ліворуч. Весь рух виконується з невеликим присіданням на праву ногу на «раз» і підйомом на півпальці лівої ноги на «два». Рух починають стримано, невеликими кроками. Поступово кроки збільшуються, отже, збільшується й швидкість руху.

Рух № 41. Присядка на високих півпальцях.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь підстрибнути. На «раз-і» – опуститись у повне присідання на півпальцях обох ніг за шостою позицією. Руки – на талії. На «два-і» – ледь підскочити на півпальцях обох ніг і ковзним рухом по підлозі на високих півпальцях трохи підвестися з присідання. Носки і коліна разом і спрямовані вправо. Права рука – на талії. Ліва переводиться за потилицю, притримуючи шапку. Те ж саме – ліворуч. Виконується в гопаках, з певним переінтонуванням (менш глибоке присідання – у деяких гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 42. Присядка гайдук-круч.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь підскочити на обох ногах вгору. На «раз-і» – опуститися у глибоке присідання, одночасно направляючи ноги, стулені у колінах, вправо. Права рука, зігнута у лікті, на рівні грудей, ліву руку, випрямлену у лікті, відвести якомога далі вліво. На «два-і» – ледь підвівшись і залишаючись на напівзігнутих ногах, спрямувати коліна ніг вліво. Права рука, випрямлена у лікті, відводиться якомога далі вправо, ліва рука, зігнута в лікті – на рівні грудей. Виконується в гуцульських танцях. Темпи різноманітні.

Рух № 43. Варіант простої присядки-гайдук.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – з невеличкого стрибка опуститися в глибоке присідання на півпальці обох ніг (коліна і ступні разом). На «два» – з невеличкого підскоку ледь піднятися на півпальці лівої ноги. Одночасно праву ногу, трохи зігнуту в коліні, ледь підняти вліво навхрест поперед лівої ноги, голову повернути ліворуч. Далі рух повторюється з другої ноги. Корпус прямий, плечі трохи відведені назад. Виконується в гуцульських танцях. Темпи різноманітні.

Рух № 44. Гуцульська присядка з нахиланням корпусу вбік-вліво та вбік-вправо.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – з ледь помітного підскоку різко й глибоко присісти на низьких півпальцях обох ніг за другою позицією, коліна розведені в сторони, п'ятки притиснуті одна до одної, носки нарізно. На «два» – не підводячись з глибокого присідання, відштовхнутися від підлоги і перескочити на обидві ноги трохи вбік-вправо на низькі півпальці за другою позицією. Корпус трохи нахилити вбік-вліво. Далі рух виконується вбік-вліво. Темпи різноманітні.

Рух № 45. Дубовий лист (гуцульська комбінація).

Виконується на шість тактів. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – каблуком правої ноги ковзним ударом притупити об підлогу поряд з лівою, і тут же зігнути її в коліні, виводячи вперед. На «два» – ледь підскачівши на лівій нозі, притупити всією ступнею правої ноги поряд з лівою. 2-й такт. На «раз» – залишаючи вагу корпусу на трохи зігнутій лівій нозі, підошвою правої ковзнути по підлозі вперед. На «два» – розгинаючи в коліні ліву ногу, правою ковзнути по підлозі назад і поставити її на півпальці позад лівої ноги. 3-й такт. На «раз-два» – повторити рухи 2-го такту. 4-й такт. На «раз» – опуститися правим коліном на підлогу, ліва, зігнута в коліні, залишається на місці. Одночасно, нахилиючи корпус уперед, ударити долонею правої руки по підлозі перед собою. На «два» – швидко піднятися на обидві ноги,

ступні ніг разом, корпус прямий. Праву руку підняти вгору долонею від себе. Ліву руку відвести в сторону. 5-й такт. На «раз» – з легенького стрибка опуститися в глибоке присідання на обох ногах. Корпус прямий. На «два» – ледь підскочити на лівій нозі, розгинаючи її в коліні, випрямитися, а праву ногу із зігнутим і відведеним вправо коліном підняти перед собою так, щоб каблук її був біля лівого коліна. 6-й такт. На «раз-і-два» – три притупи правою ногою. На «і» – пауза. Виконуючи рух, учасники танцю (хлопці) перебувають у колі обличчям до центру, руки знаходяться на плечах один в одного.

Рух № 46. Гуцульська присядка зі стрибком.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – з ледь помітного підскоку злегка присісти на обох ногах за шостою позицією (коліна разом), приготувавшись до високого стрибка. Корпус прямий. Руками тримати сокирку перед собою. На «два» – підскачівши якомога вище вгору, підібгати під себе обидві ноги, коліна й ступні разом. Руки підняти до третьої позиції, тримаючи сокирку над головою. 2-й такт. На «раз» – опуститися у глибоке присідання на низькі півпальці обох ніг за шостою позицією (обидві руки над головою). На «два» – пружними рухами обох ніг звестися на півпальці лівої ноги. Одночасно праву ногу, ледь зігнуту в коліні, підняти високо вперед (обидві руки над головою). Темпи різноманітні.

Рух № 47. Гуцульська присядка з просуванням убік.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – з легенького підскоку з просуванням вправо опуститись у глибоке присідання на низькі півпальці обох ніг. за шостою позицією, коліна й ступні разом. Корпус прямий. Руки розкриті в сторони. Права рука тримає сокирку. На «два» – з легкого підскоку трохи підвестися на півпальцях правої ноги. Одночасно ліву ногу, трохи зігнуту в коліні, вивести вперед. 2-й такт. На «раз» – зробивши стрибок на всю ступню лівої ноги вправо, праву ногу різко підняти від коліна назад, корпус нахилити вперед, голову повернути праворуч. На «два» – зробивши стрибок на всю ступню правої ноги вправо, ліву ногу, ледь зігнуту в коліні, підняти вперед, голову повернути до центра кола. Корпус випрямити. Далі рух виконується з тієї ж ноги і в той же бік. Цю присядку можна виконувати і в інший бік. Темпи різноманітні.

Рух № 48. Присядка-м'ячик з підсічкою сокиркою.

Вихідне положення – шоста позиція ніг, ліва рука за проймою кептаря, у правій руці – сокирка, опущена донизу. На затакт «і» – невисоко підстрибнути вгору на півпальцях обох ніг, праву руку

випрямити у лікті й відвести із сокиркою вправо на рівні другої позиції. На «раз-і» – опуститися в глибоке присідання на півпальці обох ніг. Правою рукою зробити круговий рух вліво до кісточок ніг. На «два-і» – підстрибнути вгору на півпальцях обох ніг, під час стрибка сокирку провести попід ногами, а праву руку вивести вбік-вправо. Використовується в гуцульських танцях («Лісоруби», «Гуцулка» та інші). Темпи швидкі.

Рух № 49. Основний хід танцю «Голубка».

Музичний розмір – 4/4. Вихідне положення – шоста позиція ніг. руки ледь зігнуті й округлені в ліктях, відводяться від корпусу, права – праворуч, ліва – ліворуч, долонями всередину до корпусу. Плечі трохи піднімаються. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз-два» – невеликий крок правою ногою вперед з носка на всю ступню, п'ятку лівої ноги відокремити від підлоги. Одночасно зробити помах руками: на «раз» – зігнувши їх у зап'ясті, трохи відвести від корпусу, на «два» – опустити у вихідне положення. На «три-чотири» – перенести вагу корпусу на праву ногу, ліва випрямляється у коліні, корпус подається трохи вперед. Руками повторити рухи, що виконувались на «раз-два». Те ж саме – з другої ноги. Рух виконується жінками в хороводах типу «Голубка». Темпи повільні.

Рух № 50. Гуцульська присядка з розніжкою з танцю «Півторак».

Вихідне положення – глибоке присідання на низьких півпальцях обох ніг за першою позицією, коліна розведені в сторони, п'ятки разом, носки нарізно, корпус прямий, погляд спрямований вперед, поперед себе. На «раз» – не підводячись з глибокого присідання, відштовхнутися обома ногами від підлоги і підстрибнути вгору, одночасно, випростовуючи коліна, розвести обидві ноги в сторони, підйом та пальці витягнуті, але не напружені, а потім швидко повернути їх у вихідне положення і опуститися на підлогу. На «два» – повторити рухи, що виконувались на «раз». Виконуючи рух, юнаки на кожну чверть такту розводять обидві руки в сторони, трохи нижче рівня плечей (лікті витягнуті, але не напружені), потім опускають їх уздовж корпусу. Темпи швидкі.

Рух № 51. «Місток» з виведенням ніг назад та вбік.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – опуститися в глибоке присідання за шостою позицією. 1-й такт. На «раз-і» – впасти вперед на підлогу на долоні обох рук. На «два-і» – ковзним рухом рвучко вивести прямі в колінах ноги назад, поставивши їх на носки каблуками догори. 2-й такт. На «раз-і» –

рвучко підтягти ноги під себе, відокремити руки від підлоги. На «два-і» – впасти на долоню лівої руки, поставивши її вліво, і одночасно ковзним рухом вивести прямі в колінах ноги вправо, поставивши ліву – на зовнішнє, а праву – на внутрішнє ребро ступні. Корпус нахилити ліворуч. Праву руку відкрити вище другої позиції вправо. 3-й такт. На «раз-і» – різко підтягнути ноги під себе і відокремити від підлоги ліву руку. На «два-і» – упасти на долоню правої руки, поставивши її вправо і одночасно ковзним рухом вивести прямі в колінах ноги вліво, поставивши праву – на зовнішнє, а ліву – на внутрішнє ребро ступні. Корпус нахилити праворуч. Ліву руку відкрити вище другої позиції вліво. 4-й такт. На «раз-і» – різко підтягнути ноги під себе і відокремити праву руку від підлоги. На «два-і» – ковзним рухом різко випростати прямі в колінах ноги назад, поставивши їх на носки каблуками догори. Виконується в гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 52. Гуцульський повзунець з виведенням ноги навхрест на підлогу.

Вихідне положення – глибоке присідання на низьких півпальцях обох ніг за першою позицією, коліна розведені в сторони, п'ятки разом, носки нарізно, корпус прямий, погляд спрямований вперед. На «раз» – не підводячись з глибокого присідання, відштовхнутися від підлоги і перескочити на ліву ногу, переносячи на неї вагу корпусу; одночасно вивести праву ногу вперед і трохи вбік-вліво, навхрест лівої ноги, на каблук, носком догори, коліно витягнуте, але не напружене. На «два» – не підводячись з глибокого присідання, відштовхнутися лівою ногою від підлоги і перескочити на праву ногу, ставлячи її поряд з лівою ногою у першу позицію; одночасно вивести ліву ногу вперед і трохи вбік-вправо, навхрест правої ноги, на каблук, носком догори, коліно витягнуте, але не напружене. Темпи помірні.

Рух № 53. Повзунець з обхватом руками кісточок ніг.

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – опуститися в глибоке присідання за першою позицією, розвівши широко коліна в сторони. Межи ніг опустити руки і охопити кісточки ніг. Праву ногу відокремити від підлоги, переносячи вагу корпусу на ліву ногу. Погляд спрямований на глядача. На «раз-і» – вивести вперед-вправо ледь зігнуту в коліні праву ногу, не опускаючи її на підлогу. На «два-і» – перескочити на праву ногу, поставивши її поряд з лівою, одночасно вивести вперед-вліво ледь зігнуту в коліні ліву ногу, не опускаючи її на підлогу. Зустрічається в гуцульських танцях. Темп помірний.

Рух № 54. Повзунець-чосанка з упором на одну руку.

Вихідне положення – повне присідання за шостою позицією. На затакт «і» – відхилитися назад, прогнувши спину, і впертися долонею правої руки в підлогу (позаду корпусу), ліву руку підняти вгору. На «раз» – різко вивести вперед праву ногу, вага корпусу – на лівій нозі та лівій руці. На «і» – поставити праву ногу на місце і одночасно різко вивести вперед ліву ногу. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Отже, танцюрист просувається вправо, рухаючись навколо своєї осі. Виконується в буковинських та гуцульських танцях. Темпи швидкі.

Рух № 55. Крок танцю «Аркан».

Виконується на три такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. 1-й такт. На «раз-і» – широкий крок правою ногою на всю ступню вперед – вправо, ліву ногу відокремити від підлоги. На «два-і» – поставити ліву ногу позаду правої у третю позицію. 2-й такт. На «раз-і» – крок правою ногою вправо на всю ступню. На «два-і» – підскочити на правій нозі. Ліву ногу, ледь зігнуто в коліні, вивести навхрест правої в повітря. Голова повернута вправо. 3-й такт. На «раз-і» – крок лівою ногою вліво на всю ступню. На «два-і» – підскочити на лівій нозі. Праву ногу, злегка зігнуто в коліні, вивести навхрест лівої. Голова повернута вліво. Рух чоловічий, виконується з однієї ноги. Темпи помірні.

Рух № 56. Повороти з танцю «Голубка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – починаючи поворот праворуч, зробити крок правою ногою вперед на низькі півпальці, переносячи на цю ногу вагу корпусу. На «і» – продовжуючи поворот праворуч, зробити крок лівою ногою вперед на низькі півпальці (вагу корпусу розподілити на обидві ноги), ставлячи її поряд, трохи попереду правої ноги, одночасно повертаючись на 180° праворуч. На «два» – закінчуючи поворот праворуч, зробити крок правою ногою вперед за напрямком руху на низькі півпальці, одночасно повертаючись на 180° праворуч на лівій нозі. На «і» – пауза. Рух загальний. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 57. Повороти в положенні ніг хрест-навхрест.

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду, руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – не змінюючи позиції ніг, пружно підскочити на півпальцях обох ніг і повернутися на чверть повороту праворуч. На «і» – пауза. На «два» – продовжуючи поворот праворуч (на 180°), знову підскочити на обох ногах. На «і» – підскочити на обох ногах, продовжуючи поворот (на 270°). 2-й такт. На «раз» –

пауза. На «і-два» – закінчуючи повний поворот на 360° , двічі підскочити на півпальцях. На «і» – пауза. Рух виконується жінками в гуцульських, буковинських танцях. Темпи помірні та швидкі

Рух № 58. Гуцульський поворот на низьких півпальцях.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присівши на лівій нозі, пружно відштовхнутися од підлоги і ледь підскочити вгору. Одночасно, згинаючи коліно майже під гострим кутом і спрямовуючи його вперед, підняти праву ногу над підлогою на рівень литки. Коліно, підйом і пальці ніг витягнуті, але не напружені. 1-й такт. На «раз» – опустившись з носка на всю ступню лівої ноги, ледь присідаючи і рівномірно розподіляючи на неї вагу корпусу, вивести праву ногу вперед і поставити її на каблук носком угору. Коліно витягнуте, але не напружене, підйом скорочений. На «два» – пауза. 2-й такт. На «раз-два» – трохи згинаючи коліно і рівномірно розподіляючи вагу корпусу на обидві ноги, повернутися на 360° ліворуч на низьких півпальцях. Так само рух виконується з лівої ноги з поворотом праворуч. Темпи швидкі.

Рух № 59. Півторак гуцульський.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз-і-два» – виконати півтора кола будь-якої погаренки. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз-і-два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і-два» 1-го такту. На «і» – ударити ногою об підлогу, корпус нахилити, коліно трохи зігнути. Далі повторити рух у протилежний бік. Темпи різноманітні.

Рух № 60. Узиванець з танцю «Решето».

Вихідне положення – танцюристи стоять обличчям один до одного, обидві руки кладуть один одному вище ліктів. На «раз-і» – крок правою ногою вперед на каблук, двічі притупивши нею об підлогу. На «два» – приставити ліву ногу до правої. Зробивши півповорот, помінятися місцями. На «і» – пауза. Далі рух продовжити. Виконавши повний поворот, повернутися на попередні місця. Темпи різноманітні.

Рух № 61. Поворот за шостою позицією у паузі з танцю «Решето».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Виконавці починають рух обличчям до глядачів. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. На «раз» – невеликий крок вправо з правої ноги. На «і» – повернути корпус на 180° і приставити ліву ногу до правої у шосту позицію. Виконавці повертаються спиною до глядачів. На «два» – невеликий крок вліво лівою ногою. На «і» – корпус повернути на 180° і приставити праву ногу до лівої у шосту позицію і, закінчуючи рух, злегка

присісти на обох ногах за шостою позицією. У тій же послідовності рух виконують і з правої ноги. Отже, танцюючі міняються місцями: дівчата переходять на місця юнаків, а юнаки – на місця дівчат. Тому цей рух називають «зміною». Темпи різноманітні.

Рух № 62. Просування вбік-вліво з підбивкою з танцю «Голубка».

Вихідне положення – третя позиція ніг, ліва нога попереду. На затакт «і» – звестися на низькі півпальці обох ніг. На «раз» – згинаючи коліно, різко припасти на праву ногу, ніби підбиваючи нею ліву; одночасно ліву ногу, злегка згинаючи в коліні, невисоко підняти над підлогою, підйом та пальці вільні. На «і» – випростовуючи коліно, поставити ліву ногу на низькі півпальці і перенести на неї вагу корпусу; одночасно праву ногу ледь відокремити від підлоги, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і» з просуванням вбік-вліво. Темпи різноманітні.

Рух № 63. Стрибочки на одну ногу з танцю «Решето».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. 1-й такт. На «раз» – крок убік правою ногою. На «і» – невеликий стрибок на правій нозі. Одночасно ліву ногу вивести невисоко вперед навхрест правої. Коліно й підйом правої ноги вільні. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і», тільки з другої ноги. 2-й такт. На «раз» – крок убік правою ногою. На «і-два-і» – тричі ледь підстрибнути на правій нозі. Ліву ногу невисоко підняти над підлогою. У тій самій послідовності виконують рух і з лівої ноги. Рух загальний. Темпи помірні.

Рух № 64. Стрибки на одну ногу з танцю «Решето».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – звестися на низькі півпальці обох ніг. На «раз» – крок убік правою ногою. На «і» – невеликий стрибок на правій нозі. Одночасно ліву ногу вивести невисоко вперед навхрест правої. Коліно й підйом правої ноги вільні. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і», але з другої ноги. 2-й такт. На «раз» – крок убік правою ногою. На «і-два-і» – тричі ледь підстрибнути на правій нозі. Ліва нога лишається невисоко піднята над підлогою. У тій самій послідовності виконують рух і з лівої ноги. Рух загальний. Темпи помірні.

Рух № 65. Гуцульські підскоки з акцентом на одну ногу і виведенням ноги на каблук.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присівши на лівій нозі, пружно відштовхнутися нею

од підлоги і ледь підскочити вгору. Одночасно, згинаючи коліно майже під гострим кутом і спрямовуючи його вперед, підняти праву ногу над підлогою на рівень литки. Коліна, підйом і пальці витягнуті, але не напружені. 1-й такт. На «раз» – опустившись з носка на всю ступню лівої ноги, ледь присідаючи і рівномірно розподіляючи на неї вагу корпуса, вивести праву ногу поперед себе і поставити її на каблук носком угору. Коліно витягнуте, але не напружене, підйом скорочений. На «і» – переступити на всю ступню правої ноги і перенести на неї вагу корпуса. Одночасно, випростовуючи коліно, п'ятку лівої ноги відокремити од підлоги. На «два» – зробити невеличкий крок лівою ногою вперед на всю ступню і перенести на неї вагу корпуса. На «і» – ледь присівши на лівій нозі, пружно відштовхнутися од підлоги і ледь підскочити вгору. Одночасно, згинаючи коліно майже під гострим кутом і спрямовуючи його вперед, підняти праву ногу над підлогою на рівень литки. Коліна, підйом і пальці ніг витягнуті, але не напружені. 2-й такт. З правої ноги повторити рухи 1-го такту. Так само рух виконується з лівої ноги. Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 66. Гуцульські підскоки з поворотом.

Вихідне положення – третя позиція ніг, у юнака – ліва, в дівчини – права нога попереду. На «раз» – юнак ледь підскакує на правій нозі з поворотом, дівчина – на лівій. На «і» – юнак перестрибує на ліву ногу з поворотом праворуч (переступаючи з ноги на ногу, треба робити невеличкий підскік). На «два» – юнак переступає на праву ногу з поворотом, зігнув в коліні ліву ногу виводить назад. На «і» – пауза. Рух парний, темпи швидкі.

Рух № 67. Основний крок танцю «Решето».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь відокремити від підлоги праву ногу. На «раз-і-два» – три звичайних кроки вперед, починаючи з правої ноги. Корпус і голову тримати прямо. На «і» – трохи присісти на лівій нозі, зігнувши її в коліні. Підйом і носок вільні. Виконують цей рух з невеликим акцентом на останню долю музичного такту. Йдуть так, що акцентування весь час припадає на одну ногу, бо праву ногу невисоко піднімають, а на лівій – присідають. Темпи помірні.

Рух № 68. Перескоки з виведенням ноги вперед на каблук з танцю «Голубка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – з ледь помітного підскоку опуститися на всю ступню лівої ноги і злегка присісти; одночасно праву ногу, згинаючи в коліні,

вивести вперед і поставити на каблук носком догори, коліно витягнуте, але не напружене. На «два» – відштовхнувшись лівою ногою від підлоги, перескочити на всю ступню правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію, і злегка присісти на ній; одночасно ліву ногу, згинаючи в коліні, вивести вперед і поставити на каблук носком догори, коліно витягнуте, але не напружене. 2-й такт. На «раз» – злегка притупнути подушечкою лівої ноги, ставлячи її поряд з правою у шосту позицію на низькі півпальці, одночасно праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – злегка притупнути подушечкою правої ноги, ставлячи її поряд з лівою у шосту позицію на низькі півпальці, одночасно ліву ногу ледь відокремити від підлоги. На «два» – злегка притупнути подушечкою лівої ноги, ставлячи її поряд з правою у шосту позицію на низькі півпальці, одночасно праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – пауза. Так само рух виконується з лівої ноги. Темпи помірні.

Рух № 69. Стрибки із підібганими під себе ногами і кругообертом сокиркою.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Сокирка – у правій руці. На затакт «і» – опуститися в глибоке присідання на півпальцях обох ніг. Праву руку з сокиркою підняти вгору. На «раз-і» – підстрибнути вгору, трохи зігнувши ноги в колінах. П'ятки та коліна ніг зімкнуті. Різко опустити сокирку вниз і провести її під ногами. На «два-і» – опускаючись зі стрибка на півпальці обох ніг, провести сокирку назад, потім вперед, описавши коло в повітрі. Рух виконується чоловіками в гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 70. Стрибок-жете з підсіканням сокиркою.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг, ліва рука розкрита вліво у другу позицію, у правій, опущеній вздовж корпусу – сокирка. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз-і-два-і» – зробити широкий крок-стрибок уперед на праву ногу (жете). Праву руку відвести вперед, ліву ногу відокремити від підлоги, зігнувши в коліні. 2-й такт. На «раз-і» – зробити широкий крок-стрибок уперед на ліву ногу, зігнувши її після стрибка в коліні. Праву ногу відокремити від підлоги. Праву руку з сокиркою перевести вліво під ліву ногу. На «два-і» – підсікти сокиркою ліву ногу й опуститись на її низькі півпальці. Рух виконується чоловіками, як правило, з однієї ноги в гуцульських танцях («Лісоруби», «Бокораші», «Гуцулка» тощо). Темпи швидкі.

Рух № 71. Піднімання дівчат на випрямлених руках.

Вихідне положення – перша позиція ніг. Виконавці, два юнаки і дівчина, стоять обличчям у коло. На затакт «і» – юнак, що стоїть ліворуч, підхоплює правою рукою дівчину під пахви, а юнак, що стоїть праворуч – лівою теж під пахви. Дівчина відкриває руки в сторони. Всі ледь присідають на зігнутих у колінах ногах. На «раз-і» – юнаки енергійно виважують дівчину на випрямлених у ліктях руках. Під час руху дівчина якомога дужче підгинає ноги під себе. На «два-і» – зафіксувати положення. Рух виконується в гуцульських танцях; танцюристи, просуваючись в такому положенні по колу, йдуть простим кроком, зворотною доріжкою тощо. Темпи помірні.

Рух № 72. Перекидання партнера та партнерки на 360°.

Виконується на чотири такти. 1–2-й такти. Виконати попередній рух. 3-й такт. Юнак бере дівчину за талію (дівчина стоїть ліворуч від нього) і піднімає її якнайвище вгору, повертаючись ліворуч на 180°. Дівчина під час повертання підгинає ноги в колінах під себе. 4-й такт. Закінчуючи повертання на 360°, юнак опускає дівчину праворуч від себе. Рух виконується в «Гуцулках». Темп швидкий.

Рух № 73. Кружляння дівчат на випрямлених руках.

Виконується на шістнадцять тактів. Вихідне положення – три юнаки стоять обличчям у коло, а три дівчини – обличчям з кола. На затакт «і» – усі виконавці присідають, зігнувши ноги в колінах, і юнаки беруть дівчат під пахви. На «раз-два» – різко випроставши ноги в колінах, юнаки виважують дівчат, які згинають ноги під себе. Просуваючись по колу простими кроками, юнаки несуть дівчат. Рух виконується в гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 74. Приставний крок з акцентом на одну ногу з танцю «Решето».

Вихідне положення – третя позиція ніг, ліва нога попереду, На «раз» – крок лівою ногою вправо з невеликим випадом, згинаючи її в коліні і ставлячи навхрест попереду правої ноги. Праву ногу, зігнуту в коліні, підняти трохи вище кісточки лівої ноги. На «і» – стати на всю ступню правої ноги поряд з лівою (в шосту позицію), легенько присівши на неї. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Темпи помірні.

Рух № 75. Боковий гуцульський хід з вивертанням корпусу.

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – звівшись трохи на півпальці лівої ноги, спрямувати каблук вправо і праву ногу перевести ліворуч, навхрест лівої ноги, корпус повернутий

правим плечем ліворуч. На «і» – опуститися на всю ступню правої ноги, переносючи на неї вагу корпусу. На «два» – звівшись трохи на півпальці правої ноги, спрямувати каблук вліво, одночасно ліву ногу перевести ліворуч. Корпус прямий. На «і» – опуститися на всю ступню лівої ноги, приставивши праву ногу до лівої з ударом каблуком. Рух виконується чоловіками та жінками в один бік, а також може виконуватись з обох ніг то в один, то в другий бік. Перша частина руху виконується на невеликому присіданні. Темпи швидкі.

Рух № 76. Варіант аркана (чоловічий).

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. Весь рух виконується на ледь зігнутих колінах. 1-й такт. На «раз» – ледь присівши на обох ногах, зробити крок правою ногою вправо і поставити її на всю ступню. На «два» – легко підскочити на правій нозі, одночасно ліву ногу вивести попереду правої вправо. Коліно при цьому трохи зігнуте, підйом вільний. Корпус прямий. Голову повернути праворуч. 2-й такт. На «раз» – крок лівою ногою вліво. На «два» – легко підскочити на лівій нозі, одночасно праву ногу вивести вліво попереду лівої. Коліно трохи зігнуте, підйом вільний. Корпус прямий. Голову повернути ліворуч. 3-й такт. На «раз» – крок правою ногою вправо на всю ступню. Корпус нахилити вперед. Голову тримати рівно. На «два» – ліву ногу поставити на носок позаду правої у четверту позицію. Корпус нахилити вперед. 4-й такт. Повторюються рухи 3-го такту. Корпус під час виконання рухів 1-го та 2-го тактів тримати рівно. Голову на 1-й такт повернути праворуч, на 2-й такт – ліворуч. На 3-й та 4-й такти корпус трохи нахилити вперед, а голову тримати рівно. Темпи помірні.

Рух № 77. Упадання вперед за шостою позицією з танцю «Голубка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – невеликий крок правою ногою вперед на всю ступню, коліно, підйом та пальці вивільнені; одночасно, різко присівши на правій нозі, вивести ліву ногу невисоко вперед, коліно дуже зігнуте й спрямоване вперед, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «і» – випростовуючи коліно, опустити ліву ногу на всю ступню поряд і трохи попереду правої ноги. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Темпи швидкі.

Рух № 78. Упадання з притупом з танцю «Голубка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг, права нога попереду. На затакт «і» – звестися на низькі півпальці обох ніг і вивести праву ногу на 25° вбік-вправо, коліно, підйом та пальці

витагнуті, але не напружені. 1-й такт. На «раз» – невеликий виворітний крок правою ногою вбік-вправо, ступаючи з носка на всю ступню, коліно витягнуте, але не напружене; одночасно, згинаючи в коліні ліву ногу, підвести п'ятку і, ледь торкаючись, притиснути її під литкою правої ноги, коліно спрямоване вбік-вліво, підйом та пальці дуже витягнуті. На «і» – опустити ліву ногу на низькі півпальці у третю позицію назад і, випростовуючи коліно, перенести на неї вагу корпусу, а праву ногу відвести на 25° вбік-вправо, коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». 2-й такт. На «раз» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і» 1-го такту. На «два» – описавши у повітрі невелику дугу, відвести праву ногу вправо і, перескочивши, злегка присісти на неї; одночасно ліву ногу ледь відокремити від підлоги, коліно, підйом та пальці вільні. На «і» – злегка притупити всією ступнею лівої ноги, ставлячи її попереду й поряд з правою ногою у третю позицію і ледь присідаючи на обох ногах. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 79. Гуцульське припадання вперед-убік.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – невеликий крок правою ногою вперед-вліво, ледь присідаючи на обох ногах. На «і» – випрямляючи ноги в колінах, переступити вліво на високі півпальці лівої ноги. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Те ж саме – з другої ноги. У швидкому темпі цей рух виконується ще дрібніше. На «і» – переступаючи вліво на високі півпальці лівої ноги, ставлять її позаду каблука правої. Рух виконується жінками та чоловіками. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 80. «Зміна» з танцю «Аркан».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – крок лівою ногою праворуч з невеличким випадом, зігнувши її в коліні й ставлячи навхрест попереду правої. Праву ногу, зігнуту в коліні, ледь підняти позаду лівої трохи вище кісточки. Корпус повернути праворуч і нахилити вперед. На «і» – піднявшись на півпальці лівої ноги і випрямивши коліно, повернутися ліворуч на 90°. Корпус при цьому випрямити. Одночасно праву ногу широким змахом підняти праворуч, ледь зігнувши коліно, і описати нею в повітрі широке півколо справа наліво. Наприкінці руху по колу ступню правої ноги довести до рівня кісточки лівої ноги. Голову повернути за напрямком руху. На «два» – стати на всю ступню правої ноги поряд з лівою, легенько присісти на ній. Коліно правої ноги, корпус і голову повернути ліворуч. Одночасно ліву ногу підняти позаду правої до рівня кісточки.

На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – поставити ліву ногу на півпальці позаду правої ноги. На «і» – пауза. На «два» – піднявшись на півпальці лівої ноги, повернутися всім корпусом праворуч, одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, підвести вперед і притиснути ступню під коліно лівої ноги (позаду), повернути праворуч. На «і» – зіскочити з півпальців на всю ступню лівої ноги і ледь присісти на ній. Одночасно праву ногу витягнути вперед – праворуч, голову повернути до центру кола. Темпи помірні.

Рух № 81. Крок з обох ніг з танцю «Аркан».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – верша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. 1-й такт. На «раз-і» – широкий крок правою ногою на всю-ступню вперед – вправо. Ліву ногу відокремити від підлоги. На «два-і» – приставити ліву ногу позаду правої у третю позицію. 2-й такт. На «раз-і» – крок правою ногою вправо на всю ступню. На «два-і» – підскочити на правій нозі. Ліву ногу, злегка зігнуту в коліні, вивести навхрест правої у повітря. Голову повернути праворуч. 3-й такт. На «раз-і» – крок лівою ногою вліво на всю ступню. На «два-і» – підскочити на лівій нозі. Праву ногу, злегка зігнуту в коліні, вивести навхрест лівої. Голову повернути ліворуч. 4-й такт. На «раз-і» – крок правою ногою вправо на всю ступню. На «два-і» – підскочити на правій нозі. Ліву ногу, злегка зігнуту в коліні, вивести навхрест правої. Голову повернути праворуч. Рух чоловічий. Виконується з обох ніг. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 82. Колінце з танцю «Аркан».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – ковзаючи п'яткою по підлозі, вивести праву ногу вперед на каблук, носком догори; коліно витягнуте» але не напружене; одночасно корпус якнайдалі відхилити назад. На «два» – ковзаючи спочатку всією ступнею, а потім носком по підлозі, провести праву ногу (через шосту позицію) назад на носок, п'яткою догори, коліно витягнуте, але не напружене; одночасно корпус якнайнижче нахилити вперед. 2-й такт. На «раз» – опуститися на праве коліно, зробивши змах правою рукою згори донизу, вдарити долонею по підлозі. На «два» – випростовуючи корпус, підвестися з коліна на обидві ноги у шосту позицію; одночасно праву руку підняти високо вгору, лікоть витягнутий, але не напружений, кисть пряма, долонею назовні. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 83. Чоловічий крок з підскоком з танцю «Голубка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – крок правою ногою вперед, ступаючи з носка на всю ступню, злегка присідаючи і переносячи на цю ногу вагу корпуса; одночасно, відштовхнувшись від підлоги, підскочити вгору (коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені), виводячи ліву ногу невисоко вперед, поперед себе, коліно дуже зігнуте й спрямоване за напрямком руху, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «і» – зберігаючи попереднє положення лівої ноги, опуститися на всю ступню правої ноги, злегка присідаючи й переносячи на цю ногу вагу корпуса. На «два» – крок лівою ногою вперед, ступаючи з носка на всю ступню, злегка присідаючи і переносячи на цю ногу вагу корпуса; одночасно, відштовхнувшись від підлоги, підскочити вгору (коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені), виводячи праву ногу невисоко вперед, поперед себе, коліно дуже зігнуте й спрямоване за напрямком руху, підйом та пальці витягнуті, але не напружені. На «і» – зберігаючи попереднє положення правої ноги, опуститися на всю ступню лівої ноги, злегка присідаючи й переносячи на цю ногу вагу корпуса. 2-й такт. Повторити рухи 3-го такту. Темпи помірні.

Рух № 84. Крок-підскік з притулами з танцю «Голубка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – звестися на низькі півпальці за шостою позицією, коліна витягнуті, але не напружені. 1-й такт. На «раз» – ледь підскочивши, ковзнути на низьких півпальцях лівої ноги вперед, переносячи на неї вагу корпуса, коліно витягнуте, але не напружене; одночасно трохи відокремити праву ногу від підлоги, коліно злегка зігнуте, підйом та пальці вивільнені. На «і» – випростовуючи коліно, поставити праву ногу на низькі півпальці, трохи попереду лівої ноги і перенести на цю ногу вагу корпуса, коліна обох ніг витягнуті, але не напружені. На «два» – ледь підскочивши, ковзнути на низьких півпальцях правої ноги вперед, переносячи на неї вагу корпуса, коліно витягнуте, але не напружене; одночасно трохи відокремити ліву ногу від підлоги, коліно злегка зігнуте, підйом та пальці вивільнені. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – злегка притупити подушечкою лівої ноги, ставлячи її трохи попереду правої; одночасно праву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – злегка притупити подушечкою правої ноги, ставлячи її трохи попереду лівої ноги; одночасно ліву ногу ледь відокремити від підлоги. На «два» – злегка притупити подушечкою лівої ноги, ставлячи її трохи попереду правої ноги. На «і» – пауза. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 85. Боковий гуцульський хід з невеликим присіданням.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки – на талії. На затакт «і» – ледь присісти, зігнувши ноги в колінах. На «раз» – випрямляючи коліна, зробити невеликий крок правою ногою вправо. Голову повернути до правого плеча. На «і» – ледь присідаючи на правій нозі, підняти невисоко зігнуту в коліні ліву ногу. На «два» – випрямляючи коліно правої ноги, приставити ліву ногу до правої. Голову повернути до лівого плеча. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Те ж саме – з лівої ноги. Рух виконується чоловіками та жінками в гуцульських танцях. Темпи помірні.

Рух № 86. Боковий гуцульський хід.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги, спрямовуючи її вправо, носком до глядача. На «раз-і» – повернути ліву ногу, не відокремлюючи її від підлоги, каблуком уліво, одночасно опуститися на всю ступню правої ноги, носком повергаючи її вправо, корпус повернути праворуч. Голову повернути теж праворуч. На «два-і» – різко повернути праву ногу, не відриваючи її від підлоги, носком до глядача; одночасно ліву ногу підвести до правої в шосту позицію. Голову повернути до глядача. Те ж саме – з другої ноги. Рух виконується жінками й чоловіками. Темпи помірні.

Рух № 87. Боковий гуцульський хід з паузою.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря. 1-й такт. На «раз-і» – невеликий крок правою ногою вправо на всю ступню. Каблук лівої відокремити від підлоги. На «два-і» – пауза. 2-й такт. На «раз-і» – ліву ногу підвести до правої, поставивши її в шосту позицію. На «два-і» – пауза. Рух виконується чоловіками та жінками як в один бік, починаючи увесь час з правої ноги, так і в обидва боки (міняючи ноги). Темпи швидкі.

Рух № 88. Дрібушечки.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – зробити невеликий крок уперед правою ногою, з силою вдаряючи всією ступнею по підлозі; ліву ногу відокремити від підлоги. На «і» – зробити невеликий крок вперед лівою ногою, з силою вдаряючи ступнею по підлозі; праву ногу відокремити від підлоги. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Рух жіночий (у гуцулках виконується й чоловіками). Зустрічається в польках, гуцулках, кадрилиях, деяких сюжетних танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 89. Кроки з перехрестом з танцю «Опришки».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – крок правою ногою вліво, перехрещуючи ліву ногу. На «і» – крок лівою ногою вправо, перехрещуючи праву ногу. На «два-і» – повторюються рухи, що виконувалися на «раз-і». Танцюрист повинен бути підтягнений, зібраний. Кроки дуже енергійні. Темпи помірні.

Рух № 90. Присядка-розтяжка, круч.

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки – на талії. На затакт «і» – ледь підстрибнути вгору. На «раз-і» – опуститися в глибоке присідання на низьких півпальцях обох ніг, коліна розвести в сторони. Праву руку вивести в другу позицію вправо, ліву, зігнуту в лікті, вивести на рівні грудей також вправо. На «два-і» – підводячись з присідання, одночасно повернутися праворуч на 90°, ковзнувши правою ногою вперед на каблук, лівою – назад на півпальці, п'яткою догори. Коліно лівої ноги повернути до правої. Ліву руку різко відвести вліво трохи нижче другої позиції, праву, зігнуту в лікті, – на рівні грудей також вліво. Виконується в гуцульських танцях. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 91. Чосанка.

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря, корпус пригнути вперед, ноги в колінах прямі. На затакт «і» – перенести вагу корпусу на праву ногу, ліву ледь відокремити від підлоги. На «раз» – перескочити на низькі півпальці лівої ноги, праву, пряму в коліні, вивести вперед. На «і» – перескочити на низькі півпальці правої ноги, поставивши її у шосту позицію; ліву, пряму в коліні, вивести вперед. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Рух виконується в гуцульських танцях чоловіками та жінками на місці, з просуванням уперед, вбік. Темпи від помірних до найшвидших.

Тема 8.3. Народне вбрання Гуцульщини

Чоловічий одяг включав білу сорочку власного виробу, вишиту з переду, пущена по штанях – «портіницях», з чорного або фарбованого на червоно сукна – зимою білих вовняних «ґачах», підперезаних широким ремнем «чересом» – із різними прикрасами-витисками й «дармовисами». Поверх сорочки надягали «кептар», які були фактично кожушками без рукавів, нашиті кольоровими саф'яном із мідними та мосяжними капелями й гудзиками, часто прикрашені кольоровою волічкою.

За взуття правили шкіряні ходаки-постоли, прив'язані «волоками», на ноги надягали вовняні панчохи – «капчури», обплетені кольоровою волічкою. Постійно носили шкіряні торби – «тобівки», які перевішували через плече, їх завжди прикрашали витисками й мосяжними гудзиками.

Головним убором могла бути чорна кресаня з «гальоном», трісунками й павами. На кептар вдягали сердак – «байбарак» із чорного або крашеного сукна, теж прикрашений різними нашивками й кутасами.

Молоді завжди мали при собі топірець-бартка, чи то «келеф» різноритовані. Літні чоловіки брали з собою палицю – «клобука». Раніше майже в кожного гуцула за чересами (широкий складаний ремінь) були пістолі з різьбленими рукоятями, носили різьблену порохівницю з оленього рогу через одне плече, а через друге носили рушницю-пушку.

Жіночий костюм у гуцулів був ще більш барвистим і складним ніж чоловічий. Не було прийнято покривати голови у дівчат, вони уплітали в коси жовті «поплітки» з мосяжними «бовтицями». Елементом жіночих прикрас було також чільце.

На жіночих сорочках були вишиті «плечики», вишивкою вкривали також рукави – пізніше й «брацарі». Кептарики були різно нашивані або гаптовані, поверх них вдягали рясно прикрашені сердаки. Переважали червона й чорна барви з додатками жовтих, зелених, часом синіх і рожевих.

Жінки носили сорочку і дві запаски: одну ширшу ззаду і одну спереду. Запаски пов'язували червоним вовняним поясом. На ногах носили постоли. Зверху одягали як і чоловіки кептар. Дівчата на голові не носили нічого, волосся заплітали спочатку в дві коси (коски), які позаду голови переходили в одну, яку пов'язували червоною стрічкою. Жінки заплітали також косу, але стрічку не пов'язували. На голову жінки одягали чепець, зверху пов'язували чорною або червоною в квіти хусткою, кінці хустки звисали на плечі. На шиї носили кілька шнурків перлів або пацьорки, гердан. Через плече носили вовняну торбу-тайстру.

Святковий одяг.

Чоловіки в свята носили поверх кептарика також сіряк – короткий з чорного сукна, розшитий вовняними шнурами з кутасами (дармовиси). Сіряк з гранатового сукна називався – крашенек або байбарак. Святковий капелюх був прикрашений павичевим або когутячим пір'ям та круглими кутасами. На шиї носили чорну в узорі хустку. До цілого строю належав також топірець.

Сорочки святкові в жінок були вишиті на передпліччях або цілі рукави. Пацьорки для гуцулок робилися в Венеції і звідти їх привозили купці-жиди. Голову покривали наміткою (зробленою дома) або купленим рантухом кінці яких були вишиті і звисали поза плечі. Зверху по рантуху або намітці пов'язували червону в квіти хустку. У святкові дні дівчата носили запаски (дротяні) переткані золотою ниткою. Такі запаски блищали вже здалека. На свята або весілля дівчата вдягали замість запасок сукню з

гранатового сукна обшиту знизу золотими галонами. Підперізувалися зверху крайкою або шкіряним паском. На ноги вдягали червоні панчохи і капчурі з кольорової вовни і по них з задертими носами постолі або чоботи на високих підборах. До святкового вбрання належав ще білий каптур, а також біла хустинка. Торбу носили червоного кольору.

Рекомендована література

1. Narasymczuk R. Tance Huculskie / R. Narasymchuk. – Lwow : Nakladem towarzystwa ludoznawczego, 1939. – 360с.
2. Бойко О. С. Художній образ в українському народно-сценічному танці: автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / О.С. Бойко // Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2008. – 19 с.
3. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю : [навч. посібник для ін-тів культури] / [Ред. В. Пасс, А. Вакуленко]. – К. : Мистецтво, 1996. – 493 с.
4. Гарасимчук Р. Народні танці українців Карпат / Р. Гарасимчук // НАН України, Ін-т народознав. – Л., 2008. – Кн. 1 : Гуцульські танці. – 607 с.
5. Голдрич О. Хореографія : посіб. з основ хореограф. мистецтва та композиції танцю / О. голдрич. – Л. : Край, 2003. – 160 с.

6. Демків Д. Ярослав Чуперчук: феномен гуцульської хореографії / Д. Демків. – Коломия : Вік, 2001. – 168с.
7. Етнографічне районування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.redkyb.ru/lozko/ukrnarod/form6.htm>
8. Жиров О. А. Розвиток української народної хореографії у мистецько-педагогічній спадщині та діяльності К. Василенка (50 – 90 роки ХХ ст.) : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13. 00. 01 / О.А. Жиров; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2007. – 20 с.
9. Загальна характеристика основних рухів українського народного танцю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tantsyem.ru/ukra%D1%97nski-narodni-tanci/zagalna-karakteristika-osnovnix-ruxiv-ukra%D1%97nskogo-narodnogo-tancyu/>
10. Зайцев Є. В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є.В. Зайцев, Ю.В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 416 с.
11. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю / Є. Зайцев. – К. : Мистецтво, 1975. – С. 7-16.
12. Затварська Р. Василина Чуперчук: перлина гуцульського танцю / Р. Затварська. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2002. – 135 с.
13. Затварська Р. Маєстро гуцульського танцю / Р. Затварська. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2002. – 160 с.
14. Стасько Б. Роман Гарасимчук та його автентичні «Танці гуцульські» / Б. Стасько, Н. Марусик. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – 284 с.
15. Стасько Б. Хореографічне мистецтво Івано-Франківщини / Б. Стасько. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. – 312 с.

Завдання для самоконтролю

1. Надайте характеристику історико-етнографічного регіону України Гуцульщина.
2. Назвіть характерні особливості танців Гуцульщини.
3. Які ви знаєте основні рухи танців Гуцульщини?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання регіону Гуцульщина.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання регіону Гуцульщина.

Розділ 9.

ТАНЦЮВАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЗАКАРПАТТЯ

Тема 9.1. Характеристика історико-етнографічного регіону України Закарпаття

Значну частину українського Закарпаття займає територія розселення трьох етнографічних груп українських горян, що разом з північною (галицькою) зоною творить історико-етнографічні райони Гуцульщини, Бойківщини і Лемківщини. Підгірська й низовинна частина Закарпаття поза територією розселення гуцулів, бойків і лемків

характерна тим, що тут поряд з українцями значно густіше, ніж у гірській частині, проживають розсіяно і компактними групами представники сусідніх етносів, зокрема угорців, румун, словаків, чехів, а також німецькі колоністи і цигани.

Етнічно українці Закарпаття у всіх компонентах традиційно-побутової культури, мови, релігії та національної самосвідомості переважно характеризуються органічною єдністю з усім українським народом. Цієї єдності не змогли порушити багатовікове політичне відмежування Закарпаття від українського етнічного материка і зусилля різних недругів українського народу, спрямовані на відчуження від нього закарпатців та асиміляції їх іноземними поневолювачами. Приречена на провал і сучасна авантюристська затія ідеологів так званого політичного русинства з їх потугами виокремлення закарпатців як частини якогось ілюзорного карпато-руського східнослов'янського народу.

Багатовікове співжиття і взаємодія українців-закарпатців з іншими національними меншинами істотно позначилися у різних сферах традиційно-побутової матеріальної та духовної культури місцевого населення. У народному будівництві, господарських заняттях, одязі, промислах і ремеслах, харчуванні, звичаях, фольклорі, розмовній мові поєднуються різні взаємовпливи. Водночас у цьому складному комплексі культурних перехрещень, нашарувань і впливів чітко простежується субстрат етнокультурної єдності та спільності

закарпатських українців (або, як вони називали себе ще в недавньому минулому, – русинів) з основним материком українського народу.

Все це характеризує українське Закарпаття не як етнографічно однорідний район, а як ареал, край, на порівняно невеликій території якого є різні етнографічні й етнічні традиційно-побутові реалії та культурні взаємовпливи, зумовлені об'єктивними природними, багатовіковими політичними й економічними умовами його історичного буття. Це і становить етнографічну специфіку цього краю.

Така загальна схема етнографічного районування України за даними досліджень і етнографічного матеріалу другої половини XIX – першої половини XX ст., коли локальні особливості традиційно-побутової культури певних районів і етнографічних груп населення простежувалися ще достатньо виразно. Однак межі етнографічних районів нестійкі, змінні в часі, оскільки відбувається постійний процес стирання місцевих локально-територіальних рис традиційно-побутової культури. Уже розвиток капіталістичних відносин дуже стимулював цей процес (поширення фабрично-заводських виробів, елементів міського одягу, все більше витіснення саморобних знарядь праці промисловими, розширення позарегіональних зв'язків тощо). Проте особливо інтенсивний його розвиток і значні наслідки принесли бурхливі події, війни і перевороти XX ст. Побудова нових політичних соціально-економічних та загальнокультурних умов життя, ломка старих устоїв і культурно-побутових стереотипів, інтенсифікація внутрірегіональних і позарегіональних міграцій, насильні депортації, штучні переміщення та переміщення населення, масові заходи русифікації, полонізації, мадяризації, румунізації і взагалі культивування національного нігілізму внесли величезні зміни в сферу традиційно-побутової культури, витіснили з неї чимало важливих складових. На стирання регіональних історико-етнографічних особливостей значною мірою вплинуло возз'єднання різних частин українських земель і процес внутрішньої консолідації української нації, поширення сфери вжитку загальноукраїнської літературної мови, сучасні засоби зв'язку, масової інформації та ін.

І все-таки навіть стосовно нашого часу не можна сказати, що етнографічні райони України, етнографічні групи українського народу – це пережитки, реальності минулого, оскільки в побуті місцевого населення різних регіонів збереглися і діють немало традиційних елементів, зокрема в сфері духовної культури і народного мистецтва. Зберігають їх і розпоршені в різних місцевостях України та поза її

межами лемки, особливо в місцях їх більш-менш скупченого теперішнього поселення (у Львівській, Тернопільській, Миколаївській областях).

Маючи більш чи менш виразні регіональні особливості побуту і традиційної культури, корінне населення етнографічних районів України й етнографічні та локальні групи українського народу і в минулому і, тим паче, у новіший час усвідомлювало себе не відособлено, а складовими частинами єдиного українського етносу. Ця свідомість здавен ґрунтувалася на спільності етногенетичного походження, історичної долі, мови, тісних економічних і культурних зв'язках населення різних частин України, утверджувалася і розвивалася в процесі боротьби проти соціального і національного поневолення. «Хоч і як неоднакова була доля поодиноких частин Русі-України, – писав І. Франко у статті «Літературне відродження Полудневої Русі. Ян Коллар», – то все-таки заселяючий її народ і досі проявляє дивну етнографічну одноцілість. Звичаї і вірування народні, казки і оповідання, пісні і обряди, одіж і помешкання, а врешті мова при всій різнобарвності в подробицях, при всьому багатстві місцевих відмін і варіантів – в основних обрисах такі однакові».

Проте слід зауважити і те, що історико-етнографічні особливості окремих регіонів і груп населення України в непоодиноких випадках трактувалися перебільшено й ізольовано від загальноукраїнської етнокультурної цілості. Нерідко такий підхід мав тенденційний характер, був позначений намаганням «обґрунтувати» поневолення тієї чи іншої частини української землі, відокремити її від цілості чи просто задля реалізації принципу «поділяй і володарюй». Для цього, наприклад, Полісся оголошувалося «нічийною землею», а поліщуки «людьми без батьківщини», гуцули – окремим народом, закарпатські українці – «карпаторусами», або «угрорусами», які, мовляв, не мають нічого спільного з українським народом, лемки – етнографічною групою польського народу чи окремою «руською» народністю та ін.

Практика штучного розривання українського народу на основі спекулятивної гіпертрофії регіональних етнографічних рис і тенденційного нехтування спільними для українського народу етно-визначальними ознаками не перевелася і дотепер. Вона – у сучасних спробах певними горе політиками штучного розмежування Західної та Східної України, трактування Півдня України як так званого Новоросійського краю, в реанімації закарпатського політичного русинства, яке протиставляється українству, в упертому відстоюванні

деякими авторами окремішності лемків від українського народу. Тому винятково важливим при вивченні етнографічного розмаїття традиційно-побутової культури українців різних регіонів є бачення того спільного, що визначає етнічну і духовну соборність всього українського народу в Україні та за її межами.

Тема 9.2. Основні танці та рухи Закарпаття

Одною з етнографічних груп населення Закарпаття є бойки. Танці бойків мають багато спільного з гуцульськими, але бойки виконують свої танці спокійніше, більш плавно і вільно, на трохи зігнутих у колінах ногах. Цю манеру бойки перейняли у словаків. Великого значення у танці набувають особливі притупи. Характерною рисою малюнку є наявність поперечних ліній. При всій своєрідності танці бойків не такі багаті, як танці гуцулів, але вони мають деякі, характерні тільки для них прийоми. Зокрема, це невелика кількість рухів – одна чи дві фігури, та менша ніж у гуцулів обмеженість у просторі⁷².

Великого значення у танцях бойків набуває вплив угорської танцювальної культури, саме з якої бойки перейняли синкопований музичний ритм. Дуже схожі на угорські бойківські жіночі стрибки, завороти корпусу та перехресні кроки. На манер угорців бойки часто танцюють з піднятими вгору однією або двома руками. На Закарпатті проживає багато угорців, тому у закарпатських, особливо долинянських бойківських танцях можна побачити характерні для угорської хореографії синкопоутворення. Окрім цього в бойківських танцях існує багато схожих з угорськими парних положень при крутках. У структурі деяких бойківських танців зустрічаються змінені елементи польських народних танців. Від словаків бойки перейняли і зробили характерною рисою своїх танців манеру виконання деяких рухів на м'якому ріє.

Окрім перейнятих від інших танцювальних культур рухів, серед найбільш поширених у танцях бойків є тропітка, присядка – гайдук, вихиляси, підківки та інші рухи. Бойки здавна танцюють «Вививанець» – танець коломийкового типу, побутують тут танці «Верховина», «Керечанка», весільний «Тополя», вівчарський танець «Чабан». Серед танців закарпатських бойків поширеним є сюжетний танець «Гуняк».

⁷² Зайцев Є. В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є. В. Зайцев, Ю. В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – С. 56.

Наступною етнографічною групою Закарпаття є лемки, які проживають на самому заході України. Самобутність культури цього регіону, передусім визначається географічним фактором. Висунуті далеко на захід, лемківські землі опинилися в оточенні дуже різних за походженням і національним забарвленням культур – угорської, чеської, словацької та польської. Тривале спілкування з ними наклало відбиток на матеріальну та духовну культуру лемків. Проте лемки завжди боролися за збереження своєї визначеності, за найтісніші генетичні зв'язки з українським народом, що дозволило перетворити ці нашарування у зовсім нову внутрішню цільну та надзвичайно самобутню культурну якість, яка вражає своєю красою і мистецькою неповторністю⁷³.

Лемки танцюють дуже стримано, особливо легко. Часто вживаються повороти корпусу праворуч - ліворуч, а для манери виконання характерно танцювання на сильно зігнутих колінах. Лексика лемківських танців досить особлива, але зустрічаються рухи, які є поширеними й в інших районах заходу України. До речі, більшість рухів тут навіть не мають своєї назви, бо це є перероблені або запозичені у інших народів рухи.

Угорська хореографія наклала помітний відбиток на лексику лемківських танців. Наприклад, поширеним став прийом зберігання однієї точки, на яку орієнтується виконавець під час якогось руху, що надає цьому рухові чіткої динаміки та певної оригінальності. Також у лемківських танцях використовуються повороти тіла праворуч – ліворуч при виконанні ходів, рухи будуються на складному тридольному ритмі при акценті на слабку долю на манер угорських. Крім цього на Закарпатті вільно побутують угорські народні танці і без переінтонування – це «Чардаш», «Вербункош», «Пантазоо».

У лемків побутують і танці коломийкової структури – «Рівна», «Коломийка», «Леманський танець». Окрім цього танцюють вони «Карічку», «Березнянку», «Верховину» та ін.

Окрім територій, на яких проживають групи гуцулів, лемків та бойків, в Західному регіоні України існує ще цілий ряд так званих малих

⁷³ Зайцев Є. В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є. В. Зайцев, Ю. В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – С. 65.

народностей, тобто етнічних груп українців – долиняни, верховинці, буковинці, станіславці та інші⁷⁴.

Характеристика танців Закарпаття:

Рахівчанка – народно-сценічний танець центрального Закарпаття. Цей народний танець – виходець з села Великий Раковець-Іршавського району Закарпаття. Побутує тепер майже по всій Україні. Танець дуже стрімкий, динамічний і запальний. Основним кроком танцю служить простий біг з високо піднятими колінами, велика кількість танцювальних фігур, які часто змінюються у швидкому темпі і роблять цей танець барвистим, запальним і своєрідним. Танець розрахований на 6-8 пар. Музичний супровід 2/4. Для цього танцю характерне те, що виконавці протягом усього танцю підтрясають з'єднаними руками зверху вниз.

Березнянка – Закарпатський весільний танець, який записано у селі Березнянка. Відображає картину весілля, свята молоді. Коли процесія рухалася вулицею в напрямі церкви, селяни співали й підтанцьовували під акомпанемент групи музик. Рухи були виплодом імпровізації. Це дуже пружний рух, що виконується до музики метру 2/4, протягом двох тактів, в ритмі двох вісімок і чвертною нотою (із при тактом одної шістнадцятки перед першим тактом). Перед першим тактом виконавець приземлюється на ліву ногу із підскоку. На першому такті носком правої ноги або цілою ступнею торкається землі перед собою й децю навкоси. Виконавець підскакує знову на лівій нозі, приземлюючись на другій вісімці, в той час як права нога відривається легко від землі. На другому такті на четвертній ноті танцюрист перескакує з лівої ноги на праву. На наступних двох тактах вся послідовність рухів повторюється з іншої ноги. Під час виконання цього елемента голова рухається в такт музиці так, начебто озирається праворуч і ліворуч. Голова повертається праворуч і ліворуч, щораз в ритмі двох вісімок і чверті. Руки тим часом вільно висять по боках. Характерними для процесії є також «курагу», або ж інша форма весільного жезлу, що його носить учасник процесії. Той, хто несе курагу, має підкидати її на ходу в повітря. Це також можна вважати елементом підтанцьовування.

При вивченні закарпатського народного танцю «Березнянка» необхідно враховувати своєрідність мелодики та ритміки музичного

⁷⁴ Зайцев Є. В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є. В. Зайцев, Ю. В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – С. 66.

матеріалу, які, в свою чергу, мають великий вплив на характер виконання рухів.

Дуботанець – динаміка та чіткість, своєрідність та самобутність виконання – характерні атрибути оригінального танцю Закарпаття.

Закарпатський Чардаш – як правило, чардаш виконується парами. Його може танцювати одна пара, може і декілька. Провідним у танці є чоловік. Саме він вибирає наступну танцювальну фігуру в чардаш. Кожна пара може вибрати свою фігуру, незалежно від того, що виконує інша пара, не обов'язково вони повинні збігатися. Чоловіки і жінки в чардаш, можуть виконувати різні елементи і рухи танцю. Наприклад, жінки можуть робити обертання, а чоловіки в цей час плескати.

Чардаш існує і як постановочний танець. У такому разі він, як правило, ділиться на дві частини. Перша частина завжди має повільний темп, а друга швидкий. У першій частині танцю виконавці стримані, вони демонструють співучість і ліричність танцю. У другій частині вони вибухають запалом і веселощами, і демонструють відмінну техніку і швидкість виконання рухів. Іноді, першу частину чардашу танцюють жінки, а другу, швидку виконують чоловіки, а в кінцівці танцю вони об'єднуються в пари, закінчуючи великою кількістю обертань.

Карічка – на території Закарпаття у північній частині для лемків танець «Карічка» є характерним. Він побутує здебільшого на Закарпатті в Україні, але його залюбки виконують лемки, які проживають у Словаччині та Польщі. Назва його походить від словацької назви кола. У побудові танцю основним малюнком є коло, що розпадається на менші і ще менші. Звичайно, якщо коло є замкненою композиційною побудовою, то йому ДЛЯ різних переходів, з кола в коло потрібні інші розірвані побудови. Через те у танці «Карічка» зустрічаються і півкола та лінії. Характерними у цьому танці є підтрясання і кружляння в парах окремо і в загальних композиціях. Рухи танцю наближені до словацьких, але в характері їх виконання є особливість української окраси. Поданий у запису танень виконують лише дівчата. Розрахований він на 12 осіб, кількість виконавиць можна зменшити або збільшити

Характерним для цього танцю є і музичний матеріал. Не стандартні деякі фігури, вони можуть мати не по 16 тактів, а по 13, 17, 24 і т.д. Музичний розмір 2/4.

Скакани-дубкани – танець побудований на лексичному матеріалі Північного Закарпаття, де частково проживають лемки. Танець віднайдений у Великоберезнянському районі, оброблений, поставлений

у Закарпатському заслуженому народному хорі колишнім балетмейстером цього колективу заслуженим артистом України Іваном Поповичем. Виконували його не тільки артисти прославленого колективу, а й відомий самодіяльний заслужений ансамбль танцю «Юність» з міста Ужгорода.

Згодом танець поставлено в народному ансамблі пісні і танцю «Черемош» Львівського національного університету ім. Івана Франка. За своє довге існування танець «Скакани-дубкани» у композиційному плані набув змін, що не вплинули на його характерні особливості. Відбулося лише нове прочитання народної музики та своє рідне трактування лексики О.Голдричем; танець набув свіжості й нової манери. Його люблять виконувати учасники народних ансамблів Львівщини.

Хореографічна композиція «Скакани-дубкани» вимагає від виконавців підтягнутості, витонченості та чіткості у виконанні. Музичний супровід треба виконувати не в темпі «дуже швидко», а «скоро з вогнем». Саме тоді виконання досягне відповідного характеру і манери. Танець виконується молодими хлопцями, які показують свій запал, молодечу вдачу, силу і жартівливий стиль. У танці насамперед потрібно багато стрибати та притупувати, від чого і пішла його назва. Як і в багатьох танцях Закарпаття, тут багато переспівів, вигуків і цілих діалогів. У цьому танці хлопці речитативом виспівують своєрідні жарти, притупують, скачуть і перестрибують з місця на місце.

Тропотянка – народний парний (8 або більше пар) танок з фігурами. Музичний розмір 2/4. Основний рух – похитування корпусом і головою при змінах положення рук і ніг. Виконується жваво, темпераментно. Поширений у західних областях України, зокрема Закарпаття.

Увиванець – народний масовий парний танець, в якому танцюристи показують свою вправність, в'юнкість. Темп увиванця швидкий, музичний розмір 2/4. Поширений на Західній Україні.

Опис основних рухів

Рух № 1. Хід уперед з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – невеликий пружний крок правою ногою вперед на каблук; каблук лівої ноги відокремити від підлоги; корпус повернути праворуч, а голову – різко ліворуч до лівого плеча. На «і» – опуститися на всю ступню правої ноги. На «два» – невеликий пружний крок лівою ногою вперед на каблук, каблук правої ноги відокремити від підлоги. Корпус повернути ліворуч, голову – різко праворуч, до правого плеча. На «і» – пауза. Рух

виконується чоловіками та жінками чітко та задержувато. Головна особливість – пружний характер руху й чіткі ракурси плечей та голови. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 2. Варіант ходу вперед з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – невеликий крок з носка правою ногою вперед. Корпус повернути праворуч, каблук лівої ноги відокремити від підлоги. На «і» – різко опустити праву ногу на каблук. На «два» – невеликий крок з носка лівою ногою вперед, одночасно повернутись на п'ятці правої ноги ліворуч. На «і» – різко опустити ліву ногу на каблук. Рух виконується чоловіками та жінками. Темпи помірні та швидкі,,

Рух № 3. Закарпатські перекиди, лежачи на підлозі.

Вихідне положення – лежати на підлозі, спираючись на руки і носки. На «раз-і» – відштовхнувшись носками, рвучко перевести праву ногу над лівою, поставивши її на підлогу навхрест, зверху лівої. На «два» – пауза. Рух повторюється другою ногою в інший бік.

Рух № 4. Закарпатський крок-зіскок з каблука на всю ступню.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – рівномірно розподіляючи вагу корпусу на лівій нозі, зробити невеликий крок правою ногою вперед, ставлячи її трохи попереду опорної ноги на каблук носком угору. Коліно витягнуте, але не напружене, підйом скорочений. На «раз» – акцентованим рухом поставити праву ногу на всю ступню, ледь присідаючи і переносючи на неї вагу корпусу. Одночасно, злегка згинаючи коліно і спрямовуючи його вперед, п'ятку лівої ноги відокремити від підлоги. Підйом вільний. На «і» – проводячи ліву ногу повз праву, зробити нею невеличкий крок уперед, ставлячи трохи попереду опорної ноги на каблук носком угору. Коліно витягнуте, але не напружене, підйом скорочений. На «два» – акцентованим рухом поставити ліву ногу на всю ступню, ледь присідаючи і переносючи на неї вагу корпусу. Одночасно, злегка згинаючи коліно і спрямовуючи його вперед, п'ятку правої ноги відокремити від підлоги. Підйом вільний. На «і» – з правої ноги повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Так само рух виконується з лівої ноги. Виконується жінками. Темпи помірні.

Рух № 5. Хід на каблуках з дрібушкою.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги ліву ногу. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок уперед лівою ногою з каблука на всю ступню, праву відокремити від підлоги. На «і» – невеликий крок уперед правою ногою

з каблука на всю ступню, ліву відокремити від підлоги. На «два» – крок уперед лівою ногою, праву підняти над підлогою, підготувавшись до притупу. На «і» – притупнути всією ступнею правої ноги по підлозі, поставивши її поряд з лівою. 2-й такт. На «раз» – просуваючись уперед, підскочити на лівій нозі, праву зігнути в коліні і підняти над підлогою. На «і» – притуп усією ступнею правої ноги. На «два» – притуп усією ступнею лівої ноги. На «і» – пауза. Рух жіночий, виконується в молодіжних танцях. Темпи помірні.

Рух № 6. Боковий хід з танцю «Тропотянка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря, лікті спрямовані вперед. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги, переносячи вагу корпусу на ліву. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок правою ногою вправо, ступаючи на всю ступню. На «і» – підвести ліву ногу до правої. На «два» – крок правою ногою вправо. На «і» – підвести ліву ногу до правої. 2-й такт. На «раз-і» – перенести вагу корпусу на праву ногу і ледь відокремити каблук від підлоги, ступню лівої ноги відокремити від підлоги. На «два» – опустити ліву ногу на всю ступню. На «і» – повторюються рухи, що виконувалися на затакт «і». Рух пружний, виконується чоловіками та жінками у помірних та швидких темпах. Великого значення набуває різке похитування головою, яке, залежно від темпу, виконується по чвертках чи половинними нотами.

Рух № 7. Хід на каблук з поворотом у танці «Тропотянка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки – за проймами кептаря. 1-й такт. На «раз» – невеликий пружний крок правою ногою вперед на каблук, каблук лівої відокремити від підлоги; корпус повернути праворуч, а голову – різко ліворуч до лівого плеча. На «і» – опуститися на всю ступню правої ноги. На «два» – невеликий пружний крок лівою ногою вперед на каблук; каблук правої відокремити від підлоги, корпус повернути ліворуч, а голову – різко праворуч до правого плеча. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – починаючи повний поворот праворуч, перескочити на праву ногу, ліву, ледь зігнуту в коліні, підняти позаду правої. На «і» – продовжуючи повертатися праворуч, перескочити на ліву ногу, праву підняти позаду лівої, згинаючи її у коліні. На «два» – закінчуючи повний поворот праворуч, перескочити на праву ногу; ліву, зігнуту в коліні, підняти позаду правої. На «і» – перескочити на ліву ногу, праву підняти над підлогою. Рух виконується чоловіками й жінками. Темпи помірні та швидкі.

Рух № 8. Основний хід закарпатського танцю «Весільний».

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – праву ногу поставити перед лівою навхрест на всю ступню, на лівій нозі ледь підскочити. На «і» – ледь підскочити на лівій нозі, праву ногу відокремити від підлоги й підняти. На «два» – підскочити на праву ногу, ліву залишити поряд з правою у повітрі, ліве коліно трохи зігнути. На «і» – пауза. 2-й такт. На «раз» – ліву ногу поставити перед правою навхрест на всю ступню, на правій нозі ледь підскочити. На «і» – ледь підскочити на правій нозі, а ліву відокремити від підлоги й підняти. На «два» – підскочити на ліву ногу, праву залишити поряд з лівою в повітрі, праве коліно трохи зігнуте. На «і» – пауза. На «раз-і-два» – головою зробити дрібні повороти вправо і вліво. На «і» – тримати голову прямо. Це дрібний рух, корпус злегка хитається при його виконанні. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 9. Основний рух закарпатського танцю «Чотирианка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки опущені вниз. 1-й такт. На затакт «і» – праву ногу вивести вперед, невисоко піднявши над підлогою. Нога випростана в коліні, ступня не напружена. На «раз» – поставити праву ногу вперед на каблук, не переносячи на неї вагу корпусу. На лівій нозі ледь присісти. На «і» – підскочити на лівій нозі» відокремивши від підлоги зігнуту в коліні праву ногу. На «два» – крок уперед правою ногою. На «і» – невеликий крок уперед лівою ногою. 2-й такт. На «раз» – продовжуючи просуватися вперед, опуститися з легким ударом на праву ногу, ледь піднявши поряд трохи зігнуту в коліні ліву ногу. На «і» – підскочити на правій нозі. На «два» – опуститися з легким ударом на ліву ногу, трохи піднявши поряд зігнуту в коліні праву. На «і» – підскочити на лівій нозі. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 10. Приставний крок з поворотом з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – присісти на лівій нозі й відразу підвестися. На «раз» – крок правою ногою праворуч на всю ступню. На «і» – ліву ногу приставити до правої в шосту позицію на всю ступню. На «два» – крок правою ногою праворуч на всю ступню. На «і» – піднятися на низькі півпальці правої ноги, повернутися через праве плече на 180° спиною до глядача й відразу опуститися на всю ступню. Одночасно ліву ногу, відокремивши від підлоги, перевести в повітрі за праву ногу, не згинаючи її в коліні. Рух продовжити з другої ноги, повертаючись через ліве плече на 180° обличчям до глядача. Темпи швидкі.

Рух № 11. Боковий крок з приставкою з танцю «Чотирянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – крок правою ногою вбік, залишаючи ліву на носку, коліно випрямлене. Голову, акцентуючи рух, ледь нахилити до правого плеча. На «два» – приставити ліву ногу до правої у шосту позицію, голову повернути у вихідне положення. Темпи помірні.

Рух № 12. Закарпатський бічний хід.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – крок правою ногою вбік – вправо, ліву невисоко підняти і, випрямлену в коліні, вивести вбік – вліво. На «два» – поставити ліву ногу позаду, навхрест правої, праву, трохи зігнути в коліні, невисоко підняти попереду лівої. 2-й такт. На «раз» – повторити крок правою ногою праворуч, так само невисоко піднімаючи ліву ногу. На «два» – ледь підстрибнути на правій нозі, відокремивши від підлоги ліву ногу. Темпи помірні.

Рух № 13. Варіант бокового ходу з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги і відвести вправо праву ногу. На «раз» – крок правою ногою праворуч на всю ступню, коліна обох ніг витягнуті. Корпус прямий, руки опущені вздовж корпусу. Голова повернута до правого плеча, плечі злегка піднімаються і відразу ж опускаються. П'ятка лівої ноги відокремлюється від підлоги. На «і» – присісти на правій нозі, згинаючи ліву ногу в коліні та підводячи її до кісточки правої. Плечі злегка піднімаються і відразу ж опускаються. На «два» – випрямляючи коліно правої ноги, приставити ліву ногу до правої у шосту позицію. Голову повернути прямо вперед. Плечі злегка піднімаються і відразу ж опускаються. На «і» – присісти на лівій нозі, згинаючи праву ногу в коліні та підводячи її до кісточки лівої. Плечі злегка піднімаються і відразу ж опускаються. Далі рух продовжується знову з правої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 14. Боковий хід з танцю «Чинадійка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. У дівчат руки схрещені на грудях, у юнаків схрещені за спиною. На затакт «і» – підняти ліву ногу, зігнути у коліні, до рівня кісточки правої. Коліно відвести вліво. Носок витягнутий. Голова трохи схилена вперед. 1-й такт. На «раз» – перейти на всю стопу лівої ноги, ставлячи її позаду правої. Голова піднімається і повертається до лівого плеча. На «і» – підскочити на лівій нозі. Одночасно праву ногу різким рухом підняти вперед. Носок витягнутий, коліно випрямлене. На «два» – на одну шістнадцяту такту

крок правою ногою вбік – вправо, на наступну шістнадцяту приставити ліву ногу до правої. На «і» – підскочити на лівій нозі. Одночасно праву з випрямленим коліном різко вивести вперед. Носок витягнутий. 2-й такт. На «раз» – повторити рухи, що виконувалися на третю вісімку 1-го такту. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на другу вісімку 1-го такту. На «два» – повторити рухи, що виконувались на третю вісімку 1-го такту. На «і» – повторити рухи, що виконувались на другу вісімку 1-го такту. Юнаки виконують цей рух з другої ноги, просуваючись ліворуч. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 15. Боковий закарпатський хід Виконується на два такти.

Вихідне положення – не виворітна неширока друга позиція ніг, руки – за проймами кептаря або партнери тримаються одне за одного (руки зігнуті у ліктях). На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу, переносячи вагу корпусу на ліву. 1-й такт. На «раз» – крок на всю ступню правої ноги вправо, ліву відокремити від підлоги. На «і» – швидкий пружний рух тіла («трясучка») вгору–вниз (за шістнадцятими). На «два» – крок на всю ступню лівої ноги вліво, праву відокремити від підлоги. На «і» – швидкий пружний рух тіла («трясучка») вгору–вниз (за шістнадцятими). 2-й такт. На «раз» – невеликий крок (удвічі менший, ніж у 1-му такті) на всю ступню вправо, ліву відокремити від підлоги. На «і» – приставляючи ліву ногу до правої, одночасно праву ногу відокремити від підлоги. На «два» – невеликий крок правою ногою на всю ступню вправо, ліву відокремити від підлоги. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на затакт «і». Те ж саме – в лівий бік. Рух виконується чоловіками та жінками в закарпатських танцях, Темпи швидкі.

Рух № 16. Закарпатське переступання-підскік типу балансе.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – скочити на праву ногу вбік – вправо, відокремивши від підлоги і відвівши назад ліву ногу. Корпус трохи повернути ліворуч. На «і» – переступити на ліву ногу позаду правої, а праву невисоко підняти. На «два» – переступити на праву ногу попереду лівої, ліву невисоко підняти. На «і» – пауза. Темпи повільні.

Рух № 17. Типу нахилання (балансе) з закарпатського танцю «Весільний».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – крок вправо правою ногою, злегка присідаючи на ній; водночас ліву ногу відокремити від підлоги й підтягнути до кісточки правої ноги, не опускаючи носка на підлогу. На «і» – переступити на півпальт лівої

ноги. Праву ногу відокремити від підлоги. На «два» – переступити на праву ногу. Ліву ногу ледь відокремити від підлоги. На «і» – пауза. Потім рух виконується спочатку, але з лівої ноги. Темпи повільні.

Рух № 18. Переступання з підскоком праворуч із закарпатського танцю «Весільний».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – поставити праву ногу попереду лівої навхрест. На «і» – підскочити на лівій нозі. На «два» – перескочити на праву ногу. На «і» – підскочити на правій нозі. 2-й такт. На «раз» – перескочити на ліву ногу. На «і» – перескочити на праву ногу. На «два» – перескочити на ліву ногу за шостою позицією. На «і» – пауза. Темпи помірні.

Рух № 19. Переступки по колу з танцю «Чинадійка».

Вихідне положення – перша позиція ніг, руки на плечах одне у одного. На затакт «і» – ледь підскочити на лівій нозі, одночасно праву, зігнуту у коліні, трохи підняти над підлогою. Носок витягнутий. На «раз» – поставити праву ногу на каблук вперед. Коліно випрямити, корпус повернути праворуч. На «і» – зіскочити на всю ступню правої ноги. Корпус спрямувати вперед. Ліву ногу, зігнуту в коліні під прямим кутом, підняти і залишити її позад правої. На «два» – випрямляючи корпус, переступити на ліву ногу. Праву ногу, зігнуту у коліні під прямим кутом, підняти, залишаючи позаду лівої. Коліно спрямоване вперед. Носок витягнутий. На «і» – підскочити на лівій нозі, права залишається у тому ж положенні. Рух виконується з просуванням по колу праворуч. Темпи швидкі.

Рух № 20. Перемінний крок з підніманням на півпальцях з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз-і-два» – три звичайних кроки вперед, починаючи з правої ноги. На «і» – піднятися на півпальці правої ноги й опуститися, не згинаючи її в коліні, ліву ногу трохи підняти над підлогою. Далі рух продовжити з лівої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 21. Крок-біг з викиданням ноги вперед – назад з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – ледь стрибнути вперед на всю ступню правої ноги, ліву ногу, зігнуту в коліні, відвести назад, підйом витягнути, корпус нахилити вниз – вправо. На «і» – ліву ногу опустити на низькі півпальці біля п'ятки правої, одночасно праву ногу трохи підняти над підлогою. На «два» – опустити праву ногу на підлогу на всю ступню,

ліву, злегка зігнуту в коліні, відвести назад, підйом витягнути. На «і» – піднятися на низькі півпальці правої ноги і, ковзнувши легким підскоком назад, перевести ліву ногу, трохи зігнуту в коліні, вперед. Корпус випростати. Рух продовжити з лівої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 22. Легкі стрибки-біги з відведенням ноги назад з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. На «раз» – легко стрибнути на низькі півпальці правої ноги, ліву ногу відвести назад, зігнувши її в коліні. На «і» – легко стрибнути на півпальці лівої ноги на місце правої, праву ногу, зігнуту в коліні, відвести назад. На «два» – легко стрибнути на низькі півпальці правої ноги, ліву відвести назад, зігнувши її в коліні. На «і» – легко стрибнути на півпальці лівої ноги, праву, зігнуту в коліні, відвести назад. Цей рух дівчата виконують пружно, похитуючись усім корпусом, голову повертають праворуч–ліворуч. Темпи швидкі.

Рух № 23. Комбінований рух з танцю «Тропотянка» (хід уперед та біг у повороті).

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу і спрямувати корпус уперед. 1-й такт. Хід уперед з правої та лівої ноги. По черзі різко повертати то ліве, то праве плече вперед. 2-й такт. На «раз» – стрибок-перескік на праву ногу вперед, повертаючись на 180° праворуч, ліву ногу різко вивести від коліна назад. На «і» – стрибок-перескік на ліву ногу вперед, повертаючись на 180° праворуч. Праву ногу різко вивести від коліна назад. На «два» – стрибок-перескік на праву ногу вперед, закінчуючи поворот на 180°. Ліву ногу відвести від коліна назад. На «і» – акцентований притуп ступнею лівої ноги по підлозі за шостою позицією. Отже, поворот на 360° зробити на трьох бігах закінчуючи рух притупом. Далі усе повторюється спочатку з правої ноги. Темпи швидкі.

Рух № 24. Варіант основного кроку танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – третя позиція ніг. На «раз» – ступаючи правою ногою вперед, корпус повернути праворуч. На «і» – різко підвестися на правій нозі на низькі півпальці і поставити її на всю ступню. Так само повторити з лівої ноги. Рух спільний для жінок і чоловіків.

Рух № 25. Упадання з танцю «Чинадійка».

Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки виконавців на плечах один у одного (рух виконується обличчям в коло). На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу, переводячи її ледь вправо. На «раз» – крок правою ногою на всю ступню вліво, переводячи її попереду лівої.

Коліна обох ніг трохи зігнуті. Корпус спрямувати праворуч і нахилити вперед. На «і» – крок лівою ногою вліво. Корпус випростати і повернути у вихідне її положення. На «два» – крок правою ногою на півпальці вліво, переводячи її позаду лівої. Корпус повернути праворуч. На «і» – пауза. Рух виконується стрімко з акцентом на рахунок «раз».

Рух № 26. Закарпатський крок типу ешапе.

Виконується на три такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – підскочити, відштовхнувшись від підлоги обома ногами. 1-й такт. На «раз» – опуститися на підлогу за другою позицією у напівприсідання. На «і» – підскочити, відштовхнувшись від підлоги обома ногами. На «два» – у стрибку з легким ударом з'єднати ноги, коліна випростані й напружені. На «і» – знову опуститися на підлогу за другою позицією у напівприсідання. 2-й такт. На «раз» – знову підстрибнути на обох ногах. На «і» – у стрибку з легким ударом з'єднати ноги, коліна випростані. На «два» – опуститися на підлогу за другою позицією у напівприсідання. На «і» – повторити стрибок. 3-й такт. На «раз» – у стрибку з легким ударом з'єднати ноги, коліна прямі. На «і» – опуститися на підлогу за другою позицією у напівприсідання. На «два» – знову підстрибнути. На «і» – з'єднати ноги у стрибку. Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 27. Закарпатська дрібушка.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – праву ногу поставити перед лівою навхрест на всю ступню, ледь підскачівши на лівій нозі. На «і» – ледь підскочити на лівій нозі, праву відокремити від підлоги і підняти. На «два» – підскочити на правій нозі, ліву залишити біля правої в повітрі, ліве коліно трохи зігнути. На «і» – пауза. 2-й такт. Повторити рухи, що виконувалися на 1-й такт з другої ноги. Під час виконання руху повертають головою праворуч і ліворуч так, щоб наприкінці кожного такту вона фіксувалася прямо. Корпус ледь-ледь похитується. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 28. Варіант закарпатської дрібушки.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – поставити праву ногу попереду лівої навхрест. На «і» – підскочити на лівій нозі. На «два» – перескочити на праву ногу. На «і» – підскочити на правій нозі. 2-й такт. Виконати потрійний притуп. Рух загальний. Темпи швидкі.

Рух № 29. Дрібушка з танцю «Опришки».

Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. На «раз» – крок правою ногою з невеликим просуванням уперед. На «і» – крок лівою ногою з невеликим просуванням уперед. Під час виконання руху нога злегка відокремлюється від підлоги, виконавець стоїть на всій ступні. Коліна випрямлені. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Темпи різноманітні.

Рух № 30. Дрібушка з подвійними притулами з танцю «Опришки».

Вихідне положення – шоста позиція ніг, права рука піднята вгору. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги. На «раз» – невеликий крок вперед правою ногою з легким ударом ступні об підлогу. На «і» – крок вперед лівою ногою з легким ударом ступні об підлогу. На «два-і» – ударити правою ступнею об підлогу. Далі рух виконується з лівої ноги. Темпи помірні.

Рух № 31. Хід навхрест з підскоком із танцю «Весільний» (Закарпаття).

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – поставити праву ногу попереду лівої навхрест. На «і» – підскочити на лівій нозі. На «два» – перескочити на праву ногу. На «і» – підскочити на правій нозі. 2-й такт. На «раз» – переступити на ліву ногу. На «і» – переступити на праву ногу. На «два» – переступити на ліву ногу. На «і» – пауза. Темпи помірні.

Рух № 32. Закарпатські зіскоки зі сплескуванням.

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – зіскочити на обох ногах за шостою позицією, згинаючи ноги в колінах. На «і» – випрямляючи нога в колінах, сплеснути у долоні поперед себе. На «два» – повторити сплескування. На «і» – пауза. 2-й такт. Повторити рухи, що виконувалися на 1-й такт. 3-й такт. На «раз» – ударити правою ногою біля лівої і відразу ж відокремити її від підлоги. На «два» – поставити з ударом праву ногу біля лівої. 4-й такт. На «раз-і-два» – тричі сплеснути у долоні. На «і» – пауза. Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 33. Перші оплески з танцю «Опришки».

Виконується на два такти. Вихідне положення – юнак стоїть обличчям до глядачів. Руки розведені в сторони. Ноги в шостій позиції. Сокирка лежить на підлозі на середині сцени, ліворуч від виконавця, перпендикулярно до переднього плану сцени. На затакт «і» – підстрибнути вгору. 1-й такт. На «раз» – опуститись на підлогу обома ногами, поставивши їх у другу позицію (невиворітно). Коліна трохи

зігнути. На «і» – сплеснути в долоні над головою. На «два» – залишаючись обличчям до глядачів, перестрибнути через сокирку з правої ноги на ліву. Одночасно праву ногу трохи підняти від коліна вправо (коліно зігнуте та опущене вниз) і плеснути долонею правої руки по п'ятці правої ноги. На «і» – крок правою ногою, випроставши її в коліні, навхрест попереду лівої ноги. 2-й такт. На «раз» – крок лівою ногою вліво. На «і» – поставити праву ногу на п'ятку, носком угору, біля носка лівої ноги. Вага корпусу на лівій нозі. На «два» – поставити праву ногу на півпальці біля носка лівої ноги. Ліву ногу теж перевести на півпальці і повернути ступні носком всередину (носки торкаються, п'ятки розведені в сторони). На «і» – залишаючись на півпальцях, повернути ступні ніг у першу позицію, при цьому чітко, з ударом з'єднати п'ятки. Темпи помірні.

Рух № 34. Другі оплески з танцю «Опришки».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Юнак стоїть обличчям до глядачів, сокирка лежить на підлозі праворуч від нього, перпендикулярно до переднього плану сцени. На затакт «і» – підстрибнути вгору. 1-й такт. На «раз» – опуститись на підлогу обома ногами, поставивши їх у Другу позицію (невиворітно). Коліна злегка зігнути. На «і» – пауза. На «два» – плеснути одночасно долонею правої руки по коліну правої ноги, а долонею лівої руки – по коліну лівої ноги. На «і» – високо підстрибнути, зігнувши ноги в колінах, ступні повернути всередину і одночасно плеснути правою рукою по внутрішньому боці гомілки правої, а лівою рукою – по внутрішньому боці гомілки лівої ноги. 2-й такт. На «раз» – опуститись на підлогу, поставивши ноги в шосту позицію, коліна випрямити (вони трохи пом'якшені). На «і» – плеснути лівою рукою по лівій нозі збоку. Пряму праву ногу підняти вперед. На «два» – плеснути долонею правої руки по правій піднятій нозі. На «і» – пауза. Темпи помірні.

Рух № 35. Треті оплески з танцю «Опришки».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – крок уперед правою ногою. Одночасно двічі сплеснути в долоні перед корпусом на рівні плечей, ближче до правого плеча. Ліва рука має бути зверху правої, лікті зігнуті й опущені вниз. На «і» – трохи підняти ліву ногу вперед, зігнувши її в коліні. На «два» – стрибнути на ліву ногу, випрямивши її в коліні, поряд з правою ногою і одночасно плеснути лівою рукою по лівій нозі. Праву ногу, зігнувши в коліні, ледь підняти вперед. На «і» – стрибнути на праву ногу, випрямивши її в коліні, поряд з лівою ногою і одночасно плеснути

правою рукою по правій нозі. Пряму ліву ногу трохи підняти вперед. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту, починаючи з лівої ноги. 3-й такт. На «раз» – стрибнути на праву ногу поряд з лівою. Ліву ногу, зігнувши в коліні, ледь підняти вперед. На «і» – плеснути долонею правої руки по коліну лівої ноги. На «два» – стрибнути на ліву ногу, випроставши її в коліні, поряд з правою. Праву ногу підняти вперед, зігнувши її в коліні. На «і» – плеснути долонею лівої руки по коліну правої ноги. 4-й такт. На «раз» – стрибнути на праву ногу, випрямивши її в коліні, поряд з лівою. Пряму ліву ногу підняти вперед. На «і» – плеснути долонею лівої руки по лівій нозі збоку. На «два» – стрибнути на ліву ногу, поставивши її поряд з правою. Пряму праву ногу підняти вперед і одночасно плеснути долонею правої руки по правій нозі зверху. На «і» – пауза. Рух повторюється з тієї ж ноги. Темпи помірні.

Рух № 36. Комбінація оплесків з танцю «Чинадійка».

Виконується на чотири такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки на талії. Як правило, цей рух виконує один юнак – соліст. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – підстрибнути на лівій нозі. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, підняти до рівня кісточки лівої ноги. Коліно спрямоване вперед. Руки на талії. На «і» – поставити праву ногу на каблук вперед, коліно випрямлене. Руки розвести в сторони. На «два» – підстрибнути на лівій нозі, одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, підняти до рівня кісточки лівої ноги. На «і» – поставити праву ногу назад на носок. Руки на талії. 2-й такт. На «раз» – опуститися на праве коліно, одночасно корпус трохи нахилити вперед. Права рука опускається перед корпусом. На «і» – випрямити корпус. Права рука долонею вгору відводиться вправо до рівня обличчя. Лікоть трохи зігнути. На «два» – нахилити корпус уперед, ударити долонею правої руки по підлозі. На «і» – пауза. 3-й такт. На «раз» – випростати корпус, стоячи на правому коліні. Руки розвести в сторони для оплеска. На «і» – сплеснути в долоні перед собою і розвести руки в сторони. На «два» – пауза. На «і» – сплеснути ще раз в долоні і розвести руки в сторони. 4-й такт. На «раз» – піднятися з коліна. Вага корпусу залишається на правій нозі. Ліву ногу відокремити від підлоги. Руки розкриті в сторони. На «і» – стати на ліву ногу, присідаючи на ній. Праву руку відвести в сторону, ліва зігнута перед корпусом на рівні грудей. На «два» – зробити повний поворот ліворуч на півпальцях лівої ноги. Коліно випрямлене. Праву ногу одночасно підвести до кісточки лівої. Під час повороту різко відвести назад ліву руку, не розгинаючи її у лікті. Праву руку зігнути перед корпусом на

рівні грудей. На «і» – ударити по підлозі правою стопою, поставивши її перед лівою. Руки розкрити в сторони. Потім цей рух повторюється. Рух загальний. Темпи помірні.

Рух № 37. Закарпатський гайдук кручений з підскоком.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – опуститися в глибоке присідання, спрямувавши коліна вліво, руки відвести вліво. На «і-два» – пауза. На «і» – підскочити на обох ногах. 2-й такт. На «раз» – опустившись на підлогу, перевести напівзігнуті коліна вліво, а руки – вправо. На «два» – легко підскочивши, підвестися з глибокого присідання, ставши на обидві ноги. Темпи різноманітні.

Рух № 38. Присідання з виведенням ноги на каблук з танцю «Опришки».

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки витягнуті вперед і тримають сокиру за обидва кінці. На затакт «і» – ледь підстрибнути на обох ногах вгору. На «раз» – присісти на півпальцях обох ніг. Коліна разом, спина пряма. На «і» – ледь просунути правою ногою вправо і винести ліву ногу на каблук вбік, не встаючи з присідання. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Темпи помірні.

Рух № 39. Дрібний закарпатський хід.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – дрібний крок уперед правою ногою. На «і» – приставити ліву ногу до правої. На «два» – дрібний крок уперед правою ногою. Ліва нога залишається позаду правої, а каблук лівої ноги відокремлюється від підлоги. Вагу корпусу перенести на праву ногу. Корпус різко повернути ліворуч. Голову схилити до правого плеча. На «і» – пауза в цій позі. Те ж саме – з лівої ноги. Рух спільний для жінок та чоловіків. Виконується в закарпатських танцях. Темпи повільні та помірні.

Рух № 40. Основний хід танцю «Чинадійка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок уперед з носка на всю ступню правої ноги, переносючи на неї вагу корпусу. На «і» – невисоко підстрибнути на правій нозі, одночасно ліву ногу, залишаючи її позаду, зігнути під прямим кутом. На «два» – невеликий крок уперед на носок лівої ноги. На «і» – невисоко підстрибнути на лівій нозі, одночасно праву ногу, залишаючи її позаду, зігнути під прямим кутом. 2-й такт. На «раз» – невеликий крок уперед правою ногою. На «і» – невеликий крок уперед лівою ногою. На «два» –

невеликий крок уперед правою ногою. На «і» – невеликий стрибок на правій нозі, одночасно ліву ногу, залишаючи позаду, зігнути під прямим кутом. Під час виконання першої частини руху (1-й такт) корпус прямий. На 2-й такт виконавець трохи згинається, рух нагадує потрійний притуп і виконується чітко, з акцентуванням кожної вісімки. Виконується чоловіками та жінками. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 41. Висока підпогорянка в повітрі (кружляння з танцю «Півторак»).

Виконується на два такти. Вихідне положення – виконавці стоять у парі обличчям одне до одного, руки дівчини вільно лежать долонями вище ліктів юнака, юнак обома руками притримує дівчину за талію, корпус у обох відхилений трохи назад і ледь ліворуч, погляди спрямовані одне на одного, ноги у шостій позиції. 1-й такт. На «раз» – невеликий акцентований крок-притуп правою ногою вперед, ледь присідаючи і переносячи на неї вагу корпуса, одночасно п'ятку лівої ноги відокремити від підлоги. На «два» – злегка підскочити на правій нозі (коліно, підйом та пальці витягнуті, але не напружені). Одночасно, дуже згинаючи коліно і спрямовуючи його вперед, відокремити ліву ногу від підлоги, підвести п'яткою до правого коліна і, зробивши напівповорот на 180° за ходом годинникової стрілки, швидко опустити на підлогу, ставлячи її поряд з правою ногою, трохи попереду неї, на низькі півпальці. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту. Темпи різноманітні.

Рух № 42. Комбінований дівочий хід з підскоками з танцю «Чинадійка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. Руки схрещені на грудях. На затакт «і» – ледь відокремити від підлоги праву ногу. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок уперед правою ногою на всю ступню, поставивши її перед лівою і трохи присідаючи на обох ногах. На «і» – приставити ліву ногу на півпальці до п'ятки правої. На «два» – невеликий крок правою ногою вправо (носок спрямовано вгору). На «і» – приставити ліву ногу на півпальці до середини стопи правої. Вагу корпуса перенести на ліву ногу. 2-й такт. На «раз» – крок уперед правою ногою. На «і» – підскочити на правій нозі, просуваючись уперед. Одночасно ліву ногу, зігнуту у коліні, підвести до кісточки правої. Коліно спрямоване вперед. Носок витягнутий. На «два» – невеликий крок лівою ногою вперед. На «і» – виконати на лівій нозі невеликий підскік, просуваючись уперед. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, підвести до

кісточки лівої. Коліно спрямоване вперед. Носок випрямлений. Темпи помірні.

Рух № 43. Стрибочки з поворотом ступні з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – легкий стрибок на обох ногах, трохи присідаючи за шостою позицією, носки ніг спрямувати вліво. На «і» – пауза. На «два-і» – легкий стрибок на низькі півпальці лівої ноги, повертаючи носок вправо і випрямляючи коліно. Одночасно праву ногу, не відокремлюючи від підлоги, повернути на високих півпальцях п'яткою вліво, коліном вправо. Голову нахилити праворуч. Рух повторити спочатку. Виконують його самостійно, парами і в загальному колі. Темпи швидкі.

Рух № 44. Стрибочки з поворотом корпусу з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – легкий стрибок на півпальцях обох ніг, повернувши корпус і п'ятки вправо. На «і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «два-і» – корпус і п'ятки повернути вліво на низьких півпальцях обох ніг. Рух, як правило, виконується в двох колах. Танцюристи з правого кола на кожний такт повертають корпус праворуч – ліворуч, решта – ліворуч – праворуч. Темпи швидкі.

Рух № 45. Закарпатський трепеток.

Вихідне положення – шоста позиція ніг, руки опущені вниз. На затакт «і» – легко підскочити, відштовхнувшись обома ногами. На «раз» – опуститися на півпальці обох ніг і знову підскочити. На «і» – опуститися на півпальці обох ніг і знову підскочити. На «два» – опуститися на обидві ноги і ледь присісти. Корпус рівний. На «і» – пауза. Підскоки виконувати на досить о напружених ногах. Цей рух можна виконувати, обертаючись на 90 праворуч і ліворуч. Темпи швидкі.

Рух № 46. Закарпатські стрибки на каблуках.

Вихідне положення – шоста позиція ніг, коліна напівзігнуті. На «раз» – із стрибка стати на каблуки обох ніг, повернувши носки вправо. Коліна прямі. На «два» – із стрибка стати за шостою позицією, згинаючи коліна. Рух повторюється в інший бік. Темпи швидкі.

Рух № 47. Жіночі підскоки з закарпатського танцю «Весільний».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – підскочити на лівій нозі, праву ногу поставити на каблук. На «і» – знову підскочити на лівій нозі, а праву підняти вгору на 45°, коліно зігнути. На «два» – поставити обидві ноги в шосту позицію. На «і» – пауза. Темпи різноманітні.

Рух № 48. Варіант ходу з танцю «тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити праву ногу від підлоги й спрямувати корпус уперед. На «раз» – крок на всю ступню правої ноги вперед. Коліна обох ніг витягнуті. Корпус прямий. Руки покласти кулаками на талію. Голову повернути праворуч. На «і» – присісти на обох ногах за четвертою не виворітною позицією (п'ятки від підлоги не відривати). На «два» – крок на всю ступню лівої ноги вперед. Коліна обох ніг витягнуті. Корпус прямий, голову повернути прямо попереду себе. На «і» – присісти за четвертою не виворітною позицією (п'ятки від підлоги не відривати). На кожну восьму такту корпусом та плечима виконувати «трясучку» (пружний рух угору – вниз). Темпи швидкі.

Рух № 49. Закарпатське акцентоване припадання з підскоком.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – зігнувши в коліні, відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – опуститися із підскоку на праву ногу вправо, ледь присідаючи на мій. Ліву ногу, зігнувши в коліні, підняти позаду правої. Стусня не напружена. Голову повернути ліворуч. На «і» – вдаряти подушечкою ступні лівої ноги об підлогу позаду правої і відразу ж знову ледь підняти її. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і». Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 50. Перекидне з закарпатського танцю «Вівчарики».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг, права рука з батогом зігнута перед грудьми, ліва вільно опущена вниз. 1-й такт. На «раз» – ступити невеликий крок уперед правою ногою, зводячись на високі півпальці. Коліно випрямлене. Ліву ногу, випростану в коліні, підняти назад-вліво. Праву руку підняти вгору, а ліву відкрити вбік-вліво. На «і» – підстрибнути на правій нозі, зберігаючи прибрану позу. На «два» – обертаючись на 90° ліворуч, ступити широкий крок лівою ногою назад-вліво. На «і» – продовжуючи обертатися ліворуч, зробити крок правою ногою попереду навхрест лівої, ліву трохи підняти. 2-й такт. На «раз» – продовжуючи обертатися ліворуч, переступити на ліву ногу, ледь присідаючи на ній. На «і» – відштовхнутися лівою ногою і підстрибнути. На «два-і» – закінчуючи оберт на 360°, опуститися зі стрибка в глибоке присідання, коліна з'єднані разом. Темпи помірні.

Рух № 51. Закарпатський акцентований крок-притуп.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – нахилиючи корпус уперед і повертаючи його трохи

ліворуч, злегка присісти на лівій нозі і зробити невеличкий акцентований крок-притуп правою ногою вперед – ліворуч, ставлячи її трохи попереду навхрест лівої ноги у не виворітному положенні. Коліно злегка зігнуте й спрямоване вперед – ліворуч. На «два» – випростовуючи корпус і повертаючи його у попереднє положення, зробити акцентований крок-притуп лівою ногою вперед, ставлячи її трохи попереду правої ноги на всю ступню і спрямовуючи носком уперед, за рухом. Одночасно, повернувши п'ятку ліворуч, носок правої ноги спрямувати вперед, за рухом. 2-й такт. На «раз» – невеличкий акцентований крок-притуп правою ногою вперед і, ставлячи її трохи попереду лівої ноги на всю ступню та спрямовуючи носком уперед, за рухом, перенести на неї вагу корпусу. На «два» – невеличкий акцентований крок-притуп лівою ногою вперед і, ставлячи її трохи попереду правої ноги на всю ступню та спрямовуючи носком уперед, за рухом, перенести на неї вагу корпусу. Так само рух виконується з лівої ноги. Виконується чоловіками. Темпи повільні.

Рух № 52. Стрибки на руках з танцю «Вівчарики».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – рвучко-відштовхнувшись від підлоги, опуститися на руки, близько від ступнів, піднявши вгору зігнуті в колінах ноги і в талії прогинаючись назад. На «два» – відштовхнувшись від підлоги руками, стрибком стати на обидві ноги у вихідне положення, ледь згинаючи їх у колінах (готуючись до повторного стрибка на руки). Рух повторюється кілька разів. Темпи помірні.

Рух № 53. Крок на одну ногу з танцю «Тропотянка»

Виконується на два такти. Вихідне положення – третя позиція ніг. права нога попереду. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. 1-й такт. На «раз» – акцентований крок уперед трохи зігнутою в коліні правою ногою на всю ступню, одночасно вивести ліву ногу вперед – вліво, випростовуючи коліно та підйом. Корпус прямий. Обидві руки розкриті в сторони. На «два» – підскочити уперед на правій нозі, згинаючи коліно. Ліву ногу зігнути в коліні (підібгати) та відвести ступню за праве коліно. Коліно лівої ноги спрямоване вліво. 2-й такт. На «раз» – підскочити на півпальцях обох ніг за шостою позицією, згинаючи коліна вправо. Корпус нахилити праворуч, праву руку зігнута в лікті та піднести поперед себе. Голову повернути праворуч. На «два» – підскочити на півпальцях обох ніг за шостою позицією, згинаючи коліна вліво. Корпус нахилити ліворуч, ліву руку зігнути в лікті та піднести

поперед себе, праву руку відвести вбік. Далі рух повторюється знову з правої ноги. Рух чоловічий. Темпи швидкі.

Рух № 54. Хід з невеликими стрибками з танцю «Чинадійка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. У дівчат руки схрещені на грудях, у юнаків схрещені в кистях за спиною. На затакт «і» – ледь присісти і відразу підстрибнути на обох ногах. На «раз» – опускаючись із стрибка, поставити праву ногу вперед. Обидві ноги на низьких півпальцях. На «і» – підстрибнути й опуститися на всю стопу обох ніг у другу позицію, носки спрямовані вперед, відстань між ступнями не більше півкроку. На «два» – з'єднати ноги разом ковзним рухом, поставивши їх у шосту позицію. На «і» – на одну шістнадцяту такту підстрибнути на півпальці, трохи роз'єднуючи ноги, на наступну шістнадцяту такту ще раз підстрибнути, поставивши ноги на відстань півкроку. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 55. Приставний крок з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь присісти на лівій нозі і тут же підвестися, піднявши невисоко над підлогою праву ногу. На «раз» – крок правою ногою праворуч на всю ступню. Голову і корпус повернути праворуч. На «і» – ледь присісти на правій нозі, ліву ногу, трохи згинаючи в коліні, підняти невисоко над підлогою. На «два-і» – ліву ногу приставити до правої в шосту позицію. Голову і корпус повернути ліворуч, похитуючи всім корпусом. Під час просування голову тримати прямо; при похитуванні з упором на ліву ногу нахилитися ліворуч, при похитуванні з упором на праву ногу – праворуч. Темпи швидкі.

Рух № 56. Боковий крок з підскоком з танцю «Тропотянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – крок лівою ногою ліворуч на низькі півпальці. На «і» – легко підскочити на півпальцях лівої ноги, праву, зігнуту в коліні, підвести до кісточки лівої ноги, ступня паралельна підлозі. На «два» – крок правою ногою праворуч на низькі півпальці. На «і» – легко підскочити на півпальцях правої ноги, ліву, зігнуту в коліні, повести до кісточки правої ноги, ступня паралельна підлозі. Далі рух повторити спочатку. Темпи швидкі.

Рух № 57. Закарпатські притупці.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – ледь підняти праву ногу біля лівої. 1-й такт. На «раз» – приставити з ударом праву ногу до лівої, а ліву ногу відокремити від підлоги. На «два» – з ударом приставити ліву ногу до правої, а праву відокремити від підлоги. 2-й такт. На перші три вісімки тричі коротко

ударити правою ногою біля лівої. Вага корпусу на лівій нозі, трохи зігнутий у коліні. На останню вісімку – пауза. Рух загальний. Темпи різноманітні.

Рух № 58. Кружляння парами з танцю «Чинадійка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. Виконавці стоять парами обличчям одне до одного. Права рука юнака – на талії дівчини, лівою рукою він тримає праву руку дівчини вище ліктя. Дівчина правою рукою тримає юнака за ліву руку вище ліктя, ліва рука лежить на правому плечі юнака. На затакт «і» – підняти зігнуту в коліні праву ногу позаду кісточки лівої. Коліно ледь спрямоване вправо, підйом витягнутий. 1-й такт. На «раз» – переступаючи на праву ногу, ледь присісти. Одночасно різко випрямити праву ногу вперед, трохи відокремлюючи її від підлоги. Корпус нахилити ліворуч. На «і» – з легким стрибком переступити на ліву ногу, ставлячи її перед правою. Одночасно праву ногу підняти до рівня кісточки лівої, позаду неї. Коліно ледь спрямоване вправо. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – легко підскочити на правій нозі. Одночасно ліву ногу підняти до кісточки правої, позаду неї. Коліно спрямоване вліво. Носок витягнутий, корпус випрямити. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту з лівої ноги і без затактового підскоку. Як правило, цей рух виконується на два такти вправо і на два такти вліво. Темпи різноманітні.

Рух № 59. Кружляння парами з танцю «Чинадійка» (варіант).

Вихідне положення – перша позиція ніг. Виконавці стоять обличчям одне до одного. Права рука дівчини лежить на правому плечі юнака, ліву руку вона кладе на талію. Юнак правою рукою обіймає дівчину за талію, ліву руку кладе на стегно. На затакт «і» – юнак відокремлює праву ногу від підлоги (опис подається для юнака, дівчина виконує все з другої ноги). На «раз» – невеликий крок правою ногою назад і трохи вправо. На «і» – повертаючи корпус ліворуч на чверть кола, поставити ліву ногу на півпальці позаду правої. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз». На «і» – повторити рухи, що виконувалися на «і». За чотири такти виконавці рухаються спиною по колу навколо своєї осі, повертаючись на 360°;

Рух. № 60. Закарпатські стрибки з півпальців.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – звестися на високі півпальці. На «раз» – зіскочити в напівприсідання за шостою позицією, коліна і ступні розвернути вправо. Корпус – рівний. На «два» – повертаючись у вихідне положення, стрибком стати на півпальці обох

ніг. Рух повторюється з розвертанням колін і ступнів в інший бік. Темпи швидкі.

Рух № 61. Крок з підстрибом з танцю «Опришки».

Вихідне положення – перша позиція ніг. Танцюючі тримають у правій руці топірці за середину топорища. На затакт «і» – відокремити від підлоги ліву ногу. На «раз» – крок лівою ногою вперед, права рука з топірцем різко опускається вниз, корпус нахилиється вперед. Ліва рука опущена вниз, уздовж корпусу. Одночасно права нога відокремлюється невисоко від підлоги. Коліно трохи зігнуте. На «і» – ледь підстрибнути на лівій нозі. На «два» – крок правою ногою вперед. Права рука разом з топірцем різко піднімається вгору у витягнутому положенні. Корпус випрямляється, голова злегка відкинута назад і повернута обличчям до правої руки, погляд спрямований на топірець, ліва нога відокремлюється невисоко від підлоги. Коліно трохи зігнуте. На «і» – ледь підстрибнути на правій нозі. Темпи помірні.

Рух № 62. Варіант кроку з танцю «Тропотянка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – ковзний стрибок на лівій нозі вперед. Праву ногу, зігнуту під прямим кутом, підняти. На «і» – крок на всю ступню правої ноги. На «два» – підстрибнути на правій нозі. На «і» – крок на всю ступню лівої ноги. 2-й такт. На «раз» – ковзний стрибок на лівій нозі вперед. Праву ногу, зігнуту під прямим кутом, підняти. На «два» – притупнути, крокуючи вперед, правою ногою. На «і» – притупнути, крокуючи вперед, лівою ногою. Рух виконується чоловіками та жінками. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 63. Хід закарпатського танцю «Весільний» з вивернутою вперед п'яткою.

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – підскочити на лівій нозі, праву поставити на п'ятку вперед. На «і» – підскочити на лівій нозі, праву підняти перед собою поряд з лівою на 45°, коліно зігнути. На «два» – перескочити на праву, ногу, ліву підняти поряд на 45°, коліно зігнути. На «і» – пауза. 2-й такт. Повторити рухи 1-го такту, але перший підскік починається на правій нозі, а ліву ногу ставлять на п'ятку. Темпи помірні.

Рух № 64. Акцентований хід з танцю «Березнянка».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – присісти на лівій нозі, праву ногу з витягнутим підйомом відвести від коліна назад. Коліно правої ноги зігнуте і спрямоване вперед. На «раз» – з акцентованим ударом поставити носок правої ноги на підлогу,

одночасно підскачівши на півпальцях лівої ноги. Коліно та підйом правої ноги випрямлені. На «і» – легко підскачити на півпальцях лівої ноги, праву з витягнутим коліном та підйомом різко відокремити від підлоги. На «два» – легко перескочити на всю ступню правої ноги, ледь зігнувши коліно, ліву ногу, також зігнувши в коліні, відвести назад. Коліна обох ніг спрямовані вперед поряд. На «і» – випрямити коліно правої ноги. Далі рух продовжується з лівої ноги. Корпус весь час рівний. Руки на талії ззаду або опущені вздовж корпуса, долонями до себе. Голову нахилити праворуч та ліворуч на «раз-і-два», не повертаючи обличчя. Цей рух може виконуватися у різних комбінаціях. Варіант 1-й – з ударом каблуком по підлозі поперед себе на «раз» та різким відокремленням від підлоги і підніманням дуже зігнутої у коліні ноги вгору на «і». Варіант 2-й – з ударом каблуком по підлозі поперед себе (навхрест) на «раз» та різким виведенням ноги п'яткою вбік на «і» (коліно робочої ноги зігнуте, спрямоване всередину). У цьому разі робочу ногу на «два» треба поставити за шостою позицією на всю ступню. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 65. Боковий крок з притупом «прибій» з танцю «Тропотянка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. 1-й такт. На «раз» – широкий крок правою ногою-праворуч. На «два» – ліву ногу приставити до правої на всю ступню в шосту позицію. 2-й такт. На «раз» – злегка підняти праву ногу до рівня коліна лівої ноги і з акцентом притупити на місці, опустивши її в шосту позицію. На «два» – ліву ногу трохи піднятої до рівня коліна правої ноги й уривчасто притупити на місці за шостою позицією. Рух повторити спочатку. Виконуючи його, юнаки просуваються по колу, руки тримають за спиною. Темпи швидкі.

Рух № 66. Основний крок танцю «Тропотянка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Під час виконання руху коліна не згинати. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок правою ногою праворуч. На «і» – приставити ліву ногу до правої, поставивши її на всю ступню. На «два» – знову крок правою ногою праворуч. На «і» – різко піднятися на низькі півпальці правої ноги і поставити її на всю ступню. Одночасно ліву ногу трохи відокремити від підлоги. 2-й такт. На «раз» – поставити ліву ногу на підлогу. На «і» – різко піднятися на низьких півпальцях лівої ноги. Одночасно праву ногу трохи відокремити від підлоги. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «два-і» 1-го такту. На кожну чверть

похитувати головою то праворуч, то ліворуч. Корпус має бути стрункий, руки закладені за спину або за пройми кептаря. Рух загалом пружний, спільний для жінок і чоловіків. Темпи швидкі.

Рух № 67. Боковий крок з танцю «Тропотянка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Виконавці руками беруться за пройми кептаря, лікті спрямовані вперед. На затакт «і» – праву ногу відокремити від підлоги, вагу корпуса перенести на ліву ногу. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок правою ногою праворуч на всю ступню. На «і» – ліву ногу приставити до правої. На «два» – крок правою ногою праворуч. На «і» – ліву ногу приставити до правої. 2-й такт. На «раз» – злегка підняти праву ногу до рівня коліна лівої ноги і з акцентом притупнути на місці, опустивши її в шосту позицію. На «два» – ліву ногу трохи підняти до рівня коліна правої ноги і різко притупнути на місці за шостою позицією. Рух повторити спочатку. Виконуючи його, танцюристи просуваються по колу, руки тримають за спиною. Темпи швидкі.

Рух № 68. Боковий хід танцю «Тропотянка» з поворотом корпуса на 180°.

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. На «раз» – крок на всю ступню правої ноги вправо, ліву ногу відокремити від підлоги. Корпус трохи нахилити праворуч. Руки опущені вздовж корпуса. Коліна обох ніг вільні. На «і» – поставити ступню лівої ноги на підлогу за другою позицією, переносячи на неї вагу корпуса. Праву ногу відокремити від підлоги. Корпус трохи нахилити ліворуч. Коліна обох ніг вільні. На «два» – крок на всю ступню правої ноги вправо, одночасно повернути корпус на 180° праворуч. Ліву ногу відокремити від підлоги. Коліна обох ніг вільні. Корпус трохи нахилити праворуч. На «і» – підскочити на правій нозі, ліву залишити над підлогою на відстані другої позиції. Корпус нахилити ще більш праворуч. Далі рух повторюється з лівої ноги, на «два» повернути корпус на 180° ліворуч. Цей рух можна виконувати на місці з поворотом корпуса на 180° кожен раз праворуч або кожен раз ліворуч.

Рух № 69. Боковий хід з поворотами на 360° з танцю «Чинадійка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – шоста позиція ніг. Руки на талії. Рух виконується по діагоналі: юнаки – праворуч, дівчата – ліворуч. Юнаки починають рух з правої, дівчата з лівої ноги. Опис руху для юнаків. На затакт «-о-» ледь присісти на обох ногах. 1-й такт. На «раз» – крок правою ногою вправо. На «і» – невеликий стрибок на правій нозі. Одночасно ліву ногу, зігнуту у коліні, трохи підняти позаду

правої. Коліно відвести вліво. На «два» – крок лівою ногою вправо на півпальці, позаду правої. На «і» – підскочити на лівій нозі. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, трохи підняти перед лівою, Коліно відвести вправо. 2-й такт. На «раз» – невеликий крок правою ногою вправо, повертаючись на 90° праворуч. На «і» – переступити на ліву ногу, повертаючись ще на 90° праворуч. На «два» – переступити на праву ногу, повертаючись ще на 90° праворуч. На «і» – переступити на ліву ногу з поворотом на 90°, закінчуючи поворот на 360°. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, підняти до рівня кісточки лівої. Носок витягнутий. Коліно спрямоване трохи вправо. Дівчина відповідно виконує все з лівої ноги з поворотом ліворуч. Темпи від помірних до швидких.

Рух № 70. Боковий хід танцю «Тропотянка» з похитуванням корпусу та зміною ніг.

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – невеликий стрибок на лівій нозі, праву ногу відокремити від підлоги, спрямувавши коліном праворуч. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок правою ногою вправо на низькі півпальці, каблук лівої ноги відокремити від підлоги, корпус нахилити ліворуч. На «і» – підвести ліву ногу до правої на півпальці за другою позицією, корпус нахилити праворуч. На «два» – переступити на праву ногу, корпус нахилити ліворуч. На «раз» підстрибнути на правій нозі, одночасно виконавши поворот на 180° ліворуч, ліву ногу підняти позаду правої, зігнувши її в коліні. 2-й такт. На «раз» – невеликий крок лівою ногою вліво на низькі півпальці, каблук правої ноги відокремити від підлоги. Корпус нахилити праворуч. На «і» – підставити праву ногу до лівої на півпальці за другою позицією; корпус нахилити ліворуч. На «два» – переступити на ліву ногу, корпус нахилити праворуч. На «і» – підстрибнути на лівій нозі, одночасно виконавши поворот на 180° праворуч, праву ногу підняти позаду лівої, зігнувши її в коліні. Рух виконується чоловіками та жінками з просуванням по прямих лініях уздовж авансцени або куліс та по діагоналі. Темпи швидкі.

Рух № 71. Круч з танцю «Опришки».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На «раз» – поставити праву ногу назад-вліво на півпальці, дуже перехрещуючи нею ліву ногу. Права перебуває в не виворітному положенні, коліно спрямоване так само вліво. На «і» – праву ногу повернути на півпальцях носком всередину, коліно спрямоване вправо. На «два-і» – повторити рухи, що виконувалися на «раз-і», але з лівої ноги. Корпус увесь час залишається

рівним, повертаються тільки ноги, починаючи від стегна. Виконавці відходять назад. Темпи різноманітні.

Рух № 72. Присідання з перекладанням сокирки з танцю «Опришки».

Вихідне положення – шоста позиція ніг. На затакт «і» – опуститись у присідання на півпальцях обох ніг. Коліна й ступні зімкнуті. Руки розкриті в сторони. Сокирка в правій руці. На «раз» – з невеличкого підскоку трохи піднятися з присідання, праву ногу відокремити від підлоги, витягнути в коліні й вивести вперед. Сокирку перехопити з правої руки в ліву під коліном правої ноги. На «два» – повторити рухи, що виконувалися на «раз», але вперед виводиться ліва нога і сокирка перекидається з лівої руки в праву. Темпи помірні.

Рух № 73. Дівочий хід танцю «Чинадійка».

Виконується на два такти. Вихідне положення – перша позиція ніг. На затакт «і» – відокремити від підлоги праву ногу. 1-й такт. На «раз» – невеликий крок правою ногою вперед на всю ступню, ставлячи її попереду лівої і ледь присідаючи на обох ногах. На «і» – приставити ліву ногу на півпальці до п'ятки правої. На «два» – невеликий крок правою ногою вправо. На «і» – приставити ліву ногу на півпальці до середини ступні правої ноги. Вага корпусу – на лівій нозі. 2-й такт. На «раз» – крок правою ногою вперед. На «і» – невеликий стрибок на правій нозі вперед. Одночасно ліву ногу, зігнуту в коліні, підвести до кісточки правої, коліно спрямоване вперед. На «два» – крок лівою ногою вперед. На «і» – невисоко підстрибнути на лівій нозі, просуваючись уперед. Одночасно праву ногу, зігнуту в коліні, підвести до кісточки лівої. Коліно спрямоване вперед. Те ж саме – в інший бік. Рух жіночий. Виконується в темпах від помірних до швидких.

Тема 9.3. Народне вбрання Закарпаття

Вбрання долинян Закарпаття.

Чоловічий одяг. Долиняни носили фільцові капелюхи з широкими полями, пояс носили ще ширший ніж верховинці, шуба була довжиною поза коліна, носили також чорні лейбики та вуйоші. Зимом на голові носили клепані або високі мохнаті кучми, а також сірі смушкові шапки. Влітку носили лляні широкі гачі, а взимку вузькі облягаючі шерстяні холошні. На Мармарощині чоловіки носили звичайні сорочки руського крою, але подолки, як міщани, заправляли в штани. Сорочки спереду мали рясування і були добірно вишиті. Сорочки були вишиті бавовною або шерстю на комірі, спереду, інколи був вишитий і поділ, також в

деяким місцевостях (біля Ясіня) на плечових вставках. Сорочки заціпались синіми скляними гудзиками. Чоловіки носили в більшості

також чорні лейбики, а по лейбиках вуйоші. Зверху на вуйош одягали гуню з довгими рукавами (чорного, білого, сірого кольору) – без коміра, тільки обшиту біля шії червоним сукном. Гуню ткали з шерсті таким способом, щоб з виворотної сторони вона була гладка, а з лицевої залишали витягнуті нитки, подібно на овече руно. На Мармарощині такі гуні носили переважно білі і не нижче колін. По течії р. Боршиви такі гуні були чорні та не мохнаті – петек. Гуню як правило носили накинutoю, не вдягаючи в рукави. Чоловіки частіше ніж жінки носили постולי і рідше чоботи з довгими халявами.

Жіночий одяг. По сорочці носять полотняні або бавовняні подолки (спідниці), а по спідниці спереду плато (фартух). По неділях та святах дівчата носили червоні чоботи. На руках носять мосяжні перстені. Гуцульський кептарик замінюється в долинян на лейбик. Жінки носили лейбики, які були красиво розшиті зубчикими, стрічками, тасьмою. Багаті носили бунду – те ж, що і лейбик але з червоної шкіри і прикрашений квітами, шнурівками, гудзиками і обшитий хутром. Такі ж бунди носили ще давніше міщанки. Зверху носили вуйош – коротку білу куртку, обшиту синім сукном. На шії носили пацьорки, мониста, силянки, гарди. Літом прикрашали голови барвінком або букетиками штучних квітів. На скронях носили прикраси, які звисали до плечей і були прикріплені до вінка. Всі дівчата на видані носили на голові вінці, сплетені з гірлянд в виглянні очіпка. Заміжні жінки носили на голові невеликий чорний очіпок (чепак), прикрашений червоними стрічками та вишивкою. На ногах носили постולי, топанки (черевики), чоботи. На ногах жінки носили куплені чоботи, а також і черевики – топанки. На півночі носили ще постולי на волоках.

Вбрання закарпатських лемків.

Крайняни або лемки, які проживають у верхів'ях р. Латориця та р. Ондава мають майже той самий стрій, що і галицькі горняки-лемки з

невеликими відмінами. Замість чуги з тороками тут носять білу сукону оторочену бунду або гуньку з широким коміром-вилогою і найчастіше з зашитими рукавами, які вживають замість торби. Такі бунди носять не одягаючи – наопашки. На ногах носять шкіряні бочкори або чоботи – шкіряні. Жінки одіті майже так само як і галицькі лемки. Вони носять корсети, кабатки і т. ін.

Вбрання закарпатських бойків.

Верховинці, які населяли верхів'я р. Латориці, Нодь-Ага, Ізи, особливо біля галицького кордону носили стрій подібний з галицькими верховинцями. Покрій сорочки був однаковим, її заціпали шпонкою або

гарусною стрічкою, зверху одівали хутровий кошушок. Влітку чоловіки носили - гачі, а взимку білі холошні, вужчі ніж носили гуцули та з кантами по боках. По штанах носили широкі череси з пряжками, за які запихали, ніж, виделки і т. і. Через плече перевішували шкіряну торбу чи ташку оздоблену мідними гудзиками. На ногах носили шкіряні бочкори, які зав'язували волоками. Верхнім одягом був білий або чорний сердак (гуня), гірського крою. Зверху носили чугу або чуганю без рукавів. Таку чугу ткали таким способом, щоб внутрішня сторона була гладкою, а зовнішня була з витягнутих мохрових ниток, які були подібні на руно вівці. Чуга була без

коміра, вона була лише обшита червоним сукном і заціпалася на велику шерстяну петлю та на великий вузол-гамбу, яка була замість гудзика. Чуга була довжиною до колін, чорної чи сивої барви, рідше біла. Подібним способом ткали горці і синьо біло-червоні коци, які іноді зимою одівали замість гуглі на плечі, перев'язавши шнурком на грудях. Інколи взимку носили кожух без рукавів – губу, яку шили без рукавів, та замість пелерини пришивали руно вівці з ратичками, хутром догори.

Жіночий стрій був подібний на стрій галицьких верховинок, але на нижньому підгір'ю жінки носили корсети та кольорові спідниці, хустки, як міщанки.

Одяг закарпатських міщан.

Крім простого народу, в Закарпатті проживало чимало русинів-міщан та дрібної шляхти. На їхній стрій мав вплив угорський стрій. Міщани чоловіки носили коротку сорочку-кошулю з широкими рукавами. Нижнім поясним одягом були обтислі, цифровані білі штани, що носились завжди заправлені в чорні чоботи-чижми. На голові чоловіки носили чорний низький капелюх з широкими заковченими

полями. Плечовим одягом був цифрований долман (вишитий шнурком з петлями) і 48 мілкими гудзиками, який шили з того самого сукна, що і штани. Інколи замість долмана носили кепеняк – вид угорської чемерки з багатьма гудзиками та особливою вишивкою. Кепеняк чи долман могли бути опушені чорним каракулем або сивою овчиною, всередині вони були підбиті білою овчиною. Кепеняк носили через ліве плече, не одіваючи в рукава. Молоді хлопці (легіні) запихали в калап страусове пір'я. У будні дні чоловіки носили чорні юхтові чоботи, а в свята угорського крою сап'янці.

Верхнім плечовим одягом була бунда - рід пальто з ворсистої купної тканини (баї). Бунда була обшита тесьмою на рукавах, спині на кругом. Бунду частіше носили наопашки. Зимом носили короткі, покриті сукном шуби без стану. Єдиним довгим одягом міщан була губа – короткий коричневий непокритий кожух з красивою вишивкою шовком по швах, рукавах та на полах. Така губа мала стоячий комір, від якого на плечі та на спину йшла велика хутрова пелерина. Губа була по повздовжніх швах оздоблена червоними та зеленими ремінцями з сап'янової шкіри, на яких були петлі та гудзики, щоб в разі негоди таку губу можна було підняти. Губа також носилася наопашки і заціпалася під шиєю. У руках міщани носили оковану палицю з верхом в вигляді змії чи топорика – келев.

Міщанки носили коротку зі зборами біля шиї та на рукавах кошулю, з невеликим комірцем та зав'язкою. Поясним одягом міщанок була одnobарвна, найчастіше темно-блакитної барви спідниця-кабатик і такий самий фартушок. Зверху по сорочці одягали яскравий корсет зі

шнурівками. На шії носили декілька ниток коралів. Верхнім одягом був короткий до колін суконний кепеняк до стану – з коміром-пелериною та гудзиками. Зимом жінки носили менту – коротка шуба, обшита тесьмою. На голові одружені жінки носили чеpecь або хустку. На ногах носили черевики з високими каблуками, напівчобітки або червоні угорські - чижми. Дівчата заплітали волосся в одну косу і повязували її стрічкою.

Рекомендована література

1. Бігус О.О. Народно-сценічна хореографія Прикарпатського регіону: становлення та тенденції розвитку. Автореферат дис. канд. мистецтвознавства 26. 00. 01 / О. О. Бігус ; Київ. – КНУКіМ. – Київ, 2011.
2. Зацепина К. Народно-сценический танец / К. Зацепина, А. Климов, К. Рихтер, Н. Толстая, Е. Фарманянц. – М., 1976.
3. Мерлянова О. А. Жіночі танці в українській народній хореографії: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 26.0. 01 / О.А. Мерлянова // Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2009. – 19 с.
4. Стасько Б. В. Митці народної хореографії Прикарпаття : [посіб. для студ. хореогр. від. мистецьких вищ. навч. закл.] / Богдан Стасько, Наталія Марусик // М-во освіти і науки України, Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаніка. – Івано-Франківськ : Видавн.-дизайнер. від. ЦІТ, 2009. – 163 с.
5. Стасько Б. В. Танці з Прикарпаття : навч. посіб. для студ. мистец. спец. вищ. навч. закл. / Богдан Стасько // М-во освіти і науки України. – Івано-Франківськ : Плай, 2009. – 205 с.
6. Стасько Б. Хореографічне мистецтво Івано-Франківщини / Б. Стасько. – Івано-Франківськ, 2004. – 312 с.
7. Сильові особливості танців Карпатського регіону : методичні рекомендації / О. Колосок (уклад.). – К., 2002. – 37 с.

Завдання для самоконтролю

1. Надайте характеристику історико-етнографічного регіону України Закарпаття.
2. Назвіть характерні особливості танців Лемківщини та Бойківщини.
3. Які ви знаєте основні рухи танців Закарпаття?
4. Висвітліть жіноче народне вбрання регіону Закарпаття.
5. Опишіть чоловіче народне вбрання регіону Закарпаття.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Harasymczuk R. Tance Huculskie / R. Harasymchuk. – Lwow : Nakladem towarzystwa ludoznawczego, 1939. – 360 с.
2. Kolberg O. Dzielawszystkie. Wolyn. Suplement do tomu 36 / Oskar Kolberg. – Poznan : Instytutim. Kolberga, 2002. – 306 s.
3. Авраменко В. Українські національні танці, музика і стрій / В. Авраменко. – Вінніпег, 1947. – 82 с.
4. Антипова І. Танці Поділля / І. Антипова. – К. : Мистецтво, 1971. – 106 с.
5. Балог К. Танці Закарпаття / К. Балог. – К. : Мистецтво, 1986.
6. Балог К.Ф. Мої роси і зорі / К.Ф. Балог. – Ужгород : Карпати, 1988. – 61 с.
7. Бернадска Д.П. Феномен синтезу мистецтва в сучасній українській сценічній хореографії. Автореферат дис. канд. Мистецтвознавства 17.00.01 / Д. П. Бернадска ; КНУКіМ. – Київ, 2004.
8. Бігус О.О. Народно-сценічна хореографія Прикарпатського регіону: становлення та тенденції розвитку. Автореферат дис. канд. мистецтвознавства 26. 00. 01 / О. О. Бігус ; Київ. – КНУКіМ – Київ, 2011.
9. Богород А. Танець у творчості І. Карпенка-Карого / А. Богород // Іван Карпенко-Карий і українська театральна культура. – К., 1995. – С. 20-23.
10. Богород А. Український народний танець в писемних джерелах / А. Богород // Дивослово. – № 7. – 1997. – С. 11-17.
11. Богород А. Фольклорний танець українців / А. Богород. – К., 1999. – 140 с.
12. Богород А.М. Про збереження і відродження українського танцювального фольклору [Електронний ресурс] : Народознавство – № 15 / А.М. Богород. – Електрон. дан. – Мистецька сторінка 2006–2013. – Режим доступу: <http://svaroh.al.ru/boh/dans/dudka.html>. – Загл. з екрану.
13. Бойко О. С. Хореографічний образ як естетичний вияв національного характеру / О. С. Бойко // Вісник КНУКіМ: зб. наук. праць. Серія «Мистецтвознавство». – К., 2005. – Вип. 12. – С. 18-26.
14. Бойко О. С. Художній образ в українському народно-сценічному танці: автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 26. 00. 01 / О.С. Бойко; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2008. – 19 с.

15. Бондаренко Л. Святковий хоровод / Л. Бондаренко. – К. : Музична Україна, 1981. – 144 с.
16. Боримська Г. В. Самоцвіти українського танцю / Г.В. Боримська. – К. : Мистецтво, 1974. – 134 с.
17. Василенко К. Золоті зерна / К. Василенко. – К. : Молодь, 1963.
18. Василенко К. Лексика українського народно-сценічного танцю / К. Василенко. – К. : Мистецтво, 1996. – 491 с.
19. Василенко К. Український танець / К. Василенко. – К., 1997. – 282 с.
20. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю / К.Ю. Василенко. – К. : Мистецтво, 1971. – 562 с.
21. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю : [навч. посібник для ін-тів культури] / [Ред. В. Пасс, А. Вакуленко]. – К. : Мистецтво, 1996. – 493 с.
22. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю: автореф. дис. докт. мистецтвознавства / К. Ю. Василенко. – К., 1998. – 22 с.
23. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю / В.М. Верховинець. – К. : Мистецтво, 1991. – 480 с.
24. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. – 5-те вид., доп. / В.М. Верховинець. – К. : Музична Україна, 1990. – 150 с.
25. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини / Н. О. Ветлугіна. – К. : Музична Україна, 1978. – 255 с.
26. Вірський П. П. У вихорі танцю / П.П. Вірський. – К. : Мистецтво, 1977. – 230 с.
27. Герасимчук Р. Народні танці українських Карпат. Книга 2. Бойківські і лемківські танці / Р. Герасимчук. – Львів : Національна академія наук України. Інститут народознавства, 2008. – 608 с.
28. Герасимчук Р. Народні танці українських Карпат. Книга 1. Гуцульські танці / Р. Герасимчук. – Львів : Національна академія наук України. Інститут народознавства, 2008. – 608 с.
29. Годовський В.М. Народне танцювальне мистецтво України. Частина 1. Західний регіон / В.М. Годовський Л. А. Маркевич. – Рівне : РДГУ, 2003 – 32 с.
30. Годовський В.М. Танці Полісся / В.М. Годовський. – Рівне, 2002.– 114 с.
31. Голдрич О. Хореографія : посіб. з основ хореограф. мистецтва та композиції танцю / О. голдрич. – Л. : Край, 2003. – 160 с.

32. Голдрич О. Хореографія: посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Друге видання, доповнене. / О. Голдрич. – Львів : СПОЛОМ, 2006. – С. 45-55.
33. Григорьєва П. О. Елементи рухів українського народного танцю / П. О. Григорьєва. – К. : Обр. мистецтво, 1961. – 75 с.
34. Гуменюк А.І. Народне хореографічне мистецтво України : підручник / А.І. Гуменюк. – К. : Видавництво Академії Наук Української РСР, 1963. – 255 с.
35. Давидюк В. Вибрані лекції з українського фольклору / В. Давидюк. – Луцьк : Твердиня, 2010. – 446 с.
36. Даренська В.М. Українська національна ідентичність у цивілізаційному контексті / В.М. Даренська // Вісн. держ. акад. кер. кад. культ. і мистецтв : зб. наук. пр. – К., 2007. – Вип. 1. – С. 279 – 282.
37. Демків Д. Ярослав Чуперчук: феномен гуцульської хореографії / Д. Демків. – Коломия : Вік, 2001. – 168с.
38. Етнографічне районування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.redkyb.ru/lozko/ukrnarod/form6.htm>
39. Жиров О. А. Розвиток української народної хореографії у мистецько-педагогічній спадщині та діяльності К. Василенка (50 – 90 роки ХХ ст.) : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13. 00. 01 / О.А. Жиров; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2007. – 20 с.
40. Загальна характеристика основних рухів українського народного танцю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tantsyem.ru/ukra%D1%97nski-narodni-tanci/zagalna-karakteristika-osnovnix-ruxiv-ukra%D1%97nskogo-narodnogo-tancyu/>
41. Зайцев Є. В. Основи народно-сценічного танцю. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-IV рівнів акредитації / Є.В. Зайцев, Ю.В. Колесниченко. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2007. – 416 с.
42. Зайцев Є. Основи народно-сценічного танцю / Є. Зайцев. – К. : Мистецтво, 1975. – С. 7-16.
43. Затварська Р. Василина Чуперчук: перлина гуцульського танцю / Р. Затварська. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2002. – 135 с.
44. Затварська Р. Маестро гуцульського танцю / Р. Затварська. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2002. – 160 с.
45. Зацепина К. Народно-сценический танец / К. Зацепина, А. Климов, К. Рихтер, Н. Толстая, Е. Фарманянц. – М., 1976. – 225 с.

46. Зубатов С. Л. Основи викладання українського народно-сценічного танцю / С. Л. Зубатов. – К. : ІПКПК, 1995. – 133 с.
47. Кіндер К.Р. Семантика пластичних символів народної танцювальної культури українців: Автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 17. 00. 01 / К. Р. Кіндер; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2007. – 19 с.
48. Колесниченко Ю. В. Українське намисто [Електронний ресурс] / Ю. В. Колесниченко, Є. І. Досенко. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=1ZGrCQAAQBAJ&pg=PA12&hl=ru&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q&f=false
49. Легка С. А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття: Автореф. дис... канд. іст. наук: 17. 00. 01 / С. А. Легка; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2003. – 20 с.
50. Легка С.А. Традиції народної культури в українській хореографії / С.А. Легка // Питання культурології. – К. : КНУКіМ, 2001. – Вип. 17. – С. 28-37.
51. Мартиненко О. Танцювальна мозаїка / Олена Мартиненко // Палітра педагога. – 2009. – № 1. – С. 25-31.
52. Мерлянова О. А. Жіночі танці в українській народній хореографії: автореф. дис... канд. мистецтвознав.: 26.0. 01 / О.А. Мерлянова // Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К., 2009. – 19 с.
53. Нариси до історії українського народного танцю: практичний матеріал для вчителів ЗОШ, шкіл нового типу та керівників позашкільних закладів / Укл. В. Купленник. – К. : ІЗМН, 1997. – 64 с.
54. Ошуркевич О. До джерел / О.Ошуркевич. – Луцьк : ВАТ «Вол. обл. друкарня», 2008. – 351 с.
55. Панченко В. І. Мистецтво в контексті культури / В.І. Панченко. – К. : ТОВ «Міжнар. фін. Агенція», 1998. – 192 с.
56. Підлипська А. М. Тенденції розвитку наукових досліджень у галузі хореографічної культури в Україні / А. М. Підлипська. – К.:Літера, 2011. – 33 с.
57. Стасько Б. В. Митці народної хореографії Прикарпаття : [посіб. для студ. хореогр. від. мистецьких вищ. навч. закл.] / Богдан Стасько, Наталія Марусик // М-во освіти і науки України, Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаніка. – Івано-Франківськ : Видавн.-дизайнер. від. ЦІТ, 2009. – 163 с.
58. Стасько Б. В. Танці з Прикарпаття : навч. посіб. для студ. мистец. спец. вищ. навч. закл. / Богдан Стасько // М-во освіти і науки України. – Івано-Франківськ : Плай, 2009. – 205 с.

59. Стасько Б. Роман Гарасимчук та його автентичні «Танці гуцульські» / Б. Стасько, Н. Марусик. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2010. – 284 с.
60. Стасько Б. Хореографічне мистецтво Івано-Франківщини / Б. Стасько. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2004. – 312 с.
61. Стельмахук Г. Українське народне вбрання / Г. Стельмахук. – Львів : Апріорі, 2013. – 256 с.
62. Степанюк Хореографічна освіта як чинник формування національної свідомості / І. В. Степанюк // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2011. – № 24. – С. 118-121
63. Сильові особливості танців Карпатського регіону : методичні рекомендації / О. Колосок (уклад.). – К., 2002. – 37 с.
64. Таранцева О. О. Формування фахових умінь майбутніх учителів хореографії засобами українського народного танцю. автореф. дис. канд. пед. наук :13.00.04 /О.О. Таранцева; Київ. Інститут педагогіки і психології проф. освіти АПН України, – Київ, 2002.
65. Уварова Н. Танці Полтавщини / Н. Уварова. – К. : Мистецтво, 1969. – 209 с.
66. Українські народні танці / Упор., вступна стаття та примітки А.І. Гуменюка / За ред. П. П. Вірського. – К. : Наукова думка, 1969. – 615 с.
67. Українські народні танці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://narodni.com.ua/unt/основні-терміни>
68. Фриз П. І. Особливості історичного розвитку української хореографічної культури /П.І. Фриз // Українська культура в контексті художньо-наукових досліджень та практичних реалій: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 2006. – С. 125-127.

Навчальне видання

ПОВАЛІЙ Тетяна Леонідівна

**ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ТАНЦЮ**

Навчальний посібник
для студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів

Комп'ютерний набір *Повалій Т.Л.*
Комп'ютерна верстка *Повалій К.В.*

Здано в набір 19.10.2015 р. Підписано до друку 26.10.2015 р.
Формат 60x84/16. Гарн. Calibri. Папір офсет. Друк лазерний.

Умовн. друк. арк. 14,5 Обл.-вид. арк. 14,3

Тираж 100. Вид. №7

Виготовлено СПДФО Повалій К.В.
м. Суми, вул. Черепіна, 82А
телефон для довідок
(050) 52-58-798

